

Літературный додатокъ „Дѣла“

БІБЛІОТЕКА НАЙЗНАМЕНИТШИХЪ ПОВѢСТЕЙ

ПОДЪ РЕДАКЦІЮ ИВАНА БЕЛЕЯ

Томъ LXV.

ЗБОРКА НАЧЕРКОВЪ

американьского гумориста

МАРКА ТВЕЙНА

ЛВОВЪ 1900.

Накладомъ редакціи „ДѢЛА“

Зъ друкарнѣ Института Ставропігійского, подъ зарядомъ
Іосифа Данилюка.

Досвѣды зъ дифтерією.

[Оповѣдане сердечного Ію-Іорчанина п. Нк. Вілемса.]

Коли, якъ кажу, такъ страшно тогдѣ бушувала у насъ дифтерія и всѣмъ матерямъ наганяла божевѣльного страху, и закликавъ свою жѣнку и вказуючи на малу Кляру кажу:

— Моя любя, я бувши на твоѣмъ мѣсци не позволивъ бы малѣй грызти соснове дерево.

— Але-жъ, мѣй дорогій, що то може пошкодити? — замѣтила она и вже пустила ся була вѣднати той кусокъ соснины, але, якъ то жѣнки, бодай замужнѣ, нѣколи не можуть обѣйтись безъ замѣту хочъ-бы въ найочевиднѣйшѣй рѣчи. Я вѣдповѣвъ:

— Моя любя, се-жъ доказане, що соснина найменче поживне дерево, яке дитина може ѣсти.

На те моя жѣнка, що вже була простягла руку по соснину, притягла си назадъ къ собѣ, захмурилась и сказала:

— Чоловѣче! ты се самъ лѣпше знаєшь... всѣ лѣкарѣ кажутъ, що терпентина въ соснинѣ дуже добра на слабѣй плечѣ и на нирки.

— А, такъ! ну, то я не знавъ, що мала Кляра запала на нирки и плечѣ та що лѣкаръ порадивъ — —

— Але-жъ хто каже, що се наша Кляра запала на нирки и плечѣ?

— Та-жъ ты, отеперь, моя любя.

— Що тобѣ снить ся? Я нічого такого не казала!

— Але-жъ моя любя, двоохъ мінутъ ще нема, якъ ты сказала — —

— Нехай буде, що й сказала! Малѣй не шкодить згрызти кусочокъ соснины, коли має охоту... ты то самъ знаєшь дуже добре. Она має грызти и конецъ!

— Ну, вже добре, моя любя. Теперъ почуваю вже силу твого доказу и заразъ кажу спровадити кѣлька сягѣвъ соснины, щобы мои дѣти не терпѣли голоду, доки я — —

— Прошу я тебе! иди собѣ до бюро и лиши мене въ спокою. Не можна зробити найневиннѣйшой замѣтки, щобы ты ви не пѣдхопивъ, и говоришь, и говоришь, поки наконецъ самъ не знаєшь про що, ба, ты нѣколи не знаєшь, про що ты говоришь!

— Ну, нехай и такъ! Тѣлько-жъ яка у тебе лѣотика, коли — —

Закимъ я договоривъ, жѣнка взяла дитину и вийшла, трѣснувши дверми. Того-жъ дня при обѣдѣ она приступила до мене, блѣда, якъ стѣна:

— О, Мортімере, зновъ одно! Малай Джорджъ Гордонъ хорый!

— Дифтерія?

— Дифтерія!

— Єсть бодай яка надѣя?

— Найменшон! Охъ, що то буде зъ нами!

Вечеромъ пѣстунка внесла нашу малу Кляру, абы, якъ звичайно, змовила зъ матѣрю молитву и добранѣчь сказала. Якъ-разъ при словахъ „Хочу йти спати“ мала дробку закашляла. Моя жѣнка ажъ упала, мовъ мертва, але сейчасъ пѣддвигнувъ ви той самъ великій страхъ.

Приказала, щобы лѣшко дитини принести зъ комнаты дѣточой до нашої спальнѣ. Сама пѣйшла нагля-

нути, щобы такъ зроблено... очевидно и мене потягла зъ собою. За хвилю лѣжка Кляры було въ нашѣй спальнѣ, а лѣжка пѣстунки умѣщено въ жѣнчинѣй одягальнѣ. Але заразъ моѣй жѣнцѣ впало на гадку, що мы за далеко вѣдъ другой дитини, ану-жь его такожь въ ночи нападе дифтерія... и бѣдна зновъ зблѣдла, якъ трупъ. Отже перенесли мы лѣжка Кляры и пѣстунки зновъ до комнаты дѣточей, а для себе устали лѣжка въ сусѣднѣмъ покою. Але моѣй жѣнцѣ зновъ впало: „А якъ Клярця заразить малого?“ — и зновъ зѣ страху мало не вмерла. Взались мы обоє якъ найскорше назадъ переносити лѣжку зъ комнаты дѣточей до свого покою, а моя жѣнка въ дикѣмъ страху мало, що не пѣрвала его въ куснѣ. Але въ нашѣмъ покою не було де умѣстити лѣжка пѣстунки, а моя жѣнка була тои гадки, що неопѣнена зъ досвѣду пѣстунка мусить бути при Клярѣ. Не було инчої рады, перенеслись мы зъ цѣлымъ крамомъ назадъ до своєї спальнѣ, радѣ, якъ тѣ птахи, що змученѣй вихромъ въ дорозѣ дѣбють ся до свого гнѣзда. Моя жѣнка пѣйшла въ комнату дѣточу, подивити ся, чи все тамъ въ ладѣ, и заразъ вернула зъ новою журою:

— Що то таке, що малый спить такъ твердо?

— Але-жь моя любя, чи вѣнъ коли спить инакше?

— Я то знаю... Але теперъ въ его снѣ есть щось такого дивного! Вѣнъ вѣддыхає такъ... такъ... правильно! Охъ, се страшно!

— Та-жь вѣнъ все вѣддыхає правильно!

— Я знаю, але нинѣ вѣ въ тѣмъ щось страшного! Мамка за молода и недосвѣдна. Треба-бъ, щобы при нѣй була Марія, якъ що лучить ся.

— Добра гадка, але хто то бѣ поможе?

— Ты мѣгъ бы помогти, якъ бы було що треба.

Але де тамъ!... въ такихъ разѣхъ я сама мушу все зрѣбяти!

— Ну, се було бы — кажу — просто огидно, щобы я лежавъ та спавъ и позволивъ тобѣ самѣй томитись коло дитины!

Але моя жѣнка выбила менѣ тую гадку зъ головы — она мусить все сама. Стара пѣстунка Марія перенесла ся назадъ на свое давне мѣсце, до дѣточои комнаты.

Клярця закашляла двѣчи.

— Чому той докторъ не приходить? Мортимере, въ хатѣ за горячо. Сеся хата взагалѣ за горяча! Отвори руру скоренько!

Я отворивъ, глядячи на термометръ и пытаючись въ духу, чи 15 степенѣвъ справдѣ за горячо для хорои дитины... Наконецъ вертае вбѣникъ зъ мѣста и звѣщае, що лѣкаръ хорый, лежить. Моя жѣнка страшно глянула на мене и пригнетена сказала:

— Се вже рука провидѣня! Такъ вже призначено! Вбѣнъ нѣколи не бувъ хорый, нѣколи! Мы, Мортимере, не жили такъ, якъ треба! Я тобѣ то все а все казала. Теперъ бачишь! Наша дитина не оздоровѣе. Дякуй Богу, коли чувшь ся невиннымъ, я собѣ простити не можу!

Я сказавъ, не хочачи еи оскорбити, але и не зважуючи слѣвъ, що не можу доглянути, абы мы такє легкодупне житє провадили.

— Мортимере! Ты хочешь спровадити палець Божій ще й на малого нашего? — и почала плакати, але заразъ нагле скрикнула: — Докторъ мусѣвъ же медицину прислати!

— Очевидно — кажу — ось она. Я ждавъ лише, щобы ты менѣ дала часу — —

— То давай же разъ еи сюда! Не знаешъ, що кожда хвилька дорога? Але на що вѣнъ шле медицину, коли прецѣнь знае, що хвороба невылѣчима?...

Я на те сказавъ, що де ще жите, тамъ е й надѣя.

— Надѣя! Мортімере, ты не знаешъ, що ты говоришь, ѣй Богу, якъ та дитина! Коли-бъ ты — — Що я бачу: що-година ложечку вѣдъ кавы! Що година! ложечку! Якъ коли-бъ мы мали передъ собою на ратунокъ дитини цѣлый вѣкъ! Мортімере, скоренько! Дай бѣдняткови велику ложку, повну!... прошу тебе, спѣши ся!

— Але-жь, моя любя, велика ложка могла бы...

— Не доводи мене до божевѣльства!... Ну ну, такъ такъ... моя голубочко, мои вы скарбы... Погана, гѣрка медицина, але добра для Клярусъ, для маминой рыбочки, она оздоровить тебе... Такъ, такъ, зложи головоньку на мамину грудь и зновъ засни, а заразъ — — Охъ, Мортімере, я знаю, она не дожне ранку! Мортімере, велику ложку повну що пѣвъ години!... Охъ, дитинѣ треба и беллядоны, то знаю... и аконіту! Подай, Мортімере! Охъ, нѣ! я сама се зроблю, ты нѣчо на тѣмъ не розумѣешь ся...

Уставивши лѣжку дитини коло матери, я поклавъ ся и утомленный тяганиемъ сейчасъ заснувъ. Жѣнка будить мене:

— Чоловѣче, чи пѣчь засунена?

— Нѣ.

— Чи я такъ и не гадала? Иди, прошу тебе, скоренько засуни руру, въ хатѣ студѣны!

Я засунувъ и гнетъ заснувъ. Жѣнка зновъ будить:

— Мѣй дорогій, тобѣ чей не було бы непрямо

якъ бы лѣжечко поставити въ твоего боку, ближе до шапки!

Я пересунувъ лѣжечко та при тѣмъ зачепивъ о лѣжко и збудивъ дитину. Жѣнка утихомиряла хору, а я зновъ заснувъ. Але заразъ чую крѣзь сонъ мовъ якійсь шопѣтъ зъ-далека:

— Мортімере, коли-бъ намъ трохи гусячого смальцю! Не задзвонивъ бы ты?

На-пѣвъ сонный вставъ я, натоптавъ кота, той звещавъ, я замахнувъ ся копнути єго ногою, та копнувъ ся самъ о столецъ.

— Мортімере, на що ты газъ свѣтишь? Збудишь дитину!

— Хочу глянути, чи дуже я скалѣчивъ ся!

— Такъ, то поглянь и на стѣльчикъ... ты певно зломивъ єго! Бѣдный котикъ! Якъ легко — —

— Ну, про кога вже не говорѣмъ. Всего того не було бы, якъ бы Марія була тутъ остала и робила та-кѣ рѣчи, що належать бѣльше до неѣ, якъ до мене.

— Мортімере! встыдай ся щось таке говорити! То сумно, що ты не можешъ зробити тыхъ кѣлька дробницъ въ сю страшну хвилю, коли наша дитина — —

— Але-жъ добра, все зрѣблю, що хочешъ. Тѣлько тымъ давѣнкомъ нѣкого не збудишь, всьо спить. Де-жъ той гусячій смалець?

— На коминѣ въ дѣточѣй комнатѣ. Коли-бъ ты пѣйшовъ и спытавъ Марію!

Принѣсь я той смалець и лѣгъ. Зновъ мене будить:

— Мортімере, я такъ нерадо тебе турбую, але тутъ ще за студено натирати дитину. Не запаливъ бы ты въ печи? Потребуешь лише пѣдпалити.

Я збрвавъ ся, запаливъ, и змученный сѣвъ коло печи.

— Мортімере, не сиди тамъ, зъ холоду пожиешь смерти! Иди до лѣжка!

Тѣлько-що я хочу укладати ся, а она:

— Прошу тебе, дай по дитинѣ ще разъ лѣкарства!

Я давъ... Лѣкарство було на розбуджене доброго гумору въ дитинѣ. Потѣмъ я лѣгъ, а жѣнка роздягла дитину и почала на всѣ боки натирати гусячимъ смальцемъ. Але заразъ зновъ мене будить:

— Мортімере, я чую тутъ прѣдувъ. Нѣчо не може такъ шкодити въ еѣй хоробѣ, якъ прѣдувъ. Прошу тебе, поставмо лѣжечко коло печи!

Я се зробивъ, и ледви заснувъ, заразъ зновъ мусѣвъ вставати лагодити окладъ зъ льняного сѣмени дитинѣ на груди. Ба и дрова не вѣчнѣ: що двацять минутъ треба було вставати пѣдкладати ихъ, а моя жѣнка користала зъ того и за кождый разъ казала давати дитинѣ лѣкарство, дуже щаслива тымъ, що урве десять минутъ зъ тои пѣвъ години. Вѣдъ часу до часу мусѣвъ я вѣдновляти окладъ льняный и класти новѣ оклады зъ гѣрчицѣ та всякѣ плястры, всюды, де ще на дитинѣ було вѣльне мѣсце.

Надъ ранкомъ выйшли намъ дрова, а жѣнка просить мене йти до пивницѣ та ще трохи принести. Я ѣй на те:

— Моя любя, то трохи за великѣй трудъ, а дитинѣ и такъ въ тыхъ всѣхъ окладахъ та плястрахъ мусить бути досыть тепло. Замѣсть дровъ може-бъ ще одинъ окладъ...

Але годѣ. Я мусѣвъ таки прѣдвигати дровъ зъ

пивницѣ. Потому я положивъ ся и захропѣвъ, якъ только може чоловікъ до крайности умученый.

Вже розвиднѣло ся, чую — хтось напруго рванувъ мене за плече. Дивлюсь: моя жѣнка, нѣ жива нѣ мертва, стоить на де мною, слова вымовити не може! Ледви-не-ледви показала:

— Все пропало! вже koniecъ! Дитина потить ся! Що намъ дѣяти?

— Бѣй ся Бога, якъ ты мене перелякала! Чи я знаю, що дѣяти? Може взяти еи зъ лѣжка та поставити зновъ на прѣдувъ?

— А дурный ты! Тутъ нема що й хвильки теряти! Бѣжи по доктора! Скажи ему, вѣнъ мусить прийти, чи живой, чи умерлый!

Вытягъ я силомѣць бѣдного хорого чоловіка зъ постелѣ и припровадивъ. Оглянувъ вѣнъ малу и сказавъ, що — не умре. Для мене се було невысказаною радостью, але жѣнка моя була за те така люта, якъ коли-бъ докторъ оскорбивъ еи особу. Потому сказавъ, що кашель походить зъ якогось малого подразненя горла. Жѣнка моя, здавалось, уже не стерпитъ и дверѣ ему покаже. Наконецъ сказавъ, що треба бы спонукати сильный кашель, а причина усуне ся. Давъ щось дитинѣ, се спровадило сильный выбухъ кашлю, и заразъ вылетѣло зъ горла кѣлька трѣсочокъ дерева.

— Дитина зовсѣмъ не має дифтеріи, — сказавъ докторъ, — а только мусѣла грызти трохи соснового дерева, чи чого тамъ, и кѣлька трѣсочокъ дѣстала въ горло. Они ѣй не пошкодятъ.

— Нѣ, я того певный, — сказавъ я. — Противно, терпентина въ соснинѣ дуже добра на деякі хоробы. Моя жѣнка може вамъ то докладно сказати.

Але она того не вчинила, вѣдвернула ся въ обу-
реню и выйшла зъ комнаты.

И вѣдъ того часу естъ се одна така пригода въ
нашѣмъ житю, на котру мы нѣколи навѣтъ не на-
тякаемо...

Оповѣданє агента.

Бѣдный, згрыженный чужинець! Въ его смиренѣмъ лицѣ, утомленѣмъ поглядѣ, зношенѣй лѣпшѣй одежи було щось такого, що-въ моѣмъ серцю скоро заворушивъ ся жаль, хочъ пѣдъ пахою у него запримѣтивъ я теку, а се спонукало мене до тихой молитвы: „Доле! не дай менѣ зновъ упасти въ руки агента!“

Дѣйстно! Тѣ люди все умѣють розбудити заинтересованє. Заки я зорієнтувавъ ся, якъ до того прийшло, той уже розповѣдавъ менѣ исторію свого житя, а я пильно и зъ спѣвчутѣмъ прислухувавъ ся. Оповѣдавъ бѣльше-менше такє:

— Мои родичѣ померли, якъ я ще бувъ малымъ, невиннымъ сотворѣнемъ. Мѣй дядько притисъ мене до свого любячого серця и уважавъ мене за свою власну дитину. Вѣнъ бувъ одинокимъ своякомъ моимъ на великѣмъ та широкѣмъ свѣтѣ, але вѣнъ бувъ добрый, богатый и щедрый. Окруживъ мене всякимъ достаткомъ, нѣчо не хибувало менѣ такого, що можна було дѣстати за грошѣ.

Зъ часомъ покѣнчивъ я університетскій студіи и пустивъ ся зъ двома прислужниками въ подорожъ Чотири роки лѣтавъ я на легкихъ крилахъ утѣхи зъ краю въ край. Выбачте за сей поетичный высловъ чоловѣка, що все одушевлявъ ся поезією; вѣдважуюсь на се, бо зъ

вашого погляду бачу, що и вы посвятили ся сѣй божественной штуцѣ. Въ далекихъ тыхъ краяхъ крѣпивъ ся я тою амврозією, що оживляє душу, духа и сердце. Але зѣ всего того, що я бачивъ, мому вродженому змыслови артистичному наибѣльше сподобавъ ся звычай богатыхъ людей: збирати гарній и дорогий рѣдкости и я старавъ ся приеднати для тои справы мого дядька. Я писавъ и розповѣдавъ ему о пышной зборцѣ мушель у одного, о гарной коллекціи фایокъ зъ морской пѣны у другого, о богатѣмъ скарбѣ нечиткихъ автографѣвъ у третьего, о неоцѣненной масѣ старой порцеляны у четвертого, о цѣнной зборцѣ марокъ у иншого, и т. д. и т. д.

Мои листы скоро принесли овочѣ: дядько розглянувъ ся: що бы то надавало ся на зборку? Знаете може, якъ скоро розвивають ся такі замилюваня... Дядька опанувала просто страсть збирача! — я о тѣмъ тогды нѣчо не знавъ. Вѣнъ занедбавъ велику свою торговлю безрогъ и въ короткомъ часѣ зовсѣмъ закинувъ свое занятє, а цѣло вѣддавъ ся маніи збираня. Мастоукъ мавъ великій, а на ту цѣль не щадивъ ані трохи.

Зѣ-разу збиравъ дзвѣнки на коровы. Стягнувъ коллекцію, що заповнила пять великихъ саль и обѣймала всѣ роды коровячихъ дзвѣнкѣвъ — зъ вынкомъ одного. Той одинъ — старинна штука, одинока рѣчь въ своѣмъ родѣ — була въ посѣданю иншого збирача. Дядько дававъ ему за той дзвѣнокъ величезну суму, але властитель не хотѣвъ его вѣдступити. Що зъ того вышло, можете собѣ подумати! У правдивого збирача неповна зборка не має найменшой вартости. Его велике сердце крас ся, вѣнъ продає своѣй скарбѣ, а свое замилюванє переносить на таке поле, котре здасть ся ему не занятымъ.

Такъ зрѣбивъ и мѣй дядько. Почавъ пробовати

зъ цеглами. Коли-жь нагромадивъ уже велику, дуже цѣкаву збѣрку, показала ся и тутъ та сама хиба. И зновъ зломилъ ся велике его сердце! Вѣнъ продавъ идеаль своего сердца одному броварникови, котрый, покинувши броварництво, бувъ властителемъ хибуючою дядькови цеглы.

Теперь дядько почавъ пробу рѣчами камѣнною добы. Але вскорѣ дослѣдивъ, що фабрика, котра достатчувала ему потрібнѣй рѣчи, заосмотрюе и иншихъ збирачѣвъ такими самими рѣчами.

Опѣсля збравъ вѣнъ ацтекскѣ написи и выпханыхъ китѣвъ. Але по нечуванихъ трудахъ и тутъ упало на него нещастѣ. Коли здавало ся, що его збѣрка вже комплетна, привезено зъ Гренляндіи выпханого кита, а зъ Кундуранго въ централнѣй Америцѣ ацтекску напись, котрѣ перевысшали все, що було въ его посѣданю. Правда повелось ему набути выпханого кита, але напись перехопивъ ему иншій збирачъ. Правдивый кундуранго, якъ се може будете знати, то така дорогоценѣсть, що щасливый той збирачъ, котрому пощастило ся дѣстати его въ свои руки! вѣнъ скорше готовъ розбѣйти ся зъ своею родиною, анѣжь бы мавъ вѣдречи ся том написи. Коли мѣй дядько побачивъ, якъ его любимецъ пѣйшовъ у такѣ чужѣ руки, що нѣколи вже не вернеться, чорне якъ воронъ его волосе за одну нѣчь побѣлѣло мовъ снѣгъ.

Теперь ждавъ вѣнъ якійсь часъ и надумувавъ ся. Вѣнъ почувавъ, що одно ще таке нещастѣ убо его. Отже рѣшивъ ся выбрати для збѣрки таку рѣчь, яка не впала ще на гадку нѣ одному чоловікови. Передумавъ справу основно, дуже основно, и вкѣнци выступивъ — збирати еха.

— Що? що? — запытавъ я.

— Еха, пане! Першимъ его купномъ було ехо въ Джорджін, котре вѣдбывало ся чотири разы, — слѣдуюче було шестиразове ехо въ Марілендъ, — далше тринадцатикратне въ Менъ, — вѣдтакъ девятькратне въ Кензесъ — за тымъ наступило дванацятькратне ехо въ Теннесі. Сесе ехо мѣгъ вѣнъ дѣстати дуже дешево, бо оно — такъ сказати-бъ — не було въ руху. Кусень скелъ, що творивъ ехо, бувъ скотивъ ся. Але мѣй дядько надѣявъ ся коштомъ кѣлькохъ тысячъ долларѣвъ перевести на праву та ще черезъ здвигнене муру скрѣпити ехо. Однакъ архітектъ, котрый пѣднѣявъ ся той роботы, до того часу не будовавъ нѣякого еха — и дѣло цѣлкомъ спартачивъ. Заки вѣнъ розпочавъ роботу, ехо все ще вѣдповѣдало троха, якъ-бы свекруха; потому-жъ мѣсце надавало ся хѣба на притулокъ для глухо-нѣмыхъ. Вѣдтакъ дядько купивъ групу дешевыхъ малыхъ ехъ, що лежали розкинені по цѣлѣмъ краю. Дѣставъ ихъ о 20 процентъ дешевше, бо купивъ гуртомъ цѣлу групу. Опѣсля набувъ ехо въ Орегонъ, правдиву канону Гетляйніа, котра — вѣрте менъ — коштувала его цѣлый маєтокъ. Може вамъ вѣдомо, пане, що цѣна ехъ росте кумулятивно, такъ, якъ каратова скаля брилѣнтѣвъ. Однокаратове ехо варта лишъ о десять долларѣвъ бѣльше, якъ той ґрунтъ, на котрѣмъ оно вѣдзываетъ ся; двокаратове ехо має вартѣсть трицѣть долларѣвъ; пятькаратове девѣтьсотъ пѣдесѣть, десятькаратове тринадцѣть тысячъ долларѣвъ. Дядькове ехо въ Орегонъ „The Great Pitt Echo“ було двацѣтькаратовою дорогоценнѣстю и коштувало двѣста шѣснацѣть тысячъ долларѣвъ. Оно находило ся чотириста миль вѣдъ найближшой оселѣ.

Ахъ! въ тѣмъ самѣмъ часѣ я ступавъ по рожахъ. Я заручивъ ся зъ одинокою и милою дочкою англійскаго графа и залюбивъ ся въ нѣй по шию. Я плававъ

въ морю роскоши. Родина була за мною, бо знала, що я одинокій наслѣдникъ мого дядька, котрый посѣдавъ маєтокъ пяти міліонѣвъ долярѣвъ. А нѣхто зъ насъ не знавъ, що дядько ставъ збирачемъ, и то бѣльше, якъ бы се потрѣбне було для естетичной розрывки.

Тымчасомъ збирали ся хмары надъ моею невинною головою. Відкрыто божественне ехо, котре вѣдъ того часу звѣстие въ свѣтѣ пѣдъ назвою „великій Когінуръ“ або „Гора еха“. Се бувъ жемчугъ шѣстьдесять и пяти степенѣвъ. При добрій погодѣ чути було черезъ пятнадцать мінутъ вѣдголосъ высказаного слова. Але зайшла въ дорогу одна обставина: на тѣмъ поли зъявивъ ся другій збирачъ ехъ. Оба квапили ся набути товаръ выключно для себе. Послѣдъ складала ся зъ двохъ малыхъ горбѣвъ, мѣжъ котрыми тягнувъ ся плиткій потѣкъ, а лежить она зъ боку вѣдъ осель Нью-Йоркской державы. Оба прибули туда рѣвночасно, а нѣ-котрый зъ нихъ не знавъ о приѣздѣ другого. Ехо не було власностію когось одного. Выхѣдний горбъ належавъ до одного чоловіка Вілемсона Болівера Джервіса, а захѣдний до другого, Гербітона И. Бледса; вода становила межу. Коли мѣй дядько купивъ горбъ вѣдъ Джервіса за три міліоны двѣста вѣсѣмдесять тысячъ долярѣвъ, другій набувъ горбъ Бледса за бѣльше якъ три міліоны.

И знаете, що теперъ стало ся? Найпышнѣйша въ свѣтѣ збѣрка ехъ стала вже разъ на все некомплетна, она оббѣмала лишъ половину царя всѣхъ ехъ. Нѣ одинъ нѣ другій не бувъ вдоволений тою подѣленою власностію, а нѣ сей нѣ той не хотѣвъ вѣдступити другому своени пайки. Що то було скрежету зубѣвъ, гнѣву и сварки! А вѣднци другій збирачъ задумавъ збѣ злобы, яка може бути лишъ у збирачѣвъ, знѣвелювати свѣй

горбъ и такъ зничити ехо. Коли вѣнъ не мавъ еха, най же не має и нѣхто другій! Мѡй дядько ремонструвавъ противъ того, але сей панокъ сказавъ: Часть того еха належить до мене, я хочу ен зничити и зничу! Журѣть ся своєю частію!

Мѡй дядько выеднавъ судовый наказъ застановити нищене. Той другій апелювавъ и справа опинила ся вѣбѣнці въ найвысшѡмъ трибуналѣ. Тамъ не мало наложили собѣ головы надъ сею справою. Два судѣѣ були гадки, що ехо є особистою власністю, бо его не можна анѣ видѣти, анѣ дѡткнутись, мимо того можна було его купувати, отже и оцѣнити. Два инші судѣѣ думали, що ехо є реальністю, бо оно очевидячки належить до ґрунту и его не можна перенести зъ мѣсця на мѣсце. Зновъ же инші судѣѣ казали, що ехо не є власністю. Вѣбѣнці оречено, що ехо є власністю; що кождый зъ панѡвъ, одинъ независимо вѡдъ другого, посѣдає свѡй горбъ, але ехо є спѡльна власнѡсть. Длятого обжалованому позволено знівелювати свѡй горбъ, але заки приступити до тои работы, мусить зложити яко запоруку три мільюны долларѡвъ, котрѣ мають служити за вѡдшкодоване на випадокъ, якъ бы тымъ зничено дядькову пайку еха. Дальше порѣшено, що мѡй дядько не смѣє безъ дозволу свого сусѣда уживати его горба для выкликания еха. Правда, въ сѣмъ випадку не може вѡнъ зужиткувати своєї частіи еха, але на се трибуналъ не знає нѣчо ему порадити. Впрочемъ и противникови заборонено уживати горба мого дядька для выликування его частіи еха. Результатъ не тяжко вѡдгадати: анѣ одинъ анѣ другій не мѡгъ выликувати еха — и найзамѣтнѣйше та найбільше ехо зъ усѣхъ мовчить! Сесея пышна по сѣлѡсть стратила вѡдъ тогдѣ свою вартѡсть и не дасть ся спродати.

На тыждень передъ моимъ весѣлемъ, коли я купавъ ся въ роскоши и высокопоставленій личности зъ близька и зъ-далека прибували звеличати наше весѣле, одержую нагле вѣстку о смерти мого дядька а рѣвно-часно и вѣдпись его завѣщаня, де я бувъ назначеный одинокимъ его наслѣдникомъ. Ахъ, минувъ ся вѣкъ, не стало вже дорогого мого добродѣя! Бѣль, якій выкликала сеся гадка, поконавъ мое серце навѣтъ середъ такои веселой хвилѣ. Я подавъ вѣдпись завѣщаня графови, бо очи такъ зайшли менѣ слѣзами, що самъ я не мѣгъ читати. Графъ прочитавъ, а вѣдтакъ сказавъ поважно:

— Мѣй пане, вы называєте се богатствомъ? Въ вашѣй самохвальчѣй вѣтчинѣ може се уходити за мавтокъ... Вы унаслѣдили лишъ велику збѣрку ехъ, сли взагалѣ можна звати збѣркою те, що розсѣяне по цѣлѣмъ американьскѣмъ континентѣ. Але що бѣльше, мѣй пане! Вы сидите по шию въ довгахъ, бо нема майже нѣ одного еха, котре не було бы обтяжене гѣпотекою. Я не твердого серця, любчику, але мушу дбати о интересѣ своѣи дитины. Коли-бъ вы посѣдали одно-одинокое ехо, яке бы вы могли справедливо назвати своєю власностью, лишъ однѣсьньке, що не було бы обтяжене довгами, тогдѣ могли бы вы тамъ осѣсти зъ моею дитиною та пильностью и зручностью заробляти на житѣ. Але жебракови и не можу дати своѣи дитины. Лиши его, моя дитино! Богъ зъ вами, пане! Идѣть собѣ зъ своими зафантоваными ехами и разъ на все оминайте мѣй дѣмъ!

Благородна моя Ернестина обняла мене за шию и присягала, що она добровѣльно, навѣтъ зъ охотою выйде за мене, хочъ-бы я не посѣдавъ навѣтъ одного еха въ свѣтѣ. Але се не могло стати ся. Мы мусѣли розпрощатись — она, щобы до року завянуги и умер-

ти, а я, щобы дальше йти самотный и сумный по дов-
гѣй дорозѣ житя, що дня, що години заносючи молитвы
до неба, абы певно вѣднати ви тамъ, де кѣнчить ся
все земске терпѣня... Теперь, мѣй пане, будьте ласкави
оглянути сесѣ карты и пляны въ моѣй тецѣ. Я певный,
що можу вамъ спродати ихъ дешевше, якъ хто-небудь
яке ехо. Дивѣть ся на отсе! Передъ десяти роками оно
коштувало мого дядька десять долярѣвъ, я дамъ вамъ —

— Позвольте, що перерву вамъ, — перебивъ я. —
Нинѣ не маю, мѣй любый пане, хвилинки спокою пе-
редъ аѣнтами. Я купивъ машину до шитя, котрой не
потребую; купивъ мапу а на нѣй новно похѣбокъ; ку-
пивъ годинникъ, ео не хоче ходити; купивъ тѣнктурѣ
на молѣ, а она имѣ, бачить ся, дуже смакуе... Я при-
дбавъ собѣ на господарство множество найнепотрѣбнѣй-
шихъ у свѣтѣ рѣчей, а теперь вже досыть менѣ того!
Вашихъ ехъ навѣть не хочу мати, хочъ-бы вы менѣ
ихъ дарували! Я на вашѣмъ мѣсци забравъ бы ся геть
зъ-вѣдси. Я все ненавижду людей, котрѣ хотять спро-
дати менѣ еха. Бачите отсю стрѣльбу? Берѣть собѣ
свою збѣрку и щезайте, не звалюйте на мою голову
вины за пролиту кровь...

Але вѣнъ лишь усмѣхавъ ся сумовитою, лагѣдною
усмѣшкою, и ще выпорпувавъ щось зъ-мѣжь своихъ
картъ. Якѣй бувъ результатъ, легко вѣдгадати, бо де
уже разъ впущено аѣнта въ хату, безъ нещастя не
обѣйде ся!

По годинѣ добивъ я зъ нимъ торгу. Я купивъ по-
двѣйне ехо въ найлѣпшѣмъ станѣ, а вѣнъ додавъ у
причинку ще друге, котрого, якъ казавъ, не можна про-
дати, бо говорить лишь по нѣмецки. „Оно — примѣтивъ
вѣнъ ще — говорило всѣми языками, але не знати въ
якѣй способѣ отупѣли его языковѣ способности“...

Исторія капітолинської Венери.

Перша глава.

(Ателіє артиста в Римѣ.)

— О Джордже! якъ я тебе горячо люблю!

— Спаси-Богъ тобѣ за вѣрне серце, Маріє, я те знаю — але чому твої батько такий завзятий, такий жостокій?

— Джордже! вінъ не такий злий... але штука у него — глупота... вінъ, купецъ, знає ся лишъ на бѣбкахъ та перци. Вінъ думає, що я пішовши за тебе умру зъ голоду.

— Бѣсь его тѣй велемудрости! Чомъ я не безсердечный крамарь, що збиває грошѣ, але одареный Богомъ артистъ-рѣзьбарь, що не має що ѣсти!

— Не трать вѣдваци, дорогій мій Джордже! Вінъ заразъ стане инчий, скоро ты лише тыхъ пятьдесять тисячъ долларѣвъ роздо — —

— Пятьдесять тисячъ чортѣвъ! Моя любя, я чиншу ще не заплативъ!

Друга глава.

(Мешканє в Римѣ.)

— Мій любый пане, шкода часу довше про те й говорити. Я нѣчо не маю проти васъ. Але не можу вѣддати дочку за саламаху зъ любови, штуку в голоду —

бо чого-небудь нишого вы, думаю, не зможете йи дати.

— Я бѣдный, признаю се. Але-жь чи слава не значить уже нѣчо? Многоповажанный Беллямі Фудль зъ Аркензеса каже, що моя нова статуя Америки — знамените дѣло рѣзбарства, и вѣнъ глубоко пересвѣдченный, що мое имя колись засыяе славою.

— Е, дурницѣ! Що розумѣе ся на тѣмъ той оселъ зъ Аркензеса? Слава — то нѣчо, а склепова цѣна вѣшого мраморного страхонуда — отсе платить! Пѣя року потребуєте, щобы вырѣзбити, а потому не дѣстаете за те и сто долларѣвъ. Нѣ, пане! Покажѣть менѣ пятьдесятъ тысячъ долларѣвъ, то й берѣть собѣ мою дочку — а инакше повѣсьте все на клинокъ. Даю вамъ пѣвъ року часу збрати пятьдесятъ тысячъ. Бувайте здоровѣ!

— Охъ! Горе менѣ!

Третья глава.

(Попередъ згадане ателів.)

— О Джоне! друже мои молодости! Я найнещасливѣйшій чоловікъ на свѣтѣ!

— Ты бараняча голова!

— Нѣчо не осталось менѣ бѣльше, щѣ я мѣгъ бы любити, якъ отся бѣдна статуя — а поглянь, навѣтъ у менѣ, на холоднѣмъ си мраморнѣмъ лицѣ нема нѣ дробки милосердя для мене — така гарна а така безсердечна!

— Ты, небоже, дурень!

— Охъ Джоне!

— Етъ, дурницѣ! Тажъ самъ кажешь, що маєшь пѣвъ року часу, щобы зложити тѣ грошѣ!

— Джоне, не жартуй собѣ зъ моего душевного

страданя! А хочь-бы и шість столѣтъ — що то менѣ поможе? Що порадитъ убогій, нещастный чоловікъ безъ имени, безъ капіталу и безъ приятелѣвъ?

— Дурню! трусе! слабодуху! Пѣвъ року часу, щобъ добути грошѣ! Пять мѣсяцѣвъ буде досыть!

— Чи ты збожеволѣвъ?

— Пѣвъ року — ажъ занадто досыть! Дай менѣ взятись за дѣло. Я грошѣ добуду!

— Що ты плетешь, Джоне? Та якимъ чиномъ на цѣлѣмъ свѣтѣ ты роздобудешъ для мене таку величезну суму?

— А хочешь адату цѣлу рѣчь на мене и до нѣчого не мѣшати ся? Дашь менѣ у всѣмъ вѣльну руку? Хочешь присягнути, що на все пристанешъ, що я зроблю? Дашь менѣ слово, що за нѣякѣй вчинки не будешъ менѣ доганяти?

— Менѣ свѣтъ крутитъ ся... я дурѣю... але присягаю тобѣ!

Джонъ захопивъ молотокъ и обережно вѣдтовкѣ Америцѣ нѣсѣ! Другій разъ замахнувъ молотомъ — и два пальцѣ Америки дзвенѣкнули на землю; третій разъ — и кавалка уха якъ-бы й не було; ще разъ — и цѣлый рядъ нѣжныхъ пальцѣвъ пѣйшовъ у куснѣ; ба ще разъ — и лѣва нога вѣдъ колѣна зсыпала ся въ купу румовища.

Потѣмъ насадивъ на голову капелюхъ и пѣйшовъ.

Джорджъ на трицять секундъ влѣпивъ вытрѣщеніи очи въ потовченого, огидного страхопуда, опѣсля почавъ качати ся по земли и дѣставъ корчѣ.

Тымчасомъ Джонъ вернувъ ся скоро зъ возомъ, затащивъ на вѣзъ артиста изъ сломаннымъ серцемъ и статую зъ поломанными ногами та й поѣхавъ тихо и поволи, посвистуючи пѣсеньку. Артиста зсадивъ при его

мешканю, а зъ статусю повхавъ дальше и щезъ на via Quirinalis.

Четверта глава.

(Те саме ателів.)

— Півъ року мине сегодня о другій годинѣ! Охъ, тия муки! Жите мое пропало! Кобы вже разъ умерти! Вчера не бувъ я вечерѣ. Нинѣ не снѣдавъ. Не смѣю переступити порога гостинницѣ. Чи я голоденъ? — шкода й говорити! Мбй швець мучить мене до смерти — кравецъ не дає менѣ дихати — господарь гонить мене Охъ, я несчастный! Джона вѣдъ того зловѣщаго дня я й не бачивъ. О на усмѣхася любо до мене, якъ зустрѣнемось на улиці, але старый запека батько по простаки заборонає й навѣть дивити ся въ сторону къ менѣ... Що се зновъ? хто тамъ стукає до дверей? Хто зновъ не дає менѣ вѣддыхнути? О закладъ, що се той проклятый швець... Прошу!

— А! подай Господи щастя и гаразду Вашбй Высокости, всякого блага на многа лѣта! Я Вашбй Милости принѣсь нові чоботы... О, про заплату, прошу, й не згадуйте! То не спѣшно, зовсѣмъ не спѣшно! Для мене. се буде честь, коли Ваша Милость и на дальше почтите мене своими замовленнями. Мое глибоке поважане!

— Що се? Самъ чоботы приносить! Не хоче нѣякон заплати! Прощає мене такимъ поклономъ, мовъ яке Величество. Бажає вѣдъ мене дальшихъ замовлень!... Чи се конецъ свѣта? А, до сто — — — — —
Прошу!

— Простѣть, Ваша Милость, але я принѣсь вамъ новий одягъ на — — —

— Прошу!

— Стократно модю дарувати, що перешкаджаю Вашій Милості! Але я на долині въ першомъ поверсь приладивъ для васъ пышне мешканє. Сєся нужденна печєра не годить ся для такого — — —

— Прошу!

— Я приходжу сказати вамъ, що кредитъ вашъ въ нашомъ банку — перерваний, на жаль, вѣдъ якогось часу — теперъ вповнѣ и до вподобы привертась, и мы будемо дуже щасливѣ, коли зволите ласкаво до насъ кожного часу — —

— Прошу!

— Мѣй дорогій зятеньку! Она — твоя! Въ сѣй хвили будє тутъ! Бери єя, вѣнчай ся зъ нею — люби єя — будьтє щасливѣ! Благослови васъ Боже обое! Гопъ, гопъ, гурр — —

— Прошу!

— О Джордже! любый мѣй, єдиный Джордже! Мы спасєнѣ!

— О Маріє! любя моя, єдина Маріє! Мы спасєнѣ — але я отутъ заразъ присягну, що не ~~жину~~, длячого и яєъ!

Пята глава.

(Римске казарня.)

Одинъ зъ товариства американьскихъ панѣвъ читає и толкує зъ часописи „Il Slangwhanger di Roma“ така:

„Чудне вѣдирытє! Передъ пѣврекомъ купивъ панъ Джонъ Смітъ, Американецъ проживаючий вѣдъ рону въ Римѣ, малый незамѣтний кусокъ землѣ въ Кампанїи, туй за нагробнымъ памятникомъ роду Сципиѣвѣ, вѣдъ властитєля, збанкротованого свєяка княгинѣ Бор-

тесе. Панъ Смітъ удавъ ся потѣмъ до міністра публичныхъ грамотъ, казавъ той кусокъ землѣ вписати на одного убогого американьского артиста, именовъ Джорджа Арнольда, и заявивъ, що се дѣе ся титуломъ заплаты и вѣдшкодованя за грошевѣ утраты, якѣ давнѣйше зъ его причины потерпѣвъ панъ Арнольдъ на своѣй власности. Дальше заявивъ, що вѣнъ згаданный кусокъ землѣ хоче справити своимъ власнымъ коштомъ, чтобы ще лучше заспокоити пошкодованого пана Арнольда. Передъ чотирма тыжднями потрѣбно було на томъ куску поля перевести деякі розкопы — и панъ Смітъ при томъ вѣдкопавъ дуже цѣнову старинну статую, що колись належала до богатыхъ скарбницъ штуки мѣста Риму. Есть се величава статъ жѣноча, а хочъ жалко занечищена болотомъ и плѣсню столѣтъ, то все-таки кожде людске око не може безъ найвышого подиву глядѣти на порывающу красу ея. Нѣсѣ, лѣва нога вѣдъ жолѣна, ухо и пальцѣ правой ноги, а такожъ два пальцѣ руки хибують, але впрочѣмъ славна статъ на причудъ добре дохована.

„Правительство сейчасъ дало приказъ вѣйску заняти статую и именовало комісію изъ знатокѣвъ штуки, дослѣджуващѣвъ старины и князѣвъ церкви, кардиналовъ, щобъ оцѣнила вартѣсть твору штуки и вызначила вѣдшкодоване, яке треба заплатити властителю мѣста, де статую вѣдкопано. Цѣла справа до вчера вечера спочивала подъ заслоною найглубшою тайны. За той часъ комісія сидѣла при зачиненыхъ дверехъ и радила. Вчера вечеромъ запала одноголосна ухвала, що статуя зображае Венеру и есть дѣломъ якогось незнаного, але высоко талановитого рѣзбаря зъ третього столѣтя передъ Рождествомъ Христовымъ. Комісія орекла, що

тая статуя єсть безперечно найбездоганийшимъ творомъ штуки мѣжъ всѣми, якѣ свѣтъ доси знає.

„Около пѣвночи вѣдбуло ся останне засѣданє комісії и рѣшено, що Венера вартя величезну суму десяти мільйонѣвъ франкѣвъ! А що пѣсля римского права и звичаю правительство єсть на половину властителемъ всѣхъ творѣвъ штуки, якѣ вѣднаходять ся въ Кампаніи, то оно потребує виплатити пану Арнольдови лише пять мільйонѣвъ франкѣвъ, а приїде у вѣчне посѣданє тои прекрасной статуѣ. Сегодня рано перенесуть Венеру до Капітоля и тамъ вже остане, а въ полудне комісія буде ожидати пана Арнольда зъ папскимъ наказомъ выплаты зъ державного скарбу сумы пяти мільйонѣвъ въ золотѣ.“

Хоръ голосѣвъ: То разъ щастє! Нечуване щастє!

Одинъ голосъ: Мои панове! Я вношу оснувати тутъ сейчасъ американське товариство акційне для закупна земель та выкопуваня статуй и увѣйти въ широкѣ звязи зъ банками на Валовѣй улиці въ Нью-Йорку, щобъ акціи то пѣдбивати въ гору, то збивати въ дѣль.

Всѣ: Славно! Принято!

Шеста глава.

(Римскій Капітоль.)

— Люба Маріє! Отсе найславнѣйша статуя на цѣлѣмъ свѣтѣ. Се та найпышнѣйша капітолинська Венера, що то про неи ты вже такъ богато чула. Ось она стоить зъ тыми дробными вадами, що ихъ найзнаменитші артисты римскій „ареставрували“ — се-бѣ то полатали — а вже само то, що они зважили ся взяти на себе смирну латанину такого славного твору, прѣславить ихъ

ишена, поки свѣта-сонця. Якимъ чуднымъ здавсь менѣ — се мѣсце! Въ передодень той днини, коли я десять щасливыхъ лѣтъ тому назадъ ось-тутъ стоявъ, бувъ я убогимъ чоловѣкомъ — Боже милый! шелюга при душѣ не мавъ. А прецѣнь трудивъ ся и я тогдѣ немало надѣ тымъ, щобы Римъ ставъ ся властителемъ сего старинного твору штуки, найвеличѣйшого на цѣлый свѣтъ!

— Высокоповажана, славна капітолинська Венера — и на яку то суму ви цѣнують! Десять міліонѣвъ франкѣвъ!

— Такъ — теперъ она тѣлько варта!

— И — любый Джордже, яка она божески красна!

— Такъ, такъ, — але нѣчимъ противъ того, якою була, поки той знаменитый Джонъ Смітъ не потрощивъ ѣй ноги и не урвавъ носа. Вынахѣдчивый — рѣдкій талантъ — благородный Смітъ! Ты то творецъ всего нашего щастя!

Закѣнченє.

Капітолинська Венера все ще стоить въ Капітолі въ Римѣ и все ще она найкрасше и найславнѣйше дѣло старинной штуки, якимъ свѣтъ може повеличатись. Але якъ бы вы коли були такъ щасливиѣ стати передъ Венерою и глядячи на неї мусѣли-бъ хочъ-не хочъ одушевитись, — то не позвольте-жъ тѣй правдивѣй а секретнѣй исторіи мутити вашего роскошования. А якъ коли прочитаете про скаменѣлого Голіафѣта, що его вѣдкопали коло Сиракузъ въ Нью-іорскѣй державѣ або въ иншѣмъ якѣмъ мѣсци, — то свою мудрѣсть заховайте для себе — и коли Барнумъ, що его тамъ закопавъ, предложитъ вамъ, щѣбъ вы купили за величезну суму, то не купуйте. Пѣшлѣтъ того чоловягу до Риму.

Пояснене справи великого контракту на волове мясо.

Хотѣвъ бы я, на скѣлько лишь можна коротенько, представить народови свою хочъ и якъ малу участь въ справѣ, що то такъ дуже займає публику и стѣлько напсувала крови, а дневники обохъ половинъ свѣта стѣлько разбѣвъ уже якъ найхибнѣйше о нѣй писали и пересадно ен оцѣняли.

Починѣ тон сумнои справи бувъ ось-якій — я упевняю, що кождѣській фактъ въ моѣмъ переглядѣ справы може бути пѣдъ кождымъ зглядомъ доказаный урядовыми актами правительства.

Джонъ Вильзонъ Мекенці зъ Роттердаму въ графствѣ Шемуніъ въ Нью-Джерзі, теперь покойникъ, заключивъ дня або около дня 10 жовтня 1861 року контрактъ зъ правительствомъ, зобовязуючись доставити генералови Шерманови трицять бочокъ волового мяса.

Ну, добре.

Вѣнъ выѣхавъ зъ воловымъ мясомъ, чтобы найти Шермана и ему вѣддати. Але коли прибувъ до Вашингтона, Шерманъ уже вѣдѣйшовъ до Манассаса. Отже взявъ мясо и повѣзъ за генераломъ туда, але зновъ наспѣвъ за пѣзно. Поспѣшивъ за Шерманомъ до Нашвилъ, а зъ Нашвилъ до Чатануи, а зъ Чатануи до Атланти — але анѣ суди Боже его дѣгнати. Зъ Атланти зновъ рушивъ и безунивно спѣшивъ за нимъ въ марши ажъ

до моря. И зновъ прибувъ о колька днівъ за пѣсно. Однакъ довѣдавшись, що Шерманъ зъ мѣста квекерѣвъ удасть на прогулку до Святои Землѣ, вѣнъ сѣвъ зъ тымъ мясомъ на корабель, що вѣдпливъ до Бейрута, рахуючи на то, що зможе перегнати тамтой корабель. Але коли вѣнъ зб своимъ воловымъ мясомъ прибувъ до Брусалима, довѣдавъ ся, що Шерманъ нѣкуды зъ квекерского мѣсто не вѣдпливавъ, а вѣдмаширувавъ въ степы воювати Индіанъ. Повернувъ отже зъ Брусалима до Америки и вирушивъ къ Скалистымъ горамъ. По шѣстьдесять и вѣсьмохъ дняхъ подорожи черезъ степы, коли зблизивъ ся вже лишъ на чотири англійскі милѣ до Шермановои головной кватиры, напали на него Индіане, зарубали томагавкомъ и здоймили шкѣру зъ чуприною, а мясо захопили. Захонили все — крѣмъ одной-однѣськой бочки. Сесю одну заняла армія Шермана — и такъ смѣлый подорожникъ навѣтъ по смерти ще сповнивъ бодай въ части свѣй контрактъ. Въ своѣмъ завѣщаню, уложѣнѣмъ въ видѣ замѣтокъ, записавъ вѣнъ той контрактъ своему сынови Вартоломеѣви Вильзонови.

Вартоломей Вильзонъ выставивъ такій рахунокъ и потому умеръ :

Сполучені Державы
винній помершому Джонови Вильзону Мекенцію зъ Нью-Джерзі :

	Долярѣвъ
Трицять бочокъ волового мяса для генерала Шермана по 100 долярѣвъ . . .	3.000
Кошты подорожи и транспорту . . .	14.000
Разомъ	17.000

Одержано и заплачено.

Якъ кажу, потому умеръ. Але контрактъ полишивъ Виллемови І. Мартінови. Той старавъ ся выста-

влений рахунокъ инкасувати, але закимъ добивъ ся того, умеръ. Всѣ паперы лишивъ Баркерови І. Алленови. Той такожъ пробувавъ рахунокъ перемѣнити на грошѣ, але не доживъ сего. Контрактъ и рахунки полишивъ Анзонови Г. Роджерсови. Той зновъ поспробувавъ прийти до своїхъ грошей и дѣйшовъ уже до бюро девятого радника, коли смерть явила ся зовсѣмъ не еликана и такожъ не дала ему чинити дальшихъ крокѣвъ. Вѣнъ полишивъ рахунокъ одному своякови въ Коннектікетѣ, Гопкінсови. Той выдержавъ чотири тижднѣ и два днѣ и знаменито выхѣснувавъ сей часъ, бо дѣйшовъ ажъ до дванацятого радника. Въ завѣщаню записавъ вѣнъ рахунокъ своему дядькови Джонзонови О-тѣш-ся. Тѣлько-жъ и тому О-тѣш-ся записъ сей не послуживъ. Его послѣднѣ слова були: „Не плачте за мною — я радо сходжу зъ сего свѣта!“ Вѣрю! вѣнъ радо йшовъ зъ-вѣдси, бѣдняка! Потому контрактъ перейшовъ наслѣдомъ ще на семеро людей — всѣ они померли. Ажъ наконецъ дѣставъ ся вѣнъ у мои руки. А прийшовъ я до него черезъ одного мого свояка, Губбарда — Вефлема Губбарда зъ Индіяны. Вѣнъ мавъ довгій часъ на мене велику злѣсть, але въ послѣднихъ хвиляхъ свого житя покликавъ мене до себе, простивъ менѣ все и плачучи подарувавъ менѣ контрактъ на волове мясо.

Тымъ кѣнчить ся исторія того контракту до хвилѣ, коли я ставъ ся властителемъ его.

Теперь хочу спробувати оправдатись передъ народомъ зъ усього того, що дотыкає моєї участи въ тѣй справѣ.

Я принѣсъ той контрактъ на волове мясо разомъ зъ рахункомъ коштѣвъ подорожи и транспорту до президента Сполученыхъ Державъ.

Вінъ вбодозвавъ ся:

— Ну, пане, чимъ маю вамъ служити?

Я вбдповѣвъ:

— Пане Президенте! Дня або около дня 10 жовтня 1861 р. заключивъ Джонъ Вільзонъ Мекенці зъ Роттердаму въ графствѣ Шемуніъ въ Нью-Джерзі, теперъ покійникъ, контрактъ зъ правительствомъ, що має генералови Шерманови доставити трицять бочокъ волового мяса — —

Тутъ президентъ перервавъ мою бесѣду и попращавъ мене — чемно але рѣшучо.

На другій день поійшовъ я у вбдвѣдини до секретаря державного.

Вінъ сказавъ:

— Ну, пане!

Я вбдповѣвъ:

— Ваша королѣвска Высокости! Дня або около дня 10 жовтня 1861 р. заключивъ Джонъ Вільзонъ Мекенці зъ Роттердаму въ графствѣ Шемуніъ въ Нью-Джерзі, теперъ покійникъ, контрактъ зъ правительствомъ, що має генералови Шерманови доставити трицять бочокъ волового мяса — —

— Досыть, пане досыть! Сей вбддѣлъ не має зъ контрактами на мясо нѣякого дѣла!

Кречно мене выпросивъ за дверѣ.

Я розважавъ собѣ рѣчь основно и на другій день поійшовъ вбдвѣдати міністра маринарки.

Той сказавъ:

— Розкажуйте, пане, скоренько свою справу, у мене нема часу!

Я почавъ:

— Ваша королѣвска Высокости! Дня або около дня 10 жовтня 1861 р. заключивъ Джонъ Мекенці зъ

Роттердаму въ графствѣ Шемунгъ въ Нью-Джерсі, теперь покѣйникъ, контрактъ зъ правительствомъ, що має генералови Шерманови доставити трицять бочокъ волового мяса —

Міністеръ маринарки не давъ менѣ дальше говорити. И вѣнъ такожь зъ контрактомъ на мясо для генерала Шермана не має нѣякого дѣла!

Гмъ! Вже-жь то — почавъ я собѣ думати — якийсь цѣкавый собѣ родъ правительства! Оно въ певнѣй мѣрѣ такъ виглядає, якъ коли-бъ менѣ зовсѣмъ не хотѣли заплатити за волове мясо!

На другій день удавъ ся я до міністра справъ внутрѣшнихъ.

Я почавъ :

— Ваша цѣсарска Высокости! Дня або около дня 10 жовтня — —

— Досыть, пане, досыть! Я вже чувъ про васъ. Выносьть ся менѣ зъ сего будынку зъ своимъ ледащимъ контрактомъ на волове мясо! Міністерство справъ внутрѣшнихъ не має зъ харчованємъ вѣйска нѣякого дѣла!

Я пѣйшовъ. Але мене уже лютъ ваяла. Я сказавъ собѣ: Буду ихъ переслѣдувати! Нѣ одинъ вѣддѣль сего проклятого правительства доти не буде почувати ся безпечнымъ вѣдъ мене, доки не буде доведена до кѣнця справа контракту на волове мясо! Все одно: або добуду грошѣ за той рахунокъ, або не выдержу пробы и згину, якъ мои попередники!

Я чѣпавъ ся генерального директора почтъ. Я облягавъ міністерство рѣльництва. Я зробивъ засѣдку на презідента палаты послѣвъ. Всѣ они не мали зъ военными контрактами на мясо нѣякого дѣла! Я звернувъ ся до директора уряду патентового.

— Я сказавъ :

— Высока Екселенціє! Дня або около дня 10 жовтня — —

— А до сто чортівъ! Васъ уже зъ вашимъ про-
клятушимъ контрактомъ на волове мясо наконецъ сюда
занесло? Мы, честный пане, зъ контрактами на мясо для
армій не маємо нѣякого а нѣякого дѣла!

— О, все те дуже красно — але хтось прецѣнь
має заплатити за тото мясо! И теперь оно навѣть
мусить бути заплачене, а нѣ, то я конфіскую той дран-
тивый урядъ патентовый зѣ всѣмъ, що въ нѣмъ є!

— Але-жь, любый пане — —

— Для мене, пане, все одно, хто заплатить! Моя
гадка така, що за те волове мясо вѣдповѣдає урядъ па-
тентовый. Впрочѣмъ чи вѣдповѣдає чи не вѣдповѣдає,
урядъ патентовый мусить за него заплатити!

Якъ тамъ оно подрѣбно було, се до рѣчи не нале-
жить, — досыть, исторія скѣнчила ся бійкою. Урядъ
патентовый побѣдивъ. Але я при тѣмъ вѣдкрывъ щось
такого, що менѣ могло вийти въ хосенъ. Сказано менѣ,
що урядъ скарбовый — то властиве мѣсце, куда я маю
удати ся.

Пѣйшовъ я туды. Пѣвтретя години ждавъ я, а по-
тому принявъ мене першій директоръ уряду скарбового.

Я сказавъ:

— Высокоблагородный, Высокоповажанный пане!
Дня або около дня 10 жовтня 1861 р. заключивъ Джонъ
Вільзонъ Мекен — —

— Досыть, пане! Я чувъ про васъ. Идѣть до пер-
шого радника уряду скарбового.

Я пѣйшовъ. Першій радникъ вѣдославъ мене до
другого радника. Другій радникъ вѣдправивъ мене до
третього, а третій пѣславъ мене до першого контрольо-
ра вѣддѣлу для жита и волового мяса. Ну, прецѣнь, по-

чало бодай виглядати на правильну процедуру! Першій контрольоръ розглядѣвъ свои книги и всѣ свои паперы, але не знайшовъ нѣякои замѣтки про контрактъ на волове мясо. Я пѣйшовъ до другого контрольора вѣдѣлу для жита и волового мяса. Вѣнъ такожь переглядѣвъ свои книги и паперы, але на дармо. Се додало менѣ духа, — бодай шукають! Въ тѣмъ тыждни дѣйшовъ я ажъ до шестого контрольора сего вѣдѣлу. Въ другѣмъ тыждни перѣйшовъ я вѣдѣлѣ для претенсій. Въ третѣмъ тыждни розпочавъ я и скѣнчивъ вѣдѣлѣ для залагодженихъ контрактѣвъ и увѣйшовъ до вѣдѣлу для не внесенихъ рахункѣвъ. Тутъ за три днѣ скѣнчивъ я свою роботу. Теперъ оставало менѣ ще лишѣ одно мѣсце. Я удавъ ся до комісаря для справъ багательныхъ — чи радше до его секретаря, бо его самого не було.

Въ комнатѣ було шѣснацять гарныхъ молодыхъ дамъ, що писали щось въ книгахъ, и сѣмъ молодыхъ моторныхъ писарѣвъ, що вказували дамамъ, якъ и що писати. Молодѣ дамы свѣтили зубками по-за плечѣ, а писарѣ пѣдсмѣхували ся зновъ до нихъ, и все тутъ ишло охочо, якъ на весѣлю. Два чи три писарѣ, що читали газеты поглянули на мене досыть строго, але читали дальше и нѣхто не промовивъ и слова.

До того рода скорой обслуги я призывчанѣвъ ся пѣдчасъ цѣлон своей богатои въ пригоды вандрѣвки — вѣдѣ того дня, коли я вступивъ до першого бюро вѣдѣлу для жита и волового мяса, а опутивъ послѣдне бюро у вѣдѣлѣ для залагодженихъ контрактѣвъ. Я за той часъ такои набравъ вправы, що мѣгъ вѣдѣ хвилѣ, якъ увѣйшовъ до бюро, ажъ до хвилѣ, коли писарѣ заговоривъ до мене, выстояти на однѣй ногѣ, не переступаючи на другу бѣльше якъ два, ну, наибѣльше вже три разы.

Такъ стоявъ а тутъ, поки не змѣнивъ ноги че-

твертый разъ. Тогда сказавъ я до одного писаря, занятого чтанемъ газеты:

— Свѣтлый Дармоуде! Де есть Великій Турокъ?

— Що вы хотите пане, тымъ сказати? Кого маєте на гадцѣ? Коли начальника бюро, то вѣнъ выйшовъ.

— Чи вѣнъ нинѣ ще навѣдає гаремъ?

Молодой чоловікъ хвильку поглядѣвъ на мене грѣзно а потому ставъ дальше читати газету. Тѣлько-жъ я вже знавъ натуру тыхъ писарѣвъ. Я знавъ, що я спасеный, коли вѣнъ скѣнчить читати, заки ще прийде почта зъ Нью-Йорку. А ему лишались уже тѣлько двѣ газеты. За часокъ упоравъ ся зъ тымъ, крѣпко позѣхнувъ и спытавъ мене, чого я хочу.

— Всехвальнѣйшій и Всеповажнѣйшій Шалавило! Дня або около дня 10 жовтня — —

— То вы той чоловікъ зъ контрактомъ на волове мясо! Дайте менѣ свои паперы.

Взявъ ихъ и почавъ довгий часъ нишпорити въ своихъ багательныхъ справахъ. Наконецъ — знайшовъ давно загублену замѣтку про контрактъ на волове мясо, — знайшовъ скелю, о котру розбило ся такъ богато моихъ попередникѣвъ, закимъ дѣйшли до цѣли. Сея згадка глубоко мене зворушила. Однакъ я и невысказано утѣшивъ ся — бо я доживъ сеи хвилѣ! Дрожащимъ вѣдъ зворушеня и вдячности голосомъ сказавъ я:

— Дайте-жъ се менѣ! Правительство теперь вже заладить справу.

Але вѣнъ вѣдкивнувъ менѣ и заявивъ, ще тутъ треба попередъ всего ще де-що полагодити.

— Де есть той Джонъ Вильзонъ Мекенці? — спытавъ мене.

— Небѣщикъ.

— Коли умеръ?

— Вѣнъ взагалъ не умиравъ, его убито.

— Якъ?

— Томагавкомъ.

— Хто убивъ его томагавкомъ?

— Ну, розумѣ ся, Индіянинъ. Чей-же не будете гадати, що якій суперъ-интендентъ зъ якои недѣльной школы?

— Нѣ, сего не гадаю. Отже Индіянинъ?

— Такъ.

— Имя того Индіянина?

— Его имя? Того я вже не знаю.

— Я мушу мати его имя! А хто бувъ свѣдкомъ, що его убито томагавкомъ?

— Не знаю.

— Отже вы самі при тѣмъ не були?

— Се можете бачити по моїй чупринѣ на головѣ.

Мене тамъ не було.

— А зъ-вѣдки вы знаєте, що Мекенці — небѣщикъ?

— Бо вѣнъ въ тѣмъ часѣ дѣйстно померъ, и я маю всяку пѣдставу допускати, що вѣнъ и доси лишивъ ся умерцемъ. То знаю певно.

— Мы мусимо на то доказы мати. Вы може приведи зъ собою Индіянина?

— Зовсѣмъ нѣ.

— Ну, мусите его сюда привести. А томагавкъ вы принесли зъ собою?

— Аяъ не сніло ся менѣ.

— Вы мусите принести томагавкъ. Томагавкъ и Индіянина мусите сюда доставити. Коли черезъ нихъ зможе бути доказана смерть того Мекенціа, тогдѣ вы зможете удатись до комісії, именованой на те, щобы розслѣджувати претенсіи, — ну, и зможете мати деяку

надѣю, що справа вашого рахунку покотить ся въ передъ и, може бути, що ваші діти зможуть дожити выплаты грошей и ними потѣшити ся. Але смерть того чоловіка мусить бути доказана. Впрочѣмъ, я можу вамъ и безъ того сказати, що правительство коштівъ транспорту и подорожи покійного Мекенція нѣколи не выплатить. Оно, може бути, заплатить за тую бочку волового мяса, що здобула армія Шермана, коли, розумѣсь, вы перепрете проектъ закона, щобы вашу справу підперъ конгресъ и удѣливъ свого призволеня. Але оно не заплатить вамъ тыхъ двадцать и девять бочокъ, що спожили Индіяне.

— На такімъ способѣ то прийде менѣ всего-на-всего сто долларівъ, ба навѣть тыхъ сто ще не певнѣй! И то по всѣхъ тыхъ вандрівкахъ зъ воловымъ мясомъ по Европѣ, Азії и Америцѣ! — по всѣхъ тыхъ пригодахъ, нещастяхъ и коштахъ транспорту! — по загибелі всѣхъ тыхъ неповинныхъ душъ, що хотѣли рахунокъ инкасувати! Любий молодче! чому-жъ менѣ того не сказавъ заразъ першій контрольоръ вѣддѣлу для жита и волового мяса?

— Бо вѣнъ не знавъ, що ваша претенсія оправдана.

— Чому-жъ менѣ того не сказавъ другій? Чому не сказавъ третій? Чому не сказавъ анѣ одинъ зъ урядниківъ всѣхъ тыхъ вѣддѣлѣвъ и департаментѣвъ?

— Бо нѣ одинъ зъ нихъ нѣчого не знавъ. Тутъ все йде пѣсля рутини. Вы вповнѣ поступали такъ, якъ рутина приписує, то и вынайшли, що хотѣли знати. Се найлучша дорога. Се и одинока дорога. Она дуже правильна и доводить дуже помалу, але дуже певно до цѣли.

— О, такъ, дуже певно на тамтой свѣтъ! Туда

пѣйшло вже богато передъ нами. И я вже зачинаю почувати, що й менѣ стелить ся тудя дорога... Любый молодче! Ты любишь отсе веселе, миле дѣвчатко, що онтамъ сидить, зъ лагѣдними синними очима, зѣ сталевымъ перомъ за ушкомъ, — я бачу се по вашихъ сердечныхъ поглядахъ. Ты хочешъ зъ нею женитись — але ты бѣдный. Ось, — простягни-жь руку, — маєшь контрактъ на волове мясо! Иди до неѣ, бери ѣѣ и будьте щасливѣ! Нехай васъ Богъ благословить, мои дѣточки!

Ось и все, що я знаю про той великій контрактъ на волове мясо, котрый стѣлько нарѣбивъ шуму въ цѣлѣмъ свѣтѣ. Писарь, котрому я его подарувавъ, умеръ. Дальше менѣ вже нѣчо не звѣстно анѣ про контрактъ, анѣ про нѣкого, хто его посѣвъ.

Я лишъ то знаю, що кому судивъ Богъ досыть довгѣй вѣкъ, той може, коли має яку справу, перейти всѣ ходы и проходы урядѣвъ въ Вашингтонѣ и по довгихъ трудахъ, грызотахъ та проволокахъ дошукатись того, що вѣнъ мѣгъ знайти заразы першого дня; коли-бъ процедура въ урядѣ була уладжена такъ быстроумно и систематично, якъ бы певно ѣѣ уладжено, коли-бъ урядъ бувъ великимъ купецкимъ институтомъ приватнымъ.

Якъ зъ мене въ Нуварку зробили дурня?

Певно, що се рѣчь рѣдко приемле — самого себе обмовляти, але часомъ, высповѣдавшись, стає чоловікові легше. И я хотѣвъ бы теперь зб̄ своєю душѣ счигнути тягаръ, не щобы когось вб̄давати пб̄дъ осудъ, хочъ мене до того ажъ пре, але щобы бальсамъ покровивъ мое зранене серце. (Правда, я не знаю, що се таке бальсамъ, бо я нѣколи его не бачивъ, але думаю, що того выразу тутъ ужити треба конечно.).

Може пригадуйте собѣ, що я разъ въ Нуварку державъ вб̄дчитъ для молодыхъ панб̄въ одного товариства. Отже пополудни того дня, коли мавъ бути вб̄дчитъ, я забавлявъ ся зъ однимъ изъ тыхъ молодыхъ панб̄въ, а вб̄нъ оповѣдавъ менѣ, що має дядька, котрый зъ яконсь тамъ причини пострадавъ здаєсь на вѣки всякѣ зворушеня душѣ. Зъ слезами въ очехъ говоривъ той молодой чоловікъ:

— Охъ, кобы я ще бодай разъ побачивъ, щобы вб̄нъ засмѣявъ ся! Охъ кобы я побачивъ, щобы вб̄нъ заплакавъ!

Мене се зрушило. Я не мб̄гъ глядѣти холодно на ту розпуку и я сказавъ:

— Приведѣть менѣ его на вб̄дчитъ. Я его вже розвеселю.

— Охъ, якъ бы вы того доказали! Коли-бъ вамъ

се удало ся, то вся наша родина благословила бы васъ по вѣки вѣчнѣ. Вѣнъ намъ такій дорогій! О, добродѣю мѣй, зможете его розсѣштити? Зможете вывабити усмиряющую слезу зъ его сухихъ очей?

Мене ще глубше зворушило.

— Приведи тѣлько, сыну, того старого пана. Я маю въ сѣмъ вѣдчитѣ кѣлька жартѣвъ, котрѣ его розсѣштити, коли вѣнъ тѣлько смѣхъ въ собѣ має, а коли тѣ не помогутъ, то я маю кѣлька другихъ, що его до плачу доведуть або убють, одно зъ двохъ...

Молодой чоловікъ благословивъ мене, плачучи кинувъ ся менѣ на шию, на вѣдчитѣ привѣвъ свого дядька и посадивъ его просто напротивъ мене въ другѣй лавцѣ.

Я почавъ обробляти его. Зъ-разу пробовавъ я легкими смѣшками, потому острыми; я заливъ его кепеками жартами и повертѣвъ его добрыми; я встрѣливъ въ него давній вымолоченѣ дотепы и передѣравивъ его зъ переду и зъ заду розжареными новыми; я розпаливъ ся и штурмувавъ его зъ права, зъ лѣва, зъ переду и зъ заду; я прѣвъ, потивъ ся, кричавъ, верещавъ, поки не охрипъ, не ослабъ, не одурѣвъ и не остобѣсѣвъ, — а вѣнъ кѣбы собѣ хочъ разъ рушивъ ся! — я не выдобувъ зъ него анѣ одного усмѣху, анѣ одной слезы! Кѣбы хочъ тѣнь усмѣшки або слѣдъ вохкости въ очехъ! Мене мовъ грѣмъ прибивъ. Нарештѣ я докѣничивъ вѣдчитѣ крикомъ розпуки — дикимъ выбухомъ гумору вергъ ему остатнымъ страшеннымъ дотепомъ просто въ лице! Потѣмъ я змѣшанный и змученый, упавъ на крѣсло.

Голова товариства приходитъ до мене, змывъ менѣ голову походною водою та й пытае:

— Чого то властиво вы пѣдъ конецъ такъ розгорячили ся?

— Я хотѣвъ — кажу — розсмѣшити онтого старого дурня тамъ въ другѣй лавцѣ.

— Ну, то вы на дармо трудили ся, бо то глухонѣмый и слѣпый, якъ борсукъ!

— Ну, прошу-жь ваеъ, красно поступивъ братанокъ того старого пана? Годило ся мене, чужого чоловіка, такъ пошити въ дурнѣ? Пытаю тебе, любый читателю, якъ чоловіка и якъ брата — було то красно?

Радости кандидатскій.

Передъ кѣлькома мѣсяцами поставили мене „независимѣй“ въ великѣй державѣ Нью Йоркѣ кандидатомъ при выборѣ губернатора. Моими суперниками були панове Джонъ Т. Смитъ и Блянкъ І. Блянкъ. Въ однімъ зглядѣ — сего я бувъ певный — стоявъ я далеко выше тыхъ панѣвъ, а то моимъ характеромъ. Зъ часописей легко можна було змѣркувати, що тѣ панове може й знали коли, щѣ то значить мати честне имя, та той часъ для нихъ минувъ! Було загально звѣстне, що они въ ostatnichъ рокахъ запѣзнали ся зъ всякими огідными злочинствами.

Але въ тѣй самѣй хвили, коли я величавъ свою высшѣсть и въ супокѣю тымъ любувавъ ся, каламутна спѣдна струга зворушила глубѣнь моего щастя — а се була гадка, що я буду мусѣвъ чути, якъ мое имя въ товариствѣ именъ такихъ людей будутъ натягати на всѣ боки. То непокоїло мене все бѣльше та бѣльше.

Наконецъ написавъ я въ тѣмъ дѣлѣ до своей бабушкы. Она вѣдповѣла скоро и рѣшучо. Писала:

„Ты за цѣле свое житє не вчинивъ нѣ одной такой рѣчи, чтобы потребувавъ еи соромитись — анѣ одной! А отъ удивишься ты газетамъ, удивишься имъ и порозумѣй, якѣ то люде тѣ панове Смитъ и Блянкъ, а потому спытай себе чи маєшь охоту знизжати ся на той рѣвень,

на якѣмъ они стоять, и запускати ся зъ ними публично въ суперництво.“

Якъ-разъ те, що я самъ думавъ!

Тои ночи я й ока не зажмуривъ. Але, все розваживши, а не мѣгъ вѣдступити. Мене выбрали борцемъ и я мусѣвъ ити до борбы. Снѣдаючи, я безъ уваги водивъ окомъ по часописяхъ, ажъ наразъ остановила мене одна статя — и щиро кажу, я ще нѣколи въ житю не бувъ такій обуреный. Ось она, тая статя:

„Кривоприсяга. — Може панъ Маркъ Твейнъ теперь, коли стае передъ народомъ яко кандидатъ на посаду губернатора, зволить пояснити, якъ то стало ся, що ему въ роцѣ 1863 въ Вакаваку въ Кохинхинѣ трицять и чотири свѣдеи доказали кривоприсягу, яку вѣнъ зложивъ, щобы бѣднѣй тамошнѣй вдовѣ и еи безпомѣчнѣй родинѣ загарбати кусочекъ поля засаженного бананами, еи единый поживокъ и пѣдпору въ самотнѣй бездольности и въ розпуцѣ. Панъ Твейнъ повиненъ якъ за-про себе самого, такъ и за-для того великого народу, що то о его голосы вѣнъ убѣгае ся, сесю рѣчь пояснити. Чи вѣнъ се учинить?!“

Я просто одеревѣвъ зъ дива! Таке жестоке, немилосердне обжалуванє! Я Кохинхины въ житю свѣмъ не бачивъ! Про Вакавакъ я нѣчо нѣколи навѣтъ не чувъ! Я не мѣгъ бы вказати рѣзницѣ мѣжъ полемъ зъ бананами а кентуру!... Я не знавъ, що менѣ чинити; я бувъ розторощеный и безпомѣчный. Цѣлый день менѣ минувъ безъ нѣякои взагалѣ работы.

На другій день тая сама часопись принесла отсе — нѣчо бѣльше:

„То щось значить! — Звертаемо увагу на те, що панъ Маркъ Твейнъ про кривоприсягу въ Кохин-

хінѣ мовчить. То чей-же щось значить!“

[Розумѣ ся, вже до кѣнця борбы выборчої тая часопись не называла мене инакше, якъ: „безчестнымъ кривоприсяжникомъ Твейномъ“.]

Потому прийшла „Газета“ ось зъ чимъ:

„Просимо о вѣдповѣдь! — Чи новий кандидатъ на посаду губернатора буде такій ласкавий — пояснити деякимъ зъ горожанъ, якъ то було, що спѣвмешканцямъ его въ Монтанѣ вѣдъ часу до часу до часу пропадали дробні дороговѣнні рѣчи, ажъ поки спѣвмешканць его — тому, що тѣ рѣчи вѣдналили ся все лишъ при особѣ пана Твейна або въ его „скрини“ (а то бувъ аркушъ задрукованой газеты, въ котрій завивавъ цѣлї свои до-достатки) — наконецъ були змушенї дати ему, у власномъ его интересѣ, добру научку, то есть: добре его почубили и прочухали, а потому порадили ему — зъ мѣсяця, яке вѣнъ звичайно займавъ въ шатрѣ, сейчасъ бѣгствомъ спасти ся. Чи вѣнъ то пояснить?!“

Чи могла бути яка ще смѣлѣйше придумана злоба, якъ се? Я въ житю нѣколи не бувъ у Монтанѣ!

[Потому тая газета, коли тѣлько про мене писала, все говорила: „Твейнъ, злодѣй зъ Монтаны“.]

Вѣдъ теперъ менѣ ажъ страшно було взяти газету въ руки, примѣромъ такъ само, якъ коли-бъ хто мавъ пѣднести накрывало зъ постелѣ, а догадувавъ ся, що пѣдъ нимъ буде змѣя. Одного дня око мое упало на таке:

„Ложь ясно доказана! — Заприсягненими зѣзнаннями свѣдкѣвъ Майкеля О‘Фленагена, мирового судѣй зъ Файфъ-Пойнтсѣ, п. Сноба Раффертіоло и п. Кетті Моллігена зъ Ваттеръ-Стрітѣ доказано мовъ на

долони, що пбдле голошене пана Марка Твейна, мовь-бы-то незабутной памяти дѣдъ нашего честного провѣдника Блянка І. Блянка бувъ за рабушокъ на дорожѣ повѣшенный, вѣсть брутальною, зъ воздуха схопленою ложею, та що нема ані слѣду якого-небудь факту, на котрѣмъ тую ложь мѣгъ бы бувъ оперти. Для честныхъ людей сумне то видовище, що, абы осягнути політичній успѣха, хватае ся за такі огидні средства, якъ нападати мерцѣвъ у гробахъ и непорочні имена ихъ таскати въ калюжу. Коли мы погадаемо на грызоту, якои тота нужденна пѣдлѣсть мусѣла причинити невиннымъ своякамъ и другамъ покѣйника, то справдѣ ажъ бере насъ спокуса, — вѣзвати обурену и оскорблену публику до сумаричной и незаконной вѣдплаты клеветникови. Але нѣ! Полишѣмъ его мукамъ остаючон на тортурахъ власной его совѣсти! (Очевидно, коли-бы пристрасть взяла верхъ и товпа въ слѣпѣмъ розъяреню чинно зневажила клеветника, то чей-же рѣчь ажъ надто ясна, що нѣяка лава судій присяглыхъ не могла бы пѣдсудныхъ признати виновными и нѣякій трибуналъ судейскій не мѣгъ бы ихъ укарати.)“

Той, не безъ глубокой гадки додатокъ вѣнцевый мавъ такі успѣхъ, що заразъ въ ночи я мусѣвъ якъ найскорше выскочити зъ постелѣ и утечи задними дверми, бо „обурена и оскорблена публика“ вылягла передъ мѣй дѣмъ, при приходѣ поторощила менѣ въ праведнѣмъ обуреню вѣкна, меблѣ, а при вѣдходѣ забрала зъ собою стѣлько рѣчей, скѣлько могла удвигати. А прещѣнь я можу руку на евангеліе положивши сказати, що я нѣколи дѣда пана Блянка не оклеветавъ, ба що бблѣ-

ше, я ажъ до того дня взагалѣ нічо про него не чувъ анѣ не говоривъ.

Мимоходомъ скажу, що повыше наведена часопись вѣдъ той поры мене вже все титулувала: „Твейнъ, клеветникъ небѣщикѣвъ“.

Найблизша статя, яка звернула на себе мою увагу, така :

„Красный кандидатъ! — Панъ Маркъ Твейнъ, що то на великомъ вчѣрашномъ народномъ вѣчу „независимыхъ“ мавъ держати таку сокрушающую мову, не появивъ ся на назначенный часъ! Телеграма его лѣкаря звѣщала, що мовъ-то сполошеній конѣ въ упряжи переѣхали его и зломии ему ногу въ двухъ мѣсцяхъ; що мовъ-то скалѣченный терпѣть страшній болѣ, и т. д., и т. д., словомъ — цѣлу купу такого крутарства. „Независимі“ старають ся що силы той нужденный выкрутъ брати за добру монету и показуватись, буцѣмъ-то имъ и на гадку не наплыла правдива причина, чому не явило ся тото непочестие сотворѣне, що то его они своимъ проводникомъ называютъ. Вчѣра въ вечеръ бачено одного чоловѣка, запитого мовъ скотина, якъ затачуючись волѣкъ ся до дому пана Твейна. Святимъ обовязкомъ „независимыхъ“ єсть теперъ доказати, що той оскотинѣлый чоловѣкъ — то не бувъ самъ Маркъ Твейнъ. Наконецъ маємо васъ! То випадокъ, де вже нѣякъ не вѣльно выбрѣхуватись. Громомъ пытає голосъ народу: „Хто бувъ той чоловѣкъ?“

Заразъ въ першій хвили годѣ було увѣрити — се було чисто неимовѣрне, щобъ то дѣйстно мое имя взяли та й силели зъ тымъ поганимъ пѣдозрѣнемъ. Цѣлѣ

три роки минуло, якъ я навѣтъ не покушавъ анѣ пива, анѣ вина, анѣ нѣякого лікеру!

[Але оно буде цѣкаве, що́ то може призвичане, коли скажу, що для мене не було вже рѣвнєдушно, коли въ найближшѣмъ числѣ той часописи я вже бувъ вынесеный на степень „Твейна, delirium tremens“ — хочъ я знавъ, що тая часопись вже ажъ до кѣнця wyborѣвъ невмолимо уперто буде мене такъ величати].

Въ тѣмъ часѣ почали до мене зъ кождою почтою наплывати цѣлѣ купы безименныхъ листѣвъ. Звычайно бѣльше-менше такі:

„Якъ то було зъ тою старою жѣнкою, що просила васъ о милостиню, а вы еи такъ сильно побили!

Поль Прай.

або:

„Вы допустили ся такихъ чинѣвъ, про котрі нѣ-хто не знае, тѣлько я одинъ. Раджу вамъ — не скупить ся зъ кѣлькома долярами, бо якъ нѣ, то вамъ все те розкажу въ газетахъ —

Генді Енді“.

Се лишъ для примѣру, якъ выглядали тѣ безименні листы. Коли-бъ хто забажавъ, я мѣгъ бы наводити ихъ безъ кѣнця, ажъ поки бы читателеви не остогидѣло.

Небавомъ „доказавъ“ менѣ найповажнѣйшій дневнекъ „републиканцѣвъ“, що я бравъ хабарѣ en gros, а провѣдный органъ „демократѣвъ“ выказавъ „якъ на долони“ тяжкій случай, де я старавъ ся пѣдкупствомъ уйти справедливои кары.

[При тѣй нагодѣ заробивъ я собѣ двѣ дальші назвы: „Твейнъ, череватый хабарникъ“ и „Твейнъ, огидный пѣдкупникъ суду“.]

Въ тѣй порѣ змѣгъ ся вже крикъ за „вѣдповѣдю“

на всѣ тѣ страшнѣйшій обжалованя, якѣ по́днесено на мене. Редакторы и проводирѣ зъ мои партіи заявили, що для мене довша мовчанка рѣвнялась бы політичнѣй руинѣ. И отъ, якъ коли-бъ ихъ накликуваню додати ще бѣльшого натиску, появилось ся заразъ другого дня въ часописяхъ таке:

„Пригляньтесь тому чоловікови! — Кандидатъ „независимыхъ“ все ще завзято мовчить. Бо заговорити не має вѣдвaги. Всѣ по́днесені на него обжалованя доказані подостаткомъ, а потверджує ихъ, и ще разъ потверджує власна его многомовна мовчанка, такъ, що теперъ має вже на себе доказы незрушимі по вѣки вѣчнѣй. Пригляньтесь же своему кандидатови, „независимѣй“! Гляньте на безчестного кривоприсяжника! злодѣя зъ Монтаны! клеветника небѣщикѣвъ! Спогляньте на delirium tremens въ оскотинѣлѣй подобѣ! на свого череватого хабарника! на свого огидного по́дкупника суду! Подивляйте его — змѣрте его добре — а потому скажѣть самѣй, чи можете свои голоса дати на таке сотворѣнє, що цѣлый той сумный рядъ титулѣвъ заслужило собѣ своими скверными злочинствами и не важить ся розняти рота, щобы бодай одно зъ нихъ заперечити!“

Я не мѣгъ уже нѣякимъ чиномъ утинати поли та втѣкати, отже забравъ ся я, глубоко упокоренный, писати „вѣдповѣдь“ на цѣлу купу безосновныхъ обжалованъ та по́длыхъ и злобныхъ брехень. Але годъ менѣ було дойти до кѣнця, бо вже заразъ на другій ранокъ пришла газета, а въ нѣй появилась нова огида, нова по́длость: она обжалувала мене таки на правду, що мовѣто я по́дпаливъ дѣмъ божевѣльныхъ, пустивъ его зъ дымомъ и разомъ вышкваривъ всѣхъ божевѣльныхъ, а

се длятого, бо той дѣмъ засланявъ менѣ видѣ зъ моего мешканя.

То нагнало менѣ якогось панічного страху.

Потому пѣйшло обжаляванє, що я отрунѣвъ своего дядька, щобы прийти въ посѣданє всего его майна, — ба що бѣльше, рѣвночасно въ часописи появилось и нагляче вѣзванє, щобы сейчасъ вѣдкопати того дядька зъ гробу.

То доводило мене вже туй-туй до божевѣльства.

Опѣсля обжалявано мене, що я, яко голова заведеня для пѣдкиненыхъ дѣтей, упхавъ тамъ на кухарку беззубу и непотрѣбну бабу, мою своячку.

Я почавъ уже хитати ся, хитати ся.

А наконецъ прийшовъ и гѣдний та удамый вѣнецъ того безвстыдного переслѣдованя мене за-для партійной ненависти. Взяли девятеро дѣтей, такихъ, що ледви лажили, призибали тото зѣ вѣсѣхъ можливыхъ видѣвъ та ступенѣвъ зледащѣлости и вымуштрували, щобъ той нужденный дрѣбъ, коли я буду на зборѣ народнѣмъ промовляти зъ трибуны, чѣпавъ ся мене за ноги и кричавъ: „тату!“

Не було вже що дѣяти! Я звинувъ свою хоруговъ и пѣддавъ ся. Я побачивъ, що я не дорѣсь до вымогѣвъ для выбору на губернатора въ державѣ Нью-Йоркѣ, тожъ я вѣдкликавъ свою кандидатуру, а заявленє свое пѣдписавъ я зъ гѣркимъ болемъ сердца:

„Остаю зъ поважанемъ: коли сь порядный чоловікъ, а теперь

Маркъ Твейнъ, б. к. з. зъ М., к. н., д. т., ч. х. и о. я. с.“

Якъ я познавъ ся зъ Артимомъ Вардомъ. *)

Тогдѣ я въ-перше въ житю его побачивъ. Приѣхавъ изъ Санъ-Франціска, привъзъ зъ собою поручающее письмо вѣдъ спблныхъ нашихъ приятелѣвъ и запросивъ мене на сѣданѣ. Вѣнъ тамъ привыкъ передъ перекускою пити горѣвку, то и замовивъ три порціи, бо й Гінгстонъ бувъ зъ нами. Я сказавъ, що я дуже радъ бы не пити горѣвки, бо она заразъ всадить ся менѣ въ голову и такъ заморочить, що за десять мінуть я погублю глузды. Я не хотѣвъ передъ чужими людьми показатись мовъ якій люнатикъ. Але Артимъ такъ сердечно принукувавъ, що я, протестуючи, таки выпивъ, а все при тѣмъ думавъ, що менѣ то на добре не выйде. За одну-двѣ хвилѣ почавъ я замѣчати, що мои гадки оповивае хмара. Боязко дожидавъ я почину розмовы, але въ душѣ мавъ надѣю, що мѣй розумъ все-таки буде ясный и мое побоюванѣ не сповнить ся.

Артимъ высказавъ кѣлька звычайныхъ замѣтокъ, але потѣмъ прибравъ видъ надлюдской поваги и почавъ таку дивну мову:

— Ага, щобы не забути — каже — я маю васъ

*) Артимъ Вардъ — то псевдонімъ американьско-го гумориста Ch. F. Brown (1834—1867).

запытати про одну рѣчь. Вы тутъ въ краю сръбла, въ Невадѣ, уже два чи три роки, а ваше заняте дневни-карске очевидно мусѣло спонукати васъ спустати ся въ глубъ копалень и старанно перестудіювати всѣ подробности, то й докладно знаете ладъ копалень сръбла. Отже менѣ йде о... гмѣ... знаете... о то, якъ выглядятъ поклады руды. На прикладъ: Допустѣмъ, що жила, котра, котра мѣститъ въ собѣ сръбло, лежитъ межи двома покладами гранітовыми и бѣжить поздовжъ землѣ або выстаетъ якъ граничный камѣнь. Добре! Отже возьмѣмъ, на примѣръ, жилу 40 стѣпъ грубу або, про мене, 80, або навѣтъ 100 стѣпъ — и скажѣмъ собѣ, що копаемо яму въ глубъ, прямовисно въ глубъ, розумѣете, або такожь такъ звану „криву площу“, сходимо до 500 стѣпъ въ долину, або можемо пѣйти тѣлько 200, досыть, що йдемо въ долину, а жила стаетъ що-разъ вузша, коли поклады ближе до себе сходятъ ся, або коли хочете, и зовсѣмъ зѣйдуть ся, то значить, сли они зѣйдуть ся, а се, розумѣе ся, не завсѣгды бувае, особливо въ випадкахъ, коли вже така природа формаціи, що они одинъ вѣдъ другого вѣдстають дальше, анѣжь бы властиво повиннѣи, а чого геологія не може пояснити, хочъ усе въ сѣй науцѣ вказуе на то, що при зовсѣмъ рѣвныхъ обставинахъ оно могло бы стати ся, а коли нѣ та й рѣчь певна, що не сталося бы — тогдѣ очевидно вы маєте такіи выпадокъ. Якъ думаете, такъ чи не такъ?

Я собѣ подумавъ: „Бачите? Не казавъ же я? Горѣвка такъ мене заморочила, що я розумѣю тѣлько, що та курка“. А потѣмъ кажу въ голосъ:

— Я... я... то значить... Коли-бъ вы не прогнѣвались, не повторили бы вы ще разъ? Очевидно, я бы повиненъ...

— Але-жь певно, певно! Знаете, я мало розумѣю рѣчь, то може не выкладаю ви wyraйно, але я...

— Нѣ, нѣ, цѣлкомъ нѣ! Вы выкладаете зовсѣмъ ясно, але та горѣвка, бачите... Я бы... я розумѣю досить добре, але коли-бъ вы для лучшей звязи може ще разъ перейшли — я вже буду слухати уважнѣйше!

— Добре! Ось о що менѣ йшло — (почавъ говорити Артимъ изъ ще страшнѣйшимъ притискомъ, якъ перше, и кожду точку вычислювавъ на пальцахъ). — Та жила, або тунель, або тота яма, якъ тамъ собѣ называєте, бѣжить позадъжь межи двома гранітними покладами. Дуже красно! Ну, допустѣмъ, вы сходите неку въ глубѣ, скажѣмъ 1000 стѣпъ, або може 1200 стѣпъ (на томъ мало залежить), заки пѣйдете въ бѣкъ, а потому ведете свои штольні, деякі напереки въ бѣкъ аму, другі въ напрямъ здовжь, де сѣрчаній металъ — я гадаю, що они зовуть ся сѣрчаній металъ, хотяй основа до того, зваживши, що, о скѣлько я розумѣю, для гѣрника головна рѣчь лежить не въ томъ, якъ деякі думаютъ, але принявши таку гадку, не може бути доказано, чому они туды не могли бы йти дальше яко неводлучна часть складѣва тои въ указанѣмъ змыслѣ нѣодному зъ обохъ не полишенои ямы, бо грецѣни при иншихъ обставинахъ навѣтъ зовсѣмъ несвѣдущій изъ насъ мѣгъ бы пѣзнати, що коли-бъ такъ не було, ба, якъ-бы не добавивъ, коли-бы такъ було, або само представлено такой рѣчи высмѣявъ бы, навѣтъ коли-бъ ему се доказано якъ на долони. Що? не правду кажу?

Я водповѣвъ опечаленый:

— Вѣтыдаю ся, пане Вардѣ! Знаю, що я властиво повиненъ все розумѣти, але бачите, то та проклята горѣвка влѣзла до головы и менѣ годѣ поняти найпро-

дѣйшого реченя. Я-жь вамъ казавъ, що зо мною таке буде...

— О, прошу, дуже прошу! То певно вина моя, хочъ менѣ здавало ся досить ясно для...

— Про те нема й бесѣды! Ясно! Тажъ вы выложили такъ ясно, що тѣлько нужденный идіотъ не мѣгъ бы васъ зрозумѣти. Але та проклята горѣвка... она наробила всего лиха!

— Нѣ, прошу васъ, не кажѣть лишъ того! Я ще разъ зачну зъ самого початку...

— Не теперъ! Бѣйте ся Бога, я вамъ ручу, моя голова теперъ така, що не знаю, чи я зрозумѣвъ бы найлекше запытане, яке бы вы менѣ задали!

— Ну, ну, не бѣйтесь! Сидѣть разомъ я вамъ уже выложу такъ ясно, що мусите зрозумѣти. Зачинаймо зъ початку. (И нахиливъ ся черезъ стѣлу, зъ выразомъ натуги въ кождѣй чертѣ лица и зъ пальцами на поясовѣ, щобы точки числити, а я такожъ подавъ ся напередъ и вже ажъ-ажъ! або зрозумѣти або трупомъ упасти.) Отже, знаете, жила, яма, рѣчь, де єсть металь, черезъ що вѣмъ творить середину межи всѣми инчими силами, чи то зъ нинѣшного дѣланя, чи зъ давнѣйшого, котрѣ вступаютъ до акціи на користь чи то першихъ противъ другихъ, чи другихъ противъ першихъ, або всѣхъ, або обохъ, або такожъ вырѣвнують релятивний рѣзницѣ, якѣ є въ кружѣ промѣня, зъ-вѣдки найрѣзницѣйшій роды подѣбности...

— А до чорта зъ моею капустаною головою! — крикнувъ я. — Не трудѣть ся довше, я не въ силѣ нѣчого розумѣти! Чимъ выразнѣйше вы выкладаете, я тымъ менче можу схопити звязъ...

Середъ того почувъ я за собою якійсь загадочный гамбръ. Обернувъ ся я и бачу: Гингстонъ ховає ся за

газету и ажъ душитъ ся въдъ смѣху. Я поглянувъ на Варда, а вѣнъ такожъ залишає поважну міну и регоче ся. Ну, я вже змѣркувавъ, що они зъ мене заклипи и я упавъ жертвою обману, що складавъ ся зъ літаніи виразныхъ якъ сонце речень, але они нѣчого а нѣчого не значили.

Той Бардъ, о, то була головка!

Таємничі вѣдѣдины.

Коли я недавно „осѣвъ на вѣдпочинокъ“, першій навѣдавъ ся до мене одинъ панъ, котрый сказавъ, що що єсть оцѣновникомъ и має звязи зъ вѣддѣломъ внутрѣшнихъ доходѣвъ державныхъ. Я замѣтивъ, що я доси нѣчого не чувавъ про его галузь промыслу, але тѣшу ся, що бачу его, и може вѣнъ зволить сѣсти?

Вѣнъ сѣвъ.

Я не знавъ докладно, вѣдъ чого бы почати розмову, а таки почувавъ, що люде, котрѣ, якъ отсе я теперъ, дѣйшли до гѣдности властителя дому, мусять бути въ товариствѣ розмовнѣ, свободнѣ и добродушнѣ. Отже я, коли менѣ не наплыло на гадку що-небудь инше, запытавъ его, чи вѣнъ не гадає отворити крамницѣ въ нашѣмъ сусѣдствѣ.

Вѣнъ притакнувъ.

Я не хотѣвъ показати ся незнайкомъ. але все-таки надѣявъ ся, що вѣнъ менѣ скаже, чого у него можна купити.

Я вѣдваживъ ся спытати его, якъ иде ему интересъ. Вѣнъ вѣдповѣвъ: „Отъ якось“.

На те я сказавъ, що при нагодѣ мы звернемось до него, а коли намъ у него такъ сподобася, якъ у другихъ, то будемо робити закупна у него.

Вѣнъ высказавъ надѣю, що намъ у него такъ спо-

добав ся, що зъ нѣкимъ бѣльше не схочемо мати дѣла. Хто разъ увѣйшовъ у зносины зъ нимъ, нѣколи не повинувъ его та не глядавъ за другимъ представителемъ его зарѣбку.

Се подобало доволѣ на самохвальбу, але поминувши сей природный выразъ нѣкчемности, якій всѣмъ намъ є властивый, чоловікъ той виглядавъ на зовсѣмъ гѣдного чести.

Не знаю, якъ властиво дѣйшло до того, але малочомалу мы такъ розговорили ся, що розмова йшла намъ якъ по маслѣ.

Мы балакали й балакали й балакали — бодай я. И мы смѣялись, смѣялись и смѣялись — бодай вѣнъ. Але за весь часъ розмовы я заховавъ притомнѣсть духа — вроджену менѣ скритѣсть выкористовувавъ я супротивъ него.

Я постановивъ, мимо неясныхъ его вѣдповѣдій, выдобути зъ него все, що вѣдносилось до его промыслу, и то выдобути такимъ способомъ, абы вѣнъ не змѣркувавъ, що у мене на гадцѣ. Я задумавъ зловити его въ лапку, уставлену дуже а дуже глубоко. Я хотѣвъ оповѣсти ему все про свѣй власный интересъ, а вѣнъ середъ того звѣдничого выбуху довѣря очевидно геть розмякне супротивъ мене, забуде ся и розповѣсть менѣ усе о своихъ интересахъ, а нѣ думкою не ведучи, що у мене на прикетѣ. Любчику! — думавъ я собѣ — не знаєшь ты, зъ якимъ старымъ лисомъ ты маєшь дѣло...

Я сказавъ:

— Заложу ся зъ вами, що вы не вгадаєте, кѣлько мѣсѣ сєн зими и минулди весны принесли мои вѣдчтты!

— Нѣ, не вгадаю... Сумнѣваю ся, чи вгадаєть бы,

навѣтъ коли-бъ ишло о голову. Почекайте... почекайте. Може такъ бѣльше-менше два тысячѣ долларѣвъ? Але нѣ.. нѣ, пане. Я знаю, такъ богато вы не могли зѣбрати. Ну, скажѣмъ, такъ около сѣмнацять сотокъ?

— Го-го! Чи я не казавъ, що вы нѣколи не вгадаєте! Мои вѣдчити зъ минулои весны и зъ сен зими принесли менѣ доходу чотирнацять тысячѣ сѣмь сотъ пятьдесять долларѣвъ. Що-жъ вы на се скажете?

— Ну! чудую ся, просто не хоче ся вѣрити... Мушу собѣ се занотувати... И вы кажете, що то ще не все?

— Що? А то добре! Осъ на примѣръ мѣй доходъ зъ „Буфальского Экстра-Курера“ за чотири мѣсяцѣвъ въ высотѣ около — около — ну, що вы скажете? — около вѣсѣмь тысячѣ долларѣвъ?

— Що я скажу? Скажу хибѣ те, що хотѣвъ бы разъ въ житю поплюскати ся въ такѣмъ океанѣ достатку. Вѣсѣмь тысячѣ! Я собѣ се занотую... Гмъ! — а при всѣмъ тѣмъ мушу догадуватись, що се ще не всѣ вашѣ доходы?

— Де-де-де! Мы, нехай такъ скажу, дѣйшли до перва до передмѣстя моихъ доходѣвъ. Осъ моя книжка: „Наивнѣй въ подорожи“ — цѣна 3 долары 50 центѣвъ до 5 долларѣвъ, вѣдповѣдно до оправы. Теперъ слушайте! Дивѣтъ ся менѣ въ очи! За часъ послѣднихъ пяти мѣсяцѣвъ мы продали тои книжки 95.000 примѣрникѣвъ — зовсѣмъ не згадуючи о тѣмъ, кѣлько розбѣйшло ся передъ тымъ! Девятьдесять и пять тысячѣ! Подумайте собѣ! За каждый примѣрникъ пересѣчно около чотири долары. То, любчику, выносить близько чотирнацять тысячѣ долларѣвъ. И зъ того припадае менѣ половина!

— Боже милосердный! Я и се занотую собѣ. Чотирнацять — сѣмь — пятьдесять — вѣсѣмь — двѣста.

Summa summarum — ну, слово чести, загальна сума выносить бѣльше-менше двѣста тринадцать до чотирнадцатъ тысячъ долларѣвъ. Чи се може бути?

— Може бути! А коли зайшла яка похибка, то се могло стати ся хіба такимъ чиномъ, що я свои доходы оцѣнювавъ за низько. Двѣста чотирнадцатъ тысячъ долларѣвъ готѣвкою — се высота мого сегорѣчного доходу, коли я умѣю рахувати.

Потѣмъ панъ вставъ и почавъ прощати ся. Мене огорнуло безмѣрно неприятне чувство, що я мабуть надаремно вѣдкрывъ передъ нимъ усе, поминувши вже то, що я, пѣдлещеный выкликами зачудуваня гостя, подавъ свои доходы значно выше. Але нѣ — въ послѣдній хвили той панъ вручивъ менѣ велику куверту, кажучи, що въ нѣй мѣстять ся оголошеня его промыслу; я тамъ усе знайду, а вѣнъ буде щасливый, коли я дамъ ему заробляти, — справдѣ, вѣнъ буде гордиться тымъ, коли мати-ме дѣло изъ чоловѣкомъ зъ такими великаньскими доходами; правда, вѣнъ бувъ гадки, що е рѣзні богаті люде въ мѣстѣ, але скоро тѣлько они увѣйшли зъ нимъ въ интересы, мусѣвъ усе вѣдкрыти, що они мають ледви стѣлько, абы зъ голоду не вмерти; и дѣйстно такъ богато-богато вже уплыло часу, доки вѣнъ лицемъ въ лице побачивъ богатого чоловѣка, говоривъ зъ нимъ и власными руками дѣткнувъ ся его, — що ледви може здержатись, абы не обняти мене — справдѣ, вѣнъ уважавъ бы се за наибѣльшу для себе ласку, коли-бъ я ему позволивъ обняти себе.

Менѣ сеся его бесѣда такъ сподобала ся, що я навѣтъ не пробовавъ вѣдмагати ся, але въ своей простодушности позволивъ. Гѣсть хопивъ мене въ обѣмы и кѣлька слѣзъ успокоеня пустивъ менѣ по-за ковширъ. Потѣмъ вѣдѣйшовъ.

Коли пѣйшовъ, я розгорнувъ его оголошеня. Чотири мѣнути студіювавъ я ихъ якъ найсовѣстнѣйше. Вѣд-такъ закликавъ я кухарку и сказавъ :

— Держѣть мене, бо омлѣваю, паду ! Най тамъ тымчасомъ Марія обертає тѣсточка на блясѣ.

Прийшовши помалу назадъ до себе, пѣславъ я до фабрики руму на розѣ улицѣ и вынаймивъ собѣ одного штукаря, котрый за тыждневу вынагороду мавъ у noci сидѣти и того гостя проклинати, а у день мавъ вѣдѣ часу до часу давати менѣ штовханця, якъ бы я коли зацукнувъ ся.

Охъ, що то за шибеникъ бувъ, той гѣсть ! Его „оголошеня промыслу“ були нѣчимъ иншимъ, якъ лишѣ нужденною картою податковою — рядомъ безвстыдныхъ пытанъ про мои приватнѣ справы, що займали добру пайку чотирохъ вузкихъ сторѣнь друку — пытанъ, мимоходомъ сказавши, такъ быстроумно вымудрованыхъ, що найстаршій вѣкомъ чоловѣкъ въ свѣтѣ не мѣгъ бы дочуватись, до чого бѣльша часть изъ нихъ стремѣла, — а дальше пытаня обчисленій на те, щобы чоловѣка приневолити виявити може и чотирократну высоту своего дѣйствого доходу, якъ бы нехотѣвъ фальшиво присягнути.

Я розглянувъ ся по комнатѣ, чи нема де мышачон дѣры, але, бачилось, не було нѣ одной.

„Пытане н-рѣ 1.^е“, що вѣдносило ся до мене, було таке великодушне и широке, мовъ парасоль розбѣятый надъ купиною мурашокъ :

„Якѣ были въ часѣ торѣчного року вашѣ доходы зъ торговлѣ, промыслу або фаху, де-небудь бы вы его вели?“

А се пытане мало тринацять иншихъ пытанъ — дополнительныхъ, такъ само цѣкавыхъ ; найсмирнѣйше

зъ-мѣжъ нихъ домагало ся выявы, чи я не допустивъ ся влому або рабунку на дорозѣ, або чи я черезъ мордѣ сполученный зъ пѣдпаломъ або въ иншій якій способъ потаеминого заробкованя не набувъ власности, яка не була наведена въ выявѣ мого доходу при пыта-ню н-рѣ 1.

Менѣ стало ясно якъ на долони, що гѣсть допо-мѣгъ мецѣ осмѣшити ся. Оно було яснѣ, дуже яснѣ — и я вийшовъ зъ дому та й вынаймивъ собѣ ще другого штукаря.

Той гѣсть, подразнивши моя самолюбство, звѣвъ мене до того, що я подавъ свѣй дохѣдъ на двѣ ста чотирнацять тысячъ долларѣвъ. Пѣсля закона було зъ того тысячъ долларѣвъ вѣльныхъ вѣдъ податку — се одинока ясна точка, яку я доглянувъ — але то була тѣлько капля въ морѣ. Пѣсля законныхъ пять вѣдъ ста мусѣвъ я заплатити правительству страшну суму десять тысячъ шѣсть сотъ пятьдесять долларѣвъ податку доходowego.

(Мушу заразъ ось-тутъ примѣтити, що я его не заплативъ.)

Маю знакомого одного дуже богатого чоловѣка, котрого дѣмъ — палата, стѣлъ у него королѣвскій, вы-датки его великаньскій, а мимо того вѣнъ не має нѣя-кого доходу, якъ я се часто бачивъ на картахъ подат-ковыхъ. Отже до него я звернувъ ся о порадѣ.

Вѣнъ взявъ вѣдъ мене страшный списъ моихъ до-ходѣвъ, наложивъ на нѣсь окуляры, взявъ перо въ ру-ку, — и диви! я ставъ убогимъ, мовъ бѣгомомъ лус-нувъ!

Се була найпростѣйша рѣчь въ свѣтѣ. Вѣнъ справ-лявъ ся зъ тымъ зовсѣмъ просто — лише въ зручный способъ укладавъ обрахунокъ „вѣдъшибокъ“. Вѣнъ

поклавъ мой „податки державні, народностні и громадскі“ на стѣлько а стѣлько, — мой „втрата черезъ покрушеня кораблѣвъ, пожежѣ“ и т. д. на стѣлько а стѣлько, — мой „втрата при продажѣ грунтовъ“ — „при продажѣ худобы“ — „при оплатѣ чиншу домового, — „при репараціяхъ, направахъ, оплатахъ процѣнтовъ“ на стѣлько а стѣлько — поминувши вже, що мене скривджено на стѣлько а стѣлько „черезъ те, що вже попередъ оподатковано мою платню яко урядника при арміи, при флотѣ, при податкахъ и т. д. Сполученыхъ Державъ“. Зѣ всѣхъ тыхъ рѣчей выводивъ вѣнъ просто зъумѣваючі „вѣдшибки“.

Коли упоравъ ся зъ тымъ и вручивъ менѣ письмо, я заразъ побачивъ, що въ часѣ послѣднего року дѣйствный зыскъ зъ мого доходу выносивъ ты сячѣ двѣста пятьдесять долларѣвъ и сорокъ цѣнтѣвъ.

— Отже маєте! — сказавъ вѣнъ. — Тысять долларѣвъ вѣльнѣ вѣдъ податку и вамъ не треба нѣчого бѣльше, якъ лишѣ пѣйти, записягнути сей документъ та заплатити податокъ пѣдъ двѣста пятьдесять долларѣвъ и сорокъ цѣнтѣвъ.

[Коли вѣнъ се говоривъ, его сынокъ Віллі свиснувъ ему зъ кишенѣ въ камісельцѣ банкнотъ дводолларовый, та й щезъ изъ нимъ, а я заложусь не знати о що, що коли-бъ мѣй гѣсть вѣдвѣдавъ завтра сего молодця, той певно подавъ бы ему фальшиву выяву свого доходу.]

— Чи вы — спытавъ я свого знакомого — робите въ такій спосѣбъ „вѣдшибки“ и для себе самого?

— Ну, а якъ же-жѣ вы гадали! Безъ тыхъ одинацятъ ратунковыхъ клявзуль, що то фігурують пѣдъ титуломъ „вѣдшибки“, а зъ року въ рѣкъ сходявъ бы на дѣда, абы пѣдпирати того ненавистне, негѣдне, розбишацке, тираньске правительство.

Той панъ стоить високо по-надъ найлучшими, со-
лідными мужами мѣста — по-надъ мужами моральной
поваги, купецкой ретельности, незаперечною товарискою
непорочности — отже я склонивъ ся передъ его при-
мѣромъ. Я удавъ ся до уряду податкового, приступивъ
до присяги пѣдъ обвиняющимъ поглядомъ мого колиш-
нього гостя и заприсягавъ ложъ по ложу, обманъство
по обманъствѣ, пѣдлоту по пѣдлотѣ, ажъ моя душа опан-
цирилась кривоприсягами на цаль завгрубшки а мое
самоповажане пропало разъ на все.

Але що то значить? Те саме чинять въ Америцѣ
рѣкъ-рѣчно тысячѣ людей найвыше поставленыхъ, най-
богатшихъ, найгордовитшихъ, найповажанѣйшихъ, най-
почестнѣйшихъ. Тому и я нѣчо собѣ не роблю зъ того.
Сорому зовсѣмъ не почуваю, буду держати языкъ за
зубами и стерегтись передъ огнетревалыми рукавицами,
абы не попасти невѣдклично въ деякі страшно погані
навычки.

Переказъ про Загенфельдъ.

1.

Большъ якъ тысячъ лѣтъ тому бувъ сей малый повѣтъ королѣвствомъ, зовсѣмъ невеличкимъ королѣвствечкомъ, назвати-бъ его було можна мініатурнымъ выданемъ королѣвства.

Оно лежало далеко вѣдъ ворогованя, сварѣвъ та ворохобнѣ тыхъ часѣвъ, коли то не вгававъ брязкѣтъ збруѣ, и такъ плыло тамъ жите въ спокою. Его мешканцѣ були люде миролюбивѣ и честнѣ, тому и спочивала сеся краинка въ глубокѣмъ мирнѣмъ снѣ, въ любѣй тишинѣ недѣльнѣй. Не було тутъ злобы, зависти; не було честилюбивости, отже й не було злости, а вслѣдъ за тымъ не було й нѣякого нещастя.

Зъ часомъ померъ старый король, а по нѣмъ унаслѣдивъ престолъ малый его сынъ Губертъ. Любовь народу до него росла зъ дня на день. Вѣнъ бувъ такій добрый, такій непорочный, такій благородный. Мало-помалу сеся любовь перейшла въ пристрасть, ба майже въ обожане.

При его рожденю звѣздарѣ пильно слѣдили за ходомъ звѣздъ и знайшли въ тѣй блестячѣй князѣ написано бѣльше-менше ось-що :

„Коли Губертъ стане на чотирнадцатѣмъ роцѣ, лучить ся якась незвычайна пригода. Звѣря, которого звукъ найлюбѣйше зазвенить для его уха,

выратуе его вѣдѣ смерти. Доки король и его народъ будутъ почитати се звѣря за его добрый вчинокъ, доти и династіи не хибне потѣмкѣвъ и народъ не зазнае нѣ войны, нѣ чумы, нѣ голоду. Але треба стерегтись хибного wyboru.“

До тринадцатого року життя короля всѣ — звѣздарѣ, мужѣ державніи, парламентикѣ, народъ — говорили все лишѣ обѣ однімъ, а именно: якъ треба розумѣти послѣднє реченє вѣщбы? Зъ попередущихъ речень можна було догадувати ся, що звѣря обявить ся само, коли на те часѣ наспѣе; але зновъ кѣнцеве реченє казало догадуватись, що попередъ король буде мусѣвъ зробити выбѣръ та й сказати, якій звукъ звѣрати ему здасть ся найлюбѣйшимъ. И коли вѣнъ выбере розумно, то выбранє звѣря уратуе ему житѣ, уратуе его династію и его народъ; коли-жъ вѣнъ зробить „хибный выбѣръ“ — — але того то треба стерегти ся!

Зъ кѣнцемъ року було въ тѣй рѣчи тѣлько само гадокъ, що на початку, однакъ бѣльшѣсть мудрецьѣвъ и простаковъ думала, що найневѣйше буде, коли малый король заадалегѣдь зробить выбѣръ, и то чимъ скорше тымъ лучше.

И такъ уложено та оголошено приказъ, сповѣщаючи, абы всѣ люде, хто тѣлько має яке спѣвуче сотворѣнє, поприносили ихъ у першій день нового року до великои салѣ королѣвскои палаты. И стало ся пѣсля того приказу.

Коли вже все було пѣдготовленє до пробы, увѣйшовъ до салѣ король, въ святочнѣмъ одязѣ, окруженный всѣма своими достѣйниками. Король засѣвъ на золотѣмъ престолѣ и лагодивъ ся до выдана выроку. Але нагло вѣдозвавъ ся:

— Тѣ сотворѣня спѣвають усѣ наразъ; гамѣръ,

годъ выдержати; въ такомъ заколотъ нѣхто не годенъ зрѣти выбору. Заберѣтъ ихъ геть и дайте менѣ послушати одно по другомъ.

Такъ и стало ся. Добре знакомій спѣвавшіи одинъ за другимъ підлещувавъ ся уху молодого короля и намагавъ ся перевершити кожного иншого суперника. Дорогій часъ минавъ. Межи такъ многими чаруючими спѣваками дуже трудный бувъ королеви виборъ, тымъ труднѣйшій, що хибный вирокъ мавъ спровадити такій страшний наслѣдки. За-для того вѣнъ кѣлька разъ завагавъ ся и не зваживъ ся здатись на свои уха. Вѣнъ ставъ роздразнений, на лиці его мѣлювавъ ся неспокой. Міністры помѣтили се, бо нѣ на хвилю не зводили очей зъ него. Отже сказали саміи до себе:

— Вѣнъ утративъ вѣдугу, холодна розвага опустила его, вѣнъ помылить ся, и самъ та й его династія и его нарѣдъ будуть мусѣли се спокутувати.

Цѣлу годину сидѣвъ король мовчущо, а потѣмъ вѣдозвавъ ся:

— Принесѣть ще разъ конопельника!

Конопельникъ лящавъ свою радѣстну арію а король уже туй-туй готовъ бувъ дати скиптромъ знакъ, що вже довершивъ выбору, але здержавъ ся и сказавъ:

— Позвольте менѣ набрати певности! Принесѣть ще дрозда сюда и нехай обое спѣвають разомъ.

Принесли дрозда и оба птахи підняли свѣй чудовный спѣвъ. Король вагавъ ся, вѣдтакъ его думка ставала що разъ виразнѣйшою, якъ се можна було докладно мѣркувати по его поведеню. Весела надѣя огорнула сердца старыхъ міністрѣвъ и ихъ живчики забили скорше, коли підняѣсь ся скиптръ, щоби — —

Та въ сѣй же хвили настала погана перерва! Передъ дверима залунавъ голосный голосъ, що звучавъ:

— I-a! i-a! i-a!

Кождый поглянувъ туды жахливо и злостивъ ся, що треба се королеви показати.

И за хвильку зъявила ся въ сали мала селяньска дѣвчина, така прекрасна, така мила, що красшон и милѣйшон годѣ собѣ й уявити. Могла мати девять рокѣвъ. Придрѣботавши до салѣ, стала розглядатись довкола въ дитинячою цѣкавостю. Але якъ побачила пресвѣтле товариство и его гнѣвнѣй лица, схаменулась нагле, спустила голову и очи заслонила грубою запасчиною. Наразъ глянула несмѣливо крѣзь слѣзы и промовила:

— Пане королю! прости менѣ, я думала, що не роблю нѣчого злого. Нема у мене нѣ вѣтця нѣ матери, але маю козу и осла — то цѣле мое майно. Коза дае менѣ солодке молоко, а коли мѣй оселѣ почне кричати, то менѣ его голосъ здасть ся милѣйшимъ, нѣжъ всяка музика. А коли вашѣ, пане королю, весельчакѣ сказавъ менѣ, що найлюбѣйшій мѣжъ усѣма звѣрями спѣвакѣ уратуе корону и народѣ, та й вѣзвавъ мене, щобъ я привела сюда свого осла — —

Цѣлый двѣръ выбухъ голоснымъ смѣхомъ а дитина выбѣгла плачучи, не спробовавши наватѣ докѣичити своєю мовою. Першій міністеръ давъ приватный приказъ прогнати дѣвчину зъ ея злощастнымъ довгоухимъ и погровити їй, абы не смѣла показувати ся тутъ другій разъ зъ тымъ звѣратемъ.

Потѣмъ вела ся дальша проба птахѣвъ. Тѣ два птахы спѣвали такъ добре, якъ лишѣ могли, але скиптръ лежавъ нерухомо въ руцѣ короля. Поволи надѣя опускала сердца усѣхъ. Зновъ минула година, минула друга, а рѣшениця якъ нема такъ нема. День наближавъ ся

иъ кѣнцѣви, а дождаючи передъ палатою товпу народу огортала жура и тревога. Ба вже й змеркло ся, ставале усе темнѣйше и темнѣйше. Король и его двораки ледви могли вже бачити одинъ другого. Нѣхто не промовивъ слова, нѣхто не кликнувъ за свѣтломъ. Велику пробу зроблено и она не повела ся. То й не диво, що кождый радъ бувъ остатись невидимымъ, щобъ не зрадити глубокого болю свого сердца.

Наконецъ — чу! Пречудова мелодія залунала въ огородъ коло палаты — то голосъ соловья!

— Гей-же! — скрикнувъ король — кажѣть дзвонити у всѣ дзвоны, оголосити народови, що выбѣръ уже довершений та що я не омахнувъ ся. Король, династія и нарѣдъ уратованій. Вѣдъ теперъ соловый ний має почитане въ цѣлѣмъ краю. Скажѣть народови, що смерти пожеє кождый, хто соловья зобидить або чинно зневажить. Се говорить король!

И той маленькій свѣтъ не посѣдавъ ся зъ утѣхи. Замки и мѣста цѣлу нѣчь блестяли вѣдъ святочныхъ огнявъ, люде гуляли, пили, спѣвали а радѣстному дзвоненю дзвонѣвъ не було кѣнца.

Вѣдъ того дня соловый ставъ освяченнымъ птахомъ. Его спѣвъ лунавъ у кождѣмъ домѣ; поеты воспѣвывали его хвалу, малярѣ малювали его, его статуя зъ каменя стояла на кождѣмъ домѣ, на кождѣй брамѣ, на кождѣмъ мурѣ. Соловья покликувано на кожду раду королѣвску и нѣяка важнѣйша справа державна не порѣшила ся, закн не проспѣвавъ при тѣмъ соловый а міністры не выложили гадки того спѣву.

2.

Молодой король чимало любувавъ ся въ ловахъ. Коли настала весна, выѣхавъ вѣнъ одного дня зъ соко-

лами и зъ псомъ въ товариствѣ своихъ шляхты. Помалу вѣдбывъ ся вѣнъ вѣдъ нихъ, заѣхавъ у густый лѣсъ и тамъ заблукавъ ся. Вѣдивъ то сюда то тудя, зъ-першу надѣючись вѣднати дорогу, потѣмъ утративши надѣю. Наставъ вечеръ, запавъ сумерекъ, а вѣнъ усе ще блукавъ по тѣй самотрѣй, опущенѣй околици.

Та тутъ постигга его катастрофа! Въ сумеркахъ продиравъ ся вѣнъ на кони крѣзь гушавину, що заслонювала собою обрывъ скелѣ. А коли кѣнь зъ вѣдцемъ опинили ся въ долині, кѣнь зломавъ каркѣ а вѣдець ногу.

Вѣдний молодой король лежавъ тутъ и терпѣвъ страшный болѣ, а кожда година здавала ся ему мѣсяцемъ. Вѣнъ приложивъ ухо до землѣ и наслукувавъ, чи не наближае ся хто, що подавъ бы помѣчь, але не мѣгъ почути нѣ голосу, нѣ звука рога, нѣ гавкоту псѣвъ. Такъ вѣднѣи розпрощавъ ся вѣнъ зъ надѣєю и сказавъ!

— Нехай уже смерть приходитъ, она прецѣнь мусить прийти!

Якъ-разъ коли вѣнъ пѣдвигнувъ ся, залунавъ со-лодкѣй спѣвъ соловѣя середъ ночи.

— Я уратованный! — скликнувъ король — уратованный! Се освященный птахъ и пророцтво теперъ здѣйсняе ся. Самѣ боги хоронили мене вѣдъ хибного выбору!

Вѣнъ ледви мѣгъ угамувати свою радѣсть, ледви мѣгъ словами выповѣсти свою подяку. Що хвиля здавало ся ему, що чуе кроки надходящихъ спасителѣвъ, але за кождый разъ розчаровувавъ ся — нѣхто не являвъ ся на ратѣвдю. Лѣниво волѣклись години, нѣхто не показувавъ ся, хочъ освященный птахъ усе ще не перестававъ спѣвати. Король хотѣвъ уже проклясти

свѣй выбѣръ, але стримавъ ся. На досвѣткахъ замовкѣ спѣвъ птаха. Наставъ ранокъ, а зъ нимъ и спрага та голодъ, а помочи якъ нема, такъ нема. Ставало усе виднѣйше та виднѣйше. Наконець король таки про-
клявъ соловѣя.

Теперь роздавъ ся зъ лѣса спѣвъ дрозда. Король сказавъ самъ до себе:

— Отсе бувъ властивый птахъ! мѣй выбѣръ бувъ хибный. Теперъ певно приjde спаситель!

Але той не приходивъ. Король утративъ свѣдо-
мѣсть и кѣлька годинъ перележавъ безъ памяти. Коли зновъ очунавъ, почувъ спѣвъ конопельника. Прислуху-
навъ ся вже байдужно. Ёго вѣра вже пропала.

— Тѣ птахи — сказавъ вѣнъ — не можуть по-
дати помочи. Пронавъ я и мѣй дѣмъ и мѣй нарѣдъ!

Обернувъ ся на другій бѣкъ и дожидавъ смерти,
бо зъ голоду, спраги та болю бувъ дуже обезсиленный
и чувовавъ, що наближае ся его конецъ. Вѣнъ уже й
бажавъ умерти, щоби позбутися всѣхъ терпѣнь. Годи-
нами лежавъ вѣнъ зновъ безъ свѣдомости и непорушно;
потому зновъ приходивъ до памяти.

Наставъ ранокъ третього дня. Ахъ, свѣтъ усе-таки
выдавъ ся такимъ краснымъ его померкающимъ очамъ!
Горяче бажане жити наповнило теперь зновъ его сердце
и зъ его душѣ пѣднеслась къ небесамъ сердечна мо-
литва, благодаючи небеса, щѣбъ они проявили свою ласку
для него и дозволили ему побачити ще разъ свѣй дѣмъ
и своихъ другѣвъ.

Въ сѣй хвили давъ ся чути зъ-далека тихій крикъ.
Охъ, якъ невысказано любо почуло теперь жадобно на-
слухующе ухо короля того лунающе зъ дали:

— I-a! i-a! i-a!

— Отсе, такъ, отсе в той найлюбѣйшій звукъ, ты-

сячкратъ любѣйшій, нѣжъ голосъ соловья, дрозда, конопельника, бо вѣнъ приносить не лишь надѣю на помѣчъ, але навѣтъ певнѣсть помочи. Теперь я уратованный! Освященный спѣвакъ самъ себе выбравъ, якъ то вѣщало пророцтво. Вѣщба адѣйстнилася — и мое житє, мѣй дѣмъ, мѣй нарѣдъ уратованї! Вѣдъ сего дня нехай буде освященымъ оселъ!

Освященї звуки доходили все ближе ѣ ближе, усе сильнѣйше ѣ сильнѣйше та ѣ що-разъ любѣйше втискали ся до уха страдальця. Наконецъ надѣйшовъ близько бравый вѣслюкъ, що шукаючи за зєлами блукавъ та выкрикувавъ голосно. Побачивши мертвого коня, пѣдѣйшовъ до него и обнюхувавъ цѣкаво. Король поласкавъ осла, а вѣнъ уклєкнувъ, якъ се звыкъ бувъ чинити передъ своею малою властительскою. Молодець зъ великимъ трудомъ и зъ тяжкимъ бодемъ высадивъ ся на хребетъ звѣрати и цупко ймивъ ся за довгї его уха. Оселъ, кричучи, пѣйшовъ дальше и завѣсь короля до хаты малои селяньскои дѣвчины. Она уложила его на постѣль, покрѣпила его жєнтицею, а вѣдтакъ поспѣшила подати вѣстку першому стрѣчному зъ тыхъ, що выбрали ся шукати короля.

Король выздоровѣвъ. Першимъ его дѣломъ було — проголосити святѣсть и нетыкальнѣсть ослѣвъ; другимъ дѣломъ, що, вѣнъ осла, котрый выратувавъ его, зробивъ першимъ своимъ міністромъ; третимъ дѣломъ, що въ цѣлѣмъ краю понищено всѣ статуѣ и образы соловья, а на ихъ мѣсце, станули статуѣ и образы осла; наконецъ четвертымъ дѣломъ короля було проголошенє, що вѣнъ маду селяньску дѣвчину, скоро тѣлько дѣйде до пятнадцатого року, возьме собѣ за королеву.

И додержавъ слова.

Отсе переказъ про Загенфельдъ. Се поясняє та-

кожъ чому тамъ зображене осла красить усѣ старіи муръ и брамы. Се поясняе рѣвножъ, длячого тамъ цѣлыми столѣтїями завсѣгды оселъ бувъ першимъ міністромъ, якъ се звичайно буває ще й нинѣ въ иншихъ кабинетахъ. И се поясняе такожъ, чому въ тѣмъ невеличкѣмъ королѣвствѣ цѣлыми столѣтїями всѣ великіи поемы, всѣ великіи бесѣды, всѣ великіи книги, всѣ публичніи торжества и всѣ державніи розпорядженя зачинали ся звуками :

— І-а! і-а! і-а!

Нещасливый женихъ Авреліи.

Про факты въ тѣмъ wypadкy, якій хочу описати, довѣдавъ ся я зъ листу одной молодой дамы, що проживае въ краснѣмъ мѣстѣ Санъ Джозе. Сесея дама зовѣмъ не знакома менѣ и она свѣй листъ пѣдписала просто лишъ „Авреліа Маріа“, а се, може бути, и псевдонімъ. Але якъ тамъ оно и е — бѣдной дѣвчинѣ сердце пукае за-для лихон долѣ, яка ви стрѣтила, и она суперечными порадами збаламученныхъ приятелѣвъ и злобныхъ ворогѣвъ такъ збила ся зъ пантелику, що не знае, якъ їй выдобути ся изъ сѣти трудностей, въ якій она, бачить ся, безнадѣйно замоталась. Въ тѣй непевности звертаеся она о помѣчь до мене и зворушаючо вымовными словами, якій могли бы розмягчити й камѣнное сердце, просить мене о порадy и пѣдпорy.

Маючи шѣснацять лѣтъ — пише она — пѣзнала одного молодого чоловіка зъ Нью-Джерзі, на имя Вілемсона, старшого вѣдъ неи щось о шѣсть лѣтъ, и влюбила ся въ него цѣлымъ жаромъ пристрастной дѣвчины. За згодою своєї рѣднѣ они заручили ся и якійсь часъ здавало ся, що они въ своему житю не зазнають нѣякихъ клопотѣвъ, безъ якихъ звичайно жите не обходить ся.

Але наразъ вѣдвернуло ся вѣдъ нихъ щасте. Вілемсонъ дѣставъ вѣспу, а коли по довшѣй недугѣ прийшовъ назадъ до здоровья, его лице стало ямковате,

рапаве, его краса пропала разъ на все. Аврелія зъ-першу носила ся зъ гадкою збрвати заручины, але мило-серде надъ нещастнымъ женихомъ взяло верхъ и она вѣдложила весѣле на кѣлька мѣсяцѣвъ, абы за той часъ освоити ся изъ змѣненнымъ станомъ рѣчи.

Наспѣвъ назначеный день весѣля — и ось того дня Вілемсонъ, задививши ся въ гору на летъ баллона, упавъ до рова и зломивъ собѣ ногу такъ нещасливо, що вкѣнци треба було вѣдтати єи повыше колѣна. И Аврелія зновъ туй-туй готова була збрвати заручины, однакъ и симъ разомъ перемогла любовь, отже она поразъ другій вѣдложила весѣле, щобы зновъ навикнути до новой змѣны.

Тымчасомъ нещасливого молодого чоловіка зустріло нове нещастє. При нагодѣ святкованя памятки зъєдивеня державъ выстрѣлила за вчасно канона и урвала єму руку, а въ три мѣсяцѣ опѣсля вѣдорвала єму другу руку млотѣльна. Сесѣ нещастнѣй пригоды майже поторощили сердце Авреліи. Она почувала най-глубшій бѣль, бачучи, якъ єи женихъ на єи очахъ розпадавъ ся на куснѣ. Она знала, що при такѣмъ страшнѣмъ процесѣ редуцїйнѣмъ єму вже не довго истнувати, але не знала способу, якъ бы тому зарадити. Въ слѣзоахъ и розпущѣ она мало що не жалувала, що не повѣнчала ся зъ нимъ заразъ по першѣй нещастнѣй пригодѣ, немовъ той біржевикъ, що то заразъ при першѣмъ спадѣ курсу стараєсь заслонити ся. А все таки она перемогла всѣ чувства и рѣшилась освоити ся зъ неприроднымъ наклономъ свого жениха.

Зновъ наближавъ ся назначеный день весѣля и зновъ не обѣйшлось безъ нещастя: Вілемсонъ попавъ у хоробу и ослѣпъ на одно око. Рѣдняки молодои були тои гадки, що она зробила вже бѣльше, нѣжъ бы здо-

ровымъ розумомъ слѣдъ було вымагати вѣдъ неи, и на-
пирали, щобъ она узнала заручины за збравані. Однакъ
Аврелія, по якѣмсь часѣ ваганя, заявила зъ повною
властивою їй великодушностію, що она холодно рѣчь
розважила, але не могла вѣдкрити нѣчого, щѣ свѣдчило
бы о якѣй-небудь винѣ Вілемсона.

Такъ вѣдложила она зновъ день вѣнчаня, а за той
часѣ вѣнъ зломивъ собѣ другу ногу.

Сумный то бувъ день для бѣдной дѣвчины, коли
побачила, якъ лѣкарѣ зъ поважными мінами выносили
мѣхъ — назначене того мѣха знала она вже зъ по-
передныхъ досвѣдѣвъ — а еи сердце говорило їй гѣрку
правду, що зновъ пропала частина еи жениха. Але при
тѣмъ она и почувала, що засѣвъ еи симпатіи усе силь-
нѣйше выстрѣлюе въ колосѣ, она тымъ дужше опира-
лась наляганю своєї рѣднѣ и постановила таки вытре-
вати въ своѣмъ намѣрѣ.

Та на короткій часѣ передъ весѣлемъ лучило ся
зновъ нове нещастѣ. Того року Индіане оскальпували
всего лишъ одного чоловіка, а тымъ однимъ-единимъ
бувъ якъ-разъ нашъ Вілемсонъ зъ Нью-Джерзі. Выбрав-
ши ся зъ веселымъ сердцемъ до дому, утративъ по до-
розѣ волосѣ зъ головы на вѣки — и въ тѣй годинѣ роз-
пуки готовъ бувъ проклясти тую неласкаву ласку, що
вытяла ему лише шкѣбу на головѣ, а не вѣдтяла цѣлон
головы.

Теперь Аврелія въ хлопотѣ, щѣ їй почати? Она
все ще любить свого Вілемсона, — зъ правдиво жѣно-
чимъ чувствомъ пише, що ще любить то, що полишило
ся зъ него, але еи родичѣ рѣшучо противні тому по-
дружю, бо вѣнъ не має нѣякого майна та й не способ-
ный до якої-небудь работы, а и она не має на стѣлько,
щѣбы обоє могли выжити.

— Що менѣ теперь чинити? — пытае она въ бо-
лючѣмъ и тревожнѣмъ зеклопотаню.

— То дразливе пытане — пытане, яке дотыкае до-
вѣчного щастя женщины и бѣльше-менше двоухъ третинъ
мужчины — и я вѣдчуваю, що въ сѣмъ випадку я взявъ
бы на себе надто велику одвѣчальнѣсть, коли-бъ хотѣвъ
дати рѣшучу вѣдповѣдь.

Щѣ бы то було, якъ бы попробувати его назадъ
зреставрувати? Коли Аврелія має средства, то могла
бы свого збезображеного жениха заосмотрити въ дере-
вляні руки й ноги, въ скляне око и въ перуку; вѣд-
такъ могла бы визначити ему ще девяностъ-днев-
ный речинець, а коли вѣнъ за той часъ не зломить собѣ
шиѣ, вѣддати ся за него и здатись на ласку божу.

На мою гадеку Аврелія тутъ зовсѣмъ не богато
ризикув, бо коли вѣнъ и на будуще не вртатить того
особливого наклоню до окалѣчѣня, кѣлько разъ лучить
ся до сего нагода, то найближшій експериментъ зрѣбить
ему конецъ, а тогдѣ вы, Авреліе, чи будете замужна,
чи останетесь панною, сякъ чи такъ разъ уже скѣнчить
ся. Коли-жъ выйдете за него за-мужъ, то по его смерти
вдовѣ дѣстануть ся въ спадку деревляні члены тѣла
та й що тамъ ще цѣнного въ тѣмъ родѣ по нѣмъ ли-
шитъ ся, и вамъ прийдѣ ся тогдѣ оплакувати що-най-
бѣльше лишъ утрату частини свого благородного але
нешасливого мужа, котрый щиро хотѣвъ усе якъ най-
лучше, однакъ мавъ супротивъ себе непоборимѣ инстинк-
ты. Спробуйте такъ, Маріе! Я розваживъ справу основ-
но та старанно и прийшовъ до пересвѣдченя, що се для
васъ одинокій выхѣдъ.

Вілемсонъ мавъ бы бувъ великій розумъ, якъ бы
бывъ почавъ вѣдъ своєи шиѣ и насампередъ єи зломивъ.
Але коли вѣнъ вступивъ на иншу дорогу и справу такъ

дуже довго проволѣкає, то я не думаю, щоби мы ему въ якій-небудь спосбъ мали въ тѣмъ перешкаджати. Середъ такихъ обставинъ мы мусимо робити якъ найлучше, що лишъ дасть ся, и спокбйно дожидати кбнця.

Панѣ Мекѣ Вілемсова и блискавица.

Такъ, такъ, пане — говоривъ панъ Вілемсъ дальше, бо се не бузъ початокъ его бесѣды — боязнь передъ блискавицею то одна въ наибольшихъ слабостей, на якій людске ество може терпѣти. Она огортае по-наибольше женщины, иногда такожъ малыхъ песикѣвъ, а буває навѣтъ и мужчинъ. То зовсѣмъ особлива слаббсть, бо она потрафить тревожити людину, якъ нѣака друга, а не проженешъ си анѣ по добру, розважливими словами, анѣ доганою. Женщина, що могла бы безъ боязни дивитись на живого чорта — або и на мышъ — тратить спокѣй, тратить розумъ, скоро замигкѣтитъ блискавица. Тая боязнь выкликуе неразъ ажъ милосердіе.

Отже, якъ вамъ кажу, я збудивъ ся, почувши приглушненный, боякій крикъ:

— Мортімере! Мортімере!

Ледви отямившись трохи, збрвавъ ся я въ потемкахъ и оббѣзавъ ся:

— Евангелино! то ты? Що стало ся? Де ты?

— Замкни альпіръ! Ты встыдавъ бы ся при такей бурѣ такъ спокѣйно лежати й спати.

— Якъ може хто встыдатись, коли спить? Въ тѣмъ нема льогіни, Евангелино. Чоловѣкъ не може встыдати ся тогдѣ, якъ спить.

— Ты не пробувавъ того, Мортімере. Самъ знаешь добре, що ты не пробувавъ нѣколи.

При тѣмъ почувъ я придушуване хлипане.

Звуки плачу такъ и перли мене до острон вѣдповѣди и она була у мене вже на устахъ, але я вѣдповѣвъ :

— Не гнѣвай ся, дитинко, я жалую, справдѣ жалую. Я не думавъ такъ але. Иди, положи ся и — —

— Мортімере !

— Господи ! що стало ся, моя любя ?

— А чей-же ты ще не лежишь въ лѣжку ?

— Чому-жь бы нѣ ? Певно, що лежу.

— Заразъ уставай ! Я думала, що ты бодай за-про мене та за-про дѣти дбати-мешь трохи о свое житє, коли вже не за-про себе самого...

— Але-жь дитинко — —

— Не говори, Мортімере ! Ты знаешь дуже добре, що при такій бурѣ нема небезпечнѣйшого мѣсця, якъ у лѣжку. Се вычиташь у всѣхъ книжкахъ. А ты все-таки лежишь, граєшь ся житємъ, едино лишь тому, бо ты —

— Успокой же ся, Бвангелино ! Я вже теперь не въ лѣжку. Я — —

[Мою бесѣду нагле перервала блискавица — вслѣдъ за нею наступивъ полу-придушенный крикъ панѣ Мекѣ Вилемсовон а вѣдтакъ гучный ударъ грому.]

— Ось бачишь наслѣдокъ ! Охъ, Мортімере, якъ ты можешь бути такимъ безбожникомъ, въ такій хвили божити ся !

— Я не боживъ ся. Та й оно зовсѣмъ не наслѣдокъ. Те саме було-бъ стало ся, хочъ-бы я бувъ и слова не писнувъ. Ты се знаешь дуже добре, Бвангелино, але ты повинна знати и то, що коли атмосфера наладована електричностію, то — —

— Такъ; выясняй теперь! выясняй! Я не годна врозумѣти, якъ ты таке можешъ говорити, знаючи, що на домъ нема громозоводу, отже твоя бѣдна жѣнка и твои дѣти здані цѣлкомъ на ласку й неласку судьбы... Що ты хочешъ робити? Въ таку пору запалювати сѣрничку? Чи ты збожеволѣвъ?

— Якій чортъ стане ся, жѣнко? Тутъ темно, якъ въ совѣти грѣшника та й — —

— Загаси! загаси сейчасъ! Хочешъ, абы мы всѣ погинули? Ты-жъ знаєшь дуже добре, що нѣчо такъ не притягає блискавицѣ, якъ свѣтло. [Пшш! Ч-ч-ч! Гур-гур-гр-р!] Чуєшь? Отъ бачишь, чого ты наробивъ!

— Нѣ, я не бачу, чого я наробивъ. Нехай буде, що сѣрничка може блискавицю притягнути, але наскільки я знаю, вытворити блискавицю она не може. А то величезна рѣзняця. И моя сѣрничка не притягнула анѣ за феникъ блискавицѣ. Бо коли-бъ сей ударъ грому прикладавъ ся до моєи сѣрнички, то она, такъ сказати-бъ, була-бъ выбраницею зъ межи міліона. Чому-жъ, до бѣса, якъ-разъ она мала бы бути тою выбраницею?

— Встыдай ся, Мортімере! Мы стоимо тутъ передъ лицемъ смерти, а ты въ такій торжественній хвили можешъ вести такій бесѣды. Чи може хочешъ — — Мортімере!

— Що?

— А змовивъ ты вечѣрну молитву?

— Я... я хотѣвъ, та наплыло менѣ на гадку вырахувати, кѣлько буде дванацять разъ по тринадцять и — —

[Пш-ш! Гур-р! Гур-гур-р-р!]

— Охъ, мы пропащѣ! Безъ опрощеня! И якъ ты мѣгъ таку рѣчь въ такій порѣ залишити?

— Але-жъ тогдѣ не була така пора. На небѣ не було анѣ хмариночки. Якъ я мѣгъ знати, що за-для та-

кри дробницѣ розторкоче ся таке гур-гур-р? Та й що правда, не яло ся тобѣ робити зъ того таку исторію, тымъ ббльше, що се лучаєсь менѣ такъ рѣдко. Я-жъ не прогрѣшивъ ся, якъ ще чотири роки тому, коли то зъ мови вини було трясене землѣ...

— Мортімере! що ты говоришь? Хиба ты забувъ жовту пропасницю!

— Моя дитино, ты все навязуєшь менѣ тоту жовту пропасницю, а се, думаю, зовсѣмъ несправедливо. Ты не можєшь навѣть телеграмы пбслати безпосередно ажъ до Мемфісъ — то якъ же мада бы моя дробна похибка сягати вѣ таку далечъ? Трясене землѣ признаю тобѣ, бо то було близько, але нехай мене новѣсять, коли-бъ я мавъ бути одвѣчальный за кожде — —

[Шш-ш! Гур-р-р! Гр-р-р!]

— Охъ Боже! Боже! Боже! Я знаю, Мортімере, оно ударить у насъ. Мы не доживемо ясного дня. Добре бы було, якъ бы ты розваживъ, що твоя страшна бесѣда — Мортімере!

— Що тамъ зновъ?

— По твоѣмъ голосѣ мѣркую, що ты — ты чей-же не стоишь теперъ при коминѣ?

— Якъ-разъ сповняю сей злочинъ.

— Геть зъ-вѣдтамъ, заразъ геть! Ты, бачить ся, всѣхъ насъ хочєшь погубити. Чи справдѣ ты не знаєшь, що нема лучшого притягача блискавицѣ, якъ отвореный коминъ? Де ты теперъ?

— Коло вѣкна.

— Охъ, май же милосердѣ! Чи ты зсунувъ ся зъ глуздѣвъ? Заразъ иди геть зъ-вѣдти! Навѣть дитина вѣ цеденькахъ знає, якъ то небезпечно пбдчасъ бурѣ ставати при вѣкнѣ. Боже, Боже! я знаю, менѣ вже не дожити бѣлого дня — — Мортімере!

— Чого зновъ?

— Що се за шелестъ?

— То я шелешу.

— Що-жь ты робишь?

— Шукаю горѣшної части моихъ штановъ.

— Кинь то! чимъ боржѣй! Не вже-жь ты хочешь надыгати тев одѣне въ таку пору? Прецѣнь же знаешь дуже добре, всѣ науковѣ поваги кажуть, що овеча вона притягає блискавицю дуже сильно. Охъ Боже мой, Боже! не досыть, що вже самѣй природнѣй пригоды грозить житю, ще й ты мусишь чинити все можливе, абы небезпечность збольшити. — Не спѣвай же! Що ты собѣ думаешь?

— Чи и въ тѣмъ такожь е що злого?

— Мортимере, я вже тобѣ не разъ и не два казала, що спѣвъ выкликуе вібрацію воздуха, черезъ що електричне флюїдумъ — — Бѣй ся Бога, по що ты вѣдчиняешь дверь?

— Богъ зъ тобою, жѣнко! Чи и въ тѣмъ е яке лихо?

— Яке лихо? То смерть! Каждый хто бодай трошки интересувавъ сею справою, знае, що прѣдуть впроваджує блискавицю. Ты лише приперъ дверь, зачини ихъ добре! скоренько! инакше всѣ погинемо. Охъ, то правдива кара божя бути въ такѣй хвили разомъ зъ такимъ пѣвголовкомъ — — Мортимере! що ты робишь?

— Нѣчого. Йду до умывальницѣ. Тутъ такъ душно и горячо. Хочу собѣ лице й руки омочити.

— Ты видко повбувъ ся вже й останку розуму. Пятьдесять разъ скорше, нѣжь у всяку вишу матерію, летить блискавица у воду. Охъ, я бачу, що нѣчо въ свѣтѣ вже не спасе насъ. Менѣ здасть ся, що — — Мортимере! що се зновъ?

— То прокл — — то я струтивъ образъ.

— На такой способъ ты стоишь коло самой стѣны. Чи тобѣ справдѣ невѣдомо, що нема лучшего громозводу, якъ муръ? Иди геть зъ-вѣдти! Ставь коло муру и ще клене! Охъ, якъ ты можешь бути такимъ вѣдчано безбожнымъ и на свою родину стягати такую небезпечность? — — Мортимере! чи ты свою перину простеливъ такъ, якъ я тобѣ казала?

— Нѣ, я забувъ.

— Забувъ! А ты-жъ можешь се житємъ оплатити! Якъ бы ты теперъ лежавъ на перинѣ на пѣдлозѣ по серединѣ комнаты, ты бувъ бы цѣлковито безпечный. Ходи къ менѣ, ходи скоренько, заки зновъ зробишь яку дурницю.

Я попробувавъ сповнити ея волю, але тамъ було такъ тѣсно и при зачиненыхъ дверехъ такъ душно, що намъ було хіба подушити ся. Я покашлявъ хвилию, а потѣмъ зновъ пустивъ ся поспѣшно до дверей. Та моя жѣнка крикнула:

— Мортимере! Конче щось треба зробити, абы тебе уратувати! Подай менѣ нѣмецку книжку, що тамъ лежить на коминѣ на гзимсѣ, и свѣчку. Але свѣчки не запалюй! Дай менѣ сѣрничку, я вже сама засвѣчу. Въ книжцѣ мѣстять ся деякі указки.

Я подавъ їй книжку — вѣсивши при тѣмъ вазу та й ще кѣлька дробницъ — и она теперь взяла ся до засвѣченя свѣчки. Тоту хвилию мавъ я спокѣй, але заразъ потѣмъ она скрикнула:

— Мортимере! а то що?

— Нѣчо, кѣтка.

— Кѣтка! То загибѣль! Злови ея и замкни до шапки вѣдъ умывальницѣ. Скоренько, мой любимый! Въ

котахъ повно електричности! Я знаю, закимъ сесе страшна нѣчь мине, менѣ посивѣе волосе.

— Чую — она зновѣ придушено хлипае. Якъ бы не те, я бы бувъ нѣ рукою нѣ ногою не рушивъ за- для такого небезпечного предпринятя, якъ зловити у потемкахъ кѣтку.

Отже я взявъ ся за дѣло, поборюючи крѣсла та всякѣ иншѣ перешкоды, що твердѣ були всѣ а деякѣ мали острѣ канты. Наконецъ спрятавъ я котика до шафки, напорозбивавши всякихъ рѣчей въ вартости чотирохъ сотъ долярѣвъ.

Теперь почувъ я зъ алькиря пѣвголоснѣ слова:

— Въ книжцѣ стоить, що найбезпечнѣйше пѣдчасъ громѣвъ стояти на стѣльци на серединѣ комнаты; нѣжки стѣльца мусять стояти на злыхъ проводникахъ, то значить: ты мусишь вложити ихъ въ скляну посудину.

[Пш-ш! Гур-р-р! Ч-ч-ч!]

— Охъ! слухай же! Спѣшишь, Мортимере, заки въ тебе лусне!

Я кинувъ ся по скляну посудину. Ледви-не-ледви удало ся менѣ придбати чотири, потовкши всѣ прочѣ. Зъизолювавъ я нѣжки стѣльцѣвъ и ждавъ на дальшѣ инструкци.

— Мортимере! тутъ стоить: „Während eines Gewitters entferne man Metalle, wie z. B. Ringe, Uhren, Schlüssel etc. von sich und halte sich auch nicht an solchen Stellen auf, wo viele Metalle bei einander liegen, oder mit anderen Körpern verbunden sind, wie an Herden, Oefen, Eisengittern u dgl.“ Що то значить, Мортимере? Чи вѣнъ се розумѣе такъ, що ты маєшь окружити ся металами, чи може маєшь держати ся зъ-далека вѣдъ нихъ?

— Ой, я и самъ докладно не знаю. Оно выражено трохи темно. Всѣ нѣмецкѣ регулы трохи темнѣ. Але менѣ здаеть ся, що тото речене стоить въ *dativ'ъ* зъ трошки *genetiv'у* и дробкою *accusativ'у* тутъ и тамъ примѣшанными. Дятого я допускаю, що вѣнъ каже, абы наконеце окружити ся металыми.

— Ну певно, такъ мусить бути. Се вказує самъ здоровый розумъ. Бачимо те на громозводахъ. Возьми-жь, Мортимере, на голову шоломъ пожарной сторожи, зъ нѣмъ такъ богато металю...

Я се вчинивъ.

Теперь, Мортимере, мусишь охоронити собѣ ноги. Попрошу тебе, наложи собѣ остроги!

И се я вчинивъ, мовчки, слуючись, кѣлько змоги, запанувати надъ собою.

— Мортимере! тутъ стоить: „Das Gewitterläuten ist sehr gefährlich, weil die Glocke selbst, sowie der durch das Läuten verursachte Luftzug und die Höhe des Thurmes den Blitz anziehen könnten.“ Чи вѣнъ тымъ хоче сказати, що пѣдчасъ бурѣ небезпечно естъ не дзвонити?

— Такъ, такъ, менѣ здаеть ся, що вѣнъ се хоче сказати... или то е *participium perfecti* въ *nominativ'ъ*, *singular'ъ*. Я такъ и думаю, оно не иначе. Такъ, такъ! на мою гадку вѣнъ хоче сказати, що при высотѣ вежъ церковной и при недостатку „прѣду“ естъ „дуже небезпечно“ залишити дзвонене, коли збѣре ся буря зъ громами. Дальше — —

— Досыть вже, Мортимере! Не марнуй дорогого часу балаканкою. Спѣши до великого дѣвѣнка при дверехъ у сѣняхъ праворучъ. Живо, любый Мортимере! мы вже туй-туй будемо обезпеченѣ. Охъ, мѣй дорогій, я надѣюсь, що мы вѣднѣи такы спасемо ся.

Я выльзъ на столецъ и взявъ ся дэвонити въ той страшний дэвѣтъ. Дэвоню вже щось сѣмь чи вѣсьмь минуть... Нагле зъ надвору вѣдчиняють ся нашѣ навѣкниці, вказуєсь ясна лѣхтарня ручна и якійсь хриплый голосъ пытає:

— Що, до чорта тутъ стало ся?

Передъ вѣкномъ стояла гурма людей и зачудувано вытрѣщала очи на мене въ моѣй нѣчнѣй одежи та у воєннѣмъ уоруженю.

Я переставъ дэвонити, заклопотанный злѣзъ изъ стѣльца и сказавъ:

— Нѣчо не стало ся, приятель. Сѣ лишъ мале нарушенє супокою зъ причины громѣвъ. Я отсе пробувавъ вѣдвернути блискавицю.

— Громы? блискавица? Пане Мекъ Вѣлемсе, чи вы зъ ума зѣйшли? Нѣчь така на причудъ красна, ясна, звѣздиаста, анѣ слѣду громѣвъ!

Я выглянувъ на двѣрь и просто остовпѣвъ, не мѣгъ слова выдобути зъ себе, а вѣдтакъ оббѣзавъ ся:

— Сего я вже не годенъ зрозумѣти. Мы-жъ крѣзь заслоны и навѣкниці выразно бачили блискавицѣ и чули громы!

На те люде одинъ по другѣмъ почали вѣдъ смѣху качати ся по земли, а два умерли зъ реготу. Одинъ, що оставъ ся въ живыхъ, замѣтивъ:

— Прошу васъ, чому вы не вѣдчинили вѣкна и не подивились туды, на узгѣре? Вы чули пальбу зъ канонъ, а видѣли блискъ вѣдъ стрѣлѣвъ. То около пѣвночи телеграфъ принѣсъ новину: Гарфѣльдъ выбранный президентомъ — и се була причина.

Такъ, такъ, пане Твейне! — кѣнчивъ панъ Мекъ Вѣлемсѣ свое оповѣданє. — Якъ то я вамъ на початку сказавъ, средства охороны людей передъ блискавицею

є такій знамениті і таєъ богато ихъ, що я нѣ крыхты не можу зрозумѣти, якъ грѣмъ може ще кого трафити.

По сихъ словахъ вѣнъ взявъ свою торбу подорожну та й парасоль и попрощавъ ся зо мною, бо поѣздъ доѣхавъ бувъ уже до его стаціи.

Статья пана Бльока.

Вчера вечеромъ, о пбзної вже годинѣ, зъявивъ ся въ редакційнѣмъ бюрѣ, де я урядую яко заступникъ редактора, панъ Джонъ Вілемъ Бльока зъ Вірджініи и зъ глубокимъ, сердце роздираючимъ болемъ, виднымъ на его лиці, приступивъ до пульта и важко зѣтхнувши положивъ зъ почетомъ передъ мене статью та й не обзываючись пустивъ ся поволи до вѣдходу. Въ дверехъ пристанувъ на хвилю — очевидячки перебувавъ боротьбу, щобъ опанувати свои чувства на стѣлько, абы мѣгъ слово промовити. Вѣдтакъ, кивнувши головою въ сторону своихъ рукописи, wypowiedѣвъ замираючимъ голосомъ слова:

— Друже мѣй! охъ якъ страшно! — и зъ очей его ринули сльози.

Мене его горе такъ зворушило, що я заразъ мавъ на гадцѣ завернути его и потѣшити, та було вже за пбзано, вѣнъ уже выйшовъ.

Часописъ була вже на машинѣ, але я, знаючи, що пому другови дуже залежить на выдрукованю рукописи, та й надѣючи ся, що оголошене тои статьѣ принесе розраду его опечаленому сердцю — я перервавъ друковане и всунувъ у стовпцѣ его статью.

Змѣсть статьѣ бувъ ось-якій:

Страшна пригода. Коли вчера вечеромъ, около ше-

стои години, панъ Вілемъ Шуйлеръ, старый и по-
важанный горожанинъ въ Суть-Парку, выйшовъ изъ
своего мешканя и пустивъ ся въ долину до мѣста,
якъ то було у него въ звичаю вѣдъ довгихъ лѣтъ,
въ выимкою тѣлько на веснѣ 1850 року, коли вѣнъ
мусѣвъ лежати въ лѣжку зъ причины пораненя,
якого напытавъ собѣ, спробувавши затримати спо-
лошеного коня, а нерозважно уставивъ ся якъ-
разъ въ лінію бѣгу коня, вымахувавъ руками и
кричавъ, а се, якъ бы лишъ о одну хвилю стало
ся було скорше, могло було коняку радше еще
бѣльшъ наполохати, аніжъ здержати, хочъ и такъ
оно скѣнчило ся для него доволъ нещасливо, а ще
тымъ сумнѣйше и прикрѣйше, що свѣдомъ при-
годы була его теща, котра тамъ стояла и пригля-
дала ся страшному випадкови, то все-таки оно
що-найменче имовѣрне, коли вже не певне, що
она, якъ тѣлько лучали ся нещастій пригоды, за-
разъ вѣдвертала ся въ другій бѣкъ, бо взагалъ не
була смѣлива й неустрашима, але навѣтъ напакъ,
якъ се мала заявити власна еи матѣрь, теперъ
уже небѣшка, позаякъ она передъ бѣльшъ якъ
трема роками, повна надѣвъ на радѣстие воскре-
се-не зъ мертвыхъ, упокоила ся въ шѣстьдесять ось-
мѣмъ роцѣ житя, якъ добра христіанка, безъ фаль-
ши и безъ майна, бо пожежа въ 1849 роцѣ зни-
щила їй все, що мала на сѣмъ свѣтѣ. Але тако
то житє людске! Нехай же сеся поважна пригода
послужить всѣмъ намъ на острогу и кобы то мы
старали ся жити такъ, абы, якъ приїде година
смерти, могли умерти. Покладѣмъ руку на серце
и зложѣмъ торжественный обѣтъ — вѣдъ сея хви-

лѣ не заглядати до запоморочуючої чарки! —
[Оригинальна новинка Californian'a.]

Прийшовъ сюда шефъ-редакторъ, наробивъ страшного крику, рвавъ собѣ волоса зъ головы, метавъ меблями, а мене вылаявъ немовъ того уличного урвителя. Каже — кѣлько разъ вѣнъ менѣ поручить часописъ абы лишъ на пѣвъ години, я дамъ ся вывести въ поле першому лучшому дурному хлопчискови або першому-лучшому божевѣдльникови. А тотъ — каже — страшенна статья пана Бльока есть лишъ купою страшного тороченя — нема тамъ ані якон-небудь точки опору, ані нѣякого змыслу та й загаломъ годѣ зъ нею чогось довѣдати ся, тожъ и зовсѣмъ не було потрѣбно перерывати друковане часописи, абы си умѣстити.

Ось тобѣ заплата за твоє добре серце! Коли-бъ я бувъ такій неучинный и безъ чувства, якъ то бувають нишій люде, я бувъ бы сказавъ пану Блюкови, що о такѣй пѣзнѣй годинѣ не приймаю его вѣстки. А то нѣ! его розжалене пхнѣкане зворушило мое серце и я жадбно використавъ нагоду, щобы вчинити щось для полекшѣ его болю.

Я навѣтъ не перечитавъ его статью, абы побачити, чи може тамъ що не въ порядку, але поквацио написавъ кѣлька стрѣчокъ на вступъ та й давъ до друку. И що-жъ теперъ маєшь за свою доброту? Хиба спору порцію лайки та досадныхъ проклонѣвъ!

Мушу теперъ самъ перечитати статью и побачити, чи она дає пѣдставу до стѣлького гармідеру. А коли такъ, то вычитаю я авторови добрый отченашъ!

*

*

*

Прочитавъ я еи и мушу признати, що на першій поглядъ она виглядає трошки баламутною. Але мушу еи ще разъ переглянути.

*

*

*

Перечитавъ я еи въ-друге и она дѣйстно выдаєсь менѣ значно ббльше баламутною, нѣжъ за першимъ разомъ.

*

*

*

Теперь вѣдчитавъ я еи пять разѣвъ, але най мене качка копне, коли я годенъ доглупати ся еи змыслу. Она не выдержує анализъ. Ё въ нѣй рѣчи, котрыхъ я взагалѣ не можу зрозумѣти.

Она не каже, щб стало ся зъ Вѣлемомъ Шуйлеромъ. Она говорить про него якъ-разъ досыть, щобы зацѣкавити насъ его долею, але потѣмъ покидає его. Взагалѣ хто є той Вѣлемъ Шуйлеръ и въ котрѣй околицѣ Сутъ-Парку вѣнъ мешкавъ, а сли вѣнъ о шестѣй годинѣ пустивъ ся йти до мѣста, то чи зайшовъ тамъ, а коли зайшовъ, то чи лучилась ему яка пригода? Чи то вѣнъ се индѣвидуумъ, котре постигла „страшна пригода“?

Зъ огляду на старанне виведене подробности, яке замѣчає ся въ статѣ, повинно бы ся, на мою гадку, довѣдатись изъ неѣ чогось ббльше. Тымчасомъ навпаки — она темна, ба не лишъ темна, але й зовсѣмъ незрозумѣла. Чи то може зломане ноги пана Шуйлера передъ пятнадцатьма роками, було тою „страшною пригодою“, яка навела на пана Бльока такий невымовный ббль и казала ему середъ ночи бѣгти до редакцѣи и перервати друковане часопися, абы подати свѣтови вѣсть о пригодѣ? А може тою „страшною пригодою“ було

знищене майна матери тещѣ пана Шуйлера въ давнихъ часахъ? Чи може вѣнъ мавъ на гадцѣ смерть той особы передъ трема роками? [Хочъ здасть ся она умерла не въ наслѣдокъ нещастной пригоды.] Однимъ словомъ — въ чѣмъ властиво мѣстила ся тотъ „страшна пригода“? Чого той глупый осель Шуйлеръ зѣ своимъ крикомъ та вымахуванемъ руками сгававъ у саму лінію розбѣгу сполошеного коня, коли хотѣвъ, его затримати? Та й якъ, до чорта, мѣгъ его переѣхати вѣнъ, котрый бувъ его вже переминувъ?

А дальше — щѣ то таке має послужити намъ за „осторогу“? И въ якомъ взглядѣ цѣлый той дивовижный уступъ, на-скрѣсъ безъ толку, має нѣбы бути для насъ „наукою“? А попередъ усе го яке взагалѣ має тутъ дѣло „запоморочуюча чарка“? Менѣ справдѣ представляе ся рѣчь такъ, що радше панъ Блюкъ самъ не повиненъ бувъ заглядати до запоморочуючої чарки, а тогдѣ не мавъ бы вѣнъ бувъ стѣлько клопоту й муки зъ тою гбренькою пригодою.

Перечитавъ я тую глупу статью, въ цѣлѣй ей пѣдхлѣбнѣй самогрозумѣлости, ще разъ та й ще разъ, ажъ въ головѣ менѣ ходоромъ ходить — але годѣ бути зъ нею мудрымъ. Здасть ся, що дѣйстно лучила ся якась нещастна пригода, та нѣякъ не второпашь, яка се була пригода та й хто при тѣмъ потерпѣвъ.

Хочъ дуже нерадо, але мушу таки просити пана Блюка — сли ще колись лучить ся що небудь якому его приятелеви, нехай до своєї вѣстки о тѣмъ додасть конечный поясняючій примѣтки, абы я мѣгъ доглупати ся, яке то було нещасте и кого оно постигло. Я волѣвъ бы, щобы всѣ его приятелѣ вымерли, нѣжъ абы я ще разъ мавъ туй-туй збожеволѣти, пробуючи вѣдшиферувати змыслъ другого его твору...

Нашъ италійскій провѣдникъ.

Я високо поважаю могучого гѣнія Мікель-Анджеля Буонароттіого, мужа великого въ поезіи, въ маларствѣ, въ рѣзбарствѣ, въ архітектурѣ, великого у всѣмъ, до чого тѣлько взявъ ся. Але я не потребую Мікель-Анджеля на снѣданокъ, на друге снѣданє, на обѣдъ, до пѣдвѣчеркового чаю, на вечерю и до всѣхъ перекусокъ. Я люблю принагбдну рѣзновроднѣсть.

А тымчасомъ въ Генуи все пѣсля плянѣвъ Мікель-Анджеля, въ Медіолянѣ такъ само всюды его пляны або его школы, вѣнъ вымалювавъ озеро Комо, въ Падвѣ, Веронѣ, Венеціи, Болонѣ — хто почувъ бы тутъ вѣдъ провѣдникѣвъ щось иншого, якъ не имя Мікель-Анджеля! У Фльоренціи вѣнъ все вымалювавъ и майже до всего начеркнувъ пляны, а де вже нема его дѣла, тамъ вѣнъ бодай часто сидѣвъ на улюбленѣмъ камени и оглядавъ усе, та й показувано намъ той камѣнь Въ Пізѣ вѣнъ поробивъ усѣ пляны, лишъ не на стару вежу; та й тоту безъ сумнѣву приписано бы ему, коли-бъ она не стояла такъ надто криво. Вѣнъ то начеркнувъ плянѣ до регуляціи митового дому въ Чівита Веккіа. Вѣнъ виготовивъ плянѣ на храмъ Петра, вѣнъ начеркнувъ плянѣ папы, вѣнъ зробивъ плянѣ на Пантеонѣ, на униформѣ папской гвардіи швайцарской, на регуляцію Тибру, на Ватиканѣ, на Кольосей, на Капітолій, на Тар-

шейскі скалы, на палату Барбериніхъ, на церковь св. Іоана Лятераньского, на Кампаню, на Аппійску дорогу, на сѣмь горбѣвъ, на купелѣ Каракаллѣ, на аквадуктѣ Клявдія, на замокъ Максима. Безсмертныи сотворивъ безсмертне мѣсто и вымалювавъ въ нѣмъ усе, хочь-бы всѣ знатоки и всѣ книжки говорили инакше.

Мой другъ Даніилъ крикнувъ разъ до проводника:

— Досыть уже, досыть! Анѣ слова бѣльше! Все пусте! Скажѣтъ радше, що Господь Богъ сотворивъ Италію пѣсля плянѣвъ Мікель-Анджеля!

Ще нѣколи въ житю я не вѣдчувъ такои щасливон веселости и такого душевного успокоеня, якъ вчера, довѣдавши ся, що Мікель-Анджельо вже небѣщикъ.

Довѣдались мы объ тѣмъ вѣдъ нашего проводника.

Милями водивъ вѣнъ насъ помѣжъ образы та рѣзъ-бы въ довгихъ коридорахъ Ватикана и милями помѣжъ образы та рѣзъбы на двацять иншихъ мѣсцахъ. Вѣнъ показувавъ намъ великій малюнокъ въ Сикстиньскѣй каплицѣ и фрески та й фрески — було-бъ того довольъ, абы заповнити цѣлый небозвѣдъ, а майже все малювавъ Мікель-Анджельо.

Отже мы почали такожъ изъ снѣмъ проводникомъ тоту саму гру, яка вже неразъ помогла намъ побѣдити проводника — мы почали ставити наивній, дурній пытаня. А тѣ сотворѣня не пѣдозрѣвають, не мають понятя о сарказмѣ.

Вѣнъ показавъ намъ одну фѣгуру и каже:

— Statu bronzo.

Мы глянули на неѣ байдужно, а докторъ пытае:

— Мікель-Анджеля?

— Нѣ, не знаю, чия.

Потѣмъ показавъ намъ старе римске форумъ. А докторъ зновъ :

— Мікель-Анджеля?

Провѣдникъ вытрѣщивъ на насъ очи, потѣмъ сказавъ :

— Нѣ, тысячь лѣтъ ранше.

На чергу прийшовъ єгипетскій обеліскъ.

— Мікель-Анджеля?

— Oh mon Dieu ! Пане, то було два тысячь лѣтъ ранше.

Тото безнастанно одно пытане такъ утомило єго, що николи здавало ся, вѣнъ вже боить ся показувати намъ ще щось бѣльше. Нещастный силувавъ ся, кѣлько було єго змоги, выяснити намъ, що Мікель-Анджеля можна робити одвѣчальнымъ за сотворене тѣлько частини свѣта, однакѣ не осягавъ тымъ у насъ нѣ крихты успѣху.

Вѣдмѣна надмѣрного напруженя ока и мозку при студіюваню и огляданю єсть конечно потрѣбною, инакше прийшлося бы намъ збожеволѣти. Длятого сей провѣдникъ мусѣвъ ще якійсь часокъ терпѣти муку. Коли єго се не бавило, тымъ гѣрше для него — мы мали забаву.

На сѣмъ мѣсци мѣгъ бы я написати чимало про те необхѣдне лихо — про європейскихъ провѣдникѣвъ. Неодинъ подорожный певно радъ бувъ зъ цѣлого серця, абы мѣгъ обѣйти ся безъ провѣдника, але прийшовши до пересвѣдченя, що се рѣчь неможлива, певно мусѣвъ бодай забажати надолжити собѣ малою забавкою неприятность того товариства. Мы выбрали сєсю дорогу, а коли нашими досвѣдами зможуть покористувати ся другі, мене се дуже буде тѣшити.

Провѣдники въ Генуи дуже радо служатъ подо-

можнымъ Американцямъ, бо тѣ чудуютъ ся чимало та-
къ не можуть выйти зъ по́диву, побачивши яку-небудь
реликвию по Колумбѣ. Отже нашъ проводникъ поспѣ-
шавъ туда такими пѣдскоками, якъ-бы проковтнувъ
перину. Такий бувъ оживленный, такий нетерпачій. Го-
воривъ:

— Ходѣть, панове, за мною, ходѣть! Я покажу
вамъ листы, писаніи Христофомъ Колумбомъ. Писавъ
ихъ самъ, власною рукою. Ходѣть!

Повѣвъ насъ до ратуша. Ключѣ чимало набрень-
котали ся при вѣдмиканю богато замкѣвъ — и передъ
нами появивъ ся розпростертый старый документъ. Очи
проводника занскрили ся. Вѣнъ тупцювавъ докола
насъ и, дотыкаючи пергамену пальцами, приговорю-
вавъ:

— Що-жь вы на се, панове? Чи не правда?
Письмо Христофа Колумба, его самого власноручне.

Мы дивились байдужно, непорушно. Докторъ че-
резъ добру хвилю приглянувъ ся письму дуже старан-
но. Потѣмъ оббѣзавъ ся, не выявляючи анѣ дробки за-
цѣквленія:

— А! Фергусонъ — якъ то вы казали? якъ на-
зывавъ ся той чоловікъ, що се писавъ?

— Христофъ Колумбъ, великій Христофъ Колумбъ!
Докторъ ще разъ пильно оббѣзѣвъ письмо.

— А! — то се вѣнъ самъ писавъ, чи хтось иншій?

— Самъ писавъ! Христофа Колумба власне пись-
мо, писане власною рукою.

Теперь докторъ вѣдложивъ документъ и сказавъ:

— Ну, я въ Америцѣ выдавъ чотирнацятьлѣтнихъ
хлопцѣвъ, що потрафили лѣпше написати.

— Але то великій Христо — —

— Я васъ о те не пытаю, хто вѣнъ такий! То най-

поганийше письмо, яке я коли-небудь бачивъ. Не думайте собѣ, що вы можете намъ тумана пускати, тому, що мы чужинцѣ. Не такі мы вже дурнѣ, нѣ! Коли дѣйстно маєте показати намъ що замѣтно написаного то сюда зъ нимъ! а коли нѣ, то йдѣмъ дальше!

Мы пѣйшли дальше. Провѣдникъ бувъ чимало приголовщений, але бачилось вѣнъ все ще хотѣвъ зрѣбити одну пробу. Вѣнъ мавъ щось, чимъ думавъ зачудувати насъ.

— А! Ходѣть, панове, за мною. Я вамъ покажу красный, прекрасный бюстъ Христофа Колюмба. Пышный, роскошный, чудо-краса!

Повѣвъ вѣнъ насъ до пышного бюсту — бюстъ бувъ справдѣ такій — вѣдтакъ вѣдскочивъ взадъ и занявши торжественну позу промовивъ:

— Отже дивѣть, панове! отсе красный, величный бюстъ Христофа Колюмба! Чудовый бюстъ, чудовый по-стументъ!

Докторъ пѣднѣвъ до ока скло, яке умысно справивъ собѣ за-для того.

— А! якъ вы сказали? якъ звавъ ся той панъ?

— Христофъ Колюмбъ, великій Христофъ Колюмбъ!

— Христофъ Колюмбъ? великій Христофъ Колюмбъ? А що вѣнъ зробивъ?

— Америку вѣдкрывъ! вѣдкрывъ Америку!... А, до чорта!

— Америку вѣдкрывъ? То якеь баламутство. Мы-жъ самі зъ Америки. Нѣчо объ тѣмъ не чували. Христофъ Колюмбъ... гарне имя. Чи вѣнъ уже не-бѣщивъ?

— Corro di Vascho! Триста лѣтъ.

— А на яку хоробу умеръ?

— Не знаю. Не скажу.

— Може на вбспу?

— Не знаю, пане. Не можу сказати, на що вбнѣ умерѣ.

— Може на кбрѣ?

Можливо... можливо... не знаю. Думаю, що на якусь хоробу муствѣ умерти.

— Ёго батько-матѣрѣ живуть ще?

— Не мо-же бу-ти!

— А! котре то бюствѣ, а котре педесталь?

— Santa Maria! Отсе бюствѣ — отсе педесталь!

— Ага, бачу вже, бачу. Щаслива комбѣнація, дуже щаслива комбѣнація. А чи то тутѣ першѣй разѣ сей панѣ в бюстомѣ?

Сего жарту провбдникѣ не порозумѣвѣ; провбдни-ки не годнѣ похбпѣти тонкостѣй американьского жарту.

— Мы выстроили збытка такожѣ провбдникови вѣ Римѣ.

Вчера провели мы три чи чотири години зновѣ у Ватиканѣ, тбмѣ чудеснбмѣ свѣтѣ рѣдкостѣй. Часто мы туй-туй готовѣ були проявити зацѣкавлене неодною рѣчю, ба навѣть зачудѣ — зѣ тяжкою лишь бѣдою приходилось намѣ здержувати ся. А таки оно намѣ удало ся. Того певно нѣхто передѣ нами не доказавѣ у Ватиканѣ.

Провбдникѣ збѣвѣ ся зѣ пантелику, бувѣ у клопотѣ. Вбнѣ збѣгавѣ собѣ ноги, абы щось особливого для насѣ вышукати, вбнѣ вложивѣ у те всю свою штуку — та надаремно! мы не виявляли зацѣкавленя нѣ до чого. На самѣ послѣдокѣ вбнѣ полишивѣ рѣчь, яку уважавѣ за найббльшу рѣдкбсть — мумію египетского короля, може вѣ цѣлбмѣ свѣтѣ найлучше доховану. Попрова-дивѣ насѣ туды. На сей разѣ вбнѣ почувавѣ ся такимѣ

безпечнимъ, що до него повернуло цѣле его попередне одушевлення.

— Дивѣть, панове! Мумія! мумія!

Докторъ спокійно и поважно, якъ звичайно, піднявъ скло до ока.

— А! Фергусонъ — якъ то ви сказали? якъ на нмѣ сему панови?

— Имя? Не має имени! Мумія! єгипетска мумія!

— А, правда! Тутъ родивъ ся?

— Нѣ! Єгипетска мумія!

— А, такъ! Ймовѣрно Французъ?

— Нѣ! Не Французъ, не Римлянинъ! Роджений въ Єгиптѣ.

— Въ Єгиптѣ роджений! Не чувавъ я ще нѣколи. То певно десь на чужинѣ? Мумія — мумія!... Якій у него спокій, яка повага! чи може вѣнъ не живий?

— Sacra bleu! Не живый уже вѣдъ трехъ тысячъ лѣтъ.

Теперь докторъ звернувъ ся до него зъ уданимъ гнѣвомъ:

— Що се зновъ за комедія! Чи хочете мати насъ за дурнѣвъ, тому, що мы чужинцѣ, прийшли сюда, щобы чогось навчити ся? А до сто чортѣвъ! забирайте ся зб своими старыми кѣстяками! Коли маєте гарного свѣжого трупа, то сюда зъ нимъ! — инакше, клену ся сватымъ Юріємъ, розвалимо вамъ голову!

Середновѣчный романъ.

Перша глава.

[Вѣдслонена тайна.]

Була нѣчь. Глубока тишина залягала старый бароньскій замокъ Ключенштайнъ. Рѣкъ 1222 клонивъ ся къ концевѣ. Высоко въ горѣ у наибольшей замковѣй вежи меркотѣло едине свѣтло. Тамъ вѣдбувала ся тайна нарада.

Суворый старый панъ фонъ Ключенштайнъ сидѣвъ задуманный въ пышномъ креслѣ. По якѣйсь хвили вѣдо-зававъ ся нѣжнымъ тономъ:

— Моя дочко!

Молодецъ, благородной подобы, вѣдъ головы до нѣгъ убранный въ лицарске зельзе, вѣдповѣвъ:

— Говори, отче!

— Моя дочко, наспѣла пора, коли мусить вѣдслонитись тайна, котра за весь вѣкъ твой молодечій причиняе намъ стѣлько клопотѣвъ. Тожъ знай, що причиною того були рѣчи, про якѣ я тобѣ теперь хочу розповѣсти.

Мѣй братъ Ульріхъ есть великимъ герцогомъ Бранденбурга. Мѣй отецъ на смертельномъ ложу постановивъ, що коли-бъ Ульріхови не народивъ ся сынъ, то наслѣдство мае перейти на мѣй дѣмъ — пѣдъ тою засторо-гою, що менѣ народить ся сынъ. Однакъ на випадокъ,

якъ бы нѣ у одного зъ насъ не було сынѡвъ, а тѡлько дѡчки, то наслѣдство має перейти на дѡчку Ульріха, сли она буде вести жите непорочно; коли-жь нѣ, то на престолѣ має засѣсти моя дѡчка, сли она збереже имя безъ плямы. Отже я и моя стара подруга молили горячо Бога, щобъ дарувавъ намъ сына. Та молитва наша не була выслухана. Уродила ся намъ ты.

Я бувъ у розпуцѣ. Я бачивъ, якъ велична нагорода выповзала менѣ зъ руки, красна мрѣя розвивала ся димомъ. А я такъ довѣрно надѣявъ ся!

Ульріхъ бувъ уже пять лѣтъ жонатый, а таки его супруга не привела ему ще нѣякого потомка, анѣ мужеского анѣ женьского. Тогдѣ я скасавъ собѣ: Пожди! ще не все утрачено. Плянъ ратунку шабнувъ менѣ въ головѣ.

Ты родилась о пѡвночи. Лише лѣкаръ, нянька и шѣсть пѣстунокъ знали про твоѣй полѣ. Не минуло й годины, я приказавъ ихъ всѣхъ за покотомъ вывѣшати.

Другого ранку запанувала небувала радѡсть и веселѡсть въ моѣй посѣлости на вѣстку, що Ключенштайнови родивъ ся сынъ, а могучому Бранденбургѡви наслѣдникъ престола. Пѣстункѡю твого дитячого вѣку була рѡдна сестра твоєї матери, тожь вѡдѣ тогды мы нѣчого не бояли ся.

Коли ты стала на десятому роцѣ, Ульріхови уродилась дѡчка. Мы журили ся, але покладали богато надѣѣ на кбръ, на лѣкарѣвъ та й на иншихъ природныхъ ворогѡвъ дѣтворы. Однакъ нашѣ дожиданя все не сповняли ся. Она жила, росла и розвивалась — прокляте небесъ на си голову! Але се дурница. Мы не маємъ чого боятися. Бо чи мы — ха-ха! — не маємо сына! Та й чи нашъ сынъ не в будущемъ герцогомъ? Чи-жь не такъ, любимый нашъ Конраде?... Бо хочъ ты дѣвчина на два-

цять и осьмьомъ роцѣ, моя дитино, ты нѣколи прецѣнь не мала иншого имени.

А ось теперь стало ся, що старбѣсть змогла мого брата — вѣнь ослабѣ тѣлесно и духово. Клепоты державнѣ тяжко томлять его. Тому вѣнь бажає, щобъ ты прибула до него, абы вже на дѣлѣ, хочъ ще не по имени, стати герцогомъ. Твоя дружина стоить на поготовѣ — сегодня въ ночи ты вѣдѣздишь...

Теперь же слухай, що я тобѣ говорю. Коже мое слово вѣий собѣ глубоко въ память.

Бѣть законъ, такій стародавнѣй, якъ сама Нѣмеччина. Той законъ постановляє, що коли-бъ женщина хочъ-бы лишь на хвильку засѣла на великомъ престолѣ герцофскѣмъ, заки она торжественно передъ усѣмъ народомъ була укоронована, тогдѣ она мусить умерти! Отже уважай на мои слова. Держись смиренности. Свои розсуды оголошуй изъ стѣльця першого міністра, котре стоить у стѣпѣ трону. И чини се такъ довго, доки не будешь укоронована и твоему житю не грозити-ме нѣяка вже небезпечнѣсть. Бѣ в се рѣчь неможлива, що твоѣй полѣ колись выкрыє ся; але розсудливѣсть вымагає, щобъ мы при всѣмъ поступали такъ певно, якъ лише дасть ся въ сѣмъ обманчивѣмъ житю земномъ.

— О дорогій мѣй отче! То длятого цѣле мое житє було ложію? То длятого мусѣла я свою невинну племѣнницю обманомъ кривдити на еи правѣ? Змилуй ся надо мною, отче, пошануй свою дитину!

— Що! ты дурне сотворѣне! Чи се заплата за те выше щастє, яке выснувавъ для тебе мѣй мозокъ? Кле-нись на мощѣ мого вѣтця, тѣ твои слабощѣ зовсѣмъ не по нутру менѣ. Сейчасъ выбирай ся до герцога! И стережи ся зруйнувати мои пляны.

Се нехай выстане за пробу ихъ розмовы. Досыть

— благаня, мольбы и слёзы чутливой дѣвчины нѣ на що не здали ся. Нѣ они, нѣ нѣчо въ свѣтѣ не було въ силѣ зворушити гордого старого пана фонъ Ключенштайна.

И такъ его дочка побачила вѣднѣи зъ тяжкимъ горемъ въ серци, якъ за нею заменули ся брамы замку и она въ глуху темну нѣчь выѣхала окружена лицарскою дружиною узброєныхъ васалѣвъ та супроводжена вѣрною службою.

По вѣдѣздѣ дочки старый баронъ сидѣвъ довго мовчки, потѣмъ звернувъ ся до своєи засумованой супруги и обѣзавъ ся :

— Жѣнко, наша спраза, бачить ся, йде гладко. Буде вже тому чверть року зъ накладомъ, якъ я выславъ до дочки мого брата, Констанціи, злобно скрытого а красного графа Денціна, зъ тымъ дѣвольскимъ, знаєшь, припорученемъ. Коли не поведєсь его плянъ, тогдѣ мы не конче безпечнѣи; але якъ поведє ся, то вже нѣяка сила не вѣйде въ дорогу нашѣи дитинѣ стати герцогиною, хочъ-бы навѣть неприязна судьба судила не бути ѣй нѣколи герцогомъ!

— А мое сердце мулять лихѣи вѣщованя... та може ще все скѣнчить ся ѣ гараздѣ.

— Мовчи, жѣнко! Скигляне полиши совамъ. Иди на спочивокъ та нехай тобѣ снить ся Бранденбургѣи и величавѣсть нашего роду!

Друга глава.

[Торжества и слёзы.]

Въ шѣсть днѣвъ по розказаныхъ въ попереднѣи главѣ пригодахъ гарна столица Бранденбургского гер-

дѣства ясняла въ блеску военной пышноты, а гамбрна радость вѣрныхъ подданныхъ лунала улицами — бо прибувъ Конрадъ, молодой наследникъ короны.

Старый герцогъ почувавъ ся безъ мѣры щасливымъ. Красна подоба и миле поведене Конрада зъєднали ему вѣдъ самого першу прихильность герцога. Широкой теремы палаты зароиля ся высокородными лицами, що явились повитати Конрада. И все почало ся такъ блискучо та щасливо, що у Конрада не знать де й дѣла ся вся грыжа и всѣ побоюваня, а на ихъ мѣсце вступило безжурне вдоволене.

Але въ подальшѣмъ теренѣ палаты вѣдограла ся сцена зовсѣмъ иншого рода. При вѣкнѣ стояла единая дитина герцога — принцизна Констанція. Очи мала зачервонѣлы, подпухлы, повны слѣзъ. Була сама. Наразъ почала она наново плакати и гомонѣла въ голосъ:

— Шибеникъ Денцинъ щезъ — утѣкъ зъ герцогства! Зъ першу я не хотѣла сему няти вѣры, але охъ! оно суца правда — а я такъ любила его! Я поважилась его любити, хочъ знала, що герцогъ, мой отецъ, нѣколи не дозволивъ бы менѣ выйти за него за-мужъ. Я любила его — але теперь ненавижду! зъ цѣлои души ненавижду его! Охъ, що то буде зъ мною? Я пропада, пропада, пропада! Я зъ розуму збѣду!

Третья глава.

[Вузовъ заявуе ся.]

Минуло кѣлька мѣсяцѣвъ.

Цѣлый свѣтъ не мѣгъ нахвалити ся правлѣня молодого Конрада и величавъ мудрѣсть его присудѣвъ,

дагідність его рѣшень и смирибсть, яку вбнѣ заявлявѣ на высокбмѣ свобмѣ урядѣ.

Старый герцоѣ передавѣ ему невдовсѣ всѣ справы державнѣ, а самѣ зѣ боку прислухувавѣ зѣ гордымѣ вдоволенемѣ, якѣ его наслѣдникѣ изѣ стбблця першого міністра оповѣщувавѣ рѣшеня короны.

Здавало ся — не могло бути сумнѣву, що такѣй, всѣми такѣ дуже люблений, величаний и поважаний принцѣ, якѣ Конрадѣ, мбгѣ бути лише щасливый. А та-ки — оно дивне — вбнѣ не бувѣ щасливымѣ. Бо вбнѣ зѣ болемѣ побачивѣ, що принцизна Констанція почала его любити! Любовь вбдѣ усѣхѣ нишихѣ людей мавѣ вбнѣ собѣ за велике щастѣ, але тота любовь була для него грубо лиховѣсна! Що ббльше вбнѣ бачивѣ, що и передѣ герцогомѣ не утанлась тая пристрасть дочки и що герцоѣ се радувало, ба навѣтъ гадкувавѣ уже о подружю. Зѣ дня на день усе ббльше зникала глубока сумовитбсть, що тѣню верывала лице принцизны; зѣ жождымѣ днемѣ усе яснѣйше сѣяли зѣ еи очицѣ надѣя и охота до житя, а вѣ рады-годы можна було запри-мѣтити навѣтъ перелетну усмѣшку на обличю, котре до сеп поры було таке сумовите.

Конрадѣ перелякавѣ ся. Гбрко клявѣ самѣ собѣ, що пбддавѣ ся бажаню глядати товариства людини свого пола, скоро тблько прибувѣ сюда и почувавѣ ся чужимѣ у палатѣ — коли то вбнѣ такѣ сумувавѣ и туживѣ за тымѣ спбвчутемѣ, яке тблько жѣноче серце може почувати и заявляти.

Теперь почавѣ вбнѣ выминати свою племѣнницю. Але то выходило ще на гбрше, бо вже зѣ природы рѣчи — чимѣ ббльше вбнѣ еи оминавѣ, она тымѣ частѣйше старала ся стрѣтитись изѣ нимѣ. Се зѣ-разу дивувало его, а опбсля страхомѣ переймало. Дѣвчина

ходила за нимъ крокъ въ крокъ, просто вдбувала ловы на него; о кождой порѣ и на кождомъ мѣсци она була била него, якъ день такъ нѣчь. Она, бачилось, пѣклувала ся нимъ въ дивный способъ. Рѣчь зовсѣмъ певна — въ томъ була якась тайна.

Дальше такъ ити не могло. Цѣлый свѣтъ говоривъ о томъ. На лицѣ герцога вдбивало ся заклопотане усе бблшь и бблшь. Бѣдный Конрадъ зъ боязни и роздразненя ставъ блѣдный якъ стѣна.

Одного дня, коли Конрадъ выйшовъ зъ свои передной комнаты, що притыкала до галеріи образвъ, станула нагло передъ нимъ Констанція. Она схопила его за обѣ руки и кликнула:

— Охъ, чому ты мене выминаєшь? Що я тобѣ вчинила — що я тобѣ сказала, абы ты мѣгъ утратити свою добру гадку о менѣ — бо-жь справдѣ, ты попередъ думавъ о менѣ иначе! Конраде, не горди мною, а змилосердись надъ сердцемъ, що трохи не пукне зъ горя! Я не могу, я не годна довше утаити въ собѣ того, що теперь хочу тобѣ сказать, бо иначе смерть моя — я люблю тебе Конраде! Такъ, теперь згорди мною, коли тобѣ иначе годѣ, але я мусѣла свое сказать!

Конрадъ стоявъ немовъ онѣмѣлый. Констанція переждала хвильку, а вдтакъ, фальшиво толкуючи собѣ его мовчанку, попала въ дику радбсть, що выбухла вѣй изъ очей — обняла его за шію и сказала:

— Твое сердце мякне! твоё сердце мякне! Ты можешъ — ты хочешъ мене любить! Охъ, вымовъ, що хочешъ мене любить, мѣй единый, обожанный мѣй Конраде!

Конрадъ здыхнувъ голосно. Смертельна блѣдбсть верыла его лице, вѣнъ дрожавъ якъ листь трепеты.

Потѣмъ у крайньої роспуцѣ вѣдохнувъ вѣдъ себе бѣдну дѣвчину и кликнувъ :

— Ты не знаешь, чого жадаєшь вѣдъ мене. Се неможливе, неможливе до суду-вѣку!

По тыхъ словахъ вѣнъ, мовъ злочинець, утѣкъ вѣдъ принцизны, полишаючи єи остовпѣлу зъ обуреня. За хвилю она плакала и хлипала, а рѣвночасно Конрадъ плакавъ и хлипавъ у своѣмъ теремѣ. Обое попали въ роспуку. Обое бачили передъ собою пашу погубы.

По якѣмсь часѣ Констанція пѣднеслась поволи и пѣйшла, кажучи про себе :

— Подумати, що вѣнъ згордивъ мою любовю якъ-разъ въ хвили, коли я думала, що она змягчить єго жестоке сердце!... Ненавиджу єго! Вѣнъ вѣдохнувъ мене — такъ, той чоловікъ вѣдохнувъ мене вѣдъ себе мовъ собаку!

Четверта глава.

[Страшне вѣдкрытє.]

Часъ минавъ. И зновъ глубокой сумѣ оповивъ лице доброй дочки герцога. Теперь не бачено вже єи въ то-вариствѣ зъ Конрадомъ. Се журило герцога. Але тыждень по тыждени, а румянцѣ зновъ вернулись на лицахъ Конрада та й давнѣйша жвавѣсть заграла въ єго очехъ и вѣнъ правивъ кермою державною зъ ясною, разъ-у-разъ дозрѣваючого мудростію.

Згодомъ почавъ даватись чути усе голоснѣйше дивный шепѣтъ пѣблизу палаты. Вѣдтакъ лунавъ усе дужче и розходивъ ся все ширше. Єго пѣдхопили мѣскі цоко-

тухи. Вкѣнци обѣгъ вѣнъ цѣле герцоѣство. А змѣстъ того шепоту бувъ:

— Принцизна Констанція привела дитя!

Коли довѣдавъ ся объ тѣмъ панъ фонъ Ключенштайнъ, махнувъ шоломомъ тричи въ кругъ надъ головою и скрикнувъ голосно:

— Многая лѣта герцоѣви Конрадови! — бо бачъ, вѣдъ сєи хвилѣ вѣнъ уже певный короны! Денцінъ аухъ! сповнивъ свое пѣсланництво. Бравого шельму годить ся нагородити!

И паяъ фонъ Ключенштайнъ оголосивъ вѣсть широко та далеко и черезъ сорокъ и вѣсьмъ годинъ въ цѣлѣмъ паньствѣ Ключенштайнъ не було й одной душѣ, що не спѣвала-бъ, не гуляла, не ликувала та не илюминувала, святкуючи велику подѣю — а все те коштомъ гордого и щасливого старого пана фонъ Ключенштайна.

Пята глава.

[Страшенна катастрофа.]

Наближавъ ся день суду. Всѣ великій панове и бароны Бранденбурга зббрали ся въ судовѣй сали въ герцоѣскѣй палатѣ. Не остало ся порожного нѣ одного мѣсця, де бы видець мѣгъ бувъ станути або сѣсти.

Конрадъ, одягнений въ пурпур и соболя, засѣвъ на стѣльци першого міністра, а по обохъ бокахъ заняли мѣсця найвышшій судѣ державнѣй.

Старый герцоѣ давъ строгій приказъ, щобы слѣдство противъ его дочки вело ся безъ нѣякихъ взглядовъ, а самъ вѣдтакъ зъ тяжкого горя злягъ у постѣль. Днѣ его житя були почисленѣй.

Бѣдный Конрадъ — якъ коли-бъ тутъ ходило о его власне житє — просивъ, щобъ его увѣльнено вѣдъ того нещастного урядованя — де то вѣнъ мусѣвъ выдавати присудъ о злочинѣ свои стрѣйной. сестры та дарма его просьбы не выслухано.

Найбѣльша печаль середъ цѣлого того великого збору давила серце Конрадове.

Натомѣсть найвеселѣйшого серця бувъ его отець. Безъ вѣдома свои дочки Конрада старѣй баронъ фонъ Ключевштайнъ прибувъ до столицѣ и тріумфуючи изъ безмѣрного щастя свого дому занявъ мѣсце мѣжъ громадою высокородныхъ.

Коли герольды въ торжественный способъ проголосили починъ судовои розправы и по сновненю всѣхъ прочихъ вступныхъ чинностей, обѣзавъ ся достойный судья верховный:

— Обжалована, выступѣть на передъ!

Нещастна принцизна встала и зъ незаслоненымъ лицемъ выступила передъ велике зборище.

Верховный судья мовивъ дальше:

— Пресвѣтла принцизно! Передъ найвысшихъ судѣвъ сеи державы увѣйшло обжалованє, и оно доказанє, що Ваша Пресвѣтлѣсть по-за святымъ супруженьмъ дарували житє дитяти, а пѣсля старинного права краевого постановлена за те кара смерти — зъ выимкою единого случаю, якій Вамъ Его Пресвѣтлѣсть правлячій князь, нашъ милостивѣйшій герцогъ Конрадъ обявлять теперъ въ своѣмъ торжественномъ присудѣ — длятого, прошу, зволѣть уважати!

Конрадъ зволѣкаючи простягнувъ скиптръ — и въ тѣй-же хвили пѣдъ его одежію задрожало серце жѣвноче, спочуваючи зъ нещастною обжалованою, и слѣзы выступили ему на очехъ. Вѣнъ отворивъ уста, чтобы

промовити, та въ тѣй хвили верховный судья замѣтивъ жваво:

— Не зъ вѣдти, Ваша Пресвѣтлости, не зъ того мѣся! Се противъ закона — проголошувати судейскій присудъ на якого-небудь члена герцоґской родини зъ иншого мѣся, якъ зъ герцоґского трону!

Бѣдного Конрада знявъ острахъ а сильна дрожъ потрясла зелѣзну поставу его старого отца. Конрадъ не бувъ ще коронованый — не вже-жъ мавъ бы вѣнъ посмѣти зневажити святѣсть трону?

Конрадъ завагавъ ся и ажъ побѣлѣвъ зѣ страху. Але се мусѣло статись! Вже здивованій очі цѣлого збору звернулись на него. Коли-бъ вѣнъ зволѣкавъ ще довше, то здивованє готово перейти въ пѣдозрѣнє.

Вѣнъ вступивъ на тронъ. Вѣдтакъ знова простягнувъ скиптръ и промовивъ:

— Обжалована! Въ имени нашего наймилостивѣйшого Пана, герцоґа Ульріха зъ Бранденбурґа, спевняю я торжественный обовязокъ, якій менѣ отсе припоручено. Уважайте на мои слова! Пѣсля старинного закона краевого Вы мусите нехибно пожити смерти — хіба що назвете спѣльника Вашои вины и вѣддасте его катови. Звернѣть свою увагу на сесю нагоду — ратуйтеся, доки ще маєте часъ. Назовѣть вѣтця Своєи дитины!

Торжественна мовчанка залягла у великомъ зборѣ судейскѣмъ — мовчанка така глубока, що кождый мѣгъ чутя удары своего сердца.

Вѣдтакъ принцизна звернула ся поволи — очі еи жарѣли ненавистю — и она, вказуючи палцемъ просто на Конрада, прорекла:

— Ты той мужчина!

Старинне пересвѣдченє о нехибнѣй великѣй небез-

пець прошибло Конрада неначе гроза смерти. Яка сила на земли могла-бъ его ще спасти!

Абы опрокинути обжаловане, мусѣвъ вѣнъ выявити тайну, що вѣнъ — женщина, а зновъ за те, що засѣвъ на герцоискѣмъ стѣльци, ждала его, яко некороновану женщину, кара смерти!

Въ одній и тѣй-же хвилѣ Конрадъ и его грѣбный старый етець омлѣли и повалились на землю.

*

*

*

Закбичене сѣи страховитои исторіи, такъ богатон въ пригоды, не знайдете анѣ въ отсѣмъ очерку, анѣ нѣгде ниде, анѣ теперъ, анѣ нѣколи въ будущиѣ. Рѣчь така, що я свого героя (чи свою героиню) впровадивъ у таке дивно замотане положенє, що не знаю, якъ бы я его (чи ея) коли небудь выдобувъ зъ тои замотанины — длятого я волю радше умыти свои неповиннѣи руки надъ цѣлою исторією и полишити самѣи особѣ выкарабкати ся изъ западниѣ — або тамъ такѣи остатись. Я думавъ, що оно буде зовсѣмъ легко усунути тую малу перешкоду, але, якъ теперъ бачу, не выведєь тому кбнця.

Якъ я секретарювавъ у сенатора.

Я теперь вже не е приватнымъ секретаремъ у сенатора. Два мѣсяцъ сповнявъ я той урядъ зовсѣмъ спокойно и дуже приятно, але вѣдтакъ пѣйшло якъ зъ Петрового дня — мои работы вертали назадъ и показували ся въ справдѣшнѣмъ своѣмъ видѣ. Я узнавъ за рѣчь найпорадиѣйшу — зречи ся своего уряду. А се стало ось якъ :

Одного ранку, досыть ще вчасно, приславъ по мене мой хлѣбодавецъ. Я ще чимъ боржѣй перепачкувавъ потайки кѣлька всувокъ въ его послѣдну велику бесѣду о фінансахъ и явивъ ся у него.

Вже зверхний его выглядъ вѣщувавъ якесь лихо. Хустка коло шиѣ не була повязана якъ слѣдъ, волосамъ розчухране, а на лицѣ виднѣли позначи придушенои бурѣ. Его пальцѣ судорожно стискали пачку листѣвъ; я вже знавъ, що се наспѣла страховита почта зъ побережя Тихого океана.

Вѣнъ оббававъ ся :

— Я думавъ, що вы урядникъ, на котрого можна спустити ся...

Я вѣдповѣвъ :

— Такъ и е, пане.

А вѣнъ на се :

— Я передавъ вамъ листъ вѣдъ кѣлькохъ моихъ выборцѣвъ зъ державы Невады, въ котрѣмъ они про-

сили о основанє уряду почтового въ Балдвінъ-Ренчъ, и казавъ вамъ вѣдповѣсти на него — быстроумно, на скѣлько лишь ваша змога — наводячи причины, якѣ бы просячихъ переконали, що нема дѣйстной потребы основувати урядъ почтовый въ згаданѣй мѣстевости.

Я вѣддыхнувъ лекше.

— О, коли не маєте нѣчого бѣльше, пане сенаторе, то я се полагадивъ, якъ треба.

— Такъ, вы положили, якъ треба! Ось я вамъ перечитаю вашу вѣдповѣдь — чи не засоромитесь...

Вашингтонъ дня 24 падолиста.

Панамъ Смітови, Джонови и Товаришамъ.

Панове!

Катъ зна', на що Вамъ въ Балдвінъ-Ренчъ потрібно уряду почтового? На що оно бы Вамъ зда-ло ся? Прецѣнь знаєте, що туды приходили-бъ листы, а Вы-жь не потрафите ихъ перечитати. Крімъ того листы зъ грѣшми, що мусѣли бы переходити черезъ Ваше мѣстечко въ иншѣй мѣстевости, имовѣрно не дѣйшли бы въ назначене мѣсце. Чей-же Вы самѣ се легко зрозумѣєте; такъ само зрозумѣєте, що оно причинило бы намъ всѣмъ багато клопотѣвъ. Нѣ, не робѣть собѣ нѣ крыхты надѣвъ на урядъ почтовый въ Вашѣмъ леговищи.

Менѣ лежать на серци Вашѣй найсвятѣйшѣй интересы и я вѣдчуваю, що урядъ почтовый бувъ бы для Васъ лише глупою забавкою. Вы знаєте, чого Вамъ найпаче потрібно. Гарной вязницѣ — гарной, крѣпко збудованой вязницѣ и вѣольной школы. Тѣ заведєня принесуть вамъ тревалу благодать,

зроблять васъ справдѣ вдоволеними и щасливими.
Я за сю справу сейчасъ возьму ся.

Вашъ щиро прихильный

Маркъ Твейнъ

за Джемса В. Н.

сенатора Сполученыхъ Державъ.

Ось якъ вы вѣдповѣли на той листъ! Тѣ люди пишуть менѣ, що повѣсять мене на першій-лѣпшій галузѣ, скоро лишъ коли покажу ся на ихъ територіи, и я вповнѣ пересвѣдченный, що они говорятъ не на вѣтеръ.

— Ну, пане сенаторе, я не знавъ, що ихъ чимъ-небудь тамъ зобиджу. Я хотѣвъ лишъ пересвѣдчити ихъ.

— Ахъ, такъ, вы дѣйстно пересвѣдчили ихъ, о тѣмъ я нѣ дробки не сумнѣваю ся. Ну, але ось друга проба... Я давъ вамъ просьбу деякихъ панѣвъ зъ Невады, що просили мене перевести въ конгресъ проектъ закона, си-дою котрого епископска церковь методистѣвъ въ державѣ Невадѣ одержала бы права корпораціи. Я казавъ вамъ у вѣдповѣди зазначити, що выдане такого закона приналежить властиво до обсягу законодавства дотычній державы, и просивъ васъ старатись доказати имъ, що зъ огляду на теперѣшну слабосилѣсть релігійного елементу въ тѣй новій републицѣ ледви чи вказано бы було выносажувати церковь правами корпораціи. А якъ же вы се написали?

Вашингтонъ дня 24 падолиста.

Всечестнѣйшимъ Панамъ Джону Галифаксови и Товаришамъ.

Панове!

Вы мусите звернути ся зб Своею спекуляцією до законодавства Вашои власной державы — конгресъ нѣчого не знае про релігію. Та тѣлько не
Бібліотека найзнамен. повѣстей. Томъ LXV.

спішати ся, бо то, що Вы загадуєте, єсть зовсѣмъ непрактичне для Вашого молодого краю — ба оно навѣтъ смѣшне.

Люде тамъ у Васъ, що нѣбы релігійні, не домагають на умѣ, въ морали и въ побожности — однимъ словомъ бѣльше-менше у всѣмъ. Отже Вы зробили бы розумно — давши спокѣй тѣй справѣ; сякъ чи такъ Вы до нѣчого не доведете. Прецѣнь же для такого правами корпораційними выпосаженого товариства, якъ Ваше, Вы не можете выдати нѣякихъ акцій — а коли-бы могли, то попадете у вѣчній клопоты. Иншій секты будуть Васъ поганити, руйнувати, продадутъ Васъ понизше цѣны коштівъ и Ваше товариство цѣлкомъ збанкрутує. Вы вышли бы на тѣмъ такъ само, якъ зѣ своими копальнями срібла — цѣлый свѣтъ набравъ бы пересвѣдченя, що Вамъ ходитъ лишъ о простый швіндель. А Вы-жъ повинні уникати всего, що могло бы таку святу рѣчь ввести въ неславу. Встыдайте ся! — осьъ що я думаю о Вашѣй просьбѣ. Вы кѣнчите ви словами: „А мы будемо по вѣки молити ся“. На мою гадку се було-бъ найрозумнѣйше — того Вамъ справдѣ потрібно.

Вашъ щиро прихильный

Маркъ Твейнъ

за Джемса В. Н.

сенатора Сполученныхъ Державъ.

Тото премудре посланіє прикладає менѣ нѣжь до горла середъ релігійного круга моихъ выборцівъ. Але щобы смерть політична неохібно мене не минула, підшепнувъ менѣ якійсь лихій духъ доручити вамъ тото пропамятне письмо вѣдъ достойного круга старшихъ панівъ, що творять колегію мѣскои рады Санъ-Франціска,

абы вы на него вѣдповѣли. Въ пропамятнѣмъ письмѣ мѣститъ ся просьба, щобы конгресъ закономъ затвердивъ мѣсту право на мѣсця для будбвель водныхъ въ переднѣй сторонѣ мѣста. Я сказавъ вамъ, що се рѣчь, въ яку вдавати ся було-бъ не дуже безпечно. Отже я поручивъ вамъ написати до радныхъ мѣста листъ въ такѣмъ змыслѣ, щобъ нѣчимъ не вязати ся — листъ двозначный — де бы, на скѣлько лишъ дасть ся, вымнено всяку обѣцянку а навѣть бесѣду о водныхъ будбвляхъ. Коли у васъ є ще трохи чутя — трохи сорому, то сей листъ, що вы єго написали на основѣ того припорученя а я вамъ єго ось вѣдчитаю, чей-же повиненъ нагнати вамъ сорому по самѣ уха. Вы написали:

Вашингтонъ дня 27 падолиста.

Поважандѣй Колегіи Радныхъ мѣста и пр.

Панове !

Юрій Вашингтонъ, всепочтенный батько нашого краю, померъ. Єго довге, славне дѣлами житє закончилося, ахъ, на вѣки. Въ сѣй части нашої вѣтчины тѣшивъ ся вѣнъ загальнымъ поважанємъ, а передчасна єго кѣнчина покрыла жалобою всю громаду. Вѣнъ умеръ дня чотирнадцатого грудня 1799 року. Мирно розставъ ся вѣнъ зъ попрощемъ своихъ почестій и славныхъ чинѣвъ — вѣнъ, найбѣльшь оплакуванный и найщирѣйше люблений герой, якого коли небудь земля вѣдступила смерти. И въ такѣй то порѣ Вы говорите о мѣсцяхъ на воднѣй будбвлѣ! Яке-жъ мѣсце є му призначене у всесвѣтнѣй исторіи ?

Що то є слава? Слава — се случай. Серъ Исаакъ Нютонъ вѣдкрывъ, що яблоко впало на землю. Ъй Богу, таке вѣдкрыте можна зробити що-дня та й мільоны людей передъ нимъ се вѣд-

кrywали. Але его родителей и свояки були люде впливові, то й почали скрбѣ роздувати тоту малозначущу подію, доки не зробили зъ мухи вола — за ними жъ простодушний свѣтъ давай и собѣ трубѣти — та й наразѣ, якъ батогомъ трѣснувъ, той чоловікъ ставъ славнимъ. Запам'ятайте собѣ добре сесі гадки — они стануть для васъ дорожчимъ скарбомъ.

Поезіє! солодка поезіє! хто годень змѣрити, кільки свѣтъ тобѣ завдячує!

Марійко мала ягничку
Зъ руномъ бѣленькимъ мовъ снѣгъ.
Куда пѣйшла лишъ Марійка,
За нею ягничка й собѣ.

Джекъ и Джонъ вылѣзли на горбъ
Набрати коновку воды —
Джекъ адетѣвъ та й вязи скрутивъ,
А за нимъ и Джонъ стрѣмголовъ.

Обѣ сесі поезійки я уважаю справжніми перлами, бо-жъ и доббрна въ нихъ мова и анѣ слѣду тамъ неморальнихъ тенденцій. Они доступні всімъ ступенямъ розуму, надають ся для каждой сфери житя — въ поли, въ дѣточій комнатѣ, у вартатѣ. Особливо-жъ повинна ихъ знати кожда рада мѣска.

Всепочтенні достойники! Напишѣть ще разъ! Нѣчо не впливає на чоловіка такъ користо, якъ дружна переписка. Пишѣть ще разъ — а коли въ сѣмъ Вашѣмъ пропам'ятнѣмъ письмѣ есть може щось особливо цѣкавого, то безъ вороводѣвъ по-

яснить меня. Я всегда готовъ дуже радо послу-
хати Вашего цвѣркоту.

Вашъ широко прихильный

Маркъ Твейнъ

за Джемса В. Н.

сенатора Сполученныхъ Державъ.

Ось той вашъ страшный листъ! Вѣдь мене рѣже
безъ ножа! Чиста роспука!

— Менѣ дуже прикро, коли тутъ що не такъ, якъ
треба, але — але менѣ все таки бачить ся, що справу
мѣсьце на будовлѣ воднѣй досить зручно выминуло ся!

— Чорта тамъ выминуло ся! О!... Але нехай уже!
Тутъ выходу вже нема — крути-верти, треба вмерти!
■ отсей послѣдний вашъ вырѣбъ, що теперь его вѣдчи-
■аю, вже запечатавъ усе. Я зруйнованный чоловікъ! Ме-
■е щось якъ бы такло, коли передавъ я вамъ листъ зъ
■умбольдта, де була просьба, щобы поштову дорогу зъ
■адіаньской долины до Шекспіроваго пригѣрка и зъ ле-
■ацяхъ мѣжь ними осель перенести въ части на старый
■ормоньскій гостинець. Але я сказавъ вамъ, що то
■ирава дразлива, и остерѣгавъ васъ, щобы не вѣдновѣ-
■ати по ширости, а вѣдновѣсти невыразно, такъ, абы
■просячѣ остались нѣ въ сихъ нѣ въ тыхъ. А яку-жь вы
■прокляту вѣдповѣдь дали въ своѣй злощастной наивно-
■сти! Гадаю, що заткаете собѣ уха, сли ще в у васъ
■рѣбка сорому!

Вашингтонъ дня 30 падолиста.

Панамъ Перкінсови, Вагнерови и Товаришамъ.

Дуже то дразлива справа — тая Индіаньска
дорога, але коли возьмемось до неѣ зъ належною
зручною та деозначною, то я не сумнѣваю ся,
що въ сей чи въ той способѣ дѣйдемо до ладу, бо
мѣсьце, де шляхъ минав Леснѣ-Мідовъ, генъ тамъ,

де то минулон зimy оскальновано тыхъ двоухъ ватажковъ — Нездарного Местника и Хмаровда — а що одній хотять мати туды дорогу, а другій, за-для особливыхъ пригодъ волять куды инде, бо Мор-моньскій гостинець выходить зъ Мосбі о третей го-динѣ рано и на Джовбонъ-Флетъ иде до Блечера а вѣдтакъ у-низъ до Джегъ-Гендль, де скручуе на право и очевидно полишае й мѣсточко на правѣмъ боцѣ, Довсонъ остае ся лѣворучъ, де дорога иде на лѣво по-при згадаый Довсонъ а потѣмъ даль-ше до Томагавка, черезъ що гостинець буде де-шевшій и лекше доступный для кожного, хто до него може дѣстати ся, та й для иншихъ людей вѣнъ вказуе наибѣльшій користи, отже переважно-му числу людности подае наибѣльше добра, длято-го я позволяю собѣ мати надѣю, що и намъ такожь.

А поки-що я дуже радо готовъ подати Вамъ вѣдъ часу до часу и дальшій вѣсти въ тѣй справѣ; коли Вы тѣлько забажаєте сего та й коли почто-вый департаментъ мати-ме змогу тѣ вѣсти менѣ доставляти.

Вашъ щиро прихильный

Маркъ Твейнъ

за Джемса В. Н.

сенатора Сполученыхъ Державъ.

Ось вамъ ! Ну, що-жь вы на се ?

— Гмъ, не знаю, пане сенаторе. Оно — ну, менѣ здаеть ся... оно чей-же написано досыть двозначно.

— Двознач — а забирайте ся менѣ зъ дому ! Я зруйнованный чоловѣкъ. Тѣ дикуны зъ Гумбольда нѣ-коли не забудуть менѣ того нелюдского листу на ихъ

головы. Я утративъ поважане у церкви Медистовъ, въ волеги ради мѣскои — —

— Ну, на се я вже нѣчого не кажу, бо може й оправдѣ я въ своихъ листахъ до тыхъ пановъ высказувавъ ся трохи за лагѣдно. Але тымъ зъ Балдвинъ-Ренча я чей-же догодивъ, пане сенаторе!

— Забирайте ся менѣ зъ дому! Та й хорони васъ Боже переступити ще коли мѣй порѣгъ!

Я добачивъ у тѣмъ вже щось нѣбы замаскованый нятякъ, що сенаторъ не потребує бѣльше моихъ услугъ, и я зложивъ мѣй урядъ. И нѣколи вже не хочу бути приватнымъ секретаремъ у сенатора. Тымъ людямъ нѣякъ не догодишь. Они-жъ нѣчого не розумѣють, то й не дивниця, що не потрафлять оцѣнити нашої працѣ.

МѢЙ ГОДИННИКЪ.

(Поучаюча маленька исторійка.)

МѢЙ красныи новыи годинникъ ишовъ собѣ пѢвтора року, анѣ не спѣшивсь, анѣ не опѣзнявъ ся, анѣ нѣяка частина машинеріа не зломалась, анѣ нѣколи не станувъ. Я вкѢнци набравъ пересвѣдченя, що мѢЙ годинникъ въ показуваню часу и годинъ в недогрѣшимый, а будова его тѣла и костій, просто незнищима, вѣчна.

Але разъ забувъ я его накрутити и вѢнъ вечеромъ переставъ ити. Мене се засмутило, якъ коли-бъ сей марный випадокъ бувъ недвозначнымъ вѣщуномъ и передтечею нещастя. Але мало-помалу вернула моя веселѢсть. Накрутивши свѢЙ годинникъ и уставивши вказѢвки на хибивъ-трафивъ, я прогнавъ вѢдъ себе усѣ забобонны прочуваня.

Другого дня вступивъ я до склепу першого годинникаря, щобы уставити вказѢвки на моѢмъ годиннику докладно пѢсля часу.

Властитель склепу взявъ менѣ годинникъ зъ руки и ставъ забиратись уставити вказѢвки. ВѢдтакъ сказавъ:

— ВѢнъ спѢзнане ся о чотиря мѢнуты. Треба посунути регулятора на передъ.

Я пробовавъ здержати его вѢдъ того — пробовавъ выложити ему, що годинникъ иде зовсѣмъ правильно.

Але дарма! тота капустяна голова въ людско́й подобѣ усе видѣла одно, що годинникъ опбанивъ ся о чотири минуть та що треба регулятора посунути трошечки на передъ — а хочъ я въ тревозѣ тупцявъ доверуги него и благавъ его, щобы лишивъ годинникъ въ спокою, вбнѣ таки, холоднокровно и жестоко, сповнивъ свое огидне дѣло.

Мбй годинникъ почавъ спѣшити ся. Зѣ кождымъ днемъ спѣшивъ усе ббльше. Въ першбмъ тыждни захо-рувавъ на сильу пропасницю — его живчикъ пбднѣсь ся на сто пятьдесять ударбвъ у тѣни. По уплывѣ двохъ мѣсяцѣвъ вбнѣ полишивъ усѣ часомѣры мѣста далеко позаду себе, перегнавши календарь де-що ббльше якъ о тринацать днѣвъ. Такимъ чиномъ вбнѣ опинивъ ся вже въ падолистѣ и радувавъ ся свѣтомъ, коли тымчасомъ ще жовтневѣ листѣ шелестѣло на вѣтрѣ. Вбнѣ прискоривъ реченець заплаты чиншу за мешканє, вырбвнана рбчныхъ рахункбвъ и тымъ подобныхъ рѣчей въ такій руйнуючій спосббъ, що я вже не мбгъ дивити ся на се байдужно.

Я занѣсь его до годинникаря, щобы зрегулювавъ. Той запытавъ мене:

— Чи вбнѣ бувъ уже коли въ репараціи?

Я вбдповѣвъ:

— Нѣ! Славити Господа, нѣколи це не потребувавъ репаратуры.

Зѣ очей годинникаря засѣяло злобє вдоволенє. Вбнѣ швиденько отворивъ годинникъ, хопивъ поббльшаюче скло, заложивъ на око, зыркнувъ у серед ну машинеріи и сказавъ:

— Его треба конче вычистити, насмарувати, а кромѣ того ще й зрегулювати. Будѣтѣ ласкаві, потрудѣть ся сюда за тыждень.

Вычищенный, насмарованный мѡй годинникъ ишовъ такъ поволеньки, що цокавъ неначе дзвонѡвѡй годинники. Я почавъ утрачувати поѡзды зелѣзничѡй, приходивъ за поѡзо на всѡ умовленѡй сходины, не застававъ уже обѡду. Мѡй годинникъ продовжувавъ три днѡ термѡновѡй на чотири и черезъ те треба було векслѡ протестувати. Мало-помалу я поплывъ назадъ у вчерашный день, вѡдтакъ у позавчерашный, опѡсля въ тамтой тыждень, а поволеньки я вже прийшовъ до свѡдомости, що я самъ одинъ якъ палець блукаю въ позатамтѡмъ тыждни, згубивши зъ очей цѡлый свѡтъ. Въ менѡ почало будити ся якесь пообратимче спочуване зъ мумѡями въ музею и бажане обмѡнювати ся зъ ними новинами.

Пѡйшовъ я зновъ до годинникаря.

Вѡнъ — таки при менѡ — цѡлкомъ розѡбравъ годинникъ, а потѡмъ сказавъ :

— Цилѡндерь, бачите „спухъ“. Але не журѡть ся, за три днѡ я зредукую его назадъ до нормального обѡму.

Послѡ той операцѡи ишовъ годинникъ „пересѡчно“ добре — але тѡлько й усеґо. Половину днини ишовъ вѡнъ мѡзъ злобѡ въ людскѡй подобѡ и попадавъ у таке запане, крежане, пчихане, сякане и хропѡне, що я середѡ того гармѡдеру не мѡгъ чути своихъ власныхъ думокъ. Якъ довго се тревало, не було въ цѡлѡмъ краю другого такого годинника, що потрафивъ бы бувъ утяти таку штуку. Але решту дня вѡнъ опѡзнявъ ся и марнувавъ тѡжъ богато часу, що всѡ годинники, якѡй вѡнъ бувъ прегнавъ, зновъ наздоганяли его. И такъ вѡнъ по уплывѡ двацѡть и чѡтирохъ годинъ ставивъ ся вкѡнци рѡвсѡмъ точно въ свою пору на свое мѡсце. Взагалѡ показувавъ вѡнъ пересѡчно докладный часъ и

нѣхто не мѡгъ сказати, щобы вѡнъ зробивъ щось бѡльше або менше, якъ свѡй обов'язокъ.

Але у годинника докладный часть пересѣчный есть лише сумнѣвною честнотою — тому-то я занѣсь сей инструментъ до иншого годинникаря.

Той сказавъ :

— Пружина пукла.

На се я высказавъ свою радѡсть, що не лучило ся щось ще гѡршого. Правду сказавши, я не мавъ и пов'яты, що се таке пружина, та менѣ маркотно було показуватись незнайкомъ передъ чужою людиною.

Зрепарувавъ вѡнъ пружину. Але годинникъ — щѡ зыскавъ въ однѡмъ напрямѣ, то стративъ у другѡмъ. Вѡнъ хвилию йшовъ а зновъ хвилию стававъ, потому зновъ пускавъ ся на хвилию, зновъ стававъ, и такъ дальше, а при тѡмъ перестанки выбиравъ собѣ пѡсля вподобы. Та й ще за кождый разъ, коли розбѣгнавъ ся до ходу, дававъ штовханця, немовъ при выстрѣлѣ зъ мушкета. Кѡлька днѣвъ я мусѣвъ ватувати собѣ груди, а вкѡнци понѣсь я свѡй годинникъ до иншого годинникаря.

Той розщипавъ его на найдрѡбнѣйшій кусочки, вѡдтакъ румовище обертавъ пѡдъ своимъ скломъ то сюда то туда, а вкѡнци сказавъ :

— Здаеть ся, тутъ цѣле лихо въ головнѡмъ колесѣ.

Зрепарувавъ вѡнъ годинникъ и пустивъ его наново въ рухъ. Теперъ вѡнъ робивъ уже свое дѣло добре, кобы лишь не одно, що по кождыхъ десятиохъ минутахъ вказѡвки счѣпляли ся нѣбы ножицѣ и вѡдъ тои хвилѣ маширували вкупѣ. Найвѣковѣйшій чоловѣкъ въ свѣтѣ не потрафивъ бы при такѡмъ годиннику означити: де голова а де хвѡстъ поры дня — и такъ

менѣ не осталось нічого иншого, якъ знова нести свій годинникъ до репараціи.

Тото индивідуумъ сказало:

— Кристалъ увогнувъ ся та й ланцюхъ помотавъ ся. Ба добре бы було и на частину верку дати легкій золъ.

Зладивъ вѣнъ усе те — и вже мѣй годинникъ робивъ своє дѣло зовсѣмъ бездоганно, кобы зновъ не одно. Вѣдъ часу до часу вѣнъ, потрудивши ся якихъ вѣсѣмъ годинъ спокѣйно, нагле зашуршить цѣлымъ вутромъ своимъ, почне бѣзѣти, мовъ пчола, а вказѣвки вертять ся, лѣтають такъ скоренько, що годѣ не втратити до крѣхты вѣру въ ихъ идентичнѣсть, и они здають ся вже лишъ делікатнымъ паутинѣмъ по-надъ циферблатомъ годинника. Они перестрибали найближшихъ двацять и чотири годинъ за якихъ шѣсть до сѣмъ мінуть а вѣдтакъ зъ гукомъ спинили ся.

Зъ тяжкимъ болемъ серця вѣйшовъ я ще разъ до одного годинникаря и приглядавъ ся, якъ вѣнъ розбиравъ мѣй годинникъ. Середъ того ставъ я готовитись до острої перепалки зъ нимъ, бо справа почала вже ставати дуже поважною. Годинникъ коштувавъ мене первѣстно двѣста долларѣвъ, а за репаратуры заплативъ я уже, думаю, два або й три тысячѣ.

Коли я такъ ждавъ и приглядавъ ся, пѣзнавъ я въ годинникарю свого старого знакомого — колишнього машиніста на паровѣмъ кораблі, и то машиніста не конче здалого.

Старанно розслѣджувавъ вѣнъ усѣ часточки годинника, точнѣстнѣько такъ, якъ робили усѣ инші годинникарѣ, а потѣмъ зъ такою самою певністю свого, выдавъ вирокъ.

Вѣнъ сказавъ:

— Годи́нникъ робить за богато пары — — вы му-
сите до вентилѣ безопасности привѣсити ключъ шрубы
Monkey!

Я розваливъ ему голову на мѣсци и казавъ спра-
вити ему похоронъ на мѣй коштъ.

— —

Мѣй дядько Вильгельмъ (теперь уже небощикъ.
земля ему перомъ!) говорить бывало: добрый кѣнь доти
е добрымъ конемъ, доки разъ не зноровивъ ся, а до-
брый годинникъ доти е добрымъ годинникомъ, доки не
попавъ ся разъ въ палецъ направлячамъ. И вѣнъ бу-
вало здивовано пытае: щѣ може стати ся зъ усѣхъ
тыхъ кѣтлолатѣвъ, рушникарѣвъ, шевцѣвъ та ковалѣвъ,
котрымъ нтересъ не веде ся? — та на се нѣколи не
мѣгъ дѣстати вѣдповѣди.

—————

Воякъ Люкреціи Смітѣвнѣи.

Я в горячимъ поклонникомъ тыхъ нѣжныхъ кисло-солодкихъ исторійокъ военныхъ, що то останними часами люде въ нихъ такъ розлюбували ся, и я въ послѣднихъ трехъ мѣсяцахъ бувъ занятый писанемъ исторіи такого характеру. Теперъ она вже докѣнчена. Можна вповнѣ спуститись на те, що она ажъ до найменшой подробицѣ правдива, бо факты, якѣ въ нѣй мѣстять ся, взятѣ зъ урядовыхъ справозданъ департаменту вѣины у Вашингтонѣ. Такожъ не буде вѣдъ рѣчи, коли тутъ выявлю, що я використавъ дуже докладно „Военну штуку Юмینیуса“ та „Маніфестъ президента и супровѣднѣи документи“, а такожъ всѣлякѣ карты и вѣйсковѣи дѣла, якѣ при будовѣ такой новелѣ, якъ отся, необходимо потрѣбнѣи. Зъ особливимъ идоволенемъ выска-зую подяку незвычайно учиннымъ директорамъ товариства телеграфу на суши за те, що они позволили менѣ уживати ихъ дротѣвъ по цѣнѣ звичайнѣи. А вкѣнци користаю зъ сѣи нагоды, щоби зложити найсердечнѣи-шу подяку всѣмъ тымъ щиро прихильнымъ приятелямъ котрѣ добрыми вчинками та заохочуючими словами не вѣдказали менѣ своѣи вызначной помочи при писаню сѣи исторіи о вояку Люкреціи Смітѣвнѣи въ часѣ послѣднихъ трехъ мѣсяцѣвъ, а було ихъ занадто много, щоби я мѣгъ имена ихъ тутъ навести.

Перша глава.

Одного бальсамічного масового ранку 1861 року на невеличке село Блюмасъ въ Массачусетсъ тільки що посыпало яснымъ своимъ промѣнемъ збйшовше сонце.

Регінальдъ de Вітакеръ, довѣренный и єдиный слуга склеповый фірмы Бушродъ и Фергусонъ торговцѣвъ товарѣвъ блаватныхъ и кольоніальныхъ та й властителейъ почты, вставъ изъ своєї причы підъ столомъ у склепѣ и потрясъ собою. Выпозѣхавшись и добре вытягнувшись, покropивъ вѣнъ підлогу и забравъ ся до замѣтаня. Однакъ не скѣнчивши своєї работы и до половины, сѣвъ на бочку зъ гвоздями и потонувъ у думкахъ.

— Отсе послѣдний мѣй день въ тѣй барацѣ! — сказавъ самъ до себе. — Тожъ то Люкреція вытрѣщить очи, коли почуе, що я йду геть, стаю воякомъ! Яка гордѣсть огорне єи, сизу мою голубку.

І вѣвъ уявлявъ собѣ себе у всѣхъ возможныхъ ситуаціяхъ военныхъ — якъ героя тысяча надзвичайныхъ пригодъ — якъ чоловіка ростучого въ славу — якъ дитя щастя, ажъ вкѣнци побачивъ себе, якъ опаленый сонцемъ и покрытый шрамами вертає въ ранѣ генерала-бригадієра до рѣдного села, щобы своєю почестити та й свою дозрѣлу и звершену любовъ зложити у нѣгъ своєї Люкреції Борджіи Смітѣвнои.

Въ сѣй хвили утѣха и гордѣсть трясли цѣлымъ его тѣломъ — але коли вѣнъ глянувъ на землю и побачивъ свою мѣтлу, румянець обливъ его лице. Зъ облакѣвъ, що середъ нихъ бувавъ передъ хвилиною, злетѣвъ стрѣмголовъ и ставъ назадъ незначущимъ та не-

знанимъ слугою склеповимъ за тыждневу заплату пів-третя долара.

Друга глава.

Того-жь дня о осьмій годнѣ вечеромъ сидѣвъ Регінальдъ въ хатѣ пана Сміта, дожидajući появи Люкреціи, а сердце у него немовъ молоткомъ било середъ чувства гордости, яку то вінъ вѣсть подасть своѣй любцѣ!

Въ хвили, якъ она увійшла въ хату, вінъ скочивъ на ноги и метнувъ ся їй на зустрічъ. Лице его сіяло вѣдъ факлѣ любви, що десь въ его головѣ пала-ла и зъ-вѣдтамъ сыпала промѣнѣ. Розпростерши рамена, щоби схопити въ обіймы свою голубку, вінъ скрикнувъ:

— Любка моя єдина!

— Паче! — вѣдрѣзала она и выпростувалась мовъ оскорблена королева.

Сердега Регінальдъ зъ остовпѣня не мѣгъ вымовити й слова. Той холодъ, то гнѣвне вѣдступлене взадъ въ хвили, коли вінъ сподѣвавъ ся давного сердечного привѣтя, прогнало радѣсть зъ его сердца, якъ то щезає весела яснѣсть зъ краєвиду, коли чорна хмара заслонить лице сонця.

Хвилю стоявъ вінъ цѣлкомъ збитый зъ пантелику, зъ чувствомъ опущеня, самотины; — такого самого чувства мусить зазнавати той, що нагле шубовсне зъ корабля у воду и плывучи середъ глухон опѣвночи на фяляхъ бачить, якъ судно плыве собѣ далѣ и чезне за заслоною темрявы, а въ его душѣ утврѣджує ся пере-

звѣдчене, що на корабли зовсѣмъ не запримѣтили, що его тамъ не стало.

Регінальдъ пробовавъ заговорити, але блѣдї уста вѣдмовили ему служби. Вѣднці прошепотѣвъ :

— О Люкреціє! Що я вчинивъ такого? Що стало ся? Зъ-вѣдки той жестокій холодъ? Не вже-жъ ты перестала любити свого Регінальда?

Еи уста скривились до гѣркон погорды и она вѣдповѣла тономъ кпиннымъ :

— Чи я перестала любити свого Регінальда? Такъ, не люблю вже свого Регінальда! Вертай ся назадъ до свого нужденного склепу зъ ковбасами и бери у руку нужденный свѣй лѣкоть, а заткай собѣ добре ватою уха, абы ты не чувъ, якъ твоя вѣтчина кличе тебе поспѣшити и карабінъ на плече взяти. Прочъ менѣ зъ очей! геть!

И по тыхъ словахъ она, не зважаючи на нове свѣтло, що блисло зъ его очей, вийшла зъ комнаты, ще й затрѣснула дверь за собою.

Ще тѣлько одна хвилька! Ще тѣлько одна-одинокка хвилька — думавъ вѣнъ — а бувъ бы розказавъ їй, якъ вѣнъ вѣдкелікнувъ ся на покликъ вѣтчины, якъ вписавъ ся въ новобранцѣ — и все було бы добре — его утрачена судже а вернула бы була кинутись ему въ обѣмы зъ словами хвалы и подяки на устахъ.

Вѣнъ поступивъ ся крѣкомъ у передъ, щобъ еи назадъ прикликати, але схаменувъ ся — пригадавъ собѣ, що вѣнъ уже не збабѣлый паробокъ вѣдъ лѣбтя до полотень, и его вояцка душа не понизила ся — просити о пардонъ. Марсово выпруженный вийшовъ вѣнъ зъ хаты и анѣ разъ не оглянувъ ся позадъ себе.

Третья глава.

Коли Люкреція проснулась другого дня зъ ранку, лагідный легѣтъ весняный доносилъ до неѣ на неокра-янѣмъ своѣмъ крылѣ слабу музику сурмъ та глухе буб-нене далекихъ барабанѣвъ, а чимъ довше она наслу-хувала, тымъ бѣльше звуки глухшали, а въ кѣнци ѣ зо-вѣмъ заглухли. Довгенько полежала она, затопивши ся въ думкахъ, а вѣдтакъ здыхнула важко и промовила :

— Охъ, коли-бъ то вѣнъ бувъ середъ тоѣ громады хоробрыхъ юнакѣвъ, якъ бы я его тогды любила !

Середъ дня зайшовъ до Смитѣвъ случайно сусѣдъ, а коли розмова збѣшла на воякѣвъ, оббзавъ ся сусѣдъ :

— Регинальдъ Вѣтакеръ выглядавъ досытъ пригно-блено и зовѣмъ не ликувавъ, вымашировуючи сегодня рано зъ другими хлопцами. Я думаю, мусить то зъ ва-шой вини, панно Лю — хочъ вчера вечеромъ, якъ я стрѣтивъ ся зъ нимъ, коли ѣшовъ сюда оповѣстити вамъ своѣ вступлене до войска, вѣнъ думавъ, що вы тымъ дуже утѣшитесь и будете гордити ся, бо-жъ — Господи ! що зъ вами, панно Лю !... Що стало ся дѣв-чинѣ ?

Нѣчо — тѣлько наглый бѣль, немовъ мучна роса, упавъ ѣй на сердце, а смертельна блѣдѣсть зателѣгра-фувала его на ѣѣ лици. Не промовивши ѣ слова, она встала и певнымъ крокомъ выѣшла зъ комнаты. Але въ святѣѣѣ самотности въ ѣѣ комнатѣ не выдержала ѣѣ сильна воля и зъ дѣвочихъ очей горячѣѣ слѣзы ринули потокомъ. Гѣренъко докоряла она собѣ за свѣѣѣ дурный поспѣхъ передущого вечера — дорѣкала собѣ за шор-стке трактоване свого любка якъ-разъ въ хвили, коли вѣплъ явивъ ся выпередити найгордѣѣѣше бажане ѣѣ сер-

ця и оповѣсти їй, що вѣнъ уже ставивъ ся пѣдъ военный прапоръ и вѣдходить воювати яко єи воякъ. Охъ, другі дѣвчата мати-муть борцѣвъ на тыхъ побоевищахъ, повныхъ славы, та ї мати-муть право до журбы сердечной и до солодкои туги за ними — лишъ она не буде мати тамъ свого! А нѣ одинъ борець вѣ всѣхъ величезныхъ арміяхъ не вышепче єи имени, коли наставить свою грудь середъ червонихъ потокѣвъ крови! Она плакала далѣ — а радше починала плакати зновъ тамъ, де передъ хвилею перестала. Вѣ горю, вѣ роепуцѣ она проклинала тую поквапнѣсть, що то спровадила увесь бѣль на молоде єи житє.

Тыжднями она потай миру грызлась та журилась — и на єи лицахъ повянули рождѣ. А все таки она не покидала ся надѣѣ, що одного дня вѣ серци Регінальда зновъ розцвите давна любовь, и вѣнъ напише до неї. Однакъ довгі лѣтні волѣкли ся лѣниво, а листъ не надходивъ. Часописи ажъ кишѣли описами битвъ та рѣзанины — и она жадобно перечитувала усе, але за кождый разъ изъ тымъ самымъ выслѣдкомъ: слѣзы котили ся горохомъ зъ єи очей и заливали послѣдні стрѣчки — она надармо глядала за бажанымъ именемъ и глухій бѣль зновъ повертавъ у єи зневѣрене сердце.

Листы до другихъ дѣвчатъ подавали инколи побѣжно агадку про него, малюючи єго все однаково — усе насуплений, нѣколи усмѣшка не заграє на устахъ, зъ лица вѣдбивавсь вѣдчаєне — разъ-у-разъ побачишь єго вѣ найгорячѣйшѣй битвѣ, вѣдъ пороху ажъ почорнѣвъ, а середъ найгустѣйшого граду куль вѣнъ ходить собѣ байдужно и безъ ушкоды, якъ коли-бъ єго зачаровано, що куля єго не їме ся.

Ажъ таки одного разу небога Люкреція вѣдчитала

середъ довгого спису пораненихъ и погибшихъ страшнй слова, вѣдъ якихъ повалилась омлѣла на землю:

„Р. Д. Вітакеръ, простый, тяжело раненый“.

Четверта глава

На оди́нмъ лѣжку въ оди́нмъ вѣддѣлѣ шпиталѣ у Вашингтонѣ лежавъ пораненый воякъ. Ёго голова була такъ щедро повязана обвязками, що чертъ лица не було видко. За те годѣ було сумнѣватись о щасливѣмъ личку молодой дѣвчины, що сидѣла коло него — то було личко Люкреціи Борджин Смитѣвнои.

Кѣлька тыждинѣвъ тому, якъ она допыталась до него и вѣдъ той поры она терпѣливо й безнастанно пересиджувала при ёго лѣжку и обходила ёго, приходячи рано, скоро тѣлько хірургъ перевязавъ ему раны, а не покидаючи ёго скорше, якъ ажъ пѣзнымъ вечеромъ, коли то обхѣдъ коло хорого переймавъ хто иншій. Раненому куля розторощила бороду и вѣнъ не мѣгъ вымовити анѣ пѣвъ слова. Тому-то Люкреція за увесь часъ своен томлячои опѣи надъ нимъ не мала щастѣ почувти хочъ разъ коли слово подяки зъ дорогихъ ёго устѣ. Однакъ она бодро, нѣколи навѣтъ не воркнувши, выдержала на своѣмъ становищи, почувавючи душею, що коли вѣнъ поверне до здоровья, она почуе вѣдъ него щось такого, що сторицею вынагородить ёи за все ёи пожертвована.

О той годинѣ, яку мы выбрали до почину сѣи главы, Люкреція находила ся въ великѣмъ розворушенію — але то зъ великои щасливости, бо хірургъ заявивъ ёй, що ёи Вітакеръ, слава Богу, вже оздоровѣвъ на стѣлько, що можна ему обвязки зняти зъ головы.

Отже она теперь зъ горячковою нетерпячкою дожидала лѣкаря, що мавъ надѣйти и вѣдслонити ей очамъ дорогіи черты.

Ось вже лѣкаръ явивъ ся. Люкреція, зъ блискучими очима и зъ тѣхкающимъ сердцемъ, въ страховитѣмъ дожданю нахилилась надъ лѣжку. Знято одну обвязку, потѣмъ другу и третю и ади! — бѣдне зранене лице показало ся на свѣтло дня.

— О мѣй дорогій, єдиний люб — —

Що тутъ наразъ стало ся? що за оказія?

Ахъ, то було лице чужого!

Бѣдна Люкреція! Одною рукою затуливши піднесені къ небу очи, заточила ся она зъ выкрикомъ тяжкого болю. Потѣмъ нападъ скаженои злости скрививъ ѣй лице — она взяла кулакомъ гримотѣти о стѣлъ такъ сильно, що фляшки зъ медицинами почали танцювати, и скрикнула:

— О, проклята зъ мене гуска! Принесло мене сюды и я три смертельніи тыждніи процвиндрила тутъ, выючи за инчимъ жовнѣрищемъ!

И се таки була сумна, пресумна правда. Несчастнымъ, але невиннымъ та и несвѣдомымъ обманцемъ бувъ Р. Д. або Ричардъ Дайльворті Вітакеръ зъ Віконзіна, воякъ милои дѣвчины Євгеніи Моліганѣвнои — замешкалои въ тѣй самѣй державѣ, але нашѣй безталаннѣй Люкреціи Борджіи Смітѣвнѣй зовсѣмъ незнаѣа.

Таке то житє людске! — нѣто зъ насъ не безпечный вѣдъ пакости єхиднои долѣ.

Але киньмо заслону на тую печальну исторію — та и печальною она мусить ще остатись, бодай ще якійсь часъ, бо правдивого Регінальда де Вітакера доси ще не вѣднайдено.

Національна економія.

„Національна економія єсть основою кожного доброго правління. Наймултрѣйшій мужъ всѣхъ столѣть посвячували тому предметови — —“

Тутъ перервали мене. Дали знати, що якийсь чужій чоловікъ жде на долині коло дверей, бажаючи поговорити зъ мною.

Я зійшовъ у-низъ, приступивъ до него и спытавъ его, чого вінъ хоче.

За весь той часъ я боровъ ся самъ зъ собою, щобъ удержати цѣло свои національно-економічні ідеї, абы не дати имъ перерватись або позамотувати ся. А въ душі побажавъ я тому незнакомцеві: „вольвъ бы ты, небоже, въ свій хвили лежати на дні каналу и двигати на собѣ корабельный ладунокъ пшениці!“ Я бувъ цѣлымъ у горячці, а вінъ бувъ якъ найхолоднѣйшій.

Вінъ сказавъ, що дуже єму прикро, що мусѣвъ перешкодити менѣ, а те переходячи паузъ мѣй дѣмъ, поимѣтивъ, що я потребую пару громозводѣвъ.

— А такъ, такъ, — притакнувъ я. — Ну и що-жь? Кажѣть дальше!

Вінъ вѣдповѣвъ, що нічого особливого не має сказати — хіба те, що вінъ радо мѣгъ бы мене ихъ на даху поставити.

Я доперва вѣдъ недавна властитель дому; цѣле

жите я провѣвъ по господахъ та реставраціяхъ. Якъ всѣ нишій, що мали подббну минувшбсть, такъ и я намагаю ся — супротивъ чужихъ людей — показувати себе старимъ каменичникомъ. Отже я зовсѣмъ спокбйно сказавъ, що у мене вже вбдъ довшого часу бувъ намѣръ дати поставити шѣсть до вбсѣмъ громозводбвъ, але — —

Незнакомецъ здрбгнувъ ся и допытливо влѣпивъ очи въ мене — але я заховавъ весело-спокбйный настрбй. Думаю собѣ: коли я може стрѣливъ яку дурницю, то нехай вбнъ менѣ сего не вычитуе зъ лица.

Вбнъ сказавъ, що ему взяти роботу у мене було бы богато приємнѣйше, нѣжъ у кожного нишого горожанина сего мѣста.

Я вбдповѣвъ: „Дуже мене се тѣшитъ!“ и бѣгцемъ пустивъ ся назадъ до своєї високо наукової роботи. Однакъ вбнъ мене завернувъ и сказавъ, що ему все-таки потрѣбно бы знати докладно, кблько я хочу мати поставленихъ дручбкбвъ, на якихъ частяхъ дому вбнъ має ихъ настромити и яка якбсть дручбкбвъ найбільше припала бы менѣ до вподоби.

То було критичне положенє для чоловѣка, котрый не знає зъ практики, чого дбмъ потребує, але я зовсѣмъ добре давъ собѣ раду и вбнъ имовѣрно цѣлкомъ не змѣркувавъ, що я въ тбмъ дѣлѣ бувъ недосвѣдний новакъ. Я сказавъ ему, нехай поставитъ вбсѣмъ дручбкбвъ, и то всѣ вбсѣмъ на даху, а дручки мають бути найлучшон якості.

На се вбнъ вбдповѣвъ, що мбгъ бы дати матеріалъ: „простый“ по двацять центбвъ за стопу, „помѣднаненый“ по двацять и пять, а „платированный цинкомъ и спіралъно збгнутый“ по трицять центбвъ за стопу. Громозвбдъ зъ его матеріалу схопитъ блискавица кож-

дый разъ, все одно, куда-бъ она була назначена, та й зробиць „ви пбсланництво безшкбднымъ и дальшій ви летъ апокрифичнымъ“.

Я замѣтивъ, що слово „апокрифичный“ дуже красне, тбмъ ббльше, що оно походить вбдъ отцѣвъ церкви — але й поминувши фільольогічній штудерности, я хотѣвъ бы мати сорту спирально збгнуту.

Потбмъ вбнъ сказавъ, що мбгъ бы дѣло такъ уладити, абы выстало двѣста пятьдесять стбпъ — але хотѣвши рѣчь зробици порядно, щобъ се була найлучша работа въ цѣлбмъ мѣстѣ, чтобы выкликати зачудоване праведныхъ людей, ба и неправедныхъ, та й чтобы всѣ сторонництва мусѣли признати, що въ своѣмъ житю ще не бачили громозводбвъ уставленныхъ симетричнѣйше и гипотечнѣйше, то вбнъ думаетъ, що оно таки безъ чотирохъ сотъ стбпъ не оббйде ся, хочъ вбнъ при тбмъ не удиравсь, однакъ надѣе ся, що я буду готовъ зробици пробу.

Я вбдповѣвъ :

— Чому бѣ нѣ? Добре! берѣть чотиреста, уставляйте, якъ вамъ найлучше до вподобы, тблько позвольте менѣ вернутись до моеи работы!

Ну! вкбнци я вже спекавъ ся его и теперъ, згаввши пбвъ години, чтобы зновъ повязати до купы ланцюхъ своихъ національно-економічныхъ гадохъ, можу дальше вести свою рѣчь.

„...найбогатшій скарбы своего духа, досвѣды своего жита и свою ученбсть. Великій свѣточъ комерційной юриспруденциі, интернаціонального побратаня и біольогічныхъ збочень усѣхъ столѣтъ, усѣхъ цивилизацій и всѣхъ національностей вбдъ Зороастра ажъ до Гораца Greele'ya — —“

На сѣмъ менѣ зновъ перебили и покликали мене

на долину — дальше договариватись изъ громозвѣдникомъ.

Я выбѣгъ прожогомъ, цѣлый ажъ кипѣвъ та шумѣвъ величавыми гадками, унятыми въ слова такъ ма-е-статичнѣй, що кожде зъ нихъ було само про себе довжезною процесією силябъ, и потрѣбно бы було пятнадцать мінуть, щобы дѣйти тамъ, де годилось бы поставити точку.

И зновъ приступивъ я до него. Вѣнъ зовсѣмъ спокойный и лагѣдный, а я сильно розгоряченный и разво-рушенный.

Вѣнъ стоявъ, немовъ той колюсь зъ Родоса, въ наглядяючѣй поставѣ — одною ногою на моѣй молоденькѣй туберозѣ а другою мѣжь моими братчиками — взявшись руками за бедра, зъ крисою капелюха вѣгне-ною надъ чоломъ, одно око прижмуривъ а другимъ критично и любуючи ся споглядавъ у напрямъ мого го-ловного комина. Вѣнъ сказавъ менѣ, що теперь „тамъ“ стоить дѣло такъ, що дѣйстно роскѣшь жити, и до-давъ:

— Полишаю вамъ самымъ осудити, чи вы бачили коли въ житю що-небудь такъ порываючо красного, якъ вѣсѣмъ громозводѣвъ на однѣмъ коминѣ?

Я вѣдповѣвъ, що въ сѣй хвили не можу собѣ нѣ-чого пригадати, щѣ було бы красше.

Вѣнъ высказавъ свою думку, що на цѣлѣй кули земскѣй тѣлько водопадъ Нягары стоить выше зъ огляду на красу красвиду. Теперь, абы мѣй дѣмъ зрѣбити справдѣшнымъ балъсамомъ для ока, було бы — на его щирый поглядъ — потрѣбно ще лишъ другѣй ко-мины трошки прибрати я тымъ чиномъ „загальному soup d'oeil придати успокоючою одностайности выкѣн-ченя, котра бы зливала ся въ одно изъ зворушенемъ,

яке натурально мусить по першбмъ *сoup. d' état* консе-квентно поступати“.

Я запытавъ его, чи то вѣнъ выучивъ ся зъ книжки такъ говорити, и чи вѣнъ бы менѣ коли не позичивъ той книжки.

Вѣнъ осмѣхнувъ ся мило и сказавъ, що его способъ бесѣды не вывченый зъ книжокъ та й що нѣчто инше, якъ лишь довѣроче товаришуване зъ громами може чоловіка зробити способнымъ такъ безохибно орудувати стилемъ розмовнымъ.

Вѣдтакъ перевѣвъ вѣнъ короткій обрахунокъ и сказавъ, що абы я вѣдчувъ правдиве вдоволене, потрібно бы ще дальшихъ вѣсѣмъ громозводѣвъ; розкинутихъ по моѣмъ даху, и вѣнъ сподѣває ся, що на се выстало бы пятьсотъ стѣпъ матеріялу; при тѣмъ додавъ, що въ першбмъ актѣ вѣнъ, такъ сказати-бъ, скривдивъ себе трошки, спотребувавши де-що бѣльше матеріялу, а нѣжъ рахувавъ — такъ бѣльше-менше сто стѣпъ.

Я вѣдповѣвъ, що страшно не маю часу и хочу, той интересъ полагодити вже до кѣнца, бо мушу вертати до своєї роботи.

На те вѣнъ сказавъ:

— Я мѣгъ бувъ уставити тамтыхъ вѣсѣмъ громозводѣвъ та й ити собѣ дальше въ дорогу — деякѣ люди були бы такъ и вчинили. „Але нѣ! — сказавъ я собѣ — той чоловікъ зовсѣмъ незнакомый менѣ, и я волю умерти, якъ ему кривду зробити. На домѣ ще за мало громозводѣвъ и я не рушу ся зъ мѣсця, доки не зроблю такъ, якъ бы я бажавъ, абы другѣ менѣ зробили, и доки ему сего не скажу! Незнакомче! я сповнивъ свѣй обовязокъ. Коли рекальцитрантный и дефльоістичный пѣсланецъ небесъ трафить у вашъ дахъ — —“

— Але-жъ добре, добре! — перебивъ я ему — на-

етромѣть ще дальшихъ вѣсѣмъ громозводѣвъ — берѣть ще пятьсотъ спирально крученыхъ дручкѣвъ — робѣть, усе, усе, що лишъ хочете, тѣлько успокѣйте своєю муку и старайте ся угамувати свои чувства тамъ, де они потребують помочи вѣдъ словаря. А тымчасомъ, коли мы вже вырозумѣли одинъ другого, я спѣшу до своєї роботи.

Мабуть цѣлу вже годину пересидѣвъ я тутъ, добре нагрѣвши чола, щобы дѣйти назадъ тамъ, де черезъ послѣдние перешкоджене перервано менѣ хѣдъ гадокъ — але думаю, що вкѣнци оно менѣ удало ся, и такъ я зважую ся вести рѣчь дальше:

„.... бороли ся зъ тымъ великимъ предметомъ, а и наибѣльшій мѣжъ ними находили гѣдного суперника, и то такого; що по кождѣмъ пораженю усе на novo встававъ зѣ свѣжою силою та зъ усмѣшкою. Великій Конфуцій сказавъ, що вѣнъ волиъ бути быстроумнымъ національнымъ економѣстомъ, анѣжъ президентомъ полицѣи. Цѣцero высказувавъ часто, що національна економѣя — то найвеличавѣйше, що бувъ у силѣ сотворити духъ людскѣй, а навѣтъ нашъ Greeley хочъ невыразно, але зъ натискомъ сказавъ, що — а“

Тутъ громозвѣдникъ ще разъ казавъ мене выкли-
кати.

Я зѣйшовъ на долину въ такѣмъ настрою духа, що вже бувъ близкѣй нетерпячки.

Вѣнъ сказавъ, що волѣвъ ту й умерти, якъ менѣ зновъ перешкодити, але годѣ. Вѣнъ пѣднѣявъ ся — каже — акордовой работы и вѣдъ него дожидает ся, щобы она выйшла чисто й артистично. Работа скѣнчена, але коли утома просто зневолила его до вѣддыху и вѣдпочинку, якого вѣнъ такъ дуже потребуе, и таки мусѣвъ

собѣ его позволить — вѣнъ, глянувши въ гору однимъ метомъ ока помѣтивъ, що всѣ обрахунки трошки кульгаля, бо коли-бъ надѣйшла буря а той дѣмъ, на котрѣмъ ему лично такъ богато залежить, не мавъ бы на цѣлѣмъ свѣтѣ на свою охорону нѣчого бѣльше, якъ лише шѣснацять громозводѣвъ — —

— Заключѣмъ миръ! — скрикнувъ я. — Настро-мѣть ихъ сто пятьдесятъ! Настро-мѣть кѣлька на кухнѣ! Настро-мѣть тузинъ на шопѣ! Настро-мѣть пару на коровѣ! Настро-мѣть одинъ на кухарцѣ! Розсыпте ихъ всѣ по тѣмъ бурями гоненѣмъ дѣмъ, доки вѣнъ не набере выгладу цинкомъ плятированои, спѣрально крученои, на шпиляхъ посрѣбленои трощѣ! Жваво до работы! Зужийте увесь матерѣяль, кѣлько лишъ можете его придбати, а якъ уже не стане вамъ громозводѣвъ, то на-стро-млюйте лядштоки, дручки пѣдпѣрнѣй, штабки вѣдъ килимѣвъ на сходахъ — однимъ словомъ усе, що тѣлько може знадобити ся вашому страшенному апетитови на артистичну краєвидну прикрасу, лишъ дайте спокѣй мому шалѣючому мозкови и лѣкъ моѣй роздертѣй душѣ!

Зелѣзане тото єство, зовсѣмъ незрушене — я замѣтивъ у него тѣлько легеньку усмѣшку — посунуло со-бѣ зъ грацією маншеты взадъ и сказало, що теперъ уже забирає ся до работы.

Ну, вѣдъ тогдѣ минуло вже три години. И ще пы-тане, чи я вже успокоивъ ся на стѣлько, щобы писати на благородный тематъ національной економіи. Але годѣ менѣ опертись бажаню таки стрѣбувати, бо жь се предметъ, що зъ усен фѣлософѣи сего свѣта найблизшій мому серцю и найдѣржшій мому мозкови.

...національна економія єсть для людства наилуч-шимъ даромъ небесъ. Коли лежкодушный але та-

лановитый Байронъ лежавъ на выгнаніи у Венеціи, сказавъ, що коли-бъ ему суджено було навернути ся и змарнотрачене житє наново почати, вѣнъ посвячувавъ бы свои просвѣтлѣ, незапомороченїи хвилѣ вже не твореню масныхъ стихѣвъ, але писаню студїй про національну економїю. Вашингтонъ любивъ сесю небесну науку та й имена такї, якъ Baker, Beckwith, Judson, Smith на вѣки вѣчнїи звязанїи зъ нею. Ба навѣтъ божескїи Гомеръ въ девятѣи книгѣхъ своихъ Иліады говорить:

„Fiat justitia, ruat coelum
Post mortem unum, ante bellum.
Hic jacet hoc, ex-parte res,
Politicum e-conomico est“.

Величїбсть сихъ гадокъ старинного поета въ сполуцѣ ихъ щасливимъ доборомъ высловѣвъ, въ якїи вѣнъ ихъ убирає, а такожь звышенѣбсть образѣвъ, котрыми они унаглядняють ся, вызначили симъ стихамъ зъ давна особливе мѣсце и зробили ихъ славнѣйшими вѣдъ усѣхъ, якїи коли-небудь — —

— Уже анѣ слова не хочу вѣдъ васъ чути — анѣ одного слова! Зробѣть рахунокъ а вѣдтакъ западѣте ся въ сѣмъ домѣ до суду-вѣку въ непроникнуту мовчанку — — Девять сотъ долларѣвъ? То вже все? Ось переказъ! на него выплатитъ вамъ дотычну суму кождый солідный банкъ въ Америцѣ — — А чого то хочетая товпа народу, що нагромадила ся тутъ на улици? Що? „Приглянути ся громозводамъ?“ До чорта! не вжежь бы люде ще не бачили нѣколи громозводѣвъ? Якъ кажете? „Нѣколи ще не бачили такого купы громозводѣвъ на однѣмъ будынку?“ Чи добре я зрозумѣвъ? — — Ну, таки мушу збїти въ долину и критично дослѣдити тото розбурканє несвѣдомости люду..

Въ три дни пѣзѣйше.

Мы всѣ утомленіи на смерть.

Нашъ дѣмъ, немовъ свиньскою щетиною наѣженный, двадцать и чотири години бувъ предметомъ розмовъ и дивованія цѣлого мѣста. Въ театрахъ люде нудили ся, бо найщасливѣйшій вынаходы сценічній були зовсѣмъ свѣйскою щоденщиною въ прирѣвнаню до моихъ громозводѣвъ. Наша улица була якъ день такъ нѣчь въ облозѣ приглядачѣвъ, а мѣжъ ними находило ся богато такихъ, що нарочно прибули зъ села подивитись на се чудо.

Приятна полекша настала для насъ, коли другого дня збрвала ся буря, а блискавица пустила ся на мѣй дѣмъ. Она, такъ сказати-бъ, выпорожнила галерію. До пяти минутъ не стало анѣ одного приглядача! коло моего дому на вѣддаль пѣвъ милѣ доверуги; за те всѣ высокій дома въ такѣмъ вѣддаленю були повніи людей — у вѣкнахъ, на крышахъ, однимъ словомъ — усюда люде й люде. Та й годѣ було брати имъ того за зле, бо коли-бъ збравъ до купы усѣ падающіи звѣзды и всѣ штучіи огнѣ, спаленіи за часъ цѣлого одного поколѣня въ день четвертого липня*), и казавъ имъ лишъ самымъ блищачимъ капуснячкомъ падати зъ неба на одинъ безпомѣчній дахъ, — то се не було бы нѣ дробку чимъсь лѣпшимъ вѣдъ піротехнічного видовища, яке въ такій величавый спосѣбъ визначувало мѣй дѣмъ середъ загальнои темравы бурѣ.

*) Дня четвертого липня святкуе ся рѣчниця проголошенія независимости американскихъ Сполученыхъ Державъ.

При докладномъ численю я дѣйшовъ до выслѣду, що блискавица въ сорокъ минутъ ударила въ мой будынокъ сѣмсотъ шѣстьдесять и чотири разы, але за кождый разъ она скѣць на одинъ зъ тыхъ вѣрныхъ дручкѣвъ, збсовгла ся въ-низъ по спирально скрученѣмъ металлу и стрѣлила въ землю, мабуть заки ще мала часъ зачудуватись, въ якій се способъ таке зъ нею стало ся. И при цѣлѣмъ тѣмъ бомбардованю була збрована лишь одна дахѣвка, и се лишь тому, що на одну едину хвилю громозводы изъ сусѣдства вѣдступили моему домови всѣ блискавицѣ, котрѣ лишь они могли умѣстити у себе.

Кажу вамъ, чогось подобного яхто не бачивъ вѣдъ сотвореня свѣта. Черезъ цѣлый день и цѣлу нѣчь хто тѣлько зъ моей родины на хвильку выткнувъ голову зъ вѣкна, сейчасъ збрвало ему волосе зъ головы — тому нашѣ головы стали такѣ гладонкѣй, якъ кулѣ бѣлярдовѣ. И нехай читатель вѣритъ менѣ або не вѣритъ, нѣкому зъ насъ за весь той часъ анѣ у снѣ не приснило ся выйти на двѣръ.

Наконецъ наспѣвъ страшнѣй облогѣ конецъ — бо въ хмарахъ надъ нами не осталось ся вже нѣ крыхѣтки электричности — такъ изжерли еи мои ненасытимѣ громозводы. Тогдѣ я вылетѣвъ зъ хаты, призвавъ отчаядушныхъ робѣтникѣвъ и доти не позволили мы собѣ анѣ кусочка поживы, анѣ минути сну, доки цѣлковито не розбѣрали дому зъ цѣлого его страховитого рѣштунку — зъ выимкою трехъ громозводѣвъ на домѣ, одного на кухни та одного на шопѣ — и тѣ стоятъ тамъ собѣ — до нинѣшного дня. Ажъ потѣмъ — нѣ хвильку скорше — зважили ся люде знова вступити на нашу улицу.

Мимоходомъ зазначу тутъ, що я въ часѣ томъ тре-

воги залишивъ роботу надъ моею студією про національну економію. Навѣть теперъ мои нервы и мій мозокъ ще не прийшли до себе на стільки, щоби я мігъ зновъ взяти ся за сю роботу.

До всѣхъ, кого се обходить.

Всѣмъ тымъ, що потребують три тисячъ двѣста одинацять стіпъ цинкомъ платированого, спірально крученого матеріалу на громозводи найлучшої якості и шість сотъ трицять и оденъ друківъ зъ позолочеными шпильми, усе въ зносно добрімъ станѣ — а хотяй черезъ ужитокъ значно зужите, то все-таки для кождої звичайної неспоконности ще вѣдповѣдне, — може накладець сей книжки вказати интересъ.

Охъ, ти покоѣвки!

На всѣ покоѣвки, якого-бъ вѣку або якои-бъ народности они й були, видаю отсимъ свѣй кавалерскій проклѣнъ!

М о т и в ы :

Они завсѣгды кладуть подушки на тѣмъ концѣ лѣжка, що наиротивъ свѣчника газоваго, такъ що ты, хочачи передъ сномъ читати або курити — якъ то є стародавнымъ и дуже поважнымъ звичаемъ кавалерѣвъ — мусить въ дуже невыгѣднѣмъ положеню держати книжку въ гору, абы заслонити собѣ очи передъ ослѣпляющимъ свѣтломъ.

Коли-жъ другого дня рано они застануть подушки переставлені на другій кінець лѣжка, то не приймають тои указки до прихильнои вѣдомости, але роскошуютъ ся своєю абсолютною повновластю и безъ милосердія надъ нашою безпомѣчностю стелять лѣжку зновъ точнѣснѣе такъ, якъ було перше, а въ душѣ сердечно тѣшатъ ся зъ нашего гнѣву и зъ муки, що намъ причиняє ихъ тиранство.

И то все а все, коли тѣлько побачать, що подушки переставлені, они руйнують нашу роботу, тымъ чимомъ вызывають насъ и старають ся загѣрчити намъ жита, дароване Богомъ.

Они, коли не можуть уставити свѣтла въ некористне намъ положене въ якійсь иншій способъ, то пересувають лѣжку.

Ты поставишь свѣй куферъ на шѣсть цалѣвъ вѣдъ стѣны, щобы, якъ отворюешь его, вѣко могло опертись — але они все а все посунуть тобѣ назадъ до самой стѣны. И се роблять они тобѣ умысно.

Хочешь мати сплювачку на певнѣмъ мѣсци, де бы она тобѣ выгѣдно була пѣдъ рукою, то они на се не пристануть, за кождый разъ запроторять еи зновъ деинде.

Нашѣ другѣ чоботы они ставлять въ недоступнѣй мѣсця. Для нихъ то наибѣльша радѣсть — засунути ихъ пѣдъ лѣжку такъ далеко, на скѣлько лише стѣна дозволяе. А они роблять се длятого, що мы вѣдтакъ мусимо понижуватись до недостойной позиціи, въ потемкахъ зъ хлопцемъ у руцѣ товчи собою и погано клясти, кѣлько влѣзе ся.

Они завсѣгды кладуть коробку зъ сѣрниками на инше мѣсце — и то що-дня деинде, а тамъ де перше сѣрники стояли, ставлять фляшку або яке инше крыхке знадѣбе зѣ скла. И они се роблять на те, щобъ мы, шукаючи на-помацки, стовкли скляну посудину и зробили собѣ шкоду.

Все а все они пересувають меблѣ. Приходишь пѣзно вечеромъ до дому, то можешь бути певный, якъ два разы два чотири, що стѣлъ до писаня застанешъ тамъ, де рано стояла шафа на одѣжь. А коли выходячи рано зъ хаты лишишь помыйникъ коло дверей а гойдавне крѣсло пѣдъ вѣкномъ, то будь певный, що о пѣвночи або бѣльше-менше о тѣй порѣ вернувши до дому, пошпотаешь ся о крѣсло и повалишь ся якъ довгѣй, а коли домацаешь ся вже до вѣкна, то сядешъ собѣ въ по-

мѣйникъ. Оно чоловікови чей-же не приємно, а они сему дуже радѣ.

Та й взагалѣ, де-небудь що поставишь, имъ анѣ на гадку не прийде полишити рѣчь на тѣмъ мѣсци. При першій-лучшій нагодѣ они забирають зъ вѣдтамъ пруть деінде. То вже въ ихъ натурѣ. Впрочемъ оно робить имъ приємность такою безличностью злостити чоловіка. Они волѣли бы вмерти, анѣжь залишити свои шельмовскі збытки.

Они завжди вибирають усѣ старі окрайцѣ друшованого смѣтя, якѣ ты повикидавъ на землю, и укладають ихъ тобѣ старанно на столѣ; за те зновъ найцѣннѣйшими нашими рукописями підпалють въ печи. Буває якійсь особливый старый шматокъ паперу, що тобѣ остогидъ бѣльше нѣжь всѣ инші, и ты добираєшь усякихъ можливыхъ способѣвъ позбутись его, — пуста твоя робота! завдавай собѣ и не знати кѣлько труда, же нѣ на що не здасть ся, бо они старе онуче паперу завжди вѣднайдуть и правильно положить назадъ на те саме мѣсце. Ихъ се тѣшитъ.

Олѣйку на волоса кожда зъ нихъ спотребовує бѣльше, нѣжь шѣсть мужчинъ. А повинишь ви, що она микала до фляцины, то выпре ся, збреше тобѣ въ живѣ очі. Де они пытаются про тамтой свѣтъ? Глядай такои!

Полишишь за-для выгоды ключъ у дверяхъ — ого! они заразъ занесутъ его въ долину до портіера. Они толкують тобѣ се тымъ, що нѣбы то страхъ дуже стережуть нашего майна передъ злодѣями — але то лишъ покрывка. По правдѣ они чинять се лишъ на то, щобы мы, прийшовши утомлені до дому, зновъ залазили по еходахъ у долину за ключемъ, або наражувались на неприємность, кажучи кельнерови принести ключъ на

гору, бо той, розумѣе ся, заразъ мусить дѣстати на пиво — а рѣчь можлива, що въ такѣмъ випадку ти зледащѣлий сотворѣня дѣлять ся добычею.

Покоѣвки безнастанно намагають ся застелювати лѣжку, заки ты ще вставъ, и тымъ чиномъ они позбавляють насъ красного ранного сну. Але якъ ты вже вставъ, они анѣ покажуть ся тобѣ на очи, хибѣ ажъ другого дня.

Однимъ словомъ — они допускають ся безличностей, якѣ лишъ можуть выдумати, и то все зъ найчистѣйшою злобы, а не зъ якои-небудь иншою причины.

Въ покоѣвкахъ замерло всяке людске чуте.

Коли я лишъ зможу переперти въ законодатныхъ тѣлахъ внесене, щобы покоѣвки скасувати, то не задішу се вчинити.

О исторіяхъ великодушности.

Цѣле свое житє, ще вѣдъ дитини, любивъ я розчитувати ся въ однѣй зборцѣ анекдотъ — для розрывки и поученя, якѣ я зъ вѣдтамъ черпавъ.

Сєся книжка лежала все выгѣдно менѣ пѣдъ рукою — и коли тѣлько я почавъ нязько думати про своихъ ближнихъ, звернувъ ся я до неѣ и она прогнала таку думку; або зновъ, коли опанувало мене почутє, що я самолюбный, злый и неблагогородный, я звернувъ ся до неѣ и она поучила мене, що я повиненъ учинити, абы вѣдзыскати свое самоповажанє.

Нєразъ бажавъ я, чтобы прекраснѣ оповѣданя не урывали ся на щасливыхъ степенованяхъ, але чтобы розказували далѣ приемну исторію о добродѣяню — о тыхъ, що добродѣють та й о тыхъ, що добродѣйство приймають. Сєє бажанє такъ безупинно вѣдзывалось и напирало ся въ моѣй груди, що я вѣднѣи постановивъ собѣ сповнити его — самъ укладаючи продовженє тыхъ анекдотъ. Забравъ ся я до того и по великомъ трудѣ та по довгихъ дослѣдахъ сповнивъ я свою задачу.

Хочу тутъ подати читателеви выслѣдъ своихъ работы. Наведу по чераѣ анекдоты, а вѣдтакъ продовженє каждой, якъ то я его уложивъ на основѣ своихъ дослѣдѣвъ.

Вдячный пудель.

Одинъ добросердный лѣкаръ (що читавъ книжки) знайшовъ одного дня пудля зб зломаною ногою, когрого панъ прогнавъ. Лѣкаръ узявъ бѣдне звѣря до дому, а зложивши ушкодженіи суставы до нуты и перевязавши, пустивъ малого прогнанця на волю та й вже бѣльше й не думавъ о тѣмъ. Якъ же-жъ вѣнъ здивувавъ ся, коли въ кѣлька днѣвъ опбѣля, отворивши свои дверѣ, побачивъ вдячного пудля, якъ той передъ дверима терпеливо ждавъ въ товариствѣ другого прогнаного пса, що такожь черезъ якусь приключку мавъ зломану ногу. Добрый лѣкаръ сейчасъ давъ помѣчь терпячому звѣряти и не мѣгъ начудуватись недослѣдимѣй добрѣ и ласцѣ Провидѣня, що послужило ся такимъ дробнымъ орудемъ, якъ малый прогнанный пудель, абы дати чоловѣкови науку, що — и т. д. и т. д.

Продовженя.

Слѣдуючого ранку добросердный лѣкаръ заставъ обохъ псѣвъ, якъ зъ сіячими вѣдъ радости очима чекали передъ дверми, а коло нихъ два иншіи окалѣчѣліи псы. Калѣки сейчасъ дѣстали лѣкарску помѣчь — и всѣ чотири пѣйшли собѣ, полишаючи добросердного лѣкаря въ ще бѣльшѣмъ побожнѣмъ зачудованю, нѣжь доси.

Минувъ день, наспѣвъ новый ранокъ. Передъ дверми уставили ся чотири вылѣченіи псы, а по-при нихъ чотири иншіи, що ще потребували лѣченя.

Зновъ минувъ день и наставъ другій. Теперъ шѣснацять псѣвъ, мѣжь ними вѣсѣмъ свѣжихъ калѣкъ, заступило тротуаръ. Люде мусѣли ихъ обходити. Около

полудня поломані ноги були уставлені якъ слѣдъ, але до побожного чудуваня въ душѣ доброго лѣкаря почало вже примѣшувати ся самохѣтъ щось безбожного.

И зновъ збѣшло сонѣчко и освѣтило трицять и двоухъ псѣвъ, мѣжъ тыми шѣснацять зъ поломаными ногами. Они обсадили не лишѣ тротуаръ, але й половину улицѣ; другу половину заповнили цѣкаві прохожі люди. Выте окальчѣлыхъ и радѣстныи гавкѣтъ вылѣченыхъ бестій, якъ и замѣтки горожанъ, що приглядали ся сему — все те выкликувало велику й одушевляющую веселѣсть, але комуникація на тѣй улиці була перервана. Добрый лѣкарь нанявъ собѣ до помочи пару лѣкарѣвъ-асистентѣвъ и упоравъ ся зъ своею милосердною роботою ще передъ змеркомъ, та вже бувъ на стѣлько осторожный, що передъ тымъ выписавъ ся зъ братства церковного, абы мѣгъ свободно высловитись такъ, якъ годило ся въ сѣмъ випадку.

Але все мае свои границѣ. Коли зновъ поблагословилося на свѣтъ и добрый лѣкарь побачивъ далеко сягающую масу выючихъ и благающихъ псѣвъ, промовивъ:

— Мушу вже признати ся — книжки пошили мене въ дурнѣ. Они оповѣдають лишѣ красшу частину исторій, а потѣмъ урываютъ. Педайте менѣ рушницю! того доброго вже за богато!

Выйшовъ зъ оружемъ на двѣръ и нехотячи на-стоптавъ хвѣстъ першого пудля — а той заразѣсько укусивъ его въ ногу. Се велике и добре дѣло, яке той пудель взявъ на себе, выкликало въ нѣмъ таке могуче и зростающее одушевлене, що оно наконецъ завернуло ему слабу голову и довело его до ошалѣлости. Въ чотирѣ тыжднѣ опбсѣля, коли добросердный лѣкарь лежавъ въ передсмертныхъ мукахъ скаженины, прикликавъ къ собѣ плачущихъ приятелѣвъ и сказавъ до нихъ:

— Стережіть ся передъ книжками! Они оповѣдають исторію лишь до половини. Коли якій харлакъ просить васъ о помѣчъ, а вы маєте сумнівъ, якій наслѣдки можуть вийти зъ вашою добросердності, то скористайте изъ сумніву и пальніть такому кулею въ лобъ.

Щиросердечный писатель.

Одинъ молодець, початковий писатель, надармо заходивъ ся примѣстити де-небудь свои рукописи. На послѣдокъ, коли вже голодова смерть грѣзно заглядала ему въ очи, вінъ представивъ свое сумне положене одному загально звѣстному авторови и благавъ его о пораду и пѣдпору. Той великодушный мужъ сейчасъ вѣдложивъ на бѣкъ свои власнѣ дѣла и взявъ ся до перегляду одной зъ погордженихъ рукописей. Скъичивши сесю чоловікслибину роботу убогого молодця и сказавъ: „На мою гадку оно не зле. Навѣдайтесь до мене зновъ у понедѣлокъ“. Въ выначенѣй порѣ загально звѣстный авторъ, усмѣхаючись приязно, але не кажучи й слова, розложивъ часопись, ще вогуку зъ-пѣдъ прасы. И якъ же счудувавъ ся убогій молодець, коли на задрукованѣй сторонѣ побачивъ свою статью! Упавши на колѣна и розплакавши ся, сиклинувъ: „Якъ я зможу вѣддячитись вамъ коли-небудь за сей благородный учинокъ!“ Тымъ загально звѣстнымъ авторомъ бувъ славный Снодграсъ, а убогимъ молодымъ початковикомъ, въ той способъ выдобутымъ зъ уккрыта и голоду, бувъ — пѣзнѣйше рѣвно-жъ славный Снегсбі. Нехай же отся красна подѣя послужить намъ на заохоту — ласкаво выслухати кожного початковика, потребуемого помочи!

Продовжене.

На другій тыждень Снегсбі прийшовъ зновъ — зъ п'ятьма вѣдкненими рукописами. Се трохи счудовало загально звѣстного автора, бо въ книжкахъ — многонадѣйный молодець добиваючись кар'єри, потребувавъ, бачить ся, тільки одноразової помочи. Але нѣчо! славный авторъ переоравъ папери, повимыкавъ злишній цвѣты и перекопавъ кѣлька моргѢвъ применникової стернѣ — тогдѣ й удало ся ему двомъ зъ тыхъ статей знайти мѣсце.

Минуло зновъ може зъ тыждень, а вдячний Снегсбі являє ся зъ новимъ ладункомъ корабельнымъ. Загально звѣстный авторъ почувъ бувъ щире вдоволене, коли першій разъ заявивъ свою прихильнѢсть многонадѣйному молодцеву, и зъ справдѣшною гордостю порѣвнювавъ себе зъ великодушными мужами, описуваними въ книжкахъ; але теперъ почавъ уже пѢдозрѣвати, що вѢнъ натагнувъ ся на щось нового въ фаху благородныхъ учинкѢвъ. Ёго одушевлене охололо. А все-таки не бувъ вѢнъ въ силѣ вѢдѢпхнути того многонадѣйного молодого писателя, що лицѣ до него такъ прямодушно и зъ такимъ довѣремъ.

Конецъ кѢнцемъ — наслѣдокъ усього того бувъ такий, що загально звѣстный авторъ теперъ мавъ убогого молодого початковика безнастанно на карку. Даремнѣ були всѣ делікатнѣй пробы скинути зъ себе той тягаръ. ВѢнъ мусѣвъ день-въ-день удѣляти ему порады, день-въ-день заохочувати его; мусѣвъ и дальше старатись о приймање его писань до часописѣй, а вѢдтакъ латати его рукописи, щоби зробити ихъ здѢбными до друку.

Колижъ по часѣ молодой карѣровичъ ставъ уже на ноги и самъ вже мавъ доступъ до видавництвѣ, то

однимъ махомъ зробивъ щастя въ той способъ, що описавъ приватне житє загально звѣстнаго автора зъ такимъ їдкимъ гуморомъ и зъ такими пікантними подробностями, що величезный накладъ книжки просто розхоплено — а загально звѣстному авторови серце пукло. Конаючи выповівъ вѣнъ отсіѣ слова :

— Ахъ, книжки ошукали мене! Они оповѣдають не цѣлу исторію. Приятель, стережѣть ся молодого автора-карієровича! Кому було суджено гинути зъ голоду, того нехай чоловікъ не зухвалить ся ратувати на свою власну погибѣль.

Вдячный мужъ.

Одного дня їхала одна панѣ зъ сыномъ головою улицею великого мѣста. Наразъ конѣ сполохались и шалено пѣгнали. Вѣзникъ злетѣвъ зъ кѣзла, а панѣ и хлопчина зъ остраху мерли. Але одинъ бравый молодець, що повозивъ возомъ зъ матеріялами, вергъ ся на зустрѣтъ їаьопуючимъ звѣрамъ и зъ нараженемъ свого житя здержавъ ихъ. Вдячна панѣ запамятала собѣ его нумеръ, а прийшовши до дому, оповѣла о тѣмъ геройскѣмъ чинѣ своему мужеви (котрый читавъ книжки). Той уважно, зѣ слезами въ очахъ, выслухавъ зворушаючого оповѣданя, а вѣдтакъ подякувавши вразъ изъ приверненими ему дорогими особами Тому, безъ котораго вѣдома навѣть марный воробецъ не впаде на землю, покликавъ бравого молодця до себе, вручивъ ему переказъ на пятьсотъ долларѣвъ и сказавъ до него : „Возьми се, Вільгельме Фергусоне, яко нагороду за свѣй благородный учинокъ, а якъ бы ты коли потребувавъ приятеля, то пригадай собѣ, що Томпсонъ Мекъ-Снаденъ

має вдячне серце". Зъ того можемо поучити ся, що добрый учинокъ неохбно принесе пожитокъ учинному, хочъ-бы вѣнъ бувъ и якъ малозначущою людиною.

Продовженя.

Вильгельмъ Фергусонъ заразъ другого тыждня явивъ ся у пана Мексъ-Спадена зъ просьбою, щобъ уживъ свого впливу для придбаня ему якогось высшего занятя, бо вѣнъ почуває ся способнымъ до лучшихъ рѣчей, а нѣжъ повозити возомъ зъ матеріалами. Панъ Мексъ-Спаденъ выстаравъ ему посаду конториста зъ доброю платнею.

Въ тѣмъ часѣ занедужала матѣрь Вильгельма Фергусона и Вильгельмъ — але абы не розводитись широко, коротко скажу: панъ Мексъ-Спаденъ згодивъ ся взяти еи до свого дому.

Невдоваѣ она забанувала за товариствомъ своихъ молодшихъ дѣтѣй, отже панъ Мексъ-Спаденъ принявъ такожъ Марію и Юлію и ихъ братчика, малого Якова.

Яцко мавъ кишеньовый ножикъ, а завандрувавши зъ нимъ одного дня до салбону, зредукувавъ вартѣсть меблѣвъ изъ десять тысячъ долларѣвъ на неозначену суму. Въ день чи два опѣсля вѣнъ упавъ зѣ сходѣвъ и скрутивъ собѣ каркѣ.

На похоронъ зѣйшло ся до дому Мексъ-Спадена сѣмнацять своякѣвъ. При тѣй нагодѣ они стали знакомыми и вѣдъ тогдѣ не вылазили зъ кухнѣ, а въ додатку не давали спокою родинѣ Мексъ-Спаденѣвъ, чтобы старалась для нихъ о посады, и зновъ старались о новѣ, коли тамтѣ имъ сприкрили ся. Стара мати пила досыть крѣпко та й кляла досыть крѣпко, а вдячнѣ Мексъ-Спадены, розумѣючи, що ихъ обовязкомъ єсть ублагород-

няючо впливати на неї — з огляду на те, що єї синъ для нихъ учинивъ — взяли ся благородно до сєї великодушної роботи.

Самъ Вільгельмъ заходивъ до нихъ часто и дбоставъ усе якійсь суми грошей; вбнъ разъ-по-разъ домагавъ ся вышого и дохбднбйшого занятя, а вдячний Мекъ-Спаденъ завсбгды выстарувавъ єму ббльше або менше скоро.

Мекъ Спаденъ, по деякихъ замбтахъ, згодивъ ся навбтъ пбслати Вільгельма на факультетъ. Але коли надбйшли першбй фербн, а герой заправивъ конче грошей на подорожъ за-для здоровля до Европы, довготерпеливому Макъ-Спаденови не стало вже терпцю, збунтувавъ ся противъ тирана и обурений просто й рбшучо вбдмовивъ єму грошей.

Матбръ Вільгельма Фергусона вб першбй хвили остовпбла, збж фляшку зб горбвкою выпустила на землю та й нечистбй єї губы выповбкли бй службу. Коли-жб прийшла до себе проворчала:

— То така у васъ вдячнбсть? Де бы була теперъ ваша жбнка та й вашъ хлопецъ, якъ бы не мбй синъ?

— Вільгельмъ и собб:

— То така у васъ вдячнбсть? Чи я вратувавъ вашбй жбницб житє, чи нб? Такъ або нб?

Сбмнацятєро своякбвъ вылетбло роемъ изъ кухнб и всб вб одинб голосъ:

— Отже то така єго вдячнбсть!

Вільгельмовб сестры станули якъ вкопанб та й собб за тамтymi:

— Отже то така єго вдяч — —

Мати перебила имъ — выбухла плачемъ и крикнула:

— А моя дитина, мѣй богобойный Яцько заплативъ житємъ въ службѣ у такого крокодила!

Тутъ уже крайна лють хватила збунтованого Мекъ-Спадена и вѣнъ вѣдрубавъ сердито:

— Прочъ зъ мого дому зъ цѣлымъ вашимъ жебрацкимъ кодломъ! Мене одурили книжки, та лише разъ! въ-друге не одурять! — А звернувшись до Вільгельма, крикнувъ: — Такъ, ты вратувавъ жите моѣй жѣнцѣ, але заразъ другій по тобѣ, якъ бы ще разъ те зробивъ, нехай гине таки на мѣсци!

Я не священникъ, то и не можу поставити своѣй текстъ на кѣнци своєї проповѣди, замѣсть на початку. Вѣнъ вынятый изъ споминѣвъ пана Ноя Брукса про президента Лінкольна, надрукованыхъ въ „Scribners Monthly“ и звучить:

„Акторъ Дж. Г. Гакетъ въ роли Фальстафа просто одушевивъ Лінкольна. А що Лінколень нѣколи не выдержавъ бы бувъ, щобъ не заявити другимъ своєї вдячности, то и написавъ до актора білетъ, де высокочетными словами высказавъ ему свою радѣсть зъ вѣдданя тої ролѣ. Панъ Гакетъ вѣдповѣвъ присылкою книжки президентови — може бути, що вѣнъ самъ бувъ єн авторомъ — а такожъ написавъ до президента кѣлька білетѣвъ: Одного вечера, вже зовсѣмъ пѣзно — а дѣяло ся се, коли я вже й забувъ о тѣй исторіи — пѣйшовъ я въ однѣй урядовѣй справѣ до Бѣлого дому. Вѣйшовши до бюро президента, помѣтивъ я зъ зачудованємъ, що въ передпокою сидить Гакетъ, немовъ-бы ждавъ на аудієнцію. Президентъ спытавъ мене, чи въ передпокою є хто. А коли я здавъ ему справу, вѣнъ мало що не сумовито сказавъ:

— „Охъ, я не можу его припустити, нѣякъ не можу. Я сподѣвавъ ся, що вѣнъ пѣйшовъ.“ — А потѣмъ говоривъ дальше: „Се показує дуже добре, якъ то невыгѣдно на отсѣмъ урядѣ мати добрыхъ приятелѣвъ и знакомыхъ. Вы знаєте, якъ високо я цѣню Гакета яко актора, и знаєте, що я ему се написавъ. Вѣнъ приславъ менѣ тоту книжку и я думавъ, що на тѣмъ уже конецъ. Вѣнъ, на мѣй поглядъ, артистъ въ своѣмъ фаху тай матеріально стоить добре. Але що мы обмѣняли ся кѣлькома приязними листами, якъ се могли зрѣбити два першій-лѣпшій мужнины, вѣнъ уже має жаданє. И якъ бы вы думали? чого вѣнъ жадає?“ Я не мѣгъ вѣдганути, а Лінкольнъ сказавъ дальше: — „Ну, вѣнъ хоче бути консулемъ въ Лондонѣ. Господи милосердный!“

Напослѣдокъ замѣчу, що пригода зъ Вільгельмомъ Фергусономъ дѣйстно лучила ся, и то середъ моихъ лично знакомыхъ — я тѣлько переиначивъ подрѣбности, щобы Вільгельмъ не пѣзнавъ себе въ сѣй исторіи.

Всѣ читателѣ сего начерку певно вѣдограли въ со-лодкѣй и пересадно щасливѣй годинѣ свого житя ролю героя въ якѣйсѣ исторіи великодушности. Дуже радъ бы я знати, кѣлько зъ помѣжъ нихъ має охоту говорити о тѣмъ епізодѣ и чи люблять они, щобъ имъ згадувати о его наслѣдкахъ.

Передъ судомъ присяжныхъ.

Я сидѣвъ осьде — розказувавъ судья — въ отсѣмъ старѣмъ судейскѣмъ крѣслѣ и проводивъ розправѣ. А мали мы перевести судъ надъ однимъ опришкомъ, Испанцемъ, рослымъ, плечистымъ, отчайдушного розбищачьего лица. Вѣнъ бувъ обжалуваный за замордоване мужа одной моторной и красной Мексиканки.

Бувъ парный лѣтний день, въ додатку ще нестерпимо довгий, а збѣнаня свѣдѣковъ були нуднѣ.

Нѣхто зъ насъ не интересувавъ ся розправою анѣ трошки — зъ выимкою той нервової, неспокоѣйной чортѣ Мексиканки. Вы-жѣ знаєте, якѣ они люблять и ненавидять! — а сесѣ любила своего мужа цѣлымъ сердцемъ, цѣлою душею, то теперь всю тую любовь перетопила она въ жарючу ненависть, и коли осьде стояла, то зъ еѣ очей искры ненависти такѣ и сыпались на Испанца. Кажу вамъ щѣру правду, що вѣдѣ часу до часу маленька блискавочка зъ еѣ ока, мигнувши бѣгомъ къ менѣ, розбуркувала мене зъ мовѣ выгѣдности. Я, бачѣте, скинувъ изъ себе сурдутъ, пятами оперѣ ся о стѣлъ, вытягавъ ся и потивсь та куривъ одно зъ тыхъ цѣгаръ похожихъ на капустаный качанъ, що то людцѣ зъ Санъ-Францѣска узнали ихъ на тѣ часы зовсѣмъ добрыми на наше пѣднебѣне. Адвокаты такожѣ пороздягали ся зъ сурдутѣвъ и курили та ножиками рѣзѣбили по столахъ.

Не що инше робили й свѣдки, ба навѣть и обжалованый.

Та й не диво — рѣчь була така, що въ тыхъ часахъ процесъ о мордѣ зовсѣмъ не будивъ цѣкавости. Бачите, горлорѣзъ завжди выходивъ пѣсля вердикту судѣвъ присяжныхъ „не виненъ“, бо присяжнѣ сподѣвали ся, що при нагодѣ вѣнъ таку саму имъ зробить кречнѣсть. Отже хочъ доказъ вини того Испанця бувъ безсумнѣвный та ясний якъ сонце, то таки мы знали, що не можемо его засудити, бо въ такѣмъ випадку впало бы на насъ пѣдозрѣнє о якусь зарозумѣлѣсть та самоволю супротивъ кожного въ громадѣ. А треба вамъ знати, що въ тыхъ часахъ не було тутъ ще нѣ каравайнѣвъ, нѣ жалѣбныхъ мундурѣвъ на похороннѣй прислужѣ, тожъ и единою приличною методою було, що кождый мавъ собѣ свое приватне кладовище.

Але тота молодиця, видко було, страхъ напосѣла ся, щобы Испанецъ повисѣ на шибеници. Треба було вамъ бачити, якъ она на хвплю сказано впялить а потому благаючи згляне на мене — якъ вѣдтакъ скрутни ся и зо пять мѣнутъ читає на лицахъ судѣвъ присяжныхъ — якъ мало-помалу спустить на хвилину лице въ долонѣ, якъ коли-бъ туй-туй готова була скаменѣти зъ роспуки, але въ мигъ ока она вже назадъ при своєму дѣлѣ и зновъ така живка и запалена, якъ перше.

Коли-жъ судѣ присяжнѣ оголосили вердиктъ: „не виненъ“ и я заявивъ обжалованому, що вѣнъ вѣльний вѣдъ вини й кары и може собѣ йти — тогдѣ тота жѣнка выпростувала ся такъ, що бачилося стала такою великою та грѣбною, якъ корабель о двадцать и чотирохъ канонахъ, и обѣзвала ся:

— Судьо! чи я васъ добре зрозумѣла? То вы кажете, що отсей чоловѣкъ не виненъ? — сей чоловѣкъ,

що мого мужа безъ нѣякои причини замордувавъ на отцехъ моихъ и дробныхъ моихъ дѣточекъ? — та й ви кажете, що супротивъ него сповнено все, що тільки було въ силѣ закона и справедливости?

Я вѣдповѣвъ:

— Такъ!

И якъ же думаете? що она тогдѣ чинить? Ну, вѣдвертає ся вамъ до того испаньского харцизяки мовъ дика кѣтна, митю вытягає револьверъ и передъ лицемъ цѣлого урядуючого суду застрѣлює его якъ собаку!

— Дѣйстно, зухъ молодиця! мушу се признати.

— А що? не правда? — притакнувъ судя одушевленный. — Тон сцены, кажу вамъ, я не промѣнявъ бы бувъ нѣ за що въ свѣтъ.

Я сейчасъ замкнувъ судову розправу и мы, позадягавши сурдuty, вышли изъ салъ, зробили складку для Мексиканки и ея голодныхъ воченятъ та й послали ея за горы до ея приятелѣвъ. Го-го! то була зухъ молодиця!

Водвѣдини интервьюера.

Крепкій и меткій молодой чоловікъ на мою просьбу сѣвъ, заявивъ, що вѣнъ має звязи зъ „Щоденнымъ Громобоемъ“ и докинувъ :

— Надѣйсъ вы нѣчого не будете мати противъ того, щобъ я васъ интервьюавъ?

— Щобы вы мене — —?

— Щобъ я васъ интервьюавъ!

— А такъ! Чому нѣ? Гмъ! Добре... дуже добре.

Я того рана бувъ якійсь самъ не свѣй. Здавало ся, що мои духовѣ силы дѣйстно трохи потерпѣли. Я пустивъ ся до шафы зъ книжками, а понипавши тамъ шість або сѣмь минутъ, мусѣвъ я назадъ звернути ся до молодого чоловіка :

— Якъ вы се пишете?

— Якъ я пишу? що такє?

— „Интервьювати“.

— О Господи! На що-жъ вамъ того писати?

— Менѣ й не въ гадцѣ писати; я хочу заглянути, що воно значить.

— Ну, то дивне! нѣгде правды дѣти... Я можу вамъ сказати, що се значить, коли вы — коли вы —

— О, дуже добре! Досыть буде, якъ скажете; буду вамъ дуже вдячний.

— Ин: и-и, тер: т-е-р, интер...

— Отже пишете „И“?

— Розумѣ ся!

— О, за тымъ то я й глядавъ такъ довго.

— А вы-жь, ласкавый пане, якою буквою хотѣли писати?

— Я — я — властиво не знаю. Взявъ лексиконъ и шукавъ на концѣ, надѣючи ся, що подыблю межѣ образками. Але то дуже старе видане.

— Ну, поважаний друже, образка такого не знайшли-бъ вы и въ найновѣйшомъ вид — даруйте, ласкавый пане, не возьмѣть менѣ за зло — але вы не выглядаете такъ — такъ — интелігентно, якъ я надѣявъ ся. Безъ гнѣву — зовсѣмъ безъ гнѣву.

— О, прошу, дуже прошу! Я чувавъ часто, и то вбѣдъ людей, котрѣ не пѣдхлѣбляють та й не мають нѣ-якои причины до пѣдхлѣбства, що я въ тѣмъ вглядѣ просто оригінальный. Такъ — такъ, о тѣмъ говорять зъ одушевленемъ.

— Вѣрю, вѣрю. Але теперь що-до того интервью. Вы знаете, що теперь е поведѣнка интервьюати кожного чоловѣка, чие тѣлько имя згадуе ся въ житію публичномъ.

— Ага! Але я о тѣмъ ще не чувавъ. Оно мусить бути дуже цѣкаве. Якъ же вы се выконуете?

— (Гмъ... а-а! — гмъ — то може знеохотити!) Иногда, ласкавый пане, треба бы выконати се бучкомъ, але звычайно робить ся такъ, що интервьюючій завдае пытаня а интервьюованный вѣдповѣдае. Теперь оно дуже въ модѣ. Чи позволите менѣ завдати вамъ деякѣ пытаня, якѣ мають вывести на свѣтло дня найважнѣйші точки вашей публичной и приватной минувшины?

— О, дуже радо — дуже радо! Я, що правда, маю

дуже нездалу память, але, думаю, се вамъ не буде вадити. Знаєте, у мене память дуже неправильна — дивно неправильна. Иногда летить она галлопомъ, а потому зновъ потребує неразъ ажъ чотирнацять днівъ, щобы минути явусь точку. Се мене дуже gryзе.

— О, то нѣчо не вадить, абы вы лишень хотѣли зробити те, що буде въ вашбѣй силѣ.

— Се я хочу. Мушу збрати до купы всю увагу...

— Спасибб' вамъ! Вы вже готовѣ? можна зачати?

— Я готовъ.

Пытане:

Кблько вамъ лѣтъ?

Вбдповѣдь:

Девятнацять, въ червини.

Пытане:

Що вы кажете! А я бувъ бы вамъ дававъ трицять пять до шѣсть. Де вы родили ся?

Вбдповѣдь:

Въ Миссури.

Пытане:

Коли почали вы писати?

Вбдповѣдь:

1836-ого.

Пытане:

Але-жъ якъ то може бути, коли вамъ теперь усього девятнацять лѣтъ?

Вбдповѣдь:

Самъ не знаю. Здасть ся дивно? нѣ?

Пытане:

Дѣйстно дивно! Кого вы уважаете за найзамѣтнѣйшого чоловѣка, якого вы пбзнали?

Вѣдповѣдь:

Арона Бурра. *)

Пытане:

Де-жь вы могли знати Арона Бурра, якъ вы маєте доперва девятнацять лѣтъ —

Вѣдповѣдь:

Коли вы лѣпше знаете про мене, нѣжь я самъ, по що жъ мене пытаєте?

Пытане:

То була лише догадка, бѣльше нѣчого. А якъ вы познали Бурра?

Вѣдповѣдь:

Ну, одного дня припадкомъ бувъ я на его похоронѣ и вѣнъ вѣдозвавъ ся до мене, абы я не галасувавъ такъ, и --

Пытане:

Але-жь Бога ради! Коли вы були на его похоронѣ, то вѣнъ мусѣвъ же бути мертвий; а коли бувъ мертвий, то якъ вѣнъ мѣгъ журити ся тымъ, чи вы галасували, чи нѣ?

Вѣдповѣдь:

Не знаю. Небѣщикъ усе бувъ такій чудный чоловікъ.

Пытане:

На всякій спосѣбъ я сего не второпаю. Кажете, що говоривъ зъ вами, а бувъ мерлець.

Вѣдповѣдь:

Я не сказавъ, що вѣнъ бувъ умеръ.

*) Полковникъ Аронъ Бурръ бувъ віцепрезидентомъ Пѣвнѣчно-американьскою Уніи и въ 1804 роцѣ застрѣливъ у поединку заслуженого мужа державного Александра Гамільтона.

Пытане :

Отже не бувъ мерлець?

Вѣдповѣдь :

Гмъ, одній казали, що умеръ, а другій, що нѣ.

Пытане :

А якъ же вы думали?

Вѣдповѣдь :

А що то мене обходило! Се-жъ не бувъ мѣй похоронъ.

Пытане :

А чи вы — але даймо вже спокѣй, сему мы ладу не дѣйдемо. Позвольте менѣ спытати васъ о щось инше. Якого дня вы родили ся?

Вѣдповѣдь :

Въ понедѣлокъ 31 жовтня 1693.

Пытане :

Що-о? Не може бути! На такій спосѣбъ вы мали бы сто вѣсѣмдесять лѣтъ. Якъ вы се поясните?

Вѣдповѣдь :

Зовсѣмъ не беру ся поясняти.

Пытане :

Бо-жъ вы сказали перше, що вамъ лише-що девятнацять лѣтъ, а теперъ даєте собѣ сто вѣсѣмдесять. Се-жъ чудовищна суперечнѣсть.

Вѣдповѣдь :

Дивѣтъ! и вы се змѣркували? (*Стискъ руки.*) Менѣ оно неразъ впадало наче суперечнѣсть, але, не знаю, а не мѣгъ рѣшити ся. А якъ вы борзо того змѣркували! разъ-два!

Пытане :

Дякую дуже красно за компліментъ! А мали вы братѣвъ, сестеръ?

Вѣдповѣдь :

Гмъ! Я — я — эдакъ менѣ — мавъ — але не пригадую собѣ.

Пытане :

Ну, се вже найнезвычайнѣйша вѣдповѣдь, яку я золи почувъ!

Вѣдповѣдь :

Иги! якъ вы то розумѣете?

Пытане :

А вжежъ не внакще. Прошу, погляньте на онтамъ! Чий то портретъ онъ на стѣнѣ? Чи то припадкоу не вашъ братъ?

Вѣдповѣдь :

Охъ, такъ, такъ! братъ! Теперъ пригадую собѣ. То бувъ мѡй братъ. То Вильгельмъ — Бѣль авали мы его. Бѣдный старый Бѣль!

Пытане :

Якъ то? чи вѡнъ уже небѡщникъ?

Вѣдповѣдь :

Та вже! Я такъ догадую ся. На певно сказати мы не могли. То була дуже загадочна исторія.

Пытане :

Сумна рѣчь, дуже сумна. Такъ вѡнъ десь пропавъ?

Вѣдповѣдь :

Пропавъ, и то, сказати-бъ, въ найзвычайнѣйшій посѣбъ. Мы его похоронили.

Пытане :

Похоронили! Похоронили, не знаючи, чи вѡнъ вѣртвый, чи нѣ?

Вѣдповѣдь :

У нѣ! Такъ оно не було. Вѡнъ бувъ досыть умеръ.

Пытане:

Ну, признаю ся, того я не розумѣю. Коли вы похоронили его и знали, що вѣнъ умеръ —

Вѣдповѣдь:

Нѣ, нѣ! Мы не гадали, що то вѣнъ.

Пытане:

Ага, теперъ вже розумѣю. Вѣнъ мабуть оживъ?

Вѣдповѣдь:

Анѣ не думавъ!

Пытане:

Ну, то чогось такого я въ житю ще не чувавъ. Хтось умеръ. Когось поховали. Въ чѣмъ же-жъ була загадка?

Вѣдповѣдь:

Га! ось бачите! то именно! Мусите знати, мы були близнюки — небѣщикъ и я — та й насъ обмѣняно у ваниѣ, коли намъ було доперва чотирнацять днѣвъ и одинъ зъ насъ утопивъ ся. Але мы не знали, котрый де-хто думавъ, що Бѣль, де-хто зновъ, що я.

Пытане:

Чудна исторія. Яка-жъ ваша думка?

Вѣдповѣдь:

Одинъ Господь може знати! Знаете, цѣлй свѣтй давъ бы я за те, абы могли знати. Тая достопочтени, тая страховита загадка кинула тѣнь на цѣле мое жит. Але ось я вамъ вѣдкрыю тайну, якон я ще нѣ одинй люднѣ не вѣдкрывъ. Одинъ зъ насъ мавъ особлиу примѣту — великій знакъ на лѣвѣй руцѣ, зъ-заду — и то бувъ я. И сеея то дитина втопила ся.

Пытане:

Ну отже! Пѣсля всего того я не бачу, чомуга справа має бути загаочною.

Вѣдповѣдь:

Не бачите? Але я бачу. На всякій спосѣбъ не разумѣю, якимъ свѣтомъ мои люде такъ на-слѣпо могли взятись до дѣла и похоронити не тоту дитину? Але тихо, ша! Не говорѣть о тѣмъ, де бы моя родина могла почути. Одинъ Богъ знае, кѣлько они й безъ того терпятъ муки, зъ грыжѣ ажъ серце пукае.

Пытане:

Ну, думаю, пони-що досыть уже маю матеріалу и сердечно дякую вамъ за трудъ. Але тото наше оповѣдане про похоронъ Арона Бурра дуже бы було цѣкаве для мене. Не були-бъ вы може ласкаві сказати, яка особлива обставина привела васъ на гадку, що Бурръ бувъ такий визначный чоловікъ?

Вѣдповѣдь:

А, то була дробница. Помѣжъ пятьдесятьма людьми ледви чи одинъ звернувъ бы бувъ на се увагу. По проповѣди надъ небѣщникомъ, коли похѣдъ збиравъ ся рушати на кладовище и домовину зъ тѣломъ красно зложено на караванъ, вѣнъ сказавъ, що хотѣвъ бы ще въ-послѣднє поглянути на парадъ, отже вставъ и сѣвъ собѣ коло погонича.

*

*

*

Теперь молодой чоловічокъ, вѣддавши менѣ честь, пѣйшовъ. Дуже милый у товариствѣ и я нерадо прашавъ ся зъ нимъ.

Наука противъ припадку.

Въ Кентукі (оповѣдавъ поважаний панъ К—) бувъ тогдѣ законъ дуже строгій противъ такъ званой газарднои gry. Одного дня увбйшовъ до суду доносъ на ббльше якъ тузнѣ молодыхъ людей, що въ грошѣ гради „Seven up“ або „Old sledge“ — и выготовлено актъ обжалованя.

Оборону ихъ мавъ обняти Джімъ Стургісъ. Чимъ ббльше роздумувавъ вбнъ надъ справою и розглядавъ ся за средствами доказными, тымъ выразнѣйше пбзнававъ, що крути-верти мусить справу прбграти — просто пиши: пропало! Не дасть же ся заперечити, що молодї люде грали въ грошѣ gry газарднои. По сторонѣ Стургіса була навѣть симпатія публики. Люде говорили, що шеода, абы вбнъ собѣ псувавъ многонадѣйну каріеру процесомъ, якій неохбно мусить програти.

Але по кблькохъ безсонныхъ ночахъ наразѣ заблїсла у Стургіса свѣтляна гадка и вбнъ выскочивъ зъ постелѣ веселый та урадуваний. Спрага, бачилось ему, теперь уже зовсѣмъ гладка.

Заразъ рано пошептавъ вбнъ нишкомъ зъ своими клїентами, а коли прийшло до розправы, вбнъ признавъ вправдѣ, що „Old sledge“ грано въ грошѣ, але при тбмъ пбднѣсь чудовищный замѣтъ, що то не є гра газардна

На тѣ софістичні слова сердечно засмѣяли ся всѣ, хто тільки бувъ у судѣ. Навѣть председатель усмѣхавъ ся.

Але у Стургіса міна була поважна, можна-бъ сказати навѣть сувора.

Публичный прокураторъ пробувавъ смѣшками зблукнути оборонця изъ занятого становища, але се ему не удало ся.

Председатель суду піднісъ жартомъ важкій юридичній замітъ, але й они не зрушили оборонця. Справа ставала поважною. Судью брала вже нетерпячка и вѣнь хотѣвъ, абы той жартъ уже скѣничивъ ся.

Та Джімъ Стургісъ вѣдповѣвъ, що тутъ не може бути й бесѣды о жартъ — его клієнтѣвъ не можна покарати за сповнене рѣчи, яку де-хто называє газардною грою, але чи то гра газардна, се ще не доказане.

Судья й прокураторъ сказали, що нема нічого лекшого, якъ перевести доказъ, и судья именувавъ знаками діаконѣвъ Джоба, Петерса, Бурка й Джонзона та пасторѣвъ Вірта й Міглеса — а тѣ супротивъ мудрованя Стургіса заявили одноголосно и найрѣшучѣйше, що „Old sledge“ усе называно газардною грою.

— А якъ ще й теперъ называють? — спытавъ судья.

— Я называю науковою грою, — замітивъ Стургісъ, — и я готовъ перевести на се доказъ правды.

Намѣръ оборонця принято до вѣдомости.

Вѣнь навѣвъ цѣлу купу доказныхъ средствъ та свѣдоцтвъ, абы выказати, що „Old sledge“ в грою не газардною, але науковою.

И ось наразъ рѣчь, яка здавала ся найпростѣйшою въ свѣтѣ, стала пытанємъ замотанимъ, якъ рѣдко.

Судья почувавъ ся за вухомъ и сказавъ, що въ той способъ годѣ буде дійти до кінця, бо якъ за однимъ такъ и за другимъ поглядомъ можна поставити однакове число свѣдківъ. Але вбѣзъ таки радъ бы вдоволити обѣ сторони — и скоро лише Стургісѣзъ буде въ силѣ поставити внесене, яке було-бъ можливе до прийнята и усунуло бы трудности, вбѣзъ готовъ таке внесене прийняти.

Стургісѣзъ хопивъ ся сею нагоды обома руками.

— Заменуєте — каже — судъ знатоківъ: шість людей „припадку“ противъ шістьохъ „науки“, дайте имъ свѣчки и кілька талій картъ. Выправте той судъ знатоківъ до комнаты нарадъ а вбѣзъ дожидаймо результату.

Противъ того удалого проєкту годѣ було піднести який замѣтъ. Судья провѣзъ присягу чотиромъ діяконамъ и обемъ пасторамъ яко знатокамъ „газарду“, а wybranымъ шістьомъ випробованымъ професорамъ гры яко заступникамъ „науки“. И они удали ся до салѣ нарадъ.

По двохъ годинахъ діяконъ Петерсѣзъ казавъ попросити одного судью присяжного, зъ котрымъ живъ у приязни, о позичку трехъ долярівъ. (*Велика сензація.*) По дальшихъ двохъ годинахъ пасторъ Міглесѣзъ приславъ до другого присяжного, свого приятеля, пресити о позичку на „ставку“. (*Незвичайна сензація.*) За часъ дальшихъ трехъ чи чотирохъ годинъ присылали такожъ другі пасторы и діяконы до присяжныхъ выгодити имъ малими позичками.

Публики нагромадило ся въ судовій сали такъ багато, що шпильцѣ не було-бъ де упасти, а всѣ терпе-

ливо дожидали результату, бо-жь се бувъ незвичайно цѣкавый судовый случай, якій мусѣвъ конечно заинтересувати кожного вѣтця родини.

Конецъ исторіи можна розказати коротко:

Надѣ раномъ, коли вже почало на свѣтъ благословитись, знатоки вернули до салъ судовои и діаконъ Джобъ, зверхникъ ихъ, вѣдчитавъ ось-такій

В ы р о к ъ :

„Мы, знатоки въ процесѣ державы Кентукі противъ Джона Вілера и товаришѣвъ, розважили справу совѣстно и розслѣдили стѣйность выголошенныхъ рѣзныхъ теорій. И при тѣмъ прийшли мы до выслѣду, що знана звичайно пѣдъ назвою „Seven-up“ або „Old sledge“ гра есть въ найвышшѣмъ степени науковою, а зовсѣмъ не газардною. При переведенѣмъ, повторенѣмъ и ще разъ повторенѣмъ та й продовжуванѣмъ черезъ цѣлу нѣчь испытъ въ тѣй матеріи выявило ся, що „мужъ припадку“ не могли выграти анѣ одного разу, хочъ услѣва були звичайно для нихъ рѣвно користнѣй, а часомъ навѣтъ некористнѣйшій для противнои стороны. Для пѣдпоры нашего выроку мусимо пѣднести той знаменный фактъ, що „мужъ припадку“ всѣ програли, коли тымчасомъ „мужъ науки“ выиграли. Зваживши все те, знатоки прийшли до рѣшучого пересвѣдченя, що „теорія припадку“ що-до „Seven-up“ есть найхибнѣйша, обчислена на те, абы наразити на невысказані терпѣня и на утрату грошеву всѣ тѣ громады, якѣ хотять опертись на тоту теорію.“

Такимъ чиномъ (замѣтивъ п. К —) прийшло до

того, що „Seven-up“ въ Кентукі выимково уважае-
ся грею не газардною, але науковою, и длятого не
можно за неи карати. Той вырокъ має значѣне
правной грамоты та й ще нинѣ має обовязуючу
силу.

Якъ я редагувавъ господарску часопись.

Обнявъ я часово редакцію одною господарскою часописи не безъ тревоги — такъ само, якъ бы не безъ тревоги обдымавъ першій-лѣпшій мешканецъ села коменду надъ кораблемъ. Але я бувъ тогдѣ въ такихъ обставинахъ, що годѣ менѣ було покидатись якою-небудь платнею. Властивый редакторъ тои часописи загадавъ выѣхати кудись на вѣддыхъ, а я, приставши на услѣвѣя, якѣ вѣнъ менѣ предложивъ, занявъ его мѣсце.

Почутѣ, що я зновъ при роботѣ, було для мене правдивою роскошію духовою, и я працювавъ цѣлый тыждень невтомимо и зъ охотою. Число часописи вышло зъ друку — и я переждавъ одинъ день трохи неспокойно, радый довѣдатись, чи моя работа зверне на себе яку увагу.

Выходячи передъ заходомъ сонця зъ бюро, бачу — група мужчинъ и хлопцѣвъ, що стояла на долинѣ коло сходѣвъ, наразѣ, мовъ-бы на команду, розскакуєсь и робить менѣ мѣсце, та й чую, якъ два або три зъ группы кажутъ:

— Отсе вѣнъ!

Сеза приключка, розумѣсь, утѣшила мене.

Другого ранку побачивъ я въ низу при сходахъ подббну групу а такожъ навкруги дому стояли тутъ и тамъ на дорожъ розсыпані пары та й поодинові особи, и я почувъ, якъ одинъ чоловікъ сказавъ:

— Диви но на его очі!

Я удавъ, наче-бъ то не замѣчаю зверненою на мене увагу, але въ душѣ тѣшу ся тымъ и постановляю собі описати все те и пбслати моѣй тѣтцѣ.

Выйшовши малими сходами на гору, почувъ я, наближуючись до дверей, веселі голосы и ласкій смѣхъ въ редакційнѣмъ бюрѣ. Рванувъ я за дверь и побачивъ двоихъ молодыхъ людей, нѣбы селяхѣвъ. Ледви побачили мене, нагле поблѣдли, наполохались — и оба зъ великимъ лупотомъ выскочили вѣкномъ. Я остовпѣвъ

Може такъ въ пѣвъ години зъявивъ ся якійсь старій панъ, зъ довгою сивою бородою, лица делікатного, але досыть строгого. Я попросивъ его сѣсти и вѣнъ сѣвъ. Бачило ся, мавъ щось важкого на серци. Здоймивъ капелюхъ, поставивъ его на земли, а потѣмъ добувъ червону шовкову хустку до носу и одно число нашон часописи.

Положивъ часопись на колѣна и, вытираючи хусткою окуляры, вѣдознавъ ся:

— То вы новій редакторъ?

— Я вѣдповѣвъ, що маю честь...

— Чи вы отсе першій разъ взялись за редакцію господарскон часописи, чи вже може коли редагували?

— Нѣ, — вѣдказавъ я, — се перша моя проба.

— Ну, оно такъ и выглядает... Чи вы маєте які практичні досвѣды въ рѣчахъ господарскихъ?

— Мабуть нѣ.

— Бачите, якійсь инстинктъ пересвѣдчивъ мене вже объ тѣмъ, сказавъ старій панъ и наложивши на

нбсѣ окуляры, приглядавъ ся менѣ остро по-надъ скла, а рѣвночасно складавъ собѣ часопись у выгѣдну для себе форму. — Позвольте менѣ прочитати вамъ то, щѣ мене привело до такого инстинктивного пересвѣдченя, То ваша вступна статья! Слушайте а потому скажѣть менѣ, чи се вы самѣ написали.

„Буракѣвъ не повинно ся рвати; се шкодить имъ. Далеко лучше пѣдсадити хлопця на дерево и най трясѣ.“

— Ну, що жъ вы на те скажете? — бо я справдѣ думаю, що се вы писали.

— Що я на те скажу? Я обстаю при тѣмъ, що такъ добре. Обстаю при тѣмъ, що въ тѣмъ є рація. Я певный, що кожного року въ самѣй нашѣй дѣльниці мѣста мѣліоны и мѣліоны чвертокъ буракѣвъ псує ся лишъ длятого, що ихъ зрыває ся на-пѣвъ дозрѣлѣй, а прецѣнь, якъ бы пѣдсадити хлопця, абы потрясѣ деревину — —

— Трясѣтъ вы свою бабуню! Бураки жъ не ростутъ на деревьяхъ!

— А! нѣ? справдѣ нѣ? А хто-жъ сказавъ, що ростутъ на деревьяхъ? То було лишъ такъ образово скаване, цѣлкомъ образовой высловъ. Каждый, хто взагалѣ способный понимать, заразъ змѣркує мою гадку, що хлопецъ має трясти[тыки] — —

Старый паниско схопивъ ся, пѣрвавъ часопись на дрѣбный шматки и давай ихъ толочити! Потѣмъ палицею потовкѣ усякѣй рѣчи, а на вѣдхѣдне сказавъ, що нѣбы я дурнѣйшій вѣдъ коровы. Выходячи луснувъ дверима, ажъ стѣна задрожала — однимъ словомъ: поведивъ ся въ такій способъ, що я впавъ на гадку, чи вѣнъ може чимъ невдоволсый. Але не знаючи, що ему вѣйшло въ дорогу, не мѣгъ я ему нѣчого порадити.

По хвили влетѣла въ хату якась довжезна, мертвецки блѣда креатура, зъ рѣдкимъ ажъ на плечѣ спадающимъ волосамъ, неоголений, такъ що щетина наче стерня вжила ся на горбкахъ и долинкахъ лица. Увѣйшовши, пристанувъ нагле, нѣбы прирѣсь до землѣ, приложивъ палець до устъ и передомъ тѣла нахиливъ ся, немовъ наслухуючи. Тихо було, зъ нѣ вѣдки анѣ чиркѣ... Вѣнъ усе наслухувавъ... Тихо, хочъ макъ сѣй... Опѣсля замкнувъ дверѣ на ключъ и осторожно наблизивъ ся до мене на оденъ крокъ. Постоявъ якійсь часокъ, вглядаючи ся зъ напруженнымъ заинтересованемъ въ мое лице, вѣдтакъ добувши зъ нагрудной кишенѣ зложеный нумеръ нашої часописи, оббававъ ся:

— Отсе осьде вы писали! Скоренько, скоренько перечитайте менѣ! Полекшѣть менѣ! Я страждаю!

Я почавъ читати — а коли реченя выходили менѣ зъ устъ, бачивъ я, яку се робило ему полекшу, бачивъ, якъ напруженіи мязи охлявали, якъ перестрахъ уступавъ зъ его лица а натомѣсть спокѣй и погѣднѣсть розливались по лицю, такъ само, якъ милосердне свѣтло мѣсяця розливаець по пустиннѣмъ краєвидѣ. Я читавъ:

„Гуано — то прекрасна птиця, але ховъ еи вымагає великои старанности. Спроваджувати еи треба не скорше якъ въ червни а не пѣзнѣйше якъ у вересни. Въ зимѣ треба дати їй тепле мѣсце, де она зможе высидѣти молодѣй.

Не може бути сумнѣву, що на наше збѣже сего року пѣзнѣй будуть жнива. Тому було бы по-радно, щобы хлѣборобы зачали садити кукурудзянѣ качаны и гречанѣ галушки вже въ липни, а не ажъ въ серпни.

Де-що про гарбузъ. Сесея ягода є любимымъ

напиткомъ дикуновъ въ глубинѣ Новои Англіи; они й до овочевыхъ пляцковъ волятъ си, нѣжь агрестъ, а такожь годуютъ нею коровы раднѣйше, нѣжь малиною, бо малина ббльше роздуває худобину анѣжь тучить. Гарбузъ — то одинока фдома порода зъ семейства оранжѣвъ, що дозрѣває на пбвночи, зъ выимкою гарбуза фляшкового. Але звычай садити его коло хаты мѣжь корчами вже зовсѣмъ переводить ся, бо загально панує гадка, що зъ гарбуза яко дерева даючого тѣнь нема пожитку.

Теперь, коли наближавсь тепле вѣреме и гусак и починають икрити ся — — “

Тутъ зворушений слухачъ прискакує до мене, стескає менѣ руки и каже:

— Досыть уже! Теперь я знаю, що у мене всѣ клепки въ головѣ, бо вы вбдчитали слово въ слово такъ само, якъ я. Але, пане, коли я нинѣ рано прочитавъ сесе першій разъ, сказавъ я самъ собѣ: „Нѣколи, нѣколи доси не хотѣло ся менѣ вѣрити, що я дѣйстно збйшовъ зъ ума, хочъ мои приятелѣ дуже строго пильнували мене; але теперь вѣрю, що я варіать!“ И я вамъ заревѣвъ, що могли-бъ були почути на двѣ милѣ, збрвавъ ся и почавъ глядати, чи не попаде менѣ хто пбдъ руки, абы роздерти его на шкаматѣ — бо, мусите знати, я бувъ певный, що до сего скорше чи пбзнѣйше прийти мусить, отже все одно було й заразъ таки почати. Прочитавъ я ще разъ одинъ зъ тыхъ уступбвъ, щобы пересвѣдчити ся цѣлкомъ напевно — и я пбдпаливъ свою хату а самъ давъ драла. По дорозѣ я всякихъ людей збивъ ажъ до калѣцтва а одного хлопця загнавъ на дерево... якъ менѣ буде треба, я его зъ вбдти дбстану. Але переходячи отсюда, подумавъ я собѣ

ану-но зайді, розмовь ся, а певно вивѣдаешь чисту правду. Ну й дѣйстно, теперь я вже цѣлкомъ спокѣйный, и кажу вамъ, то щасте для того хлопця тамъ на деревѣ... вертаючи до дому я бувъ бы цѣлкомъ певно скрутивъ ему вязи. Бувайте эдоровѣ, пане, оставайте въ гараздѣ! Вы не знаете, якій важкій тягаръ зняли вы менѣ зъ груди. Мѣй розумъ выдержавъ пробу на одной зъ вашихъ господарскихъ статей, то я и певный, що нѣчо вже въ свѣтѣ не завадить ему. Най васъ, пане, Богъ має дуже въ своѣй ласцѣ!

Менѣ зробило ся трохи маркотно, почувши про такі забавы того чоловіка, якъ підпалъ та покалѣчене людей — бо-жь годѣ було менѣ не почувати ся, що до якоесь мѣры я бувъ въ тѣмъ спѣввиновникомъ, — але тѣ гадки борзо перейшли, бо до бюра увѣйшовъ властивый редакторъ.

Я подумавъ собѣ: Ну, коли-бъ ты бувъ выѣхавъ до Египту, якъ се я тобѣ радивъ, то я може бувъ бы мавъ нагоду зробити зъ часописи щось гѣдного. Але ты вже назадъ з'явивъ ся. Ну, я й сподѣвавъ ся тебе.

Зъ лица редактора вычитавъ я сумъ, перестрахъ и безутѣшность.

Вѣнъ розглянувъ руйнацію, яку зробили старый галабурдникъ и два молоді селюхи, а потому сказавъ:

— То сумна исторія, дуже сумна. Фляшка зъ ростиною слизотою и шѣсть шибѣ та й сплювачка збиті, а два лѣхтарѣ поломані. Але то ще пѣвъ бѣды-лиха. Добра слава часописи тяжко підкопана — и я бою ся, що вже на завсѣгды. Правда, за часописію ще нѣколи не було такого попыту и нѣколи не розходивъ ся такій великій накладъ та й нѣколи не дѣйшла она до такой славы, — але-жь чи хто бажавъ бы вславити ся божествомъ та зробити мастокъ на своѣй глупотѣ?...

Мой друже, даю вамъ честне слово — онъ на улицѣ повнѣсько людей, а другі чепять на плотахъ, бажаючи побачити васъ зъ лица, бо они пересвѣдчені, що вы зсунули ся зъ ума. Ну, и мають рацію, перечитавши вашій статѣ. Тѣ статѣ — ганьба для журналістики. И якъ вамъ могло влѣзти въ голову, що вы будете въ силѣ редагувати таку часопись! Вы-жь, бачить ся, не маєте анѣ понятя о самыхъ першихъ найпростѣйшихъ основахъ господарства. Вы говорите о бороздѣ и о боронѣ, якъ бы то було одно и те саме. Плетете о порѣ, коли коровы пѣрять ся. Вы радите освоювати тхора за-для его веселой вдачѣ и зручности въ ловленю щурѣвъ. Ваша замѣтка, що мушля буде тихо лежати и не рушить ся, хочъ бы ѣй и не знать якъ пригрававъ, була злишна, зовсѣмъ а зовсѣмъ злишна. Мушлѣ усе, въ кождѣй порѣ спокѣйній. Для музики они не мають змыслу анѣ дробки. О, Господи! кажу вамъ, друже: коли-бъ вы цѣле жите свое посвятили були на выстудіюванє глупоты, васъ не могли-бы були зъ бѣльшою почестію промувати на доктора, якъ отсе нинѣ! Чогось подѣбного я въ житю не стрѣчавъ. Ваша замѣтка, що дикій каштанъ має чимъ-разъ бѣльшій попытъ въ торговли, обчислена хибя на те, щобы мою часопись зарѣзати. Вы мусите покинути сесю посаду и йти собѣ на чотири вѣтры. Я вже досытъ уживъ вакацій — впрочѣмъ и такъ не було бы менѣ зъ нихъ потѣхи. А вже цѣлкомъ певно, якъ бы вы за той часъ сидѣли на моѣмъ крѣслѣ редакторскѣмъ. Я бы разъ-у-разъ дрожавъ збѣ страху, яку то вы зновъ выгадаєте глуу поруаду. Я просто выскакую збѣ шкѣбры, кѣльво разъ нагадаю собѣ, що вы о паркахъ для устриць писали пѣдъ заголовкомъ „Огородництво сѣльске“. Мусите забирати ся зъ-вѣдси! За нѣчо въ свѣтѣ я не

продовжу собі ферій хочъ-бы на одинъ день. Охъ, чому вы менѣ не сказали, що вы на господарствѣ нѣчо не розумѣтесь?

— Чому я вамъ того не сказавъ? вы кукурудзяна шумелино! вы капустана голово! вы бобове бадило! Першій разъ въ житю чую такі безсердечні докори. Чотирнацять уже лѣтъ маю дѣла зъ редакціями, а отсе першій разъ чую, що до редагованя часописи мусить ся щось знати. Охъ, вы пастѣвний бураку! Хто-жь пише драматичні критики для другорядныхъ часописей? Адже-жь череда перевченихъ шевцѣвъ та антикарчукѣвъ, що на театральнѣй штуцѣ и на добрѣмъ виведеню си розумѣють ся якъ-разъ тѣлько, зовсѣмъ не бѣльше, якъ я на господарствѣ. А хто рецензує книжки? Люде, що нѣколи не написали анѣ одном. Хто лѣпить трудні статьи вступні про справы фінансові? Индивідуа, котрі за весь свѣй вѣкъ мали найкращу нагоду нѣчого о тѣмъ не довѣдатись. Хто критикує войны? Панове, котрі не вмѣють карабіна взяти въ руки, пороку нѣколи не понюхали, а на тактицѣ воєннѣй розумѣють ся стѣлько, що курка на перци. Хто пише поклики за тверезостію и лемеятує надъ піянствомъ масъ народныхъ? Люде, що ажъ у гробѣ першій разъ будуть тверезі. Хто редагує господарекі газеты, вы бараболяна хопто? Звычайно панове, котрымъ не поталанило въ стихоробствѣ, въ ремѣслѣ страховитыхъ романѣвъ, въ бранжи сензаційныхъ драмъ, въ велико-мѣскѣмъ дневникарствѣ — и тому напоследокъ хапають ся за господарство якъ за послѣдну дошку ратунку передъ домоуъ убогихъ. Вы берете ся вчити мене про журналистичні справы! Паноньку, я перейшовъ ихъ вѣдъ альфы до омеги, и кажу вамъ: чимъ менше хто знає, тымъ бѣльше голоснымъ етає ся и

тымъ бѣльшой платѣ може домагатись. Богъ менѣ свѣдкомъ, що якъ бы я не бувъ чоловѣкомъ освѣченымъ, але темнякомъ, и не смирнымъ, але безвстыднымъ, я мѣгъ бы бувъ виробити собѣ имя въ свѣмъ зимнѣмъ самолюбнѣмъ свѣтѣ. Я приймаю выповѣдь, пане. Зазнавши вѣдъ васъ такого трактованя, я зовсѣмъ готовъ вѣдѣйти. Але я сповнивъ свѣй обовязокъ. Я сповнивъ услѣвѣя контракту, на екѣлько дано менѣ сповнити. Я сказавъ вамъ, що почувую ся способнымъ зробити вашу часопись цѣквою для всѣхъ верствъ населеня — и я доказавъ того. Я сказавъ, що зобовязую ся пѣднести накладъ вашои часописи равѣтъ на двацѣть тысячъ примѣрникѣвъ. И якъ бы менѣ було судилось остати ся редакторомъ ще лишъ два тыжднѣ, я бувъ бы довѣвъ до того. И я бувъ бы вамъ здобувъ читателѣвъ найлучшого сорта, якихъ лишъ коли мала яка господарска часопись — межи ними не знайшовъ бы ся анѣ однѣськѣй хлѣборобъ, або хочъ-бы якесь таке индѣвидуумъ, що знало бы розрѣзнити кавунове дерево вѣдъ брескиновои нѣтѣны. На зѣрваню контракту не я трачу, але вы — вы паштетовый стовбуре! Бувайте здоровѣ!

И я пѣйшовъ.

Якъ лѣчити нежитъ.

Нехай и красна рѣчь писати для забавленя публики, але далеко взнеслѣйше и благороднѣйше працювати перомъ для поученя еи, для еи блага, для еи справдѣшного и очевидного щастя.

Пишучи отсю статейку, я маю единого те друге на метѣ, и коли она хочъ-бы тѣлько одному страждѣющему ближньому вваже способы, якъ направити свое здоровле, якъ въ пригаслѣмъ оцѣ роздмухати наново жаръ надѣвъ и втѣхи а своему замерлому серцю привернути быстрой великодушній порывъ давнѣйшихъ днѣвъ, — то я зовсѣмъ не бажаю бѣльшой нагороды за мѣй трудъ а мою душу огорне того святе одушевлене, яке почуває християнинъ, зробивши добре, чловѣколюбне дѣло.

Я завсѣгды вѣвъ жите чисте й непорочне, тому маю право надѣятись, що нѣхто, хто мене знае, не запѣдозритъ мене о охоту дурити кого-небудь, то и не вѣдкине моихъ радъ, якѣ я отсе хочу подати. Оно и самѣй публицѣ выйде на пожитокъ, якъ прочитае мои осьде списанѣ досвѣды про лѣчене нежиту и вступитъ въ мои слѣды.

Коли згорѣвъ Бѣлый дѣмъ у Вѣрджинѣ, я утративъ и хату, и спокѣй, и здоровле и куферъ. Утрата першихъ двоухъ рѣчей не мала для мене надто великого

значѣня. Бо чи лекше що дѣстати, якъ хату, де анѣ мати, анѣ сестра анѣ далека молода кузинка спрятуванемъ твого брудного бѣля та забиранемъ черевникѣвъ для вычищеня не нагадує тобѣ, що є сотворѣня, котрѣ думаютъ о тобѣ и дбають про тебе. Та й утратою спокою я не геть-то журивъ ся, бо я не поетъ а меланхолія ледви чи схотѣла бы у мене довше попасати. Але утратити добре здоровле и ще лучшій куферъ — то вже було менѣ дуже немило. Въ той день пожежѣ я набавивъ ся поганого нежиту въ наслѣдокъ надмѣрного зусилля взяти ся до якогось работы. Впрочѣмъ мое пожертвованє було надаремне, бо выдуманный мною плянъ гашеня огню бувъ такій скомплікованный, що я упоравъ ся зъ нимъ ажъ въ половинѣ другого тыжня.

Коли я першій разъ пчихнувъ, порадивъ менѣ одинъ мѣй товаришъ — выкупати ноги въ горячѣй водѣ и положитись въ лѣжку. Я се вчинивъ.

Заразъ потѣмъ другій приятель порадивъ менѣ — встати и взяти зимный тушь. Я такъ и зробивъ.

Въ годину опѣсля третій приятель запевнивъ мене, що треба „нежитъ вытучити а пропасницю выморити“.

Я терпѣвъ на одно й друге, отже узнавъ я за найлѣпше — насампередъ обжертѣ ся противъ нежиту а потому постити и такъ пропасницю заморити.

Въ такихъ випадкахъ, якъ отсей, я рѣдко коли роблю щось на половину. Я пѣдѣвѣвъ собѣ зовсѣмъ прилично — именно зайшовъ я до одного чужого чоловѣка, котрый того дня рано отворивъ собѣ тутъ реставрацію. Вѣнъ за весь часъ, доки я не упоравъ ся зъ тученемъ свого нежиту, стоявъ зъ повнымъ поважанемъ коло мене мовчки, а опѣсля спытавъ мене, чи у Вѣрджініи людє часто недугуютъ на нежитъ. Менѣ здавало ся, що мушту

на се запытане притакнути, а вѣнъ сейчасъ выйшовъ и знаяъ свою вѣвѣску.

Я пѣйшовъ до бюро а по дорогѣ стрѣтивъ ся зъ однимъ сердечнымъ приятелемъ. Той сказавъ менѣ, що на нежитъ нема нѣчо лучшого, якъ выпити кварту со-лонои але горячои воды. Я не довѣрявъ, абы у мене знайшло ся ще на стѣлько порожного мѣсця, але такъ спробувавъ, ану-жь сесе поможе. Наслѣдокъ показавъ ся нечуваный. Менѣ здавалося, що зъ мене выпре мою безсмертну душу.

Позаякъ я свои досвѣды розказую едиho для по-житку тыхъ, що хорують на сесю недугу, то, гадаю, не вѣдъ рѣчи буде остеречи ихъ вѣдъ ужитку такихъ средствъ, якѣ у мене показали ся нездалыми. Отже, на основѣ власного пересвѣдченя остерѣгаю ихъ передъ горячою солоною водою. Она може собѣ бути й зовсѣмъ добрымъ средствомъ, але, на мою гадку, оно за остре. Якъ бы я ще разъ коли попавъ у нежитъ а осталось бы менѣ выбирати межн землетрясенемъ а квартою го-рячои солонои воды, я вже волѣвъ бы спробувати зем-летрясеня.

Коли улягла ся буря, що лютувала въ моѣмъ жо-лудку, и не зъявлявъ ся нѣякій милосердний Самари-танинъ, я далѣ зичивъ собѣ хустокъ до носа и роз-пчихувавъ ихъ на атомы, такъ само, якъ въ поперед-ныхъ стадіяхъ мого нежиту. Але увѣйшовъ я въ дорогу одной дамѣ, котра прибула зъ тамтого боку прерій и — якъ мовила — проживала въ околици, де рѣдко попа-дае ся лѣкаръ, тому она зъ конечности набула тамъ не абы-якон зручности въ лѣченю простыхъ „домовыхъ хоробъ“. И дѣйстно мусѣла она мати дуже богато до-свѣду, бо выглядала, якъ коли-бъ мала сто пятьдесять лѣтъ що-найменче.

Она зробила мікстуру зъ сиропового завару, салі-
трового квасу, терпентини та й рбанихъ иншихъ дро-
гбвъ и заординувала менѣ що чверть години повну
скляничину вѣдъ вина. По одній дозѣ мавъ я вже до-
сыть. Тота одна доза геть обрабувала мене зъ моихъ
моральныхъ засадъ и розбудила всѣ негбднй инстинкты
моєї натуры. Пѣдъ ви злобнымъ дѣланамъ мозокъ мѣй
выгадувавъ чудеса пѣдлоты, мои руки були за слабѣй,
щобъ ихъ выконати. Якъ бы тогдѣ мои силы не були
охляли пѣдъ напоромъ цѣлои черги неохибныхъ лѣкбвъ
на мѣй нежитъ, то можу собѣ пѣдхлѣбити, що я бувъ
бы спробувавъ обрабувати трупа. Я, якъ и найбѣльша
часть людей, часто маю гадки пѣдлѣ и вѣдповѣдно тому
й дѣлаю; але доки я не заживъ томъ медицины, нѣколи
переше не роскошувавъ ся я такою противприродною
пѣдлотою и не гордивъ ся нею.

Минули два днѣ и я вже прийшовъ до себе на
стѣлько, що мѣгъ зновъ собѣ лѣкарувати. Я взявъ ще
кѣлька неохибныхъ средствъ — и вкѣпци загнавъ свою
перестуду зъ головы до легкыхъ.

Я почавъ безнастанно кашляти а мѣй голосъ упавъ
пѣнизше зѣра; я говоривъ гримучимъ басомъ, о двѣ о-
ктавы низше вѣдъ природной цологи мого голосу. У ночи
мѣгъ я заснути ажъ тогдѣ, якъ кашель вычерпавъ мои
силы до краю, а потѣмъ, нехай я лишъ кѣлька слѣвъ
проговоривъ врѣзъ сонъ, заразъ збудила мене дисгар-
монія мого голосу.

Моя недуга ставала зъ дня на день поважнѣй-
шою. Порадили менѣ чисту ялѣвцѣвку. Я пивъ. Потѣмъ
яловець изъ сиропомъ. И се я заживавъ. Опѣсля яло-
вець зъ цибулею. Я домѣшавъ до того ще й чоснику
и бравъ усьо троє — але не мѣгъ добачити нѣякого

особливого наслідку, хіба що я доставъ вѣддхъ такіи якъ мѣхъ ковальскій.

Я уважавъ за порадне змѣнити воздухъ. Зъ моимъ товаришемъ, репортеромъ Вільсономъ, виѣхали мы надъ Біглерске озеро. Зъ приємністю згадую, якъ знаменито вѣдбували мы сю подорожъ. Мы ѣхали въ сѣльскій будъ, а мѣй товаришъ узавъ зъ собою цѣлый накунокъ, що складавъ ся зъ двохъ пышныхъ шовковихъ хустинъ до носа и зъ дагеротипной фотографіи его бабунѣ. Цѣлыми днями мы веслувались и полювали и ловили рыбу и танцювали, а вѣдтакъ цѣлу нѣчь я лѣчивъ ся зъ нежиту. Тымъ чиномъ доказавъ я штуки — використувати всѣ двацять и чотири годинъ. Але моя хроба усе погѣршала ся.

Захвалено менѣ купѣль въ простираль. Не вѣдкинувъ я до той поры нѣ одной порады, то выдавало ся менѣ глупотою, ажъ теперъ зачинати. Отже я постановивъ узяти купѣль въ простираль, хочъ я не мавъ понятя, яка се властиво процедура.

Взято ся до неї о пѣвночи пѣдчасъ великого морозу. Обнажено менѣ груди й плечѣ и обвивано мене — менѣ здавалось тысячь лѣктѣвъ довгимъ простираломъ, намоченымъ у водѣ зимнѣй якъ лѣдъ, ажъ я ставъ грубый, якъ найгрубшій снѣгъ гороховяный.

Страшна се процедура. Коли студене мовѣ лѣдъ рядно доторкнесь теплого тѣла, ты пѣдскакуешь зъ усьохъ силъ и наче въ передсмертнѣй боротьбѣ лапашь воздухъ. Менѣ шпикъ замерзавъ у костяхъ а сердце переставало бити. Я думавъ, що вже прийшла остатня менѣ година.

Приятель Вільсонъ говоривъ, що сеся исторія пригадуєму анекдоту про одного негра, котрого мали охрестити въ рѣцѣ, а вѣнъ вылизнувъ ся зъ рукъ свя-

щеника и мало що не втопивъ ся. Але вбѣтъ то пота-
павъ, то выринавъ, вкѣнци, на-пбѣвъ залитый, смяжено
выпорскуючи воду, добивъ ся берега. Выскочивши на
берегъ выплювавъ воду мовъ той китъ морскій, а вбѣ-
такъ, крайню огѣрчений, замѣтивъ: „Такою нездолю
роботою вы ще колись утопите якомусь панови его
негра!“

Не берѣтъ нѣколи купелѣ въ простиралѣ — нѣ-
коли! Поббѣчъ неприятности здыбати знакому даму, ко-
тра — зъ причинъ найлучше фй самбй знаныхъ — не
бачить тебе, хочъ дивить ся на тебе, и не хоче тебе пб-
знати, коли тебе побачить — я не знаю другои ббльше
неприятнои рѣчи на свѣтѣ, якъ тота купѣль.

Але вертаюсь до рѣчи. Коли купѣль въ прости-
ралѣ нѣ дрббки не помогла менѣ на кашель, порадила
менѣ одна приятелька приложити на груди пластеръ
зъ гѣрчицѣ. Думаю, що се було бы мене справдѣ вы-
лѣчило, якъ бы не бувъ зб мною товаришъ Вильсонъ.
Идучи спати приладивъ я собѣ синапизмъ — а дуже
красный бувъ, вѣсьмнадцять цалѣвъ квадратныхъ! —
и думавъ собѣ: маю его пбдъ рукою. Та приятель Виль-
сонъ у ночи попавъ у страшный голодъ и — рѣшту до-
спѣввайте собѣ самѣ.

По вѣсьмодневнѣмъ побутѣ надъ Бѣлдерскимъ озе-
ромъ пбйшовъ я до паровыхъ жерелъ и, поббѣчъ пар-
ныхъ купелѣвъ, заживавъ я безлѣчъ найнужденнѣй-
шихъ лѣкѣвъ, якѣ тѣлько коли высмажувано. Они були
бы мене вылѣчили, але я мусѣвъ вертати до Вѣрджиніи,
де я — мимо найрѣзномороднѣйшихъ лѣкѣвъ, лыканныхъ
день за днемъ — довѣвъ до того, що моя хвороба, че-
резъ неогляднѣсть и черезъ страпачы, ще погѣршила ся.

Напослѣдокъ постановивъ я удатись до Санъ-
Франциска. Заразъ того самого дня, коли я тамъ при-

ѣхавъ, дорадила менѣ одна панѣ въ готели — пити що двацять и чотири годинъ кварту горѣвки, а одинъ мѣй приятель у мѣстѣ захваливъ менѣ те саме. Каждый радивъ менѣ зажити кварту горѣвки — набрало ся того на цѣле ведро. Я заживъ — та й все ще живу.

И такъ, маючи якъ найкрасшій намѣры, поручаю увазѣ всѣхъ пацієнтѣвъ тѣи сорокатѣ методы кураційнѣ, якѣ я перейшовъ. Пробуйте, ласкаве панство! Коли не поможе, то й не завадить бѣльше по-надъ то, що выправить васъ на тамтой свѣтъ.

Безсонна нѣчь.

Мы поклали ся спати о десятѣй годинѣ, бо скоро свѣтъ хотѣли мы ити въ дальшу дорогу домѣвъ. Я хвильку ще лежавъ безъ сну, а Гаррісъ заснувъ заразъ. Я ненавижду такихъ людей, що сейчасъ засыпляють. Се щось таке, чого, правда, годѣ цѣлкомъ назвати напастію, але таки оно безвстыднѣсть, и то така, якои трудно стерпѣти. Тому лежавъ я въ лѣжку розгнѣванный тою кривдою и пробувавъ заснути.

Але чимъ бѣльше я намагавъ ся, тымъ бѣльше не хотѣло ся менѣ спати. При тѣмъ я чувъ ся цѣлкомъ самотнымъ въ темрявѣ, въ товариствѣ лишъ одной нестравленои вечерѣ. Поволи почавъ мѣй духъ вывертати козлы — ставъ розважати початокъ усѣхъ рѣчей, якѣ коли-небудь выдуманно. Але по-за початокъ не рушавъ далѣ. Вѣнъ хапавъ ся якоись рѣчи и сейчасъ еи покидавъ; въ скаженѣмъ поспѣху гнавъ зъ предмету на предметъ. Минула одна година, а менѣ здавало ся, що въ моѣй головѣ крутить ся млынове колесо, а бувъ обезсиленный и утомленный на смерть.

Утома була такъ велика, що она сейчасъ противставила певный опѣръ нервовому роздразненію. И коли я уявлявъ собѣ, що не сплю, я вже давно заснувъ, але напраснымъ сѣпненемъ, яке мало не пѣрвало менѣ су-

ставбѣ, я збудивъ ся и въ першѣй хвили менѣ здавало ся, що я лечу зъ якогось скелѣ. Ажъ гримнувши въ той способѣ вѣсѣмъ чи девять разбѣ, вѣдкрывъ я, що одна половина мого мозку вѣсѣмъ чи девять разъ заснула и не пробудилась, а тымчасомъ сильно дѣяльна друга половина позавидувала тому; періодична несвѣдомбѣсть усе бѣльше й бѣльше розлягала ся въ моѣмъ мозку и вкѣнці и попавъ у соннѣсть, що-разъ глубшу. Безъ сумнѣву! я бувъ бы туй-туй запавъ у солідну, благо-словенну, сонну замороку, коли наразъ — що се таке?

Мои млавѣ силы духовѣ оживили ся въ части на-ново и стали вразливѣйшими. Зъ далекои, безмежнои вѣддали наближало ся щось, ставало що-разъ дужчимъ а невдовзѣ дало ся розбзнати якъ лоскѣтъ; зъ-разу думавъ я, що се уява. Той лоскѣтъ, зъ-разу далекій на милѣ, выдавъ ся менѣ потому якъ гримоты бурѣ; але теперъ прийшовъ вѣнъ близше — ледви зъ на малу чверть години. Чи то може бувъ придушенный скрипъ далекои машины? Ось пѣдбѣшло ще близше. Выдавало ся якъ бы стукѣтъ крокбѣ маширующего вѣйска. Ще близше и ще близше, вкѣнці опинило ся въ комнатѣ — то мышъ грызла щось изъ дерева. И черезъ таку дур-ницю я цѣлый часъ лежавъ безъ вѣддыху.

Але що стало ся, то пропало. Теперъ хотѣвъ я чимъ скорше заснути, щобъ надолжити втрату. Було се мыслене безъ мыслей. Не хочачи, ба навѣтъ безъ до-брого свѣдома я наслухувавъ уважно за шорохомъ и несвѣдомо числивъ звуки, якъ мышъ угрызала. Сесея робота, що правда, чимало мене мучила, але я бувъ бы се знѣсъ дуже радо, якъ бы мышъ була при своѣмъ лишила ся. Але де тамъ! На часокъ зробила павзу, а я ждучи на поновлене си работы и наслухуючи, терпѣвъ бѣльше, нѣжъ коли она грызла. Зъ-разу бувъ я готовъ

вызначити на сесю мышь премію пять, шѣсть, сѣмь, десять долярѡвъ; та вкѡнци поставивъ я вже й бѡльше нѣжь мавъ. Я заткавъ собѣ уха, то значить — позагнавъ ушницѣ и закативъ ихъ у шестеро та й впакувавъ до середини — але оно не помагало нѣ дробки. Перове роздразнене такъ заострило менѣ слухъ, що вѡнъ ставъ мікрофономъ и мимо всѣхъ моихъ заходѡвъ чувъ усе зовсѣмъ wyraзно.

Моя злѡсть накинѣла до лютости.

Наконецъ зробивъ я такъ, якъ робили всѣ люде почавши вѡдъ Адама — я постановивъ кинути чимось тудя. Схиливши ся, хвативъ я черевикъ и сѣвши въ лѡжку наслухувавъ, зъ-вѡдки виходить шорохъ. Але пуста робота! то такъ само, якъ чоловѣкъ годенъ змѣркувати, де цвѣркотить сверчка. Тобѣ здасть ся осьде, а вѡнъ усе деінде. Розлюченый кинувъ я черевикомъ на вгадъ. Черевикъ ударивъ о муръ надъ самою головою Гарріса и впавъ на него. Якъ я мѡгъ шпурнути такъ далеко, сего не годенъ бувъ я зрозумѣти. Гаррісъ пробудивъ ся, але не угнѣвавъ ся. Се мене втѣшило. Вѡнъ скоренько зновъ заснувъ. Я дуже радъ бувъ зъ того. Але мышь заразъ почала наново свое. Мене зновъ узяла злѡсть. Не хотѣвъ я будити Гарріса въ-друге, але коли мышь грызла й грызла та й кѡнца тому не було, мусѣвъ я кинути другимъ черевикомъ. Теперъ стовѣкъ я зеркало. Въ комнатѣ було два зеркала, а я стовѣкъ, розумѣе ся, бѡльше. Гаррісъ зновъ пробудивъ ся, але не зробивъ менѣ докору. Се мене ще бѡльше засмутило и я постановивъ собѣ радше перетерпѣти й не знать якѣ муки, якъ збудити его въ-третє.

Наконецъ мышь уступила ся. Я мало-помалу почавъ дрѣмать, а тутъ починає бити годинникъ. Почисливъ я години и зновъ задрѣмавъ, ба! зачинає бити

другій годинникъ. Я зновъ почисливъ. Потѣмъ чую — два великі дзвони на ратуши выбивають голосно й мельодійно. Нѣколи ще въ житю не чувъ я такихъ милыхъ, чарѣвнихъ, таємничихъ звукѣвъ. Але коли се потрєвало зо чверть години, було менѣ того доброго вже ажъ занадто. Та й опѣсля, кѣлько разѣвъ я мало що не заснувъ, усе збудивъ мене якійсь новий шелестъ. А коли я пробудивъ ся, за кождимъ разъ не було перини на лѣжку и я мусѣвъ схилитись на землю й підносити єи.

Напослѣдокъ пропала вся охота до снана. Я пересвѣдчивъ ся, що менѣ зовсѣмъ не хоче ся спати, а при тѣмъ маю спрагу якъ у горячцѣ. Розваживши рѣчь сюда й туда, узнавъ я за найлучше одягнутись, вийти на подвѣрє, тамъ при кирниці обмытись, освѣжитись и, закуривши цигаро та давши думкамъ волю, переждати, ажъ нѣчь мине.

Менѣ здавало ся, що потрафлю одягнутись и при тѣй роботѣ певно не збуджу Гарріса. Правда, свои черевики покидавъ я за мышєю, але у лѣтню нѣчь таку саму службу зроблять пантофлѣ. Отже я вставъ и мало-помалу одягнувъ ся цѣлкомъ — лишень десь подѣла ся одна скарпитка. Кѣлько я намацавъ ся за нею коло лѣжка — нема! Але що безъ неї годъ було обѣйти ся, то я спустивъ ся на колѣна и руки и, зъ однимъ пантофлемъ на нозѣ а зъ другимъ у рудѣ, почавъ я рачки шниряти довкола по підлозѣ. Але дарма! Я заточивъ ширшій кругъ и рачкувавъ та нишпоривъ дальше. Кѣлько разъ рушу колѣномъ, підлога трѣщить тобѣ, трѣщить! А лишъ доторкнусь якої рѣчи, счиняє ся стукѣтъ певно трицять пять або й трицять шѣсть разѣвъ бѣльшій, нѣжъ бы за дня. Въ такихъ хвиляхъ я все заправлявъ вѣддыхъ и пристававъ, доки не переконавъ ся, що

Гарріхъ не пробудивъ ся. Потѣмъ зновъ рачкувавъ я далѣ. Сувавъ ся я и сюдъ и тудъ, але скарпитеки не мѣгъ знайти. Та й взагалѣ не мѣгъ я найти нѣчого иншого, якъ лише самі меблѣ. Менѣ здавало ся, що въ часѣ, якъ я клавъ ся спати, не було въ комнатѣ такъ богато меблѣвъ, особливо крѣсолъ — теперь усяда крѣсла й крѣсла! Чи бы за той часъ спровадило ся сюда кѣлька родинъ? А ще до того я тыхъ крѣсолъ не видѣвъ, а тѣлько чувъ ихъ, разъ-въ-разъ ударяючи лобомъ. Мене злѣсть брала що-разъ бѣльша и при дальшѣмъ рачкованю вырвало ся менѣ неодна погане слово.

Наконецъ, въ приступѣ сказаной лютоисти, махнувъ я рукою на скарпитеку — можу прецѣнь выйти и безъ неи. Я ставъ на ноги и — якъ менѣ здавало ся — путивъ ся до дверей; наразъ бачу: я опинивъ ся передъ незбитымъ зеркаломъ. На хвилию сперло менѣ вѣддыхъ — я пѣзнавъ, що заблукавъ ся, та й не мавъ понятя, де я е. Се страшно розгнѣвило мене. Коли-бъ у комнатѣ лишь одно було зеркало, я мѣгъ бы бувъ якось розбѣзнати ся; тымчасомъ було двое зеркалъ, а то значило стѣлько, якъ бы ихъ було тысячъ; до того ще они висѣли на протилежныхъ стѣнахъ комнаты. Правда, я бачивъ и невыразні зачерки вѣконъ, але середъ мови крутанины не мѣгъ я добре розбѣзнати ся въ положеню вѣконъ и длятого они, замѣсть псмогти менѣ, ще бѣльше мене баламутили.

Я поступивъ на передъ — и перевернувъ парасоль. Вѣнъ, упавши на неверытѣ килимомъ твердѣ дошки, наробивъ такого гуку, якъ бы выстрѣлъ зъ пістоля. Я затиснувъ зубы и заперъ вѣддыхъ — Гаррісъ не ворухнувъ ся. Поволеньки и обережно приставивъ я парасоль до муру — але ледви я вѣднявъ руку, вѣнъ

назадъ... тарахъ! Я здрѣгнувъ ся, хвильку наслухувавъ у нѣмѣй люти — нѣякого лиха, спокѣй. Пѣднявъ я зновъ той парасоль и вже зъ найбѣльшою старанністю та обережностю оперъ его о стѣну — але о! я лишъ выпустивъ его зъ руки, вѣвъ назадъ гримнувъ.

Я вже зѣ злости мало не трѣсь. Якъ бы не те, що въ сѣй великѣй глухѣй комнатѣ було такъ темно и торжественно, такъ глубоко-поважно, я напевно бувъ бы уживъ высловѣвъ, якѣ не могли-бъ увѣйти въ читанку для недѣльной школы, бо ледви чи хто купивъ бы таку книжку. Коли-бъ тота довга суванина не була вже ослабила силы мого розуму, то чей-же мѣгъ я бувъ взяти ся до чогось лѣпшого, якъ пробувати у ночи, въ потемкахъ ставити парасоль на гладку пѣдлогу; тажъ се навѣтъ за ясного дня удало бы ся хибѣ може ажъ за пятимъ разомъ. Та бодай одна осталась менѣ потѣха — Гаррисъ спавъ далѣ спокѣйно, не рухавъ ся.

Парасоль навѣтъ не мѣгъ послужити менѣ за дороговказъ; въ комнатѣ було ажъ чотири парасолѣвъ та й всѣ однаковѣ. Отже теперъ загадавъ я знайти дверъ мацаючи пальцами стѣну. Я пѣднѣсь ся и спробувавъ — та сейчасъ струтивъ образъ. Бувъ то образъ невеличкѣй, але гармідеру наробивъ такого, якъ бы звалила ся цѣла панорама. Гаррисъ анѣ не писнувъ. Однакожъ я вже прочувавъ, що безъ сумнѣву збуджу его, коли не залишу такихъ експериментѣвъ зъ образами. Радше дамъ усему спокѣй и лишу ся въ хатѣ. Отъ подыблю ще разъ округлый стѣлъ — я вже кѣлька разъ наткнувъ ся бувъ на него — и вѣнъ послужить менѣ за точку выходу въ подорожи для вѣднаходу того лѣжка. Коли знайду лѣжку, знайду и свѣй збанокъ зъ водою — погашу палючу спрагу и ляжу. Тому почавъ я далѣ вже лѣзти рачки — до рачкованя на-

бравъ я бѣльше довѣря, бо при тѣмъ нѣчого не переверну. По часѣ я и наткнувъ ся о стѣлъ — лобомъ, а потерши собѣ трохи гулю, вставъ я на ноги и простягнувши руки ступавъ далѣ. Намацавъ я одно крѣсло, потому муръ, вѣдтакъ друге крѣсло, потѣмъ софу, вѣдтакъ гѣрску палицю, опѣсля зновъ софу. Се геть заморочило мене, бо я бувъ тои гадки, що въ комнатѣ була тѣлько одна софа. Я зновъ вѣднайшовъ стѣлъ, щоби наново вѣдъ него взяти собѣ напрямъ до лѣжка, але я знайшовъ лише кѣлька крѣсолъ.

Теперь впало менѣ на думку — о чѣмъ властиво вже передше повиненъ я бувъ подумати — що стѣлъ круглый, длятого вѣнъ и не здавый на выхѣдну точку. Отже я вже почавъ ступати на вгадъ; продираючись зъ-мѣжъ крѣсолъ и софъ, зайшовъ я въ незнаніи стороны — вывернувъ лѣхтаръ зъ гѣймсу, мацаючи за лѣхтаремъ перевернувъ лампу, а глядаючи на-помацки за лампою, вывернувъ збанокъ зъ водою, що и упавъ зъ гримотомъ. Я вже подумавъ собѣ: „Бачишь, таки знайшовъ я тебе! а вже гадавъ, що намъ не стрѣнутись зъ собою!“ Наразъ Гаррісъ якъ не зверещить:

— Розбѣйники! злодѣи! — а по хвили: — Я потапаю! гвавтъ!

Галасъ Гарріса выкликавъ ребелію въ цѣлѣмъ домѣ. Панъ Х. надлетѣвъ, лише въ довгѣй нѣчной сорочцѣ, зѣ свѣчкою въ руцѣ; за нимъ молодой Z. зъ другою свѣчкою. Другими дверми надбѣгла цѣла процесія зъ свѣчками и лѣхтарнями: господарь дому, два гостѣ-Нѣмцѣ въ нѣчной одежи и такъ само одна дѣвка зъ кухнѣ.

Я розглянувъ ся довкола. Стоявъ я коло лѣжка Гарріса — вѣдъ мого далеко на цѣлу недѣльну прогулку. Пѣдъ муромъ стояла лишь одна софа та й одно

лишь було крѣсло, о яке я мѣгъ товчи ся. Половину ночи круживъ я доверуги него мовъ планета и зударявъ ся зъ нимъ якъ комета.

Я пояснивъ людямъ, щѣ я вчинивъ и длячого. Господарь зъ людьми пѣйшли собѣ, а мы взяли ся ладити снѣданокъ, бо на дворѣ вже свитало. Я нишкомъ зирнувъ на свѣй педометръ и побачивъ, що я зробивъ сорокъ и сѣмь миль англійскихъ. Але се не зажурило мене анѣ дробки, бо-жь я и такъ мавъ намѣръ вѣдбути пѣшу подорожь.

Блискавки ума у дворѣчныхъ дѣтей.

Нинѣшні дѣти, видко, мають одну зухвалу и немилу звичку, а именно — они при всякихъ нагодахъ, якѣ лучають ся, а особливо при такихъ нагодахъ, де они взагалѣ не повинні й устѣ отворити, выголошують „мудрі высказы“. Коли-бъ судити пѣсля пересѣчи опублікованихъ пробъ мудрыхъ высказѣвъ, то дѣти подро-стающого поколѣня мало що лѣпші, якѣ идіоты. А зновъ родители мабуть справдѣ мало лѣпші вѣдѣ дѣтей, бо по-найбѣльше они то оголошують тѣ блискы дѣточою глупоты, якѣ ажѣ слѣплять намѣ очи, выблискуючи нѣ стовпцѣвъ нашихъ часописей.

Може я говорю трѣхи пристрасно, ба и готовъ хто пѣдозрѣвати, що зѣ мене говорить заздрѣсть; отже я признаю ся — оно дѣйстно гнѣвить мене, коли я нинѣ мушу слухати о такѣмъ множествѣ високо тала-новитыхъ дѣтей, а при тѣмъ пригадувати собѣ, що я самъ, бувши ще дитиною, рѣдко коли высказавъ що мудрого. Спробувавъ я щось разѣ чи два, але не мавъ щастя. Моя родина не сподѣвала ся вѣдѣ мене блиску-чихъ замѣтокъ, тому або накричали на мене або й да-ли плაცка и по всьому. А все-таки морозомъ переймає мене и кровь стигне вѣ жилахъ, коли подумаю, що то було бы стало ся зо мною, якѣ бы я посмѣвъ бувъ по-

зволити собі на деякі мудрі вискази дворічнихъ дѣтей нинішнього покоління — именно, коли-бы бувъ почувъ мене мій отець. Здерти зъ мене живцемъ шкѣру и се узнати за сповнене свого обов'язку — то уважавъ бы вѣнъ бувъ за злочинну поблажливѣсть супротивъ такого грѣшника. Вѣнъ бувъ чоловікъ строгій, рѣдко коли усміхнувшись, а ненавидѣвъ усякі роди передчасної зрѣлости. Якъ бы я деякі вискази, на які я натякавъ, выголосивъ бувъ въ его присутности, вѣнъ бувъ бы менѣ зробивъ амнію. На правду, такъ бы бувъ зробивъ, розумѣе ся, коли-бъ мавъ до сего нагоду. Але до того не було бы прийшло, бо я чей-же бувъ бы на стѣлько мудрий, що впередъ заживъ бы-мъ бувъ стрихніны, а ажъ опѣсля выѣхавъ бы-мъ зб своїмъ мудрымъ висказомъ.

Непорочну исторію свого життя сплямивъ я тѣлько однимъ-одинокимъ дотепомъ. Мій отець, почувши сей дотепъ, гонивъ за мною черезъ чотири чи пять дѣльниць мѣста, абы позбавити мене життя. Якъ бы я бувъ дорослий, вѣнъ, очевидно, бувъ бы въ правѣ; але що я бувъ ще дитина, то и годѣ менѣ було розумѣти, яко-го я безбожного допустивъ ся дѣла.

Я зробивъ одну зъ тыхъ замѣтокъ, що то ихъ уже передъ тымъ зъ реґулы называли „мудрыми высказаннѣ“; але то не бувъ дотепъ. А прецѣнь вѣнъ мало що не спровадивъ поважного розриву мѣжъ моимъ вѣтцемъ и мною.

Мои родители, дядько Ефранъ и его жѣнка та й ще кѣлька особбъ сидѣли й балакали. Розмова збйшла на нѣя, яке бы менѣ дати. Я лежавъ собі въ колмыцѣ и пробувавъ кѣлька гумовыхъ пипокъ усякихъ взбрѣвъ, хочаби vybrати одну. Бачите, я вже бувъ утомлений, абы далѣ пробувати прокусувати собі зубы на паль-

цяхъ людей, отже хотѣвъ я найти собѣ щось таке, абы по змогъ якъ найскорше упорати ся зъ зубами и занятись чимсь иншимъ.

Чи вы часомъ не змѣркували, яка то мозола була для васъ прокусувати собѣ зубы на пальцяхъ няньки, або кѣлько то вы наломали собѣ хребта та й намучили ся, захотѣвши прокусувати ихъ на своѣмъ великомъ нѣжномъ пальци? И чи вы нѣколи не стратили при тѣмъ терпцю та й не забажали, щобы ваші зубы чортъ узавъ, заки они вамъ ще й до половини не прокололи ся?

Менѣ здаеть ся, якъ коли-бъ усе тѣ дѣяло ся вчера. Та й оно такъ буває дѣйстно у деякихъ дѣтей. Але я вѣдѣвгъ вѣдъ рѣчи.

Якъ сказано, лежавъ я собѣ и пробувавъ гумовыхъ пипокъ. Пригадую собѣ — зирнуувъ я на годинникъ и помѣтивъ, що за одну годину и двадцять пять минутъ менѣ скѣнчить ся два тыжднѣ житя. И тогдѣ прийшло менѣ на думку, якъ мало я ще зробивъ, абы заслужити собѣ на тѣ добродѣйства, якими такъ щедро мене обсыпували.

Наразъ чую — мѣй отецъ каже:

— Авраамъ красне имя. Мѣй дѣдъ звавъ ся та-кожъ Авраамъ.*)

На те сказала моя мати:

— Авраамъ красне имя, дуже красне. Отже дай-мо ему на перше имя Авраамъ.

Я обѣзавъ ся:

*) Въ Америцѣ є въ звычайю бѣльше, нѣжъ у насъ имена зъ Старого Завѣта. Такі имена має багато славныхъ Американцѣвъ.

— Авраамъ подобавсь низше пбдписаному.

Мбй отецъ наморщивъ бровы, а мати вдоволено усмѣхнула ся.

Моя тѣтка замѣтила:

— Явїй то любый, гарный бахоръ!

Мбй отецъ сказавъ:

— Исаакъ красне имя и Яковъ такожь красне имя.

Моя мати притакнула головою на знакъ згоды и сказала:

— Красныхъ именъ и не може бути. Такъ додаймо до его имени ще Исаака и Якова.

Я сказавъ:

— Добре! Исаакъ и Яковъ увбйдуть для вашего покрбного слуги. Але подайте менѣ, будьте ласкаві, калатала сюда! Я-жь не буду цѣлый день жувати осьде гуму!

Анѣ одна душа не занотувала сихъ моихъ высказбъ, щобъ ихъ опубликувати. Побачивши, що нѣхто о томъ и не подумавъ, я самъ се вчинивъ; инакше були-бъ тѣ мои высказы цѣлкомъ пропали для свѣта. Але — якъ то буває и зъ другими дѣтьми, коли они духово славно розвивають ся — мбй отецъ теперь, замѣсть додати менѣ благородной заохоты, глянувъ на мене поглядомъ хмурымъ и лютымъ. Моя мати посумнѣла и налякалась, а навѣть зъ лица тѣтки я змѣркувавъ си гадку, що я мабуть таки задалеко загнавъ ся. Я въ злости укусивъ гумову пипку и потайки розбивъ одно калатало на головѣ кбточки — але не оббзавъ-сь ся нѣ словомъ.

Заразъ потбмъ каже мбй отецъ:

— Самуилъ знамените имя.

Я змѣркувавъ, що заносить ся на якусь немилу

исторію. Нѣчо не могло вже вѣдвернути хмары. Я вѣдложивъ свои калатала, попускавъ краемъ колыски на землю дядьковий сръбный годинникъ, щѣту до чищення одежѣ, деревяну собачку, оловяныхъ жовнѣрѣвъ, терко та й инчі рѣчи, котрі я любивъ оглядати и робити на нихъ дослѣды, иногда счинявъ я ними неприемный гамбръ, а коли менѣ треба було здорово забавлятися, то и поувавъ, товѣ та ломивъ. Опѣсля убравъ ся я въ суконку, шапчину на голову, взявъ черевички въ одну руку а люкредію въ другу та й злѣзъ изъ колыски на землю. Тогдѣ сказавъ я собѣ: „Ну, теперъ най дѣе ся, що хоче, я на все готовъ!“

Потому оббѣзавъ я голосно и рѣшучимъ тономъ:

— Отче, на имя Самуилъ я нѣякимъ чиномъ не могу пристати!

— Сыну!

— Отче, я знаю, що говорю. Кажу ще разъ: не могу!

— А то чому?

— Отче, я чую непобориму неохоту до того имени.

— Сыну, нерозумна твоя бесѣда! Богато великихъ и гѣднихъ мужѣвъ мали на имя Самуилъ.

— Мѣй пане! я ще не почувъ анѣ одного примѣру.

— Що?! А отъ на примѣръ пророкъ Самуилъ. Не бувъ же-жъ вѣнъ великій и гѣдний?

— Не зовсѣмъ.

— Сыну! Тажъ Господь Богъ кликавъ его своимъ голосомъ.

— Такъ, мѣй пане — але мусѣвъ его два разы кликати, заки вѣнъ нагадавъ ся прийти!

И по сихъ словахъ я кинувъ ся на втеки, а рѣз-

люченый старый за мною! Догонивъ мене другого дня въ полудне. По тѣй стрѣчи прищиплено менѣ имя Самуилъ, кромѣ того оббрвавъ я ще добру порцію бучкѣвъ и деякѣи иншѣи пожиточнѣи поученя. Въ такѣи способѣ мѣой батѣеко збгनावъ свою лють зъ еерця и vyrбвнало ся непорозумѣне, яке могло було довести до розрыву мѣжь нами разъ на завсѣгды, коли-бъ я не взявъ бувъ на розумъ.

Але — мѣреуючи по тѣй приключцѣ — щѣо бувъ бы зробивъ зѣ мною мѣой отецъ, якѣ бы я въ его присутности выповѣвъ бувъ одинъ зъ тыхъ плиткихъ, млавыхъ высказѣвъ, якѣи нинѣ дворѣчнѣи дѣти оголошують друкѣомъ? Я думаю, въ нашѣй родинѣ не обѣйшло бы ся було безъ выпадеку дѣтеубѣйства.

ДИВНЫЙ СОНЪ.

(Мѣститъ въ собѣ мораль.)

Позавчерашнои ночи мавъ я дивный сонъ. Снить ся менѣ, що нѣбы я сиджу на сходахъ — имовѣрно не въ якѣмсь особливѣмъ мѣстѣ — и потонувъ у думкахъ. Могло дѣятись около дванацятии або першої години въ ночи.

Погода стояла бальсамічна и пречудна. Не було чути людского голосу, а навѣтъ вѣдгомону крокѣвъ. Зъ нѣ вѣдки не доносило нѣякого звука, що перерывавъ бы мертву тишину, хѣба вѣдъ часу до часу десь далеко загавкала глухо собака, а ще глухше вѣдозвала ся друга десь еще дальше.

Наразъ чую — на улицѣ якійсь дренѣкѣтъ, якъ бы кѣстями. Въ першѣй хвилѣ я подумавъ, чи то не кастанеты якого товариства, що десь выгравляе серенаду. Але за хвилю бачу — по-при мене перейшовъ спѣшно мавстатичнымъ крокомъ высокій вѣстякъ. На головѣ у него щось нѣбы капуза, на-пѣвъ одѣтый въ подерте и збутвѣле мертвецке простирало, котрого шматки тѣлѣпались по клѣтцѣ реберъ. Кѣстякъ пересунувъ ся и щезъ въ сѣрѣмъ сумерку звѣздъ.

На плечахъ нѣсъ вѣнъ поломану и хробаками поточену домовину, а въ руцѣ мавъ якійсь вузликъ

Я вже зміркувавъ, зъ-вѣдки взявъ ся той дренъкѣтъ. То було калатане суставѣвъ и удары лѣктѣвъ о боки, коли кѣстякъ сюда переходивъ.

Скажу правду — я перестрашивъ ся.

Заки я вспѣвъ зѣбрати гадки и застановити ся надъ тымъ, що могла бы значити сеся проява, чую — надходить другій кѣстякъ — я вже пѣзнавъ его по знанѣмъ менѣ калатаню. Сей нѣсъ двѣ третини своєї домовины на плечахъ, а дощинки вѣдъ головы й нѣгъ пѣдъ пахою.

Мене ажъ перло зиркнути кѣстякови пѣдъ капузу и заговорити до него. Однакожь, коли вѣнъ мимойдучи обернувъ ся и усмѣхнувъ ся до мене глубокими ямками очей и выстаючою бородою, я подумавъ собѣ — волю не задержувати его, най собѣ йде зъ Богомъ.

Ледви той перейшовъ, чую зновъ калатане — и зновъ зъ темрявого сумерку выринає кѣстякъ. Сей ступавъ згорблений пѣдъ ваготою тяжкого камня нагробного, а за собою тягнувъ на шнурѣ нужденну домовину. Порѣвнавши ся зо мною, пильно приглядавъ ся менѣ кѣлька хвиль, потѣмъ вѣдвернувъ ся до мене плечима и промовивъ:

-- Чи ты бы не помѣгъ менѣ отсе тамъ здоймити?

Я помѣгъ ему зняти зъ плечей нагробный камѣнь. Коли мы его здоймали а потѣмъ и поклали на землю, я замѣтивъ, що на нѣмъ була написъ: „John Baxten Cormanhurst“, а такожь „Май 1839“ яко дата его смерти.

Мерлець, утомлений, сѣвъ собѣ била мене и обтеръ собѣ Os frontis (кѣсть чолову) своєю великою щокою — на мѣй поглядъ лише зъ давной навички, бо я не добачивъ, щобы вѣнъ стиравъ нѣтъ.

— Погано, дуже погано! — сказавъ и, вытягнув-

ши зъ домовины заржавѣлый гвѣздъ, почавъ нимъ безъ тямки драпати собѣ кѣстки на ногѣ.

— Що таке погано, друже? — запытавъ я его.

— Охъ, усе, усе! Знаешъ, мало що не жалую того, що я вмеръ.

— Зачудовуешъ мене такою бесѣдою. Чому-жь такъ? Чи тобѣ що не до ладу? Що-жь тобѣ властиво хибуе?

— Що менѣ хибуе! Та лишъ подиви ся на отсе смертельне сукно — цѣлкомъ дранка. Поглянь осьде на камѣнь — цѣлкомъ обтовченый. Поглянь на тоту славетну стару домовину! Все, що я поспѣдаю, руйнуе ся, на очехъ пропадае — а ты ще пытаешъ, чи менѣ що не до ладу? А най то громы лускають!

— Утихомири ся, втихомири ся! — успокоювавъ я его. — Правда, оно погано, не дасть ся заперечити, що погано, — але менѣ анѣ на гадку бы не наплыло, щобы тобѣ — въ такѣмъ положеню, якъ ты є — такъ богато залежало на такихъ рѣчахъ...

— Ну, мѣй ты высокоповажаний, менѣ богато на тѣмъ залежить. Тутъ уражена моя гордѣсть, обмежена, ба можу сказати — знищена моя выгода. Я выложу тобѣ свое положене — постараюсь выяснити тобѣ его въ такій спосѣбъ, абы ты докладно зрозумѣвъ, коли схочешъ мене выслухати, — сказавъ бѣдный кѣстякъ, вдвѣдаючи зъ головы на плечѣ свою смертельну покрыву, якъ коли-бъ забиравъ ся до бійки. Черезъ те вѣнъ несвѣдомо прибравъ выгладъ забавный, що зовсѣмъ не гармоніювавъ зъ поважнымъ характеромъ его становища въ житю — сли вѣльно менѣ такъ выразитись — и бувъ у ярѣмъ контрастъ зъ его сумовитымъ настроємъ.

— Ну, говори! — сказавъ я.

— Я живу на нужденнімъ старомъ кладовищи, при сѣй улицѣ, о кѣлька переулкѣвъ выше вѣдъ тебе — — Але подиви не ты, я й не сподѣвавъ ся, щобы отся хрястка вѣдлетѣла! — третє ребро зъ низу — — Друже, привяжи но кѣнчикъ до стовпа хребетного, але мѣцно шпагатомъ, коли маєшь его при собѣ, хочь, правду сказавши, кусочокъ сѣрѣбного дрота бувъ бы мѣлѣйшій, тривкѣйшій и гарнѣйшій, а ще якъ бы его выполірувавъ — — Охъ, лишь подумати, що вѣ отакій спосбѣ християнинъ розлазить ся на шматки й куснѣ, а все те тѣлько черезъ байдужнѣсть и недбальство своихъ потомкѣвъ!

И бѣдна мара заскреготала зубами вѣ такій спосбѣ, що мене ажъ стрясло и морозомъ проняло — бо тутъ скрежетъ зубѣвъ дѣлавъ безконечно сильнѣйше черезъ те, що на чоловѣчѣй снасти не було анѣ шкѣры нѣ мяса.

Кѣстакъ почавъ далѣ перерване оповѣданє.

— Якъ сказано, я живу на старомъ кладовищи, и то вже безъ-мала трицять рокѣвъ. И кажу тобѣ — всьо змѣнило ся вѣдъ того часу, коли то я першій разъ положивъ тамъ свое старє стомленє тѣло, обернувъ его и простягнувъ на довгій спочинокъ — зъ роскошнымъ почуванємъ, що я вже на завсѣгды, на вѣки упоравъ ся зъ мозолою и злѣстю, зъ боязню, зъ сумнѣвами и зъ горемъ. Утѣшно и зъ що-разъ бѣльшимъ вдоволенємъ наслухувавъ я за роботою грабаря, почавши вѣдъ лоскоту, якъ грабарь вергъ першій разъ лопатою персть на мою домовину, ажъ до хвилѣ, коли вже ледви-не-ледви чути було легоньке плесканє на крыши моєи новои оселѣ. Кажу тобѣ — се була роскошь! Радъ бы я, щобы ты разъ спробувавъ, хочь-бы й сеи ночи!

И при тыхъ словахъ мерлець, ударивши мене зъ

дренькотомъ встаную рукою, роздрухавъ мене изъ задумы.

— Такъ, такъ, любчику! Вже трицять лѣтъ тому, якъ я положивъ ся тамъ и бувъ тымъ дуже щасливый. Бо, мусишь знати, тогдѣ кладвище лежало за мѣстомъ — на вѣдшибѣ — середѣ прекрасныхъ старыхъ лѣсбѣвъ. Тамъ було и воздуха, и цвѣтѣвъ, и вѣтры шепотѣли зъ листемъ, и вывѣрки надъ нами и довкола насъ скакали зъ дерева на дерево, и поваучѣ звѣрятка навѣдувались до насъ, и пташня музикою заливала тиху самоту.

Го! тогдѣ бути мерцемъ варто було за десять лѣтъ житя людского. У всѣмъ було гарно й мило. Я мавъ и добре сусѣдство, бо всѣ небѣщики, що мешкали коло мене, були зъ найзнатнѣйшихъ родинъ мѣста. Нашѣ потомки, бачилось, дуже дбали про насъ. Огорожа кладовища була завсѣгды въ наилучшѣмъ станѣ. Нашѣ гробы удержувано въ найстараннѣйшѣмъ порядку. Дошки у головахъ були полякированѣ або бѣло потинкованѣ, а скоро лишъ почали чорнѣти або псувати ся, заразъ давано новѣ. Дбано о те, щобы памятники стояли просто, щобы штахеты були ненарушенѣ и все хорошѣ; щобы корчки рожѣ та й инчѣ кущѣ були ладно пообтинанѣ, вырѣванѣ и безъ усякихъ хибъ; щобы дорѣжки були гладкѣ и чистѣ та й усе посыпанѣ дробною рѣню.

Але тѣ краснѣ часы минули ся! Нашѣ потомки забули о насъ. Мѣй внукъ живе въ препышнѣмъ домѣ, якѣй собѣ збудувавъ за грошѣ заробленѣ отсими моими старыми руками — а я сплю въ запущенѣмъ гробѣ, де ажъ кишить хробачнею, що розшпала мое смертельное покрывало собѣ на гнѣзда. Я и мои приятелѣ, що лежать коло мене, покладали пѣдвалины и обезпечили до-

бробыть сего красного мѣста, а нинѣ за те така дяка, що кажутъ намъ гнити на такѣмъ запущенѣмъ кладовищи, котре сусѣды проклинають а чужинцѣ высмѣвають.

Зважь тѣлько рѣзницю мѣжь давнымъ а нинѣшнимъ часомъ — отъ на примѣръ: Наші гробы теперь всѣ позападали ся; наші дощинки у головахъ погнили й поспадали; наші штахеты гойдають ся то сюда то туда и зъ неприличною легкодушностію задирають одну ногу въ гору; наші памятники утомлено похилиють ся въ бѣкъ а нагробні плиты энсочено звѣшуютъ головы; зъ прикрасъ нема вже й слѣду — анѣ рожь, анѣ кущѣвъ, анѣ посыпанныхъ рѣню дорѣжокъ, та й загаломъ нѣчого, що було бы оку миле; навѣтъ вылинялый нинѣ парканъ, що колись удававъ, нѣбы-то хоче насъ, мовъ якій святощъ, охороняти вѣдъ товариства звѣрятъ та вѣдъ безчещеня безбожными ногами, теперь вѣнъ геть подавъ ся, на улицю звисае и тѣлько причиняе намъ ще бѣльше ганьбы, вказуючи, що осьде тото нещасне наше мѣсце супочинку. И теперь мы вже не можемо закрыти въ лѣсахъ свого убожества, своихъ лахѣвъ; мѣсто простягло далеко свои всеподавляючі рамена та й насъ загорнуло, а зъ весѣлощѣвъ старыхъ нашихъ осель остала ся лише громадка сумныхъ деревъ лѣсныхъ, що знуджені и навкучивши собѣ мѣске житѣ, вгнались ногами въ наші домовины, поглядають въ далеку даль и зѣтхають: охъ, кобы туда! Кажу тобѣ — огида!

Теперь чей уже розумѣешь, чей уторѣпавъ, якъ оно и що. Пѣдчасъ коли наші потомки доверуги насъ у мѣстѣ живутъ собѣ роскошно за наші грошѣ, мы мусимо тутъ тяжко борыкати ся, абы вкупѣ утримати свои лобы й кости. Гей милый Боже! на нашѣмъ кла-

довищи не знайдешъ нѣ одного гробу, де бы не було дѣры — анѣ одного! Коли въ ночи йде дощъ, мы мусимо покидати ямы и чипѣти на конарахъ деревъ. Неразъ, якъ студена вода задзюрчить тобѣ по карку, зрываешъ ся зѣ сну якъ шаленый. Тогдѣ, знаешъ, скрѣзь пѣдносять ся гробы, старіи памятники перевертають ся и всѣ кѣстяки дралуютъ, абы на деревъ захопити яке мѣсечко! Господи, якъ бы ты у таку нѣчь переходивъ бувъ туда, о дванацятѣй годинѣ, ты побачивъ бы бувъ зо пятацятѣро насъ скуленыхъ на однѣмъ конари, а нашіи суставы сумовито калатають, а крѣзь ребра вѣтеръ свище! Дуже часто куняли мы такъ три або й чотири довгіи години, а потѣмъ злѣзали зъ-вѣдти продрогліи, спячіи, задубѣліи, та й зичили одно другому свого черепа — вычерпувати воду зъ гробѣвъ. Коли хочешъ, я заразъ перехилю голову, взадъ, а ты заглянь черезъ ротъ, то й побачишь, кѣлько тамъ у черепѣ старого, засхлого насаду — та й якъ то вѣдъ сего иногда тяжить и туманѣе голова! Кажу тобѣ, любый друже, якъ бы ты туда переходивъ бувъ досвѣта, неразъ бувъ бы захопивъ насъ, якъ мы вычерпували гробы, а наше смертельное одѣне сохло розвѣшане на парканѣ.

Ахъ, одного ранку украли менѣ дуже жарне покрывало — я пѣдозрѣваю, що то потягнувъ нѣкій Сміть, зъ плебейского кладовища, онтамъ трохи далѣ, — а пѣдозрѣне свое опираю на тѣмъ, що вѣнъ, коли я першій разъ его бачивъ, мавъ на собѣ лише кольорову сорочку въ краты, а остатнымъ разомъ — то було при нагодѣ однихъ товарискихъ сходинокъ на новѣмъ кладовищи — бачу, вѣнъ середъ усего товариства найкрасше одѣтый мерлець — ба многозначу-

ща обставина ще й то, що вб'я, побачивши мене, сей-часъ вбдбйшовъ.

Невдовзъ потбмъ пропала однбй нашбй старшбй нанъ домовина — она звичайно брала ен зъ собою, якъ куды-небудъ выходила, бо заразъ перестуджувала ся, а що она умерла внаслбдокъ ревматизму сустававъ, то ен й тутъ ломить, якъ тблько не встереже ся передъ нбчнымъ холодомъ. Она называла ся Гочкисъ — Анна Матильда Гочкисъ — може ты ен знаешъ? Она має на передъ два зубы; ростомъ висока, але зъ привычки ходить усе пригорблено; безъ одного лбвого ребра; має ще трохи сивого волося, що звисає йй по лбвбмъ боцъ головы, та й ще малый космикъ зъ правого боку, трошечки передъ правымъ ухомъ; долбшна щока зъ одной стороны, тамъ, де розлазила ся, звязана дротомъ; на передрамени хибує одной кбстки — втратила ен разъ у бййцъ; при ходъ трохи додає собъ величності, звичайно иде пбдббчившись та й кирпу задирає; виглядає на досыть легку й легкомысну женщину та й скрбзъ ушкоджена и потовчена, такъ що подабає на вбшь повный чербпа. Ты може стрбчавъ ся коли зъ нею?

— Сохрани Господи! — скрикнувъ я самохбтъ, бо, не знаю чому, я таки не сподбвавъ ся такого запытання и оно трохи вивело мене зъ рбвноваги. Але я заразъ захопивъ ся и, щобъ направити свою невбчливбсть, сказавъ:

— Я хотбвъ лише сказати, що не має чести стрбчатися зъ нею — бо зъ розмысломъ я нбколи не говоривъ бы безъ респекту о твоєй приятельцъ... Ты сказавъ, що тебе оббкрани — и се, цблкомъ справедливо, ганьба. Але мбркуючи по останкахъ сего смертельного одбня, яке ты маєшь на собъ, то оно виглядає такъ,

якъ бы колнось було такъ дуже коштовне. Якъ же се стало ся? — —

На то мое запытанє почавъ ся вытворювати помѣжъ защедрими чертами покорченого лица моего гостя дуже страхѣтний выразъ — и я вже почавъ бувъ непоконтись ба й страшитись; але вѣнъ менѣ сказавъ, що ему ходить — о вымовный хитрый усмѣхъ для натяку, що въ той порѣ, коли вѣнъ добувъ собѣ отсе одѣне, таке саме пропало другому духови на сусѣднѣмъ кладовищи.

Се успокоило мене. Але я попросивъ его, чтобы на будущее обмежавъ ся только на живу бесѣду, бо выразъ лица у него трошки невыразный и навѣтъ при наибѣльшѣмъ стараню мѣгъ бы хибити цѣли. Передовсѣмъ нехай выстерѣгася усмѣху. Вѣнъ мѣгъ бы найщирѣйше бути переконанный, що ему щось знаменито удало ся, а тимчасомъ я зрозумѣвъ бы може зовсѣмъ инакше. Я ще ему сказавъ, що дуже радо розмовляю зъ кѣстякомъ, ба навѣтъ не мавъ бы-мъ нѣчо противъ того, чтобы вѣнъ и зажартувавъ прилично, але думаю, що усмѣхъ для кѣстяка не конче до лица.

— Такъ, такъ, милый друже, — заговоривъ сердца кѣстякъ, — усе достоту такъ, якъ я тобѣ розповѣвъ. Два зъ тыхъ старыхъ кладовищъ — той, на якѣмъ я живу, и другій, трохи дальше за нимъ — нашъ живучій теперь потомки свѣдомо занехаяли ажъ такъ, що на нихъ уже нѣякимъ чиномъ не можна жити. Поминувши невыгоды для нашихъ костей — а се не марница въ таке слотливѣ вѣреме — нинѣшний ставъ есть руиною для нашего майна. У насъ дѣйшло до того, що намъ або перепроваджувати ся зъ-вѣдтамъ, або байдужно приглядатись, якъ нашъ рѣчи псують ся чи й зовсѣмъ нищать ся. Ты ледви дашь вѣру, але то чистѣ

правда: пом'яжъ ус'ма моими знакомыми нема ан' одного, що еще мавъ бы домовину въ добромъ стан'ї. Кажу тоб'ї, се фактъ.

Не гадай, що я маю на думц'ї той простый на-р'бдъ, що то на кладовище при'їздить у соснов'омъ дере-вищи, вержен'омъ на сп'шный в'бзъ. Н'ї, я говорю о ва-ш'ой домовин'ї, що поковавши ви, дае голосъ мовъ дав'н'ї, о оббит'ї сръбломъ, о ваш'ой монументальн'ой сорт'ї, що то п'бдъ чорно-п'р'яними китицями передомъ величавого походу прибуває маєстатично и має мож-н'бсть выбрати соб'ї найлучше на кладовищи м'їсце — маю на гадц'ї такихъ людей, якъ отъ родини Джерв'ї та Бледсу та Борл'їни и так'ї инш'ї. Нин'ї они вс'ї близк'ї руины. А то були найсол'їдн'їш'ї люде, якихъ мы мали середъ себе. Теперь подивись коли на нихъ — ц'їлкомъ на б'їду з'їшли!

Оденъ зъ Бледсу — то фактъ — перегендлювавъ зъ однимъ бувшимъ кельнеромъ св'їй нагробный па-мятникъ за трошки св'їзкого струговина п'бдъ голову. Кажу тоб'ї — той фактъ говорить томы, бо-ж'ї мерлець н'ї на що такъ не гордый, якъ на св'їй памятникъ. В'нъ то любить разъ-по-разъ в'бдчитувати написъ на памятни-ку и по як'имсь час'ї самъ пов'їрять въ те, що тамъ написано; тогд'ї можешъ его бачити н'бчъ въ н'бчъ, якъ сидить на огорожи и любуетъ ся своєю напис'їю. Написъ на нагробнику р'їчъ дешева, а она для сараки мерця стае великою приятност'ю, особливо, коли хто за жит'я не зазнавъ радости. Я гадаю, не повинно ся того жалу-вати для неб'бщик'бвъ.

Що-до мене — ну, я не можу наръкати, але — сказавши въ чотири очі — мои потомки, думаю, посту-пили таки трох'ї не красно, давши мен'ї за нагробникъ

отсю стару плиту — а ще поганѣйше, що не выписали на нѣй зовсѣмъ нѣякого славословія. Стояли тамъ слова

*Перейшовъ на той свѣтъ,
щобъ прийняти заслужену нагороду.*

Побачивши першій разъ сю напись, я — признаю ся — бувъ гордый нею; однакожь зъ часомъ я помѣтивъ, якъ одинъ мѣй старый приятель, переходячи попри мою домѣвку, оперъ бороду о поруче и здивований почавъ вѣдчитувати, а якъ дѣйшовъ до тыхъ слѣвъ, за-реготавъ ся сердечно и дуже вдоволенный пѣйшовъ дальше. Тогдѣ я зѣшкробавъ тѣ слова, абы вже бѣльше не бачити тыхъ дурнѣвъ.

Але, якъ кажу, мерлець усе гордить ся своимъ нагробнымъ памятникомъ. Онъ, бачишь, якъ-разъ иде сюда гуртъ Джервисѣвъ зъ родиннымъ памятникомъ. Та й Смитерсъ передъ хвилию переходивъ скда зѣ своимъ, нанявши до двиганя кѣлькохъ духѣвъ.

Гей! Гіджінсъ! Якъ ся маєшь, старый друже!... То Мередітъ Гіджінсъ — померъ 44-ого — на кладовищи належить до нашего вѣдѣлу — знатный старый рѣдъ — его прабабка була Индіянка — а зъ нимъ за панъ-братъ — не почувъ мене и лишъ тому не вѣдповѣвъ. А велика шкода, бо я бувъ бы радо тобѣ его представивъ. Вѣнъ бувъ бы тобѣ дуже сподобавъ ся. Ты певно ще не бачивъ другого такого кѣстяка — повывихуваный, поломаный въ крижахъ, ледви держить ся купи, але що за дотепный та забавный! Коли смѣе ся, то наче-бъ хто теръ камѣнь або камѣнь, а все зачинае веселымъ верескомъ — такъ и здаеть ся, якъ бы хто цвяхомъ шарнувъ по шибѣ.

Гей! Джонсе!... То старый Колумбъ Джонсъ — смертне покрывало коштувало чотириста долларѣвъ —

цїле випосажене уже вразь нїзъ памятникомъ два ты-
сячъ сїмь соть. То дїяло ся на веснї 26-ого. Оно на
той часъ було величаве. Мерцї сходили ся сюда ажъ
зъ Елієні, аби подивити ся. Одинъ неббщикъ, що мавъ
грббъ заразъ поббчъ мого, памятає усе дуже докладно...
А бачишь онто индівидуумъ, що йде зъ кусникомъ на-
писнои дошки пбдъ пахою, безъ голени понизше колїна
и анї сїду якогось покрывала на тїлї? То Барсто
Дальгаузъ — поббчъ Колюмба Джонса була се найро-
сббшнїйше випосажена особа зъ-мїжъ усїхъ, що посе-
лились на нашбмъ кладовищи. Всї мы громадно высе-
люємо ся. Довше не спримога намъ стерпїти постуно-
ваня зъ нами нашихъ потомкбвъ. Заводять новї кладо-
вища, але насъ полишають въ такбмъ поганбмъ станї.
Направляють улиць, але нїколи не направлять нїчого,
що є коло насъ або наше.

Диви осьде на мою домовину, яка она! — а кажу
тобї: свого часу то бувъ мебель, що звернувъ бы бувъ
на себе увагү въ кождбмъ мешканю сего мїста. Коли
хочеш, я можу тобї єи подарувати — и такъ я не
маю за що дати єи зрєпарувати. Дай нове дно, вставь
половину нового вїка и наложи зъ лївого боку трохи
нового футриня, а буде тобї така выгбдна, що їй не
дорбвнає нїяка виша домбвка того рода — — Прошу
тебе, не дякуй — нема о чбмъ и говорити! — ты бувъ
для мене вїчливий, томү я волївъ бы дати тобї усе,
що лишъ посїдаю, анїжъ мавъ бы хто назвати мене не-
вдячнымъ. Отъ и сєся хустина вбдъ поту — въ сво-
їмъ родї дуже мила рїчъ — коли тобї може сподо-
балася, то — — Нї? Ну, на милуване нема силуваня,
але я дуже радъ бы показати ся вдячнымъ для тебе и
щедрымъ — у мене не знайдешъ нї дрббки пбдлоты.

Бувай здоровъ, друже, мушу вже йти. Хтє знає

може менѣ прийдеть ся сей ночи зробити далеку дорогу. Розумѣе ся, напевно не можу знати; але одно знаю певно, а именно, що я теперъ въ дорожѣ на переселене. На запущенѣмъ старѣмъ кладовищи не переночую вже нѣ одной ночи. Буду вандрувати, доки не знайду собѣ приличной кватиры, а хочъ-бы пришлося менѣ маширувати ажъ до Нью-Джерзі. И всѣ мы вывандруємо. Вчера вечеромъ на публичнѣй нарадѣ запала ухвала — переселити ся въ-вѣдтамъ — Якъ сонце збѣде, уже въ старыхъ нашихъ домѣвахъ нѣхто не подыбле анѣ одной кѣсточки. Такі кладовища може й добрі для многихъ живучихъ пріятеľствъ, але не добрі для сихъ смертельныхъ останковъ, що мають осьде честь высказати се передъ тобою. А мѣй поглядъ есть поглядомъ загалу. Коли сумнѣваешъ ся о тѣмъ, то пѣйди тамъ и подиви ся, якъ вывандруючій духи передъ вѣходомъ усьо вывертають. Своє невдоволенє выявляють они въ способѣ мало що не революційный...

— Гей! — аді, онде йде кѣлькохъ Бледсу — — Кобы ты бувъ ласкавъ завдати менѣ на плечѣ сей камѣнь, то я, надѣюсь, догоню ихъ и пѣйду въ ихъ товариствѣ далѣ — — То высоко поважанный давный рѣдъ — Коли я передъ пятьдесятьма роками ходивъ у день сими улицями, они звычайно ѣдили не иначе, якъ лише шестикѣннымъ караваномъ — — Оставай въ гараздѣ, друже!

И взявши свѣй нагробный камѣнь на плечѣ, потюпавъ и прилучивъ ся до страховитого походу, а ушкоджену домовину волѣкъ за собою, бо хочъ и якъ щиро хотѣвъ вѣнъ мене нею обдарувати, я рѣшучо вѣдказавъ ся приняти его гостелюбиву домѣвку.

Може зо двѣ години вандрували по-при мене тѣ сумовитѣ выгнанцѣ, калатаючи кѣстями, и двигали свои

гидкѣй рѣчи. И весь той часъ я пересидѣвъ та милосердивъ ся надъ несчастными.

Два чи три зъ наймолодшихъ и наименче знищенихъ доводувались у мене, коли вѣдховать поповнѣчнѣ поѣзды зельзничѣй. Другѣй, бачилось, ще не знали того способу вѣзды и розпытували мене про звычайнѣй публичнѣй гостинцѣ до рѣзныхъ мѣстъ и мѣсточокъ. Богато зъ тыхъ осадъ нема вже теперь на мапѣ, щезли зъ нею, такъ само якъ и зъ землѣ, бѣльше-менше передъ трицятьма роками, а деякѣй навѣтъ нѣколи не истнували, хѣба тѣлько на мапахъ, а именно на частныхъ мапахъ колишнихъ агентуръ грунтовыхъ. А всѣ дѣпытували ся мене про станъ кладовищъ по тыхъ мѣстахъ и мѣсточкахъ та й про те, яку славу мають мѣщане що-до шанованя своихъ похѣйникѣвъ.

Цѣла сеся исторія незвычайно зацѣкавила мене а по-при те збудила въ менѣ щире спочуванє зъ тими несчастными вѣствами безъ батькѣвщины. А що все те здавало ся менѣ дѣйвностію и я не мавъ свѣдомости, що се тѣлько сонъ, то я высказавъ передъ однимъ зъ вандрѣвнихъ кѣстякѣвъ свою гадку, яка менѣ енувалася по головѣ — а именно, що оголошу друкомъ описъ того небувалого и дуже сумного переселеня. Однакожь я рѣвночасно примѣтивъ, що годѣ менѣ буде описати все згѣдно зъ правдою, точь-въ-точь такъ, якъ оно було, бо готово впасти на мене пѣдозрѣнє, мовъ-то я беру на глумъ рѣчь поважну и допускаю ся зневаги похѣйникѣвъ, а се мусѣло бы обидити и заболѣти живучихъ ихъ приятѣлѣвъ. Але той вѣчливый и честный останокъ колишного горожанина далеко перехиливъ ся черезъ огородовѣй ворота и шепнувъ менѣ въ ухо ось-тѣ слова:

— Не дай ся збитъ зъ пантелику! Громада, котра

може терпѣти такій кладовища, въ якихъ мы утѣкаемо, а въ силѣ знести все, хочь-бы ѣ не знать що сказавъ про занедбанихъ и опущенныхъ тамъ погѣбникѣвъ.

Якъ-разъ въ тѣй хвили запѣвавъ когутъ — и похѣдъ мерцѣвъ щезъ, не полишивъ по собѣ ані одного шматочка, ані одной кѣсточки. Я збудивъ ся и побачивъ, що лежу въ лѣжку а голова звисла менѣ геть у-низъ — а таке положене надає ся дуже добре до сну о снахъ, що мѣстять въ собѣ мораль, а не до снівъ поетичныхъ.

К ѣнцевѣ примѣтка.

Запевняю читателя, що коли кладовища въ его мѣстѣ удержують ся въ добромъ станѣ, то сей сонъ зовсѣмъ не вѣдносить ся до его мѣста, а пѣє ся въ нѣмъ передовсѣмъ, и то дуже глобно — до найблизшого сусѣдного мѣста.

Исторія о добрѣмъ и злѣмъ хлопци.

Добрый хлопецъ.

Бувъ собѣ разъ добрый хлопчина — Яебѣзъ Бли-венсѣ звавъ ся. Вѣнѣзъ усе слухавъ своихъ родичѣвъ, хочъ-бы ихъ приказъ були и не знать якѣй глупѣй и без-глуздѣй. Разъ-у-разъ учивъ ся завданого и нѣколи не спѣзнивъ ся до школы. Вѣнѣзъ нѣколи не бавивъ ся ка-данемъ кулями снѣгу, навѣтъ тогды нѣ, коли ему здо-ровый розумъ говоривъ, що се було бы ще найлѣпше зѣ всего, до чого бѣ вѣнѣзъ узавъ ся. Нѣхто зѣ иншихъ хлопцѣвъ не годенъ бувъ дорѣзнати ему — такѣй бувъ пильный. Нѣколи не збрехавъ — хочъ-бы се часомъ и якъ выгѣдно було для него; вѣнѣзъ сказавъ собѣ: не годить ся брехати — и конецъ. Ёго праведнѣсть дохо-дила просто до смѣшности — оригінальне поступоване его неревысшало усе, щѣ доси въ свѣтѣ бувало. Вѣнѣзъ нѣколи не бавивъ ся у недѣлю въ жмурка, нѣколи не выбравъ птишиного гнѣзда, нѣколи малцѣ орғаністы не пѣдсунувъ у руку распеченого феника — очевидячки не тягло его до нѣякои раціональной забавы. Другѣ хлопцѣ пробували доходити причины, чому-то вѣнѣзъ такѣй, однакѣ не успѣли прийти до вдоволяючого высновку. Они ува-

жали его щось нѣбы за „сумовитого“, брали его въ оборону и не позволяли, щобы хто зробивъ ему кривду.

Той добрый хлопчина читавъ усѣ читанки шкѣльнѣй — въ тѣмъ находивъ вѣнъ наибѣльшу приятнѣсть и се була цѣла тайна тои его натуры. Вѣнъ вѣривъ у добрыхъ хлопцѣвъ, якихъ подыбувавъ у тыхъ читанкахъ, и покладавъ на нихъ усе свое довѣре. Вѣнъ туживъ за тымъ, абы разъ коли въ житю стрѣтити ся зъ такимъ хлопцемъ — але се ему нѣколи не удало ся. Може бути, що они всѣ передъ часомъ вымерли. Кѣлько разъ читавъ вѣнъ щось особливо знаменитого о добрымъ хлопци, заразъ перекинувъ карты до кѣнця, абы побачити, щѣ зъ него вышло, бо радъ бувъ вѣхати навѣтъ тысячъ миль, абы лишь его побачити. Та дарма! такой добрый хлопецъ завсѣгды умиравъ у остатнѣй главѣ и тамъ бувъ образокъ похорону — на образку були усѣ крѣвнѣй, а довкола гробу стояла шкѣльна дѣтвора, въ штанятахъ усе за короткихъ, и въ сурдутахъ усе за довгихъ, та й кожде хлипало у хустину до носа, довгу що-найменше два лѣктѣ. И такъ вѣнъ усе розчаровувавъ ся. Нѣколи не мѣгъ побачити бодай одного зъ тыхъ добрыхъ хлопцѣвъ, бо они все умирали въ остатнѣй главѣ.

Якѣвъ лелѣявъ у своѣмъ серци горде бажане — бути описанымъ въ якѣй читанцѣ шкѣльнѣй. Хотѣвъ тамъ стояти зъ образками. На примѣръ — одинъ образокъ представлявъ бы его похвальну вѣдразу до брехнѣ передъ матѣрю и якъ мати плаче зъ радости, що має такого сына; — другій образокъ показувавъ бы, якъ вѣнъ стоитъ на порозѣ и бѣднѣй жебрацѣ зъ шестеро дѣтьми дае феника и при тѣмъ поучае еи, щобы щадила, не марнотратила, бо марнотрата є грѣхомъ; — такожъ образокъ, котрый свѣдчивъ бы о его великодушности,

якъ-то вѣнъ не хоче по имени назвати того злого хлопця, що усе засѣдаєсь на него на розѣ улицѣ, коли вѣнъ иде до дому, и валить єго лінією та й ще потѣмъ глумливо регоче ся за нимъ, коли вѣнъ зъ тревогою жене до дому. То була амбіція молодого Якова Блівенса.

Вѣнъ страхъ бажавъ увѣйти въ шкѣльну читанку. Розумѣє ся, иногдѣ ставало єму трохи маркотно, коли розваживъ, що добріи хлопцѣ все умирали. Нѣгде правды дѣти, вѣнъ любивъ жити — а се для хлопця изъ шкѣльної книжки була прикмета якъ найгѣрша. Вѣнъ знавъ, що бути добрымъ — не здорово. Знавъ, що бути такъ надприродно добрымъ, якъ хлопцѣ въ книжкахъ — то ще гѣрше, якъ сухоты. Вѣнъ знавъ, що до теперъ нѣ одинъ зъ тыхъ добрыхъ хлопцѣвъ не мѣгъ довго пожити, и єго болѣло, коли погадавъ, що вѣнъ не побачить той книжки, де колись буде описаный, а зновъ якъ бы книжка появила ся ще передъ єго смертію, то може-бъ и не конче читали єи, бо на кѣнци не було бы образка похорону. Не богато була бы варты шкѣльна книжка, въ котрѣй не стояло бы нѣчого о поученяхъ, якѣ бы вѣнъ дававъ згромадженымъ при єго смертнѣмъ ложу. Зваживши се, вѣнъ очевидно мусѣвъ вѣкѣнци прийти до пересвѣдченя, що въ такихъ обставинахъ для него найлучше — жити по людски, доки лишъ можна, а свои послѣдніи слова держати въ поготовѣ, ажъ наспѣє пора.

Тымчасомъ нашому доброму хлопцеві нѣчо не удавало ся, нѣчо не хотѣло скласти ся такъ, якъ то дѣяло ся зъ добрыми хлопцями въ читанкахъ. У тыхъ завсѣгды все выходило на добре, а зліи хлопцѣ ломали собѣ ногу; у него жъ мусѣло бути щось въ тѣй машинеріи поцѣсоване, бо все выходило инакше.

Разъ вѣнъ побачивши, що Джіміъ Блейкъ краде яблока, зайшовъ пѣдъ яблѣнку и оповѣвъ злочинцевѣ

исторію про злого хлопця, що упавъ зъ яблони сусѣда и зломивъ собѣ руку. И Джімъ упавъ, але впавъ на него и єму зломивъ руку, а самъ не потерпѣвъ нѣякои ушкоды, Якбѣ не мѣгъ зрозумѣти того. Чогось такого не мѣгъ вѣнъ знайти нѣ въ одной читанцѣ.

Зновъ же разъ кѣлькохъ злыхъ хлопцѣвъ завели слѣпого чоловіка у трясавище. Якбѣ поспѣшивъ на помѣчь калѣцѣ. Але слѣпый, замѣсть поблагословити єго за те, потягнувъ єго палицею по головѣ и ще сказавъ, що якъ бы схопивъ єго въ свои руки, то убивъ бы на смерть а потому прийшовъ бы єму въ помѣчь. И такого нашъ добрый хлопець нѣгде не стрѣчавъ у читанкахъ.

Якбѣ нѣчого такъ горячо не бажавъ, якъ знайти кулявого пса, безъ домѣвки, голодного и переслѣдуваного, та й узяти єго до дому, плекати єго и такъ заслужити собѣ у него на довѣчну вдячнѣсть. Вѣнци знайшовъ такого пса и чувъ ся дуже щасливимъ. Привѣвъ єго до дому, нагодувавъ, але коли хотѣвъ погладити єго, псище кинувъ ся на него, подеръ єму одѣне и наробивъ страшного галасу. Вѣнъ заглянувъ до читанокъ, чи не знайде тамъ якого выясненя въ тѣй справѣ, але якій бувъ мудрый передъ тымъ, такій и лишивъ ся. Песъ бувъ такой самои породы, якъ той у читанцѣ, а прецѣнь показавъ ся инакше.

Та й що-небудь почавъ сей добрый хлопець, усе выходило єму на лихо. Тѣ самѣ справи, якѣ добрымъ хлопцямъ у книжкахъ приносили нагороди, для него були такѣ невдячнѣ, що гѣршихъ годѣ й подумати.

Разъ вѣнъ, идучи въ недѣлю до школы, побачивъ кѣлькохъ злыхъ хлопцѣвъ, якъ забирали ся всѣдати на човно повеслуватись. Єго жахъ напавъ, бо зъ читаня знавъ, що хлопцѣ, веслючи ся въ недѣлю, мусять

утопитись. Отже побѣгъ що духу туда, щобы ихъ остерегти — и, на нещастя, самъ упавъ въ рѣку. Якійсь чоловѣкъ вытягнувъ его ще въ пору, лѣкарь выпомпывавъ зъ него воду, але вѣнь опѣсля запавъ у горячку и перележавъ девять тыжнівъ. А найдивнѣйше було се, що злымъ хлопцямъ повело ся въ човнѣ зовсѣмъ добре, бавили ся знаменито и — що найцѣкавѣйше — вернули до дому живі и здорові. Якбѣвъ Блівенсъ дивувався, що нѣчо такого не стрѣчавъ у книжкахъ. Хлопчиско геть збаламутивъ ся.

Поздоровѣвши, вѣнь троха знеохотивъ ся, але все-таки постановивъ вытревати. Знавъ уже добре, що его досвѣды не надають ся до читанки, але-жъ вѣнь ще не мавъ часу дѣйти до тыхъ условинъ житя, які въ книжкахъ назначені для добрыхъ хлопцѣвъ, отже мавъ надѣю, — що при вытревалости чей же до кѣнця свого житя таки дѣбесь до тои меты. А коли-бъ усе ему не дописало, га! все таки осталась бы для него ще промова на смертнѣмъ ложу.

Пошукавъ за порадою въ своихъ читанкахъ и знайшовъ, що ему теперь пора вступити на корабель практикувати на моряка. Напытавъ вѣнь одного капітана корабельного и просивъ ся въ службу у него. А коли капітанъ зажадавъ вѣдь него свѣдоцтвъ, вѣнь гордо вытягнувъ зъ кишенѣ книжочку и вказавъ на присвячені ему слова: „Якову Блівенсови вѣдь его широкоприхильного учителя“. Але капітанъ, простой, брусоватый чоловѣкъ, сказавъ: „Еть, у мене се не варта занюхъ табаки! Се прецѣнь не доказъ, що ~~ты~~ умѣешь столы мыти та й инші работы. Ты менѣ до хрѣну!“ Такого дива Якбѣвъ ще не зазнавъ въ своѣмъ житю. У всѣхъ читанкахъ, які вѣнь знавъ, приязна присвята книжки вѣдь учителя завсѣгды глубоко зворушувала

корабельныхъ капитановъ и мостила молодцевъ дорогу до всякихъ достоинствъ и до добраго быту. Вѣнъ про-его тративъ вѣру у свои змыслы.

Хлопцевъ йшло все навѣтъ дуже зле. Нѣчо не стало ся такъ, якъ пѣсля его авторитетовъ повинно було статись. Вѣнцы лучила ся ему така пригода :

Одного дня блукавъ вѣнъ по мѣстѣ, щобы по своему звичаю наводити злыхъ хлопцевъ на добру дорогу. Въ одной зелѣзной гутѣ подыбавъ вѣнъ гуртъ злыхъ хлопцевъ, якъ робили собѣ забавку тымъ, що чотирнадцять чи пятнадцать псовъ за покотомъ звязували одно до другого, а хвосты мазали имъ нитроглицериною зъ коновокъ. Якова забелѣло сердце. Вѣнъ сѣвъ на одну зъ тыхъ коновокъ — обмазати ся товщемъ у него нѣчо не значило, коли йшло о сповнене обовязку — хопивъ найблизшого пса за коняръ и остро подививъ ся на шибеника Тома Джонса. Однакъ въ тѣй хвили надѣйшовъ комисаръ поліціи Мекъ-Вальтеръ, лютый, ажъ искры зъ очей сыпались. Злі хлопцы поутѣкали. Але Якѣвъ Блѣвенсъ, свѣдомый свои невинности, вставъ и зачавъ одну зъ тыхъ промовъ изъ читанокъ, що-то кожда зачинае ся: „Охъ, пане!“ — хотяй въ дѣйствости нѣколи жаденъ хлопецъ, будь вѣнъ добрый чи злый, не зачинае свои бесѣды вѣдъ „Охъ, пане!“ Але комисаръ поліціи анѣ думавъ ждати на продовжене промовы Якова Блѣвенса. Вѣнъ хопивъ его за ухо, обкрутивъ нимъ кѣлька разъ, а вѣдтакъ замашисте копнувъ его въ замашенный нитроглицериною задъ. Въ тѣй хвили добрый хлопецъ вылетѣвъ крѣзь дахъ у воздухи, а вразъ изъ нимъ куснѣ зъ пятнадцати псовъ, що звисали вѣдъ него мовъ хвѣстъ у кота. Та й зъ комисаря поліціи и зъ зелѣзной гуты не осталось нѣ слѣду.

И такъ сердега Якѣвъ Блѣвенсъ не мавъ навѣтъ

нагоды выголосити послѣдней промовы, хочъ въ надѣѣ на се вытерпѣвъ столько лиха въ житію — хіба може промовивъ що тамъ у горѣ до птахѣвъ. А хотяй его кадовѣ упавъ на яблѣнку въ недалекомъ огородѣ, то таки решту его тѣла рознесло на всѣ чотири дѣльницѣ мѣста и було ажъ пять судово-лѣкарскихъ доходжень, чи вѣнъ померъ, чи нѣ, а коли померъ, то вѣдъ чого. Такого „розсѣяного“ хлопця вы певно ще нѣколи не бачили!

Такъ загиравъ ся добрый хлопецъ, що по силамъ своимъ дѣлавъ якъ найлѣпше, але пѣсля приписѣвъ читанокъ не мѣгъ осягнути нѣчого. Каждый ившій хлопецъ, що дѣлавъ такъ само якъ вѣнъ, тѣшивъ ся успѣхами, лише вѣнъ нѣ. Се дѣйстви дивный випадокъ и мабуť нѣколи не выяснитъ ся.

ЗЛЫЙ ХЛОПЕЦЬ.

Бувъ собѣ разъ злый хлопецъ — Джімъ звавъ ся хочъ вы — сли схочете трѣшки посвятити уваги — переконаєтесь, що у вашихъ читанкахъ злі хлопцѣ звичайно называють ся Джемсъ. Давне, але правдиве! Той одинъ звавъ ся Джімъ.

Вѣнъ не мавъ хорои матери — той хорои матери, що була бы побожна и хорувала-бъ на сухоты, що во-лѣла бы була лягти въ могилу, але держала еи при житію тѣлько велика любовь до дитины, тѣлько почуванє жаху, що якъ бы еи не стало, свѣтъ бувъ бы для еи дитины холодный и жестокий. Злі хлопцѣ въ читанкахъ звать ся по-найбѣльше Джемсъ и мають хору матѣрь, що то навчає малого казати: „а теперъ я йду спатоньки“ — а сама солодкимъ, тужливымъ голосомъ зако-

лысуе его до сну, цѣлуе его на дѣбранѣчь а потѣмъ укладыае при колысцѣ и заливае ся слѣзами. Зѣ снмъ же хлопцемъ було зовсѣмъ инакше. Вѣнъ называвъ ся Джимъ а его матери нѣчо не хибувало — не мала су-хѣтъ анѣ нѣчого такого. Ёи можна було радше назвати кременною, зовсѣмъ не була побожною а до того и за Джима не дбала анѣ трохи. Она казала, що якъ бы вѣнъ собѣ кареъ скрутивъ, не велика була бы шкода. Она, нагнавши его спати, не цѣлувала его, навпаки, ще наторгала ему ухо, коли хотѣла выйти зъ хаты.

Одного дня „позичивъ“ собѣ сей хлопчина ключа вѣдъ коморы, закрывъ ся туда и справивъ собѣ празникъ — наласувавъ ся конфітуръ, а щобы матери не заразъ помѣтила убутокъ, наливъ до слоя догтю. И потѣмъ не огорнувъ его нагле страхъ и нѣчо не нашѣптувало ему: „Щѣ ты зробивъ? чи то годить ся не слухати матери? чи то не грѣхъ таке чинити? щѣ чекае такихъ негѣдникѣвъ, що крадки зѣѣдають конфітуры своей дорогом, доброй матери?“ И опѣсля вѣнъ не упавъ въ самотѣ на колѣна и не присягъ собѣ, що вже не буде такимъ лиходѣемъ, та й не пѣднѣсь ся зѣ полекшою и веселостію въ серцю, абы пѣйти до матери, усе розказати ѣй, бламати еи о прощени, а напоследокъ приняти благословени вѣдъ неи, проливаючои слѣзы радости и вдячности. Нѣ! таке дѣе ся въ книжкахъ зѣ усѣма злыми хлопцами, але — дивне диво — зѣ Джимомъ було цѣлкомъ инакше. Вѣнъ пѣдѣвѣвъ собѣ конфітуръ и, не почуваячись до грѣха, безвстыдно сказавъ собѣ, що зробивъ дуже добре, доливъ догтю — такожь дуже добре, и ще засмѣявъ ся: „Тожь то стару пѣрве злѣсть, коли помѣтитъ се!“ А коли она помѣтила, вѣнъ боживъ ся, на чѣмъ свѣтъ, що нѣ о чѣмъ не знае; она вынарила его, кѣлько влѣзло ея, а вѣнъ

кричавъ що духа силы. Все у того хлопця було дивне, все діяло ся зъ нимъ зовсѣмъ инакше, анѣжь звычайно дѣе ся зб злыми Джемсами въ читанкахъ.

Одного дня вылѣзъ вѣнъ на яблѣнку сусѣда красти яблока. Та й не зломивъ ноги, не впавъ та й не скрутивъ руки; домашний песъ не кинувъ ся на него; не лежавъ тыжднями хорый у лѣжку, абы опбсла пѣднести ся зъ недуги сокрушенымъ и поправленнымъ. Де тамъ! вѣнъ накравъ яблокъ, кѣлько хотѣвъ, и злѣзъ здоровъ изъ яблѣнки. Та й зъ псомъ вѣнъ давъ собѣ раду: що песъ наблизивъ ся, а вѣнъ въ него цеглою. То було дивне — чогось такого нѣколи не бывало у тыхъ книжкахъ.

Одного дня укравъ вѣнъ учителеви ножикъ, а побоявши ся, що крадѣжь може выкрыти ся и вѣнъ набере буквѣвъ, пѣдсунувъ ножикъ въ шапку Джорджа Вильсона. Джорджъ, сынъ удовицѣ Вильсоновой, бувъ дуже моральный хлопчина, взорець доброго хлопця на цѣле село, завсѣгды послушный матери, нѣколи не сказавъ неправды, завдане усе вмѣвъ и до школы ходивъ якъ найпильнѣйше. Коли ножикъ знайшовъ ся въ шапцѣ, бѣдный Джорджъ, пѣчервонѣвши, похнюпивъ голову, якъ коли-бъ его грызла совѣсть. А коли вѣдтакъ учитель, болючо ураженный, повинивъ его о крадѣжь та й забиравъ ся рѣзкою выпарити дрожащій плечъ хлопчины — то не зъявивъ ся посередѣ нихъ сиво-волосый, поважанный розѣемникъ та й не крикнувъ въ нимпонующѣй поставѣ: „Пощануйте сего благородного хлопця! негѣдный виновникъ онъ тамъ! Я непомѣчено переходивъ по-при вѣдчиненій дверь школы и видѣвъ, хто и якъ допустивъ ся крадежи!“ И потому Джѣмъ не дѣбставъ заелуженои кары та й судья не выголосивъ промовы до плачущихъ школярѣвъ, не взявъ Джорджа.

за руку и не сказавъ ему, що такий хлопець заслугоує на вѣдзначенє, а вѣдтакъ не зробивъ ему пропозиціи: най приїде до него и живе въ него — буде канцелярію замѣтати, топити въ печахъ, бѣгати на посылки, дерева врубав, буде студіювати право и помагати єго жѣницѣ въ веденю домового господарства, прочій часъ може бавити ся, а за все те дѣстане сорокъ центівъ на мѣсяць и буде щасливый. Нѣ, щось такого можна подибати въ читанкахъ, а тутъ — Джімъ вигравъ. Нѣякій старый судья не увѣйшовъ нагле въ школу и не выволивъ зъ бѣды вабрцевого хлопця Джорджа, а Джімъ мавъ утѣху зъ того, бо ледви чи хто другій такъ, якъ Джімъ, ненавидѣвъ моральныхъ хлопцівъ.

Але найдивнѣйше було се, що коли Джімъ пѣйшовъ ловити рыбу въ недѣлю, не зрывала ся буря и грѣмъ въ него не вдаривъ. Роздивѣть вы усѣ наши читанки недѣльной школы до науки вѣдъ Нового року до Рѣздва, а такого wypadку, якъ сей, вы нѣгде не подыблете. Навпаки, вы тамъ знайдете, що всѣхъ злыхъ хлопцівъ, котрі въ недѣлю ловлять рыбу, мусить заскочити буря та й грѣмъ убити. Въ читанкахъ усе гримить и громы бють, коли злі хлопцѣ у недѣлю йдуть на рыбу. Що Джімъ якось уйшовъ бурѣ и грому, се для мене загадка.

Тому хлопчискови нѣчо не могло зашкодити. Вѣнъ пѣдсунувъ слонови въ менажеріи повну жменю табаки и слонъ не розваливъ єму головы хѣботомъ. Вѣнъ шаривъ у шафѣ за горѣвкою, а не помыливъ ся, не выпивъ салітряного квасу. Пѣтай батька узавъ єго стрѣльбу, пѣйшовъ полювати и не вѣдстрѣливъ собѣ трохи чотирохъ пальцівъ. Въ гнѣвѣ ударивъ сильно кулакомъ свою малу сестричку и она не хорѣла цѣле лѣто а вѣбнци й не умерла высказуючи передъ скономъ ла-

гдѣи слова прощена, котрѣ подвоювали бы его тугу. Нѣ, она то перебула.

Вѣнъ утѣкъ зъ дому и пустивъ ся на море, але не на те, абы опбсла, вернувши домѣвъ, побачити себе самотнымъ та опущенымъ, всѣхъ своихъ дорогихъ за-статѣ на тѣмъ кладовищи а колишне виноградомъ оповите житлѣ зъ молодечихъ лѣтъ запустѣле и зруйноване. Нѣ! вѣнъ вернувъ до дому пьяный якъ канона тутъ перша дорога его була — до коршмы.

Пѣдбѣшовъ у лѣта ѣ оженивъ ся, ставъ батькомъ численной родины, але одной ночи зарубавъ всѣхъ и вся сокирою. Усякими можливими циганьствами и лайдацтвами доробивъ ся богатства и вѣнъ теперъ най-нужденнѣйшій пѣдляка въ своѣмъ родиннѣмъ мѣстѣ, мужъ загально поважанный и членъ парламенту.

Такъ бачите, въ читанкахъ шкѣльныхъ вы не знайдете навѣтъ злого Джемса, котрый бы въ своѣмъ житю мавъ таке шалене щастѣ, якъ сей велегрѣшникъ Джѣмъ.

Переписка Редакціи.

„Статистикови моральности“. — Дайте менѣ спо-
кой зъ вашою статистикою! Я взявъ цѣлый вашъ крамъ
и запаливъ собѣ нимъ файку. Ненавиджу такихъ лю-
дей, якъ вы! Безнастанно вычисляете: въ якій спо-
сѣбъ чоловікъ пѣдрывае собѣ здоровле та ослабляє
розумъ — и кѣлько долярѣвъ та центѣвъ вѣнъ марно
тратить, сли зъ погубной навички курить девяťдесяť
два роки, и сли принагѣдно въ бѣлярдъ заграе, и сли
при столѣ позволить собѣ скляничну вина, и т. д. и т.
д. Вы безнастанно выраховуете: кѣлько женщинъ зго-
рѣло внаслѣдокъ небезпечнои моды носити криноліны,
и т. д. и т. д. Вы усе бачите рѣчь тѣлько зъ одного
боку. Вы слѣпѣи на фактъ, що въ Америцѣ старѣ люде
по-найбѣльше курять и пють каву, хотяй пѣсля вашон
теоріи они повинни були за-молоду померти; дальше
на фактъ, що веселѣ старѣ Англійцѣ пють вино и жи-
вуть, а огрядни старѣ Голляндцѣ до-схочу и пють и
курять, а таки усе старѣють ся та й грубнуть. Вы-жѣ
нѣколи не спробуете сконстатувати: кѣлько то курене
дае чоловікови правдивого вдоволення, розрывки и при-
ятности за часѣ его житя, — а се заважить у десяте-
ро тѣ грошѣ, якѣ бы вѣнъ зацадивъ залишаючи кури-

ти — або зъ другого боку: яку то величезну суму щастя тратять за часъ людского вѣку такій не курцѣ якъ вы? Рѣчь певна, они, вѣдмовляючи собѣ черезъ пятьдесятъ лѣтъ всѣхъ тыхъ дробныхъ грѣшныхъ при-
ятностей, можуть наощадити грошей, — але щѣ вони пѣчнуть зъ грѣшми? на що имъ здали ся грошѣ? Без-
смертнои ихъ душѣ мамона не спасе. Грошѣ можуть чоловікови служити единою на те, абы ними окупивъ собѣ вдоволенє и приятибсть; а коли вы ворогъ вдово-
леня и приятиности — то пѣ що грошѣ збивати? На те вы чей-же не замѣтите, що можете ужити ихъ лѣпше на добрый стравунокъ, далѣ на добродѣйный цѣли та на шѣдмогу просвѣтнымъ товариствамъ, — бо-жѣ самій знаєте, яяъ и цѣлый свѣтъ знає, що вы, люде безъ дробныхъ грѣхѣвъ, не выдасте й цента, а що-до вѣдлѣ скупитѣ собѣ такъ, що вы завсѣгды голоднѣ и слабо-
силѣ. Вы цѣлый день не вѣдважите ся засмѣяти, бо бо-
ните ся, щобы якій бѣдачище, увидѣвши васъ въ добромъ гуморѣ, не спробувавъ позичити у васъ доляра. У цер-
квѣ, коли ходять зъ такою збирати датки, вы тогдѣ кождый разъ на колѣнахъ, зануренѣ въ молитвѣ, лице накрывши долонями. Доходы свои вы нѣколи не подасте оцѣночному урядови по правдѣ. Вы-жѣ усе те самій знаєте — не правда? га? Ну добре, але въ такѣмъ разѣ по що вы продовжуєте собѣ того нужденне жите ажъ до повагого, засохлого вѣку старечого? На що щадите грошѣ, коли они для васъ зовсѣмъ а зовсѣмъ безъ вартости? Однимъ словомъ — чому вы не удалите ся де въ пустыню и не умрете, але вѣчно намагаетесь баламутити людей, щобы стали ся такъ само немилыми и такъ опротивѣли кождому, якъ вы черезъ свою „ста-
тистику морали“? Я зовсѣмъ не похваляю розпусты и вѣй не вѣддаю ся; але такожѣ не маю нѣ дробки до-

вѣря до чоловіка. безъ деякихъ малыхъ грѣшківъ, — тому й о васъ не хоху навѣть чути. Менѣ здаєсь, вы той самий чоловікѣ, що то тамтого тыжня говоривъ менѣ довжезну проповѣдь противъ понижаючого налогу куреня цигарѢвъ, а потому, якъ мене не було дома, вѢнъ прийшовъ знова и своими злочинными неспалимыми рукавицами выволѣкъ зъ хаты мою красну пѣч.

„Молодому писателеви“. — Такъ, Агассі*) справдѣ поручає писателямъ ѣсти рыбу, бо фосфоръ, який мѣститъ ся въ рыбѣ, вытворює мозокъ. На стѢлько ваша правда. Але що-до того, кѢлько рыбы вамъ треба зѣѣсти, не знаю яку дати вамъ пораду — бодай не знаю на певно. Ся статья, котру вы на пробу надѢлали, єсть звычайною пересѣчною працею, на яку вы годнѣ здобути ся, то — на мою гадку — оттакъ кѢлька китѢвъ було бы хвилево зовѣмъ досыть для васъ. Не зъ найбѢльшой сорты, але звычайныхъ, добрыхъ китѢвъ середной величины.

„Налоговому жѢбракови“. — Нѣ, не приймайте банкнотѢвъ at par.

„Ст. Клеръ! ГѢдѣнсь въ Лосъ Ангелесъ. — „Мое жите зломане. Я любивъ, любивъ идеально, шалено, а тотя, котру я любивъ, холодно вѢдвернулась

*) Agassiz — ученый, славный природознавецъ уродженецъ Швайцаріи (род. 1807), переселивъ ся 1846 до ПѢвнѢчной Америки, де професоровавъ въ Бостонѣ, а опѢсля въ Нью-КембрѢджъ. Однимъ зъ головныхъ предметѢвъ его научныхъ розслѢдѢвъ були рыбы.

вѣдъ мене и вщасливила своєю любовю другого. Щѣ бы вы менѣ порадили?"

То и вы повинні зъ своєю любовю звернути ся до другого — або й до кѣлькохъ, коли маєте бѣльшій вибѣръ. Дальше — робѣть усе, що лишъ можете, абы своѣй давнѣйшѣй милѣй затронти жите. Въ романахъ ширять дурну гадку, що чимъ щасливѣйша дѣвчина зъ другимъ мужчиною, тымъ щасливѣйшій єи щастемъ и давній єи коханецъ, котрому она жите зломилла. Не вѣрте въ такій вѣсенѣтницѣ! Чимъ бѣльше має дѣвчина причини каяти ся, що не вийшла за васъ, тымъ бѣльше будете вы почувати вдоволенє. Оно не поетично, але за те дуже здорова теорія.

„Аритметикови“ въ Вѣрджініи, Невада. — „Коли куля зъ гарматы потребує 31,₂ секундъ, щобы перелетѣти 4 милѣ, вѣдтакъ 33,₈ секундъ на дальшій 4 милѣ, потому 35,₈ секундъ зновъ на чотирь милѣ, и коли скорѣсть єи лету въ тѣмъ самѣмъ вѣдношеню усе меншає, — кѣлько часу буде она потребувати, щобы перелетѣла 1500 миліонѣвъ милѣ?“

А чи я знаю?

„Пильному школяреви“ въ Оклендѣ. — Такъ, ваша правда — Америку вѣдкывъ не Александеръ Селькѣркъ.*)

*) Selkirk — герой знаного романа Данила Дефо (Defoe) п. заг. „Robinson Crusoe“ (чит. Робінзъ Крузо). Тематъ до того романа взявъ Дефо зъ исторіи шкотского моряка Селькѣрка, котрый чотирь роки переживъ самъ одинъ на островѣ Хуанъ-Фернандесъ, доки 1709 р. не знайшовъ єго оденъ англійскій корабель.

„Вѣдправленому любови“. — „Я люблю и все ще люблю красну Едвіту Говардѣвну и мавъ намѣръ оженити ся зъ нею. Але ахъ! Коли я тамтого тыждня перебувавъ въ Беніціи, она вѣддала ся за Джонса. Чи щасте того житя вже на вѣки пропало? Чи нѣякои нема вже рады?“

Розумѣе ся, надѣя є. Коже право, писане чи неписане, стоить за вами. Не дѣлане, але намѣръ становить злочинъ — або иншии словами: становить чинъ. Коли вы своему сердечному приятелю скажете, що вѣнъ божевѣльний, и вы намѣряли обидити его, то єе єсть обида; але сли вы лише такъ жартуєте и не хочете его обидити, то се не обида. Коли вашъ револьверъ выпалить при падковѣ и убѣ кого, вы можете выйти зъ того безкарно, бо вы не сповнили убійства; коли-жъ вы зъ очевиднымъ намѣромъ приступаете до убійства и оно вамъ зовсѣмъ не удасть ся, то законъ такъ стоить на тѣмъ, що намѣръ становить злочинъ и вы винни убійства. Ergo: Коли-бъ вы були оженили ся зъ Едвітою при падковѣ, не мавши до того намѣру, вы въ дѣйствости зовсѣмъ не були бы оженені зъ нею, бо актъ женитьбы безъ того намѣру бувъ просто неможливый. Такъ само выходитъ — строго пѣсля духа закона — що коли вы зъ розмысломъ намѣряли оженити ся зъ Едвітою а не вчинили того, то такъ вы оженені зъ нею — бо, якъ я сказыавъ выше, намѣръ рѣшає о злочинѣ. Отже рѣчь ясна якъ сонце, що Едвіта єсть вашою жѣнкою. А що-до того, чи є для васъ яка рада, — то, розумѣе ся, є: возьмѣть дручѣкъ и выгаратайте Джонса, кѣлько лишь влѣзе ся. Каждый прецѣнь має право боронити свою жѣнку передъ залицанками иншихъ мужчинъ! Але вы маєте ще другу можливѣсть: Вы були оженені зъ Едвітою найпер-

„Вѣдправленому любови“. — „Я люблю и все ще люблю красну Едвіту Говардѣвну и мавъ намѣръ ожени́ти ся зъ нею. Але ахъ! Коли я тамтого тыждня перебувавъ въ Беніціи, она вѣддала ся за Джонса. Чи щасте того житя вже на вѣки пропало? Чи нѣякои нема вже рады?“

Розумѣе ся, надѣя є. Коже право, писане чи неписане, стоить за вами. Не дѣлане, але намѣръ становить злочинъ — або иншии словами: становить чинъ. Коли вы своему сердечному приятелю скажете, що вѣнъ божевѣльний, и вы намѣряли обидѣти его, то єе єсть обида; але сли вы лише такъ жартуєте и не хочете его обидѣти, то се не обида. Коли вашъ револьверъ выпалить при падковѣ и убѣ кого, вы можете выйти зъ того безкарно, бо вы не сповнили убійства; коли-жъ вы зъ очевиднымъ намѣромъ приступаете до убійства и оно вамъ зовсѣмъ не удасть ся, то законъ такъ стоить на тѣмъ, що намѣръ становить злочинъ и вы винни убійства. Ergo: Коли-бъ вы були оженили ся зъ Едвітою при падковѣ, не мавши до того намѣру, вы въ дѣйствости зовсѣмъ не були бы оженені зъ нею, бо актъ женитьбы безъ того намѣру бувъ просто неможливый. Такъ само выходитъ — строго пѣсля духа закона — що коли вы зъ розмысломъ намѣряли ожени́ти ся зъ Едвітою а не вчинили того, то такъ вы оженені зъ нею — бо, якъ я сказыавъ выше, намѣръ рѣшає о злочинѣ. Отже рѣчь ясна якъ сонце, що Едвіта єсть вашою жѣнкою. А що-до того, чи є для васъ яка рада, — то, розумѣе ся, є: возьмѣть дручѣкъ и выгаратайте Джонса, кѣлько лишь влѣзе ся. Каждый прецѣнь має право боронити свою жѣнку передъ залицанками иншихъ мужчинъ! Але вы маєте ще другу можливѣсть: Вы були оженені зъ Едвітою найпер-

ше — на основѣ своего обдуманого намѣру — отже вы можете теперь обжалувати еи за двомужство, бо она потому пѣйшла за Джонса: Ба, сей замотаный выпадокъ має ще одну сторону: Вы намѣряли оженити ся зъ Едвітою, отже она, по закону, есть вашою жѣнкою — на те нѣчого не порадимо. Тымчасомъ Едвіта не вышла за васъ, а сли она и не мала намѣру бути вашою жѣнкою, то вы, очевидно, не е еи мужемъ. Она, выйшовши за Джонса, стала ся винною двомужства, бо була жѣнкою иншого — и доси все въ порядку; але зновъ — помѣркуйте добре! — она, вѣддаючись за Джонса, не мала иншого мужа, отже ѣ не допустила ся двомужства. Глянувши на сей выпадокъ зъ того боку, то Джонсъ оженивъ ся зъ дѣвчиною, котра заразомъ була вдовою и такожь жѣнкою другого, але була безъ мужа, нѣколи мужа не мала и нѣколи не намѣряла выходити за-мужъ, отже ѣ не була нѣколи замужною. А пѣсля того самого вывода вы е безженный, бо вы нѣколи не були мужемъ, — и жонаты ѣ, бо маєте жиучу жѣнку, — и на всякій способъ вдовецъ, бо вамъ зрабовано тую жѣнку, — а попередъ усего вы скѣнченый о селъ, бо по що вамъ було вхати до Беніціи, коли ситуація була така замотана?... А теперь я ѣ самъ въ хаосѣ того незвычайного випадку такъ замотавъ ся, що мушу залишити далѣ снувати для васъ рады, бо вкѣнци я готовъ ще стати баламутнымъ и неяснымъ. Менѣ здаеть ся, я бувъ бы въ силѣ почати вести далѣ доказъ зъ-вѣдти, де я урвавъ, а повѣвши его хвилю строго льогічно, я мѣгъ бы може, на вдоволене ваше, доказати, що або васъ нѣколи не було на свѣтѣ, або вы теперь небѣщикъ, отже ѣ до бѣса здала ся вамъ тота вѣроломна Едвіта. Гадаю, я бы се втявъ, коли-бъ оно васъ яко-такое успокоило.

„Молодой матери.“ — Отже вы думаете, что мала дитина есть „чудомъ красы и завсѣгды утѣха“? Ну, думка гарна, але не нова; кожда корова думаете те саме о своихъ теляти. Може корова думаете меньше елегантно, але такъ думаете. Тому я и шаную корову. Всѣ мы поважаемо той зворушающей материнской инстинктъ, де только стрѣтимо его, чи въ пышной палатѣ, чи въ простой хатинѣ коровы. Але справдѣ, ласкава панѣ, коли я розберу рѣчь зъ всѣхъ бокѣвъ, то не скажу, чтобы вы мали правду въ каждомъ випадку. Дитины замурзаною, зъ запущенымъ носомъ чей-же годѣ зъ чистою совѣстію назвати „чудомъ красы“, а позаякѣ дитинный вѣкъ требуется лишь три короткіе роки, то нѣяка дитина не можете мати претенсіи бути утѣхою „завсѣгды“. Прикро менѣ такъ въ одномъ реченіи руйновати двѣ третины вашей милой думки; але зъ огляду на мое редакторское становище не вѣльно менѣ стерпѣти, чтобы вы баламутили и туманили публику своими подхлѣбками. Я знаю въ сѣмъ мѣстѣ одну дитину на восемнадцатомъ мѣсяці, дѣвчинку, що не выдержитъ въ роли „утѣхи“ навѣтъ двадцать чотири годинъ, не то „завсѣгды“. Она що-до характеру и аппетита выявляетъ вѣлька такихъ дивныхъ ненормальностей, о якихъ я нѣколи не чувавъ. Подамы вамъ тутъ переглядѣ операций той дитины, якѣ она сама за одинъ-однѣській день выдумала, уплянувала и перевела въ дѣло, безъ понуки або помочи вѣдъ матери або вѣдъ кого-небудь. А те, що я оповѣдаю, можуть потвердити свѣдѣки подъ присягою. Отже тая дѣвчинка зѣбла насампередъ дванадцать пігулокъ хинины вразѣ изъ пуделочкомъ, потѣмъ злетѣла долѣ сходами, подвела ся зъ синими й червонными тузами на чолѣ та й розглянулася за дальшою работою и забавою. Знайшла скляне наместо зъ мосяжными приздабами, потовкла, зѣбла

скло, а вѣдтакъ полѣкала мосяжъ. Потому выпила зъ двадцать капель опіума и вѣльканацять ложокъ сильного камфорового спірту. Бѣльше опіума не пила, бо вже не було. Опѣсля лягла горѣлицъ и давай всувати собѣ дѣр-
жално ложки пять чи шѣсть цалѣвъ глубоко въ гор-
тань! — та й такъ добре захала, що мати зъ тяжкою
бѣдою выдобула, не вытягнувши вразъ и кусника дити-
ны. Теперъ маленька дѣстала апетитъ зновъ на скло.
Стовкла вѣлька чарочокъ вѣдъ вина и гѣмала, не пыта-
ючи, що вѣлька разѣвъ скалѣчила ся. Потѣмъ зѣѣла
порцію масла, соли й перцю, беручи все на одинъ разъ
ложечку масла, ложечку соли, ложечку перцю та й три
або чогири сѣрнички. Вѣдтакъ обмыла собѣ голову мы-
ломъ, решту мыла зѣѣла а мылиня пила стѣлько, скѣлько
лишь змогла. Теперъ выбрала ся она до коровы и, якъ
коли бы вѣла зъ коровою за панѣ-брать, хопила ен за
хвѣстъ а корова копнула ен въ голову. У вѣльныхъ хви-
ляхъ, коли припадкомъ тая „завсѣгды утѣха“ не мала
въ плянѣ чогось особливого, убивала часъ тымъ, що ку-
дасъ вылѣзала и назадъ спадала, а при тѣй операціи усе
щось собѣ заподѣяла. Я не знаю ся на дѣтяхъ, тому
може бути, що я звеличавъ мовъ яке диво такій рѣчи,
якій не здивують нѣкого, хто знае дѣти. Тымчасомъ я
гадаю, що оно такъ не е, ддятого ще разъ кажу, що о
дѣяльности тои дитины розказавъ я свату правду;
а коли-бъ хто сумнѣвавъ ся, можу ему тую дитину по-
казати. Дальше — я ручу, що она проковтне все, що
ѣй тѣлько дастѣ (не можу ручити хибѣ за одно — за
жовало), та що она упаде зъ кождою высоты, на яку ен
вынесете (тѣлько застерѣгаю, щобы все узгляднати ен
нахилъ до паданя головою, ддятого треба выбирати точ-
ку досыть высоко, абы она могла выконати се пѣсля
свого бажаня). Але, якъ мѣреую, я вѣдбѣгъ вѣдъ рѣчи,

тому выскажу безъ дальшихъ доказівъ ще разъ свое пересвѣдченє, що не кожда дитина єсть „чудо краси“ и „завсѣгды утѣха“.

„Аритметикови“. Вірджінія, Невада. — „Я одушевлений студентъ математики и менѣ такъ прикро, що жбй поступъ разъ-у-разъ ганують тѣ загадочнїй арифметично-технічнїй подробиць. Будьте-жъ ласкаві, пояснѣть менѣ рбаницю мѣжъ геометрією а конхіольогією!“

Зновъ васъ наднесло зъ вашими арифметичними дурницями теперъ, коли плюгавый нежить дихати менѣ не дає. Коли-бъ вы могли побачити той виразъ погорды, якїй передъ хвилею омрачивъ менѣ лице а зъ остатнѣмъ пчихомъ розпирсѣ на всѣ боки мовъ розбите зеркало, вы певно не були бы менѣ завдавали того паскудного пытаня. Конхіольогія то наука, яка зъ математикою не має жадного дѣла, она займає ся лише шкарлупами. Але таки, строго рѣчь беручи, не єсть конхіольогомъ той, хто яйце оббирає — ну, на сѣй перлѣ сарказму така бездушна мушля, якъ вы, не розумѣє ся. Вы порбвняйте конхіольогію а побачите рбаницю и мати-мете вѣдповѣдь на свое пытанє. Тѣлько зъ геометрією, не морочте мене далѣ арифметичными мерзотами, доки не довѣдаєтесь, що нежить уже вѣдчепивъ ся мене. Я въ сѣй хвили маю страшенну ненависть до васъ — де-жъ пакъ! мучите мене въ такїй спосббъ, а я нѣ до чого не здалый, тѣлько пчихати, бѣсити ся та хустильки розпорскувати на атомы. Якъ бы я васъ теперъ мавъ на вѣддаль стрѣлу передъ своимъ носомъ, згасивъ бы-мъ вамъ житє, якъ лойову свѣчку.

О упадку штуки брехнѣ.

*Вѣдчитъ данный пѣдъ дискусію на застѣданю Товариства для исторіи п старинностей въ Гатфордѣ та й высланный на конкурсъ по розписаню нагороды триста долларѣв *).*

Попередъ всего застерѣгаю ся, що я не маю на думцѣ, мовъ-бы то обычай брехнѣ якъ-небудь пѣдзупавъ або пѣйшовъ у забутѣ. Нѣ! бо брехня яко честнота, яко засада, тривати-ме во вѣки; брехня яко приємнѣсть, яко вѣдрада, яко прибѣжище въ бѣдѣ, четверта грація, десята муза, найлучша и найвѣрнѣйша приятелька чоловѣка, єсть безсмертна и не може щезнути зъ лица землѣ, доки сесе Товариство єствує. Я, зъ жалемъ, говорити му о упадку штуки брехнѣ.

Кождый чоловѣкъ зъ высшими думками, чоловѣкъ правдивого сердца, дивлячись на нинѣшну отяжѣлу й нужденну брехню, мусить сумувати, що така благородна штука а такъ понижена. Въ сѣмъ многодосвѣднѣмъ Товариствѣ дотыкаюсь я сєи темы очевидно лишъ не-

*) Не дѣставъ нагороды.

смѣливо, — то такъ, якъ бы яка ветха дѣва брала ся давати науку матерямъ въ Израили, якъ они мають дѣти плекати. Не яло ся менѣ критикувати васъ, мои панове — васъ, що майже всѣ вѣкомъ старшій вѣдъ мене та й въ тѣмъ фаху бѣльше тямущій нѣжъ я — а коли-бъ тутъ и тамъ могло вамъ щось таке повидѣти ся, то будьте певнѣй, що оно буде по-найбѣльше въ змыслѣ радше похвалы нѣжъ доганы. Бо и дѣйстно, коли-бъ тая найкрасша зъ красныхъ штукъ найшла всюды таку дбалѣсть и заохоту и совѣстну опѣку и пѣдпору, якъ въ отсѣмъ Товариствѣ, тогдѣ я не потребувавъ бы выводити того свого жалю и не зронивъ бы-мъ нѣ единой слѣозы. Говорю се не зъ облестности, а ретельно, держачи ся засады: честь кому честь! *(Я маю намырѣ въ свѣжѣ мѣсци навести имена и поясняющіе примѣры, але зъ деякихъ позначъ, які проявили ся посередѣ збранихъ, вѣмркувавъ я, що лѣпше буде не запускати ся въ подробности, а вести рѣчь загально.)*

Не знаю другого такъ непохитного факту, якъ той, що брехня есть конечнымъ выслѣдомъ нашихъ вѣднѣснѣ — тожъ и вывѣдъ, що она есть честнотою, ясный якъ сонце. Нѣяка честнота не може дѣйти до найширшого розповсюдненя безъ дбалого и запопадливого плеканя ея — отже розумѣе ся само собою, що и нашон треба вчити въ школахъ, въ дома, ба навѣтъ въ часописяхъ. Бо що зможе неукій, неправный брехунъ супротивъ вышколеного знавця? Щѣ я можу супротивъ пана Пер — супротивъ адвоката? Свѣтъ потребуе р о з у м н о и брехнѣ. Иногда думаю собѣ, що навѣтъ лѣпше и здоровѣйше було бы зовсѣмъ не брехати, а нѣжъ брехати нерозумно. Дурна, ненаукова брехня часомъ не дѣлае, такъ само, якъ правда.

А теперъ погляньмо: щѣ кажутъ фільософы.

Прошу розважити поважну пословицю: „дѣти и дурнѣ говорятъ за всеѣгда правду“. Изъ сего выводъ ясный: люде дорослѣ и мудрѣ нѣколи не говорятъ правды. Историкъ Пареманъ пише: „Засада правдомовности може посунутись ажъ до глупоты“. А на другомъ мѣсци той самой главы читаемо: „Давне то выречене, що не за всеѣгда треба казати правду; а хто — мороченый хоробливою совѣстливостію — налогово ломить сесю засаду, той дурень и кождому остогидне“. Сказано остро, однакъ оно правда. Нѣхто зъ насъ не мѣгъ бы жити вкупѣ зъ налоговымъ правдомовцемъ, — але, Богу дякувати, навѣть не потребуемо. Налоговый правдомовець — просто небылиця: такого нема та й нѣколи не було. Розумѣе ся, е люде, що думаютъ, мовь-то они нѣколи не брешуть; тымчасомъ такъ не е — и се самодурство належить до тыхъ рѣчей, що неславою верывають нашу такъ звану цивілізацію. Кождый бреше — кождого дня, кождой години, на явѣ, въ снѣ, въ мрѣяхъ, въ утѣсѣ, въ горю; коли языкъ на припонѣ, то руки, ноги, очи, постава — усе обманюе, и то свѣдомо. Навѣть у владики — два языки але лишѣмъ се.

Въ однімъ далекѣмъ краю, де я колись проживавъ, дамы мали звычай робити собѣ веругъ візиты — они нѣббы то зъ почутя приязности мусѣли конечно бачити одній другихъ. А коли така дама вернула до дому, кликнула урадувано: „Нинѣ зробила я шѣснацять візитъ, а чотирнацять не застала дома!“ — и треба було видѣти того велике еи вдоволене. Очевидно, мнине еи бажане побачити тыхъ чотирнацять — та й тамтѣ двѣ, у котрыхъ она менше мала щастя — було тою найзвычайнѣйшою и найлагѣднѣйшою формою брехнѣ, яку досыть вдачно называють збоченемъ вѣдъ правды. Чи

можна еи оправдати? Зовсѣмъ певно! Она красна, она благородна, бо еи цѣль — не абы осягнути яку-тамъ жористъ для себе, але абы шѣснацятьомъ зробити прїятнѣсть. Твердосердный крамаръ правды отверто давъ бы пѣзнати або й сказавъ бы просто зъ моста, що ему байдуже бачити такой особы — ну и показавъ бы ся осломъ, бо обидивъ бы зовсѣмъ безъ потреби. Дальше дамы въ тѣмъ далекомъ краю мали звычай — але що то! они мали тысячь прїятныхъ способѣвъ брехати, а все те походило зъ благородныхъ мотивѣвъ и приносило чеесть ихъ розумови та й ихъ серцямъ. Тому й не потрібно запускати ся въ подробицѣ.

Мужчины въ тѣмъ далекомъ краю були брехуны оденъ въ одного. Вже само ихъ „Якъ ся маєте?“ було брехнею, бо они не пытали справдѣ о те, якъ хто ся мавъ, — хибѣ коли то були підприємцѣ похоронѣвъ. Звычайному чоловѣкови вѣдповѣдало ся брехнею — бо нѣхто не ставивъ совѣстности дїягнозы свого стану, кождый вѣдповѣдавъ на вгадъ и завсѣгды грубо промахнувъ ся. Брехало ся и передъ похороннымъ підприємцемъ, говорило ся, що вже туй-туй конецъ, — се брехня зовсѣмъ похвальна, бо одного нѣчо не коштувала, а другого утѣшила. Коли хто чужій загостивъ до кого не въ пору, говорило ся сердечно: „Дуже менѣ мило!“ а въ глубинѣ серця думало ся: „Бодай тебѣ було занесло до людоѣдѣвъ и то пѣдъ самый обѣдъ!“ Але коли гѣсть вѣдходивъ, говорило ся зъ жалемъ: „Що? справдѣ мусите вѣдходити“ и дѣдало ся: „Просимо загостити зновъ якъ найскорше!“ И оно нѣчо не вадило, бо гѣсть добре знавъ, що кипѣло въ господарѣ, а зновъ господаръ обѣйшовъ ся зъ гостемъ зовсѣмъ вѣчливо. А нехай бы тутъ ишло було по правдѣ! Оба були бы геть сквасили ся!

На мою думку вся та вѣчлива брехня есть милою и благодатною штукаю. И ей треба плекати. Найвысша, завершена вѣчливѣсть — то красный будынокъ, вѣдъ фундаментѣвъ ажъ до вершка зложеный зъ принадныхъ и позолоченыхъ формъ любязной й несамолюбной брехнѣ.

Надъ чимъ я жалѣю, то надъ тымъ, що все бѣльше бере верхъ брутальна правда. Трудѣмъ ся, кѣлько мога, щобъ ей выкоренити! Обиджаюча правда нѣчимъ не лѣпша вѣдъ обиджаючою брехнѣ. Нѣ одна нѣ друга не повинна нѣколи зъ устъ выйти. Кто говорить обиджаючу правду, бо иначе, мовлявъ, утративъ бы спасене душѣ, той нехай зважить, що така душа властиво не варта спасеня. Кто збреше, абы якого сѣромаху вызволити зъ халепы, о такѣмъ ангелы певно говорятъ: „Дивѣть, ось лицарска душа: свое власне добро посвячує за-для помочи ближньому. Хвалѣте сего великодушного брехуна!“ Обиджаюча брехня не гѣдна хвалы, але такъ само и обиджаюча правда. Се фактъ, признанный закономъ о обидѣ чести.

Мѣжъ иншими звичаевыми брехнями маємо брехню мовчущу, — обману, якои хтось допускає ся, коли попросту мовчить и затаює правду. Богато упертыхъ крамарѣвъ правды вѣддають ся тому грѣхови, а думаютъ, що они не брешутъ, коли не говорятъ брехнѣ.

Въ тѣмъ далекомъ краю, де я колись живѣ, було одно любе вство — дама, у котрой кождый рухъ бувъ благородный и чистый та й характеръ такій самый. Одного дня бувъ я тамъ гостемъ и якось принагѣдно за столомъ сказавъ я, що мы все на купу брехуны. Ей се вразило и она замѣтила:

— Ба чей-же не все?

То дѣяло ся ще въ часѣ, коли мы не знали Рина-

for'у*), отже я, розумѣсь, вѣдповѣвъ їй не такъ, якъ бы-мъ вѣдповѣвъ нинѣ, але я вѣдрубавъ отверто:

— Таки такъ, всѣ — всѣ мы брехуны, безъ винки.

Она вдивила ся въ мене мало що не обиджена и сказала:

— Якъ се? те и я?

— Очевидно! на мою гадку вы належите навѣтъ до фаховыхъ.

— Пстѣ! пстѣ! дѣти!

Зъ огляду на дѣти, що були въ нашої комнатѣ, мы залишили той тематъ и балакали о чомъ инчѣмъ. Але коли дѣтвора уступила ся, дама повернула до перерваного темату и сказала:

— Я поставила собѣ за правило житя — нѣколи не збрехати и анѣ на хвильку вѣдъ сего я не збочила.

На те я замѣтивъ:

— Зовесѣмъ не хочу вамъ ухибити, але дѣйстно вы за весь часъ, якъ я тутъ сиджу, брехали ажъ вамъ ся зъ носа курило. Менѣ се було дуже немило, бо я не привыкъ до того.

Она зажадала вѣдъ мене навести їй примѣръ — лишь оденъ-однѣській примѣръ.

Отже я сказавъ:

— Добре, наведу вамъ примѣръ: Ось лежить невыповнений дуплікать формуляря, якій вамъ прислали зъ оклендского шпиталя черезъ дозорницю хорыхъ, коли она прийшла обходити вашего малого сестрѣнца на часъ тяжкой его недуги. Той формуляръ ставить усякій

*) То титулъ одной комичной оперы, що въ Америкѣ придбала собѣ була велику славу, а въ нѣй выступала одна особа ажъ до смѣшности правдомовна.

пытання про поведене дозорницъ: „чи въ ночи, дозираючи хорого, не заснула коли?“ — „чи часомъ не занедбала дати хорому лѣку?“ и такъ далѣ. Въ тѣмъ формулярѣ наказують васъ давати вѣдповѣди дуже совѣстно и рѣшучо, бо интересъ службы wymagaє, щоби дозорницю за недбальство покарати грошевою карою або и якъ инакше. Вы говорили менѣ, що дозорниця просто очарувала васъ — она мала десять тысячъ честнотъ а тѣлько одну хибу, именно: вы нѣколи не могли на ней спустити ся, що она обгорне Ивася бодай на половину такъ якъ треба, коли вѣнъ жде на холодѣмъ крѣслѣ, заки она владить ему тенлу постѣль. Вы выповнили дуплікаты сен картен и вѣдослали дозорницею назадъ до шпиталя. И якъ вы вѣдповѣли на отсе пытане: „чи дозорниця нѣколи не провинила ся недбальствомъ, котрого наслѣдкомъ могла бути перестуда хорого?“ Дайте руку! — тутъ въ Калифорніи все рѣшаєся закладомъ: десять долларѣвъ противъ десять центѣвъ, що у вѣдповѣди на се пытане вы збрехали.

— Нѣ, того я не вчинила, — вѣдповѣла она, — я тамъ лишила порожне мѣсце.

— Отже маєте! — Вы мовчущо збрехали. Вы допустили таку тамъ думку, що въ тѣмъ зглядѣ не маєте нѣякого закиду.

— Овѣ! — замѣтила она, — то се у васъ брехня? Якъ же менѣ годило ся згадувати о тѣй единѣй си хибѣ, коли она прецѣнь була така добра? То було бы жестоко!

Я вѣдповѣвъ:

— Брехати завсѣгды треба, коли тымъ можна осягнути щось доброго. Ваше чувство було якъ повинно, тѣлько вашъ судъ не бувъ зрѣлый, а то зъ нерозумною практики. Розважте теперъ наслѣдокъ того вашего

„збоченя“. Певно вамъ вѣдомо, Уіллі пана Джонса лежить тяжко хорый на шкарлатину — и теперь тая дѣвчина, черезъ вашу таку горячу захвалу, вже е тамъ и дозираве малого. Вся родина, до упаду втомлена, спить сномъ праведныхъ уже чотирнацять годинъ, здавши свого любимця зъ повнымъ довѣремъ въ тѣ злощастнѣй руки — бо вы, якъ праведникъ Джорджъ Вашингтонъ, маєте мѣжъ людьми сла — Ну, коли на завтра вы не задумали чого иншого, то я зайду и заберу васъ на похоронъ, бо-жь прецѣ вы будете особливо интересованій въ сѣй пригодѣ — и то интересованій лично, такъ само якъ предприимецъ похоронный.

Але то вже була бесѣда на вѣтеръ. Я ще не скѣпчивъ, а она вже сидѣла у возѣ и гнала — своростию трицять миль на годину — до дому Джонса уратувати зъ малого Уіллі бодай те, що ще захопить, и розказати усе, що знала о небезпечной дозорниці. Та все те було злишне, бо Уіллі бувъ здоровъ якъ рыба! — я, бачите, збрехавъ. А все-таки она ще того самого дня пбслала до шпиталѣ кѣлька рядковъ, що виповнили рубрику полишену порожньо и навела факты якъ найдокладнѣйше.

Теперь бачите, похибкою тон дамы не було те, що она брехала, але що брехала нерозумно. Она повинна була тамъ сказати правду, а дальше на паперѣ догодити дозорниці якимись выдуманымъ компліментомъ. На примѣръ могла написати: „Въ одиѣмъ зглядѣ тая дозорниця знаменита — при дозираню нѣколи не храпить“. Майже вожда дробна а зручненька брехня була бы надолужила тее прикре але конечно подане правды.

Брехня есть явищемъ загальнымъ — всѣ мы брешемо та й инакше не можемъ. Дятого здоровый розумъ наказуе привычати брехати розважно, мудро. — бре-

хати въ добромъ намѣрѣ, а не въ зломъ, — брехати на пожитокъ другимъ, а не собѣ, — брехати цѣлющо, со-
лодко, приязно, а не жестоко, оскорбляючо, злобно, —
брехати гладко и вѣжливо, а не незручно и грубо, — бре-
хати певно, свободно, крепко, съ пѣднесеною головою, а
не кульгаво, путаючись, съ малодушностію на лицѣ,
якъ коли-бъ мы соромили ся своего высокого званя.
Тогдѣ побудемо ся тои захопчующои и зачумляющей
правды, що край нашъ губить, — тогдѣ станемо вели-
кій, добрый и величній, яко гѣдній жителѣ сего свѣта, де
навѣтъ всеблагая природа звычайно бреше — вынявши
хибѣ, коли заповѣдае препогане вѣрема. Тогдѣ —
але я ще новѣкъ и слабый початковецъ въ сѣй милбй
штуцѣ, я не берусь учить сего Товариства!

Безъ жарту, я думаю, що оно конче потрѣбно —
розслѣдити разумно: якій роды брехнѣ мы найрадше
и съ наибѣльшимъ пожиткомъ повиннй дозволити —
бо-жь усѣ мы прецѣнь брехати мусимо и всѣ бре-
шемо, — а якій зновъ рады найрадше оминати. И отсе
то справа, яку я пѣсля своего пересвѣдченя можу съ
повнымъ довѣремъ вѣддати въ руки сего досвѣдного
Товариства — сего корпорациі зрѣлыхъ мужѣвъ, ко-
рыхъ въ тѣмъ зглядѣ можна безъ всякой облестности
назвати класичными майстрами.

Новый рѣдъ злочину.

Америка въ другѣй половинѣ девятнадцатаго столѣтя може выказати деякі найоригінальнѣйшія випадки божевѣля, якѣ тѣлько значѣ въ исторіи.

Ось на примѣръ випадокъ Балдвіна въ Огіо, якій лучивъ ся въ сѣмдесятихъ рокахъ. Балдвінъ бувъ зъ дѣточихъ лѣтъ напастливон, злобнои и местной вдачѣ. Одному хлопцеви выбивъ око и анѣ словечкомъ не виявивъ жалю. Та й не одно ще таке вдѣявъ. Але напоследокъ учинивъ щось таке, що вже треба було брати дуже поважно. Вѣнъ змеркомъ пѣйшовъ до одного дому, застукавъ, а коли мешканецъ вѣйшовъ, вѣнъ застрѣливъ его. Потому кинувъ ся вѣкати, але его зловили. Два днѣ передъ тымъ вѣнъ зъ пустѣты збыткувавъ ся надъ бѣднымъ калѣкою, а той чоловікъ, на котрѣмъ вѣнъ убійчою кулею кроваво пѣмстивъ ся, ударивъ его за те. Отсе бувъ той випадокъ Балдвіна.

Процессъ тягнувъ ся довго и розбуджувавъ зворушене. Цѣле мѣсто було крайно розъярене. Всѣ мали одну гадку, що сей злобный поганецъ доводѣ вже наконивъ лиха, а теперь повинно статись по закону. Та они помылились. Балдвінъ, бачите, бувъ божевѣльный тогдѣ, коли сповнивъ чинъ — а они якъ разъ о тѣмъ не подумали. Его оборонецъ перевѣвъ доказъ, що

Балдвінъ въ день скрытовбійства о пбвъ одинацатов години передъ полуднемъ збожеволѣвъ и божевбле тримало его, якъ-бы втявъ — одинацать години и пбвъ. Симъ убійство було умотивоване и Балдвіна убольнили. Такъ бачите — коли-бъ судъ ббльше бувъ слухавъ бесѣды безтямной розворушенои товпы, анѣжъ переведеного доказу адвоката, було бы тото бѣдне, нещасливе сотворѣне, навѣджене божевбльствомъ, пострадало такъ страшно а безвинно. Балдвінъ вийшовъ на волю, а его свояки и приятели, хочъ очевидно дуже обурювались обиджающими пбдозрѣнями и поговорами людей, не хотѣли вже мстити ся и нѣкого не позывали. Балдвіны були великій богачѣ. Той самъ Балдвінъ мавъ опбсла ще два перехбдній напады божевбля и въ обохъ зводивъ зб свѣта людей, котрыхъ ненавидѣвъ. Оба тѣ випадки скрытоубійства були такѣй важкей — душегубъ показавъ ся такимъ безсердечнымъ та зрадливымъ, що Балдвінъ, якъ бы не божевбле, мусѣвъ бы бувъ безъ помилованя и милосердя повиснути. Дѣло стояло такъ, що абы выйти зъ-пбдъ суду вбльнымъ, вбнъ въ однбмъ випадку мусѣвъ пустити въ рухъ усѣ свои політичній и родинній впливы, а въ другбмъ випадку коштувало его десять тысячъ долларбвъ. Однбй изъ тыхъ жертвъ вбнъ прилюдно загрозивъ убійствомъ дванацать лѣтъ напередъ. Лиха година наднесла того нещастного якъ-разъ въ хвили, коли у Балдвіна выбухло божевбле, и дбставъ ладунокъ шроту въ плечѣ.

Або гляньмо на випадокъ самосуду Гакета въ Пенсильвеніи. Вбнъ двома наворотами напавъ зъ палицею на публичнбмъ мѣсци одного Нѣмця, рѣзника Фельднера, але рѣзникъ оба разы вбдбнивъ ся кулаками. Гакетъ бувъ богатый, гордый, наремный панъ, що високо влавъ свою кровь и свбй рбдъ та й думавъ,

що передъ его великимъ богатствомъ мусять люде бити низькій поклоны. Два тыжднѣ раздумывавъ вѣнъ о соромѣ, якого набравъ ся въ тѣй приключчѣ, а потому—въ переходнѣмъ нападѣ божеволѣя уоруживъ ся, сѣвъ на коня и пѣгнавъ до мѣста. Тамъ годинами дожидавъ, доки не побачивъ Фельднера, якъ той нѣзъ жѣнкою по-пѣдъ руки надходивъ улицею, а опѣсля, коли обое убѣйшли въ подворѣ дому, де вѣнъ бувъ зачанъ ся, угнавъ Фельднерови нѣжъ въ потылицю и вѣбивъ его на мѣсци. Жѣнка хопила чоловѣка а вѣдтакъ, не вдержавши, выпустила его на землю. Обое були окровавленѣи. Гакетъ, веселый, сказавъ до женщины, що она, яко молода жѣнка фахового рѣзаника, певно знати-ме оцѣнити артистичне выконане удару ножемъ, котрый давъ їй можнѣсть зновъ выѣти пѣоля вподобы за-мужъ. И сѣме сесю его замѣтку, а такожъ другу, сказану до одного приятеля, що у чоловѣка такой суспѣльномъ позиціи, убити простого горожанина есть „ексцентрично-стію“ а не злочинномъ, — обѣ тѣ замѣтки Гакета взято и признано за доказъ его божеволѣя и на тѣй пѣдставѣ вѣнъ уйшоуъ кары. Судѣ присяжнѣи въ-разу не дуже хилили ся узнати се за доказъ, тымъ бѣльше, що Гакетъ нѣколи передъ тымъ не божеволѣвъ та й по зарѣзаню чоловѣка сейчасъ — пѣдъ успокоючимъ впливомъ рѣзанины — повернувъ до розуму. Але коли оборонецъ еще выказавъ, що третього степеня кузинъ вѣтчимъ жѣнки Гакета збожеволѣвъ а до того ще й нѣбъ мавъ точнѣеько такой самонъ формы, якъ Гакетъ, отже у Гакета божеволѣе було унаслѣджене, — то присяжнѣи, розумѣе ся, пустили его на волю. То бувъ дарунокъ ласкавонъ долѣ, що рѣдъ панѣ Гакетовонъ мѣгъ таке выказати, — безъ того бувъ бы Гакетъ невѣно повисъ на шибеници.

Оно й не можливо оповѣсти всѣ оригінальнѣйшій випадки божевѣля, якѣ въ послѣднихъ десятилѣтяхъ бентѣжили публику.

Але отъ випадокѣ Дургінѣвною, що лучивъ ся передъ кѣлькама роками въ Нью-Джерсі! Побно въ ночи служниця, дѣвчина Бріджета Дургінѣвна зайшла до спальнѣ своєї панѣ и ножемъ порѣзала єї, сказати-бъ на куснѣ. Потѣмъ выволѣкла мертве тѣло насередъ комнаты и била й товкла єго крѣслами та й такимъ иншимъ. Вѣдтакъ попорѣла подушки, высыпала пѣре на трупа, полила все нафтою и пѣдпалила. Опѣсля вхопила окровавленными руками дитину убитою и пѣйшла зъ нею босонѣжъ по снѣгу до дому сусѣда, чверть милѣ далеко. Тамъ оповѣдала найдивачнѣйшій исторію, плела таке, що не держало ся купи. Говорила, що добули ся въ хату якѣсь люде, потому дѣмъ пѣдпалили. Кричала и заводила пѣдъ небеса. Она — якъ зъ усього було видко — анѣ подумавши о тѣмъ, що слѣды крови на єї рукахъ, на одежи, на дитинѣ могли звертати пѣдозрѣне на ню, пѣдъкала, що боить ся, чи тѣ люде не вбили єї паню. Побнѣйше єї власне признанє та й свѣдоцтво иншихъ доказало, що небѣщка панѣ була для дѣвчини убійницѣ усе добра й приязна — отже о мести не могло тутъ бути й бесѣды. Такожъ стверджено, що дѣвчина вѣчого не забрала зъ дому, навѣть своихъ черевикѣвъ не взяла, отже й о рабунку не було що навѣть говорити. Теперъ читатель певно скаже: „Ну, чей-же и тутъ судъ принявъ божевѣле?“ — Де-жъ тамъ! Нѣчо такого не пѣднесено на єї оборону. Судъ засудивъ єї — нѣкому було онадати губернатора зъ просьбами о помилованє — и єї пунктуально повѣсили.

Або згадаю того молодого чоловіка зъ Пенсильванію, що то кѣлька лѣтъ тому єго признанє передъ су-

домъ оголосили були часописи. Вѣдъ початку до кѣнця плѣвъ та й плѣвъ сухого дуба и така сама була потому довга его бесѣда на шафотѣ. Того молодого чоловіка цѣлый рѣкъ мулила кортячка — збезобразити молоду женщину, щобъ нѣхто не оженивъ ся зъ нею. Вѣнъ самъ не бувъ залюблений въ нѣй та й не хотѣвъ женитись зъ нею, але такожъ не хотѣвъ, абы се вчинивъ хтось другій. Его й не кортіло пѣйти куда-небудь зъ нею, але такожъ бувъ противъ того, чтобы она йшла зъ иншимъ. Одного разу задумавъ вѣнъ пѣйти зъ нею на якесь весѣле, а коли она вийшла въ товариствѣ другого, вѣнъ стеживъ ихъ, намѣривши або спонукати ви, абы завернула ся, або ви товариша вбити. Перевѣвши такъ черезъ цѣлый рѣкъ неодну безсонну нѣчь на своїмъ бажаню, спробувавъ вкѣнці перевести его въ дѣло — збезобразити тую женщину. И се ему повело ся — збезобразивъ ви разъ на всѣгды! Коли она зъ родичами, братьями и сестрами сидѣла при столѣ, вѣнъ спробувавъ стрѣляти до неї въ лице, щобъ черезъ те збавити ви красы — а тимчасомъ одна куля трохи хбила и влучила ви смертельно. Вѣнъ до послѣдної хвилѣ житя вѣдказувавъ на те злощасте, що она въ тѣй крѣпичнѣй хвилі рушила головою. Такъ и померъ, видѣмо на-пѣвъ у пересвѣдченю, що головно она сама завинила въ своїй смерті. Того идіота повѣсили. Замѣту божевѣля тутъ нѣхто не пѣднѣсь.

Справдѣ, божевѣля въ свѣтѣ що-разъ бѣльше, а злочинъ вымирає. Скрытоубійникѣвъ нема вже — бодай нема ажъ тѣлько, щобъ о нихъ варто було говорити. Передше коли хто вбивъ чоловіка, то може бувъ божевѣльный; теперъ же, якъ убѣ чоловіка хтось, що має грошѣ и приятелѣвъ, то вже доказане, що вѣнъ божевѣльный. Коли нинѣ чоловікъ зъ доброї родины

и на высокѣмъ сусѣднѣмъ становищи украде що, то вѣнъ хорый на клептоманію и его засылають въ дѣмъ божевѣльныхъ. А коли якій чоловѣкъ на высшѣмъ становищи прогайнуе свое майно а потѣмъ згине вѣдъ отруѣ або вѣдъ кульки, то вѣнъ наложивъ на себе руку въ „хвилевѣмъ розстрою ума“.

Та чи той замѣтъ божевѣля не ставъ ся вже загальнымъ? Чи не ставъ ажъ такъ загальнымъ, що читатель часописи вже напевно сподѣваець, що кождый випадокъ карный, якій приходитъ передъ судъ, выяснитъ ся божевѣлемъ? И чи-жъ той замѣтъ не такой дешевый, такой повседневный и часто навѣтъ такой тривіальный, що читатель мусить всмѣхнути ся, читаючи таке въ дневникахъ? Та й чи оно не чудно, якъ вѣнъ неразъ успокоючо дѣлае на вязнѣвъ? Въ послѣднихъ рокахъ, бачить ся, навѣтъ невозможно, чтобы хтось передъ скрѣтовѣйствомъ вѣвъ ся такъ, абы его не признати божевѣльнымъ. Говорить самъ до себе — вже божевѣльный. Годину передъ скрѣтоубѣйствомъ бувъ нервовый и неспокойный — вже божевѣльный. Плаче — вже приятель его хитають головами и боять ся, чи у него все въ ладѣ. Коли скрѣтоубѣйникъ въ годину по злочинѣ неспокойный, зворушенный, суятить ся — вѣнъ вже безъ сумнѣву божевѣльный. Дѣйстно! сли намъ чого потрѣбно, то не закона противъ злочинѣвъ, але закона противъ божевѣля. Ось въ тѣмъ усе лихо!

Чому я зложивъ послѣдній урядъ?

Вашингтонъ 2 грудня 1867.

Я зложивъ свій урядъ. Правительство, видко, хоче ступати далѣ своєю давною дорогою, а все-таки теперъ въ ен колесѣ не стало одной шпигѣ. Я бувъ секретаремъ сенатского выдѣлу для конхюльогіи и покинувъ сесю посаду. Помѣтивши у другихъ членовъ правительства очевидне змагане — не допустити мене до голоса въ радѣ націи, я, шануючи свою повагу, не мѣгъ довше оставатись въ урядѣ.

Якъ бы я хотѣвъ подрѣбно наводити всѣ обиды, якѣ на мене сыпали ся за тыхъ шѣсть днѣвъ, коли я въ урядовѣмъ характерѣ мавъ зносини зъ правительствомъ, то се оповѣдане заповнило бы цѣлый томъ.

Заименовали мене секретаремъ того выдѣлу для конхюльогіи, а потѣмъ не хотѣли дати менѣ амануента — и я не мавъ навѣть зъ кимъ заграти въ білярдъ. Та хочъ и якъ було нудно, бувъ бы я ще стерпѣвъ, коли-бъ у другихъ членовъ кабинету бувъ я стрѣтивъ ся зъ тою вѣчливостію, яка менѣ зъ уряду належала ся. Тымчасомъ було инакше. Я, скоро тѣлько помѣтивъ, що шефъ якогось департаменту робить не такъ, якъ треба, покидаю сейчасъ усе, йду до него и — якъ се бувъ мѣй обовязокъ — пробую навести его на добру дорогу. Та

чи думаєте, що чоловік бодай разъ коли почувъ слово подяки?

Зъ найлѣпшимъ намѣромъ пѣйшовъ я до міністра маринарки и сказавъ до него:

— Пане, я не можу мовчки дивитись на те, якъ адміралъ Фаррагутъ нѣчо, лише швѣндає ся тудя по Европѣ, щось такъ, наче-бъ робивъ собѣ прогулку на свѣжій воздухъ. Ну, може оно й дуже гарно, але моя гадка о тѣмъ инакша. Коли вѣнъ не має нѣчого воювати, то перекажѣть ему, най вертає до дому. Якій, прошу я васъ, пожитокъ зъ того, що одинъ чоловікъ веде цѣлу флоту на прогулку оттакъ для приятности? Се забавка надто дорогя. Розумѣє ся, я не в проти прогулокъ для приятности наморськихъ офіцирѣвъ, — нехай бы лишъ тѣ прогульки мали якусь разумну цѣль — най бы они були дешевѣ. На мою гадку, тѣ панове офіциры могли бы прецѣнь переѣхати ся дарабою по рѣцѣ Місісіпі — —

Треба було вамъ чути, въ яку вѣнъ попавъ лютъ! Хтось бы мѣгъ бувъ подумати, що я сповнивъ не знать якій злочинъ. Але я не давъ ся збити зъ пантелику. Я сказавъ, що чей-же така прогулька и дешева, и повна республиканьской простоты и цѣлкомъ безпечна. Я сказавъ, що для спокѣйной прогульки нѣчо инше не може надати ся такъ добре, якъ бараба.

Потѣмъ запытавъ ся мене міністеръ, хто я такій. На мою вѣдповѣдь, що я стою въ зносинахъ зъ правительствомъ, вѣнъ захотѣвъ знати, въ якѣмъ то характерѣ. Я вѣдповѣвъ, що мавъ бы-мъ де-що сказати о оригінальности такого его запытаня, але що оно вышло вѣдъ члена того самого правительства, то скажу ему лишъ тѣлько, що я в секретарь сенатского выдѣлу для конхіюльотіи. Ну, та й розходивъ ся-жъ вѣнъ! А напо-

слідокъ велѣвъ менѣ выносити ся и на будуще журити ся лише своїми обов'язками урядовими. Зъ-разу я носивъ ся зъ гадкою повалити его зъ міністерства. Але що черезъ те не тільки вѣнъ самъ, але и инші люде мали бы втрату а менѣ не було бы зъ того правдивого пожитку, я поляшивъ его на урядѣ.

Теперь пѣйшовъ я до міністра вѣйны. Той зъ-разу навѣтъ не хотѣвъ допустити мене до себе, ажъ якъ до-вѣдавъ ся, що я маю зносины зъ правительствомъ, казавъ мене впустити. Думаю, що навѣтъ не бувъ бы-мъ добивъ ся до него, якъ бы не те, що я прийшовъ въ дуже важній справѣ. Заставши его зъ цигаромъ, попросивъ я у него огню, а вѣдтакъ почавъ о дѣлѣ. Я заявивъ, що не маю нѣчо противъ того, що вѣнъ обетає за услѣвками, якѣ генералъ Лі поставивъ для себе и своихъ камратѣвъ, однакжъ не можу похвалити способу, въ якій вѣнъ воює противъ Индіянъ. Лі — кажу — воює занадто на-розсыпку. А вѣнъ повиненъ Индіянъ бѣльше зганяти въ купу — збгнати ихъ въ якесь догѣдне мѣсце, де бы для обохъ сторѣнъ було доволѣ провіанту, а вѣдтакъ вырѣзати Индіянъ до ноги. Индіянина — кажу — нѣчо въ свѣтѣ не переконає такъ, якъ поголовна рѣзня. Коли-жъ вѣнъ не згодить ся на рѣзню, то другій способъ на Индіянина — мыло и просвѣта. Правда, мыло и просвѣта не дѣлають такъ нагло, але на довші часы они ще бѣльше смертоноснѣ. На-пѣвъ замордованый Индіянинъ таки ще може оздоровѣти, але якъ бы его просвѣчувати и мыти, вѣнъ скорше чи пѣзнѣйше неохотно мине ся. Се пѣдкопує его здоровле, се руйнує пѣдвалины его сутѣ.

— Пане! — закѣничивъ я, — наспѣла вже пора, що потрѣбно такой жѣстокости, абы ажъ кровь стигла въ жилахъ. Кождаго Индіянина, що пустошить нашѣ

рѣвнины, вышлѣть до дому зъ мыломъ и букваремъ, най умирає!

Міністеръ запытавъ мене, чи я членъ кабінету. Я сказавъ: такъ! — а до того я не зъ тыхъ, що то займають посады провізорично. Далѣ спытавъ мене, якій мѣй урядъ. Я вѣдповѣвъ, що я секретаръ сенатского выдѣлу для конхіольоіи. Вслѣдъ за симъ давъ вѣнъ приказъ арештувати мене за обиду въ урядѣ и зрабувавъ менѣ свободу на найкрасшу часть одного дня.

По такихъ досвѣдахъ я мало що не рѣшивсь уже на будуще сидѣти тихо а правительство най собѣ далѣ бреде въ що-разъ бѣльше багно. Але обовязокъ покликавъ мене и я послухавъ.

Пѣйшовъ я до міністра фінансовъ.

Вѣнъ обѣщавъ ся до мене:

— Чого вы хочете?

На таке запытанє подумавъ я собѣ: ну, якъ ты зо мною, такъ я зъ тобою, — и кажу:

— Хочу пончу.

На се вѣнъ:

— Коли васъ, пане, привела сюда якась орудка, то кажѣть, яке маєте дѣло — и то по зможѣ кѣлькама словами.

Тогдѣ я выповѣвъ свѣй жалѣ, що вѣнъ уважавъ за вѣдпечѣдне такъ нечемно змѣнити предметъ розмовы, бо таке поступованє дуже обиджає мене. Однакожь — кажу — зъ огляду на дані обставины я на се не зважаю и заразъ приступаю до рѣчи.

Теперь взявъ ся я поважно представляти ету, по що вѣнъ свое экспозе фінансове розвалкувавъ у таку довжѣнь? Я сказавъ, що оно уложене и непрактично и незручно та й богато буде коштувати. Нема тамъ анѣ описѣвъ, анѣ поезіи, анѣ чувства, анѣ героѣвъ, анѣ дра-

матичной замотаницы, а нѣ образѣвъ — нема навѣтъ дедворытѣвъ. Се-жъ ясне якъ сонце, що такого нѣхто не схоче читати. Я напиравъ на него, щобы не друкувавъ того, сди не хоче загирити свои славы. Коли вѣнъ має надѣю стати високо въ літературѣ, то мусить стеречи ся сухихъ подробиць. Я вказавъ ему на календарѣ. Чому люде такъ любятъ собѣ въ календаряхъ? — бо тамъ знайдуть и поезіи и загадки и „смѣшне“. Дятого якъ бы й вѣнъ въ свое експозѣ фінансове зручно понавтыкавъ загадокъ, смѣховинокъ, то се причинило бы до розпродажи его бѣльше, нѣжъ усе внутрѣшній доходы, хочъ-бы вѣнъ ихъ наперѣ туда и не знати кѣлько. Я высказавъ усе те зъ найщирѣйшого сердца, а вѣнъ вамъ скипѣвъ гнѣвомъ, ажъ посинѣвъ. Подумайте, навѣтъ прѣзавъ мене осломъ! Злаявъ мене послѣдними словами а наконецъ сказавъ, що якъ бы я ще разъ вторкнувъ ся въ его sprawy, вѣнъ выверже мене вѣнкомъ. На те я вѣдповѣвъ, що коли-бъ вѣнъ хотѣвъ обходити ся зо мною не зъ такимъ поважанемъ, яке належить ся мому урядовому становищу, то я радше возьму капелюхъ и йду собѣ! — и я дѣйстно пѣйшовъ. Вѣнъ поводити ся точнѣсько такъ, якъ той свѣжо спеченый писатель. Тотѣ такожъ, выдавши першу свою книжку, думаютъ, що розумѣють свою рѣчь лучше, нѣжъ хто-небудь. Тѣ люде не примуть науки вѣдъ нѣкого.

За весь часъ, коли то я мавъ звязи зъ правительствомъ, выглядало такъ, якъ бы я въ своѣмъ урядовѣмъ характерѣ не мѣгъ одного кроку зробити, абы не напытати собѣ лиха. А предся-жъ я чинивъ и пробовавъ тѣлько те, що уважавъ за користне для свои вѣтчины. Заподѣяна менѣ кривда могла довести мене до несправедливыхъ и злобивыхъ выводовъ, але менѣ

выдало ся цілкомъ певною рѣчею, що міністеръ справъ внутрѣшнихъ, міністеръ вѣйны, міністеръ фінансѣвъ та й инші мой колеги уже зъ самого початку змовили ся прогнати мене зъ управы державной. За часъ своихъ звязей зъ правительствомъ я бувъ усею лишъ на однімъ засѣданю кабінету. И досыть менѣ було того одного! Воротарь Бѣлого дому, бачилось, мавъ думку не впустити мене, ажъ коли я запытавъ его, чи другі члены кабінету вже походили ся, вѣнъ впустивъ. Сказавъ, що вже всѣ в, и я тогдѣ переступивъ порѣгъ. Та й дѣйстно, були вже всѣ міністры, але нѣхто не попросивъ мене сѣсти. Зиркали на мене, якъ коли-бъ я залязъ мѣжь нихъ, не маючи до того права.

Оббазавъ ся до мене президентъ:

— Слушайте, пане, хто вы?

Я подавъ ему свою карту а вѣнъ вѣдчитавъ:

„Маркъ Твейнъ

секретарь сенатского выдѣлу для конхіольогіи“.

Потому змѣривъ мене вѣдъ головы до нѣгъ, якъ бы доси ще не чувавъ про мене.

— Се той влѣзливый осель, що приходивъ до мене зъ порадою, щобы я въ свои фінансові експозѣ вплѣтавъ поезіи, загадки и анекдотки, якъ коли-бъ то бувъ календарь.

Потому міністеръ вѣйны:

— Се той самъ фантастъ, що вчера прийшовъ до мене зъ пляномъ, щобы часть Индіанъ выгубити просвѣтою а ostatnichъ вырѣзати.

Міністеръ маринарки сказавъ:

— Пѣзнаю сего молодого чоловіка. То той самъ, що сего тыждня налазівъ до мене втыкати носа въ мои дѣла. Ему не дае спати жура, що адміралъ Фаррагутъ потребуе цілои фльоты на прогульки за-для прият-

ности — якъ вѣнъ се называе. Его проектъ яконъ божевѣльной прогулки на дарабѣ надто вже глупый, абы про него й говорити.

Я сказавъ:

— Мои панове, якъ я бачу, тутъ пануе змагане — кождый актъ моеи урядовои дѣяльности з'огидити, бачу тутъ и друге змагане — за всяку цѣну не допустити, абы мѣй голосъ щось значивъ въ національнѣй радѣ. Отъ нинѣ не дѣставъ я повѣдомленя о нарадѣ кабинету. Тѣлько случайно довѣдався я, що сегодня мае бути засѣдане. Але полишѣмъ се на боцѣ. Я тѣлько радъ бы знати: чи то засѣдане кабинету, чи нѣ?

Президентъ притакнувъ.

— Коли такъ, — мовивъ я далѣ, — то приступаймо сейчасъ до предмету нарадъ а не трагѣмо дармо дорогого часу на те, щобы одинъ другому въ нечемный способъ доганявъ за-про нашѣ урядовѣ поступки.

Теперь промовивъ міністеръ справъ внутрѣшнихъ дуже приязно, якъ то вѣнъ звичайно:

— Молодой чоловіче, вы хорѣ на непорозумѣннѣ. Секретарѣ конгресныхъ выдѣловъ не є членами кабинету. Не є ними навѣтъ придверники Капітола, хочъ якъ оно чудно може здавати ся. Тому-то, хотяй и якъ мы бажавмо собѣ покорикуватись при нашихъ нарадахъ вашою, бѣльше нѣжъ чоловічою мудростію, таки — на жалъ — по закону не можемо. Народна рада мусить порадити собѣ безъ васъ. Коли зъ сего выйде яке нещасте, — а оно рѣчь не зовсѣмъ неможлива, — то нехай вашѣй опечаленѣй душѣ бальсамомъ буде обставина, що вы словомъ и чиномъ зробили все, що тѣлько було у вашихъ силахъ, абы те нещасте вѣдвернути. Идѣть же собѣ зъ Паномъ Богомъ! Бувайте здоровѣ!

Тѣ влейнѣй слова втихомирили мою збентѣжену ду-

шу и я пбйшовъ собѣ. Але слуга народу не зазнав спокою. Ледвищо я вернувъ ся до своєї клѣтки на Капітолю и, якъ справдѣшний заступникъ народу, простягнувъ ноги на стблъ; впадає одинъ изъ сенаторбвъ конхіольогічного выдѣлу — лютый вамъ, лютый! — и до мене:

— Васъ куды носило цѣлый день?

Я замѣтивъ, що коли се може обходити, кромѣ мене, ще яку людину, то я бувъ на засѣданю кабінету.

— Ади! на засѣданю кабінету! Радъ бы я дуже знати, яке вамъ було тамъ дѣло?

Я вбдповѣвъ, що ходивъ-емъ туды за порадою — и при тбмъ для доказу давъ я ему пбзнати, що и вго се може въ якбмсь взглядѣ интересувати. Та вбнъ безвстыдно далъ на мене, а наконецъ сказавъ, що розпытує за мною вже три днѣ, бо я мавъ переписати ему якійсь рефератъ о шкарлупахъ бомбъ, яецъ, мушель и марѣ знає чого еще, що вяже ся зъ конхіольогією, а нѣхто не мбгъ мене знайти.

Сего було менѣ вже за богато. Я скипѣвъ злбстю и сказавъ:

— Мбй пане, чи вы думаете, що я за шѣсть долярбвъ на день буду ще й робити? Коли вы носите ся зъ такими думками, то я осмѣляюсь порадити сенатскому выдѣлову для конхіольогіи, нехай найме собѣ кого другого. Я не є невбльникъ нѣякои партіи! Ваше припорученє нечестъ для мене. Вбделичте его! Дайте менѣ волю, або смерть!

И вбдъ сеи хвилѣ я пбрвавъ звязи зъ правительствомъ. Зазнавши наруги вбдъ департаменту, вбдъ кабінету, напослѣдокъ и вбдъ головы выдѣлу, котрого окрасою я старавъ ся стати, уступивъ я передъ переслѣдуванями, вбдкинувъ геть вбдъ себе небезпеки и

покусы мого великого уряду и полишивъ свою страждущу вѣтчину въ тяжкой годинѣ на божу волю.

Але я послуживъ державѣ, томуъ выславъ я такий рахунокъ:

Сполученіи Державы Північної Америки
довжній Вельможному Панови Маркови Твейнови, вы-
служ. секретаревн сенатского выдѣлу для конхіольогіи:

Доллярѣвъ

За одну нараду зъ міністромъ вѣйны	50
За одну нараду зъ міністромъ маринарки	50
За одну нараду зъ міністромъ фінансѣвъ	50
За одну нараду зъ кабинетомъ	за дурно
Дієты подорожи до Єрусалима а зъ вѣдти назадъ via Єгипетъ, Альжіръ, Гібраль- таръ и Кадісъ, 14.000 миль, а 20 цен- тѣвъ	2.800
Плата якъ секретаревн сенатского выдѣлу для конхіольогіи, 6 днѣвъ, доллярѣвъ за день	36
Разомъ	2.986

И що вы скажете? — не выплачено менѣ анѣ од-
ной позиціи сего рахунку, кромѣ той дробницѣ 36 до-
ллярѣвъ секретарской платы. Міністеръ фінансѣвъ, пе-
реслѣдуючи мене ажъ до послѣдней хвилѣ, шарнувъ пе-
ромъ по всѣхъ ничихъ позиціяхъ и лише зъ краю за-
значивъ: „Не узнае ся“. [Що-до дієтъ подорожи — то
послы зъ територій числять собѣ тѣ дієты туда и на-
задъ, хочъ они не вертають, коли вже разъ приѣхали,
Чому менѣ вѣдмовлено дієтъ подорожи, сего я вже нѣ-
якъ не годенъ вторѣпати.] Такимъ чиномъ правитель-
ство зважило ся вкѣнци на страшну альтернативу. Оно
почало не узнавати довгѣвъ державныхъ! Нарѣдъ про-

павъ! Правда, президентъ республики обѣщавъ, що въ своѣмъ посланію до народного заступництва згадає про мою претенсію и припоручить, щобы выплачено менѣ енъ зъ першихъ грошей, якѣ держава одержить зъ вѣдшкодованя за Алябаму*). Але чи оно лишъ не забуде на мене? Егъ! оно готово забути и загаломъ на вѣрительствъ державы, коли приїде того вѣдшкодоване.

Що буде то буде, а я вже урядовому житю сказавъ: прощай! Нехай собѣ остають ся въ урядѣ тѣ секретарѣ, що позволяють робити зъ себе дурнѣвъ. Я знаю въ департаментѣ цѣлѣ гурмы секретарѣвъ, котрѣ нѣколи не дѣстають повѣдомленя, коли має вѣдбутись засѣдане кабінету, — головы націи нѣколи не пытають ихъ о раду въ справахъ вѣины, або фінансовъ, або торговлѣ — просто такъ, якъ коли-бъ они не мали звязи зъ правительствомъ, а прецѣнь они день-въ-день высиджують въ своихъ урядахъ и роблять! Они розумѣють велике свое значѣне для націи и показывают се безсвѣдомо своимъ поведенемъ та й способомъ, въ якій у гостинниці диктують їду для себе — але они працюють.

Я знаю одного, котрый має обовязокъ влѣйти всякѣ можливѣ роды малыхъ вырѣзковъ зъ газетъ въ од-

*) Алябама — назва корабля, котрого назвою охрещено межинародный спѣръ [Алябамска квестія] межи Англією и Сполучеными Державами пѣдчасъ американо-свои горожаньской вѣины. Англія вѣдъ 1861 р. дозволила своихъ пристаней на кораблѣ конфедераціи Южныхъ Державъ, а тѣ кораблѣ, особливо корабель Алябама, робили Пѣвнѣчнымъ Державамъ богато шкоды. За те Англія мусѣла Сполученымъ Державамъ (на основѣ присуду мирового суду въ Женевѣ 1872 р.) заплатити 15½ миліонѣвъ долларѣвъ вѣдшкодованя.

ну книжку иногда навѣтъ вѣсьми або й десять вырѣзковъ одного дня. Не робить вѣнь се добре, а все-таки робить такъ добре, якъ умѣе. Се робота безконечно томляча. Она й вычерпуе умъ. А вѣнь побирае лише 1800 долларѣвъ за рѣкъ. Зъ такою головою мѣгъ бы той молодой чоловікъ, якъ бы схотѣвъ, збивати й тысячѣ долларѣвъ въ якомъ-небудь иншѣмъ званю. Але нѣ — вѣнь свое сердце вѣддавъ вѣтчину, и хоче ѣй служити, доки у неи буде хочъ-бы одна единая книга вырѣзковъ.

Я знаю такожь секретарѣвъ, котрѣ, що правда, не вмѣють дуже добре писати, але знане, яке мають, въ благородный способъ складають у нѣгъ свои вѣтчины и за 2500 долларѣвъ рѣчно томлять ся та бѣдують. Що они напишутъ, мусять неразъ другѣ секретарѣ ще разъ писати, але-жь коли чоловікъ жертвуе свойѣ вѣтчину наилучше свое знане, чи може его вѣтчине жалуватись на него?

Потому е секретарѣ, що не мають посады секретарскихъ, а мусять ждати та й ждати на стале именоване — терпеливо ждати на нагоду стати въ пригодѣ свойѣ вѣтчине — а въ часѣ, коли они ждуть, дѣстають за се всего 2000 долларѣвъ рѣчно. То сумно — дуже сумно.

Якійсь членъ конгрессу має приятеля а той має великѣ способности и велике знане, але не має занятя, абы ихъ використати зъ пожиткомъ. Тогдѣ членъ конгрессу даруе сего приятеля свойѣ вѣтчине, выстаравши ему въ якомъ-небудь министерствѣ посаду секретаря. И тамъ той чоловікъ мусить цѣле свое житє робити якъ невѣльникъ, мусить для добра націи вести борбу зъ документами, а нація анѣ не журить ся нимъ, анѣ

милосердія для него не має, — вінъ за всю свою роботу и муку дѣстаетъ 2000 до 3000 долларѣвъ рѣчно.

Коли я скѣнчу свою лісту всѣхъ секретарѣвъ на посадахъ по рѣзнихъ департаментахъ, вразѣ изъ збраними датами, яку они мають роботу и кѣлько за ню дѣстають, то кождый певно пересвѣдчить ся, що секретарѣвъ нема ще й половини того, кѣлько бы треба, та що тѣ, якѣ є, навѣть на половину не плачені такъ, якъ бы належало.

Людоедство на желѣзници.

Я ѣздивъ недавно до Ст.-Люі. Побчасъ ѣзды на захѣдъ, по змѣнѣ вагонѣвъ въ Терръ Готъ, въ Индіанъ, всѣвъ до поѣзду на одной стаціицѣ якийсь панъ, въ выгледу лагодный и вѣчливый, въ вѣцѣ бѣльше-менше сорокъ або сорокъ и пять лѣтъ, та й занявъ мѣсце побѣтъ мене. Мы балакали съ собою може съ годину зовсѣмъ приятно про всячину и вѣнъ показавъ ся менѣ чловекомъ незвычайно разумнымъ и розмовнымъ. Вѣнъ, довѣдавши ся, що я съ Вашингтона, заразъ розпытувавъ мене о рѣзныхъ званыхъ мужахъ та й о справы вѣпресу, и я сейчасъ побачивъ, що розмовляю съ чловекомъ добре обѣзаннымъ съ політичнымъ житемъ у столици, съ чловекомъ, що знавъ вдачу а навѣтъ навички сенаторѣвъ и послѣвъ палатъ законодатного тѣла.

Середъ нашої розмовы пристанули коло насъ два мужины и одинъ сказавъ до другого :

— Гаррісе, коли ты се вчинишь для мене, я тобѣ до вѣку буду вдячнымъ !

Очи моего нового товариша педорожи весело заблесли. Тѣ слова мусѣли розбудити у него якусь щасливую згадку. Але по хвили на его лицѣ показала ся

задума и хмурість. Вѣнъ звернувъ ся до мене и вповѣвъ :

— Позвольте, я розкажу вамъ одну исторію, тайный епізодъ изъ свого життя — епізодъ, о якомъ я не говоривъ ще нікому, вѣдъ коли вѣнъ менѣ лучивъ ся. Слушайте-жъ терпеливо, тільки прошу васъ, не перебивайте менѣ.

Я обѣцявъ не перебивати а вѣнъ — то зворушено, то меланхолійно, а все поважно и глубоко перенятый — оповѣвъ ось-таку дивну пригоду :

О повѣданѣ незнакомця.

Дня 19 грудня 1853 року виѣхавъ я вечѣрнимъ поѣздомъ зъ Ст.-Люї до Чикаго. Було насъ усього двадцять и чотирохъ подорожнихъ, анѣ одной женщины, анѣ одной дитини. Всѣ мы були въ найкрасшѣмъ настрою и заразъ понавязувано багато знакомостій. Подорожъ, здавало ся, буде щаслива, и певно анѣ одного зъ нашего товариства не тягло хочъ-бы дрібччку, яка страшна пригода жде насъ незабаромъ.

О одинацятій годинѣ передъ полуднемъ почавъ сыпати снѣгъ. Невдовзі, якъ поѣздъ минувъ село Вельденъ, опинились мы середъ безмежныхъ прерій, що тягли ся милями, середъ пустинѣ безъ домѣвъ, гень ажъ до Ювілейной осады. Вѣтры, не спинювані деревами або горбами, або хочъ-бы де-не-де скелями, выли, скавульфи пустинною рѣвиною та гнали падаючій снѣгъ наче пѣну на хребтахъ филь моря розбурханого вихромъ. Снѣгъ накопичувавъ ся усе бѣльше и мы по меншаючѣй скорости поѣзду змѣркували, що машина промѣшує собѣ дорогу зъ що-разъ бѣльшимъ трудомъ. Иноколи машина справдѣ майже ставала середъ вели-

кихъ заваловъ снѣгу на шляху, що подавали на величезній могили.

Наша розмова почала уривати ся. Веселбсть перемѣнилась въ поважне затревожене. Кождому стала передъ очи можливбсть, що поѣдъ застрягне середъ снѣгу, на пустиннбй преріи, пятьдесятъ миль далеко вбдъ якого-небудь дому. Ся гадка мусѣла кожного зъ насъ пригнобити.

О другбй годинѣ по опбвночи поѣдъ станувъ и перерва руху розбудила мене зъ неспокбйнои дрѣмоты. Я сейчасъ пбзнавъ страшну правду — мы попали въ полонъ снѣговѣвъ!

— Гей! всьо, що живе, у помбчъ!

На той покликъ всѣ збрвали ся — всѣ выскочили зъ возвѣвъ въ чорну темраву дикой ночи, у валы снѣгу, переняті свѣдомостію, що згаявши теперѣшну хвилю прийшлося бы погибати. Лопаты, руки, дошки — все, чимъ тблько дало ся снѣгъ вбдгрѣбати, було сейчасъ въ роботѣ. То бувъ страховитый образъ — невелика громадка перестрашенихъ людей въ борбѣ зъ валами снѣгу, хвилями въ найчорнѣйшбй темравѣ, хвилями въ яркбмъ свѣтлѣ рефлектора зъ лѣокомотивы.

Досыть було одной недовгой години, абы переконатись, що вся робота, всѣ нашѣ намагання на нѣчо не здали ся. Заки мы одну барикаду усунули изъ шинъ, вихоръ наносивъ десять новыхъ. И — що ще гбрше — мы гбдкерыли, що при послѣднбй великбй натузѣ машины супротивъ ворога поламавъ ся валъ розгонного колеса на передѣ и зъ заду. Навѣть при вбльнбмъ шляху не було для насъ рады.

Потомлені роботою и зажурені всѣли мы назадъ у возы. Пообступавши печи, почали мы поважно обговорювати своє положене. У насъ не було нѣякихъ хар-

чѣвъ — и отсе наибѣльше насъ хлопотало. Замерзнути мы не могли, бо машиновый вѣзъ мавъ доволъ запасу дровъ. Се була одинока наша потѣха. Нарада скѣнчила ся естаточно невѣдраднымъ для насъ рѣшающимъ высказомъ кондуктора, що проба — пускати ся пѣхотою такими снѣгами пятьдесять миль, скѣнчила бы ся смертію и не знать якого чоловіка. Такъ отже мы не могли пѣслати за помочію, а навѣтъ якъ бы се було можливе, помѣчь не могла бы прибути. Намъ не осталось нѣчо иншого, якъ пѣддати ся судьбѣ и зъ терпеливостію, на яку лишъ кого стати, дожидать помочи або голодовои смерти! Ну, я гадаю, що й навѣдважнѣйше сердце сгиснувъ жажъ, коли почуло ся такій слова.

Вѣдъ тои хвилѣ наша розмова замерла, перейшовши въ тихій шепѣтъ, що въ ряды-годы давъ ся тутъ то тамъ почути, коли замовкало гудѣне вихру. Лампы горѣли якосъ понуро. Наибѣльша частина подорожныхъ полягала и при блимающихъ свѣтлахъ намагала ся заснути, абы забути теперѣшнѣсть, коли се тѣлько удасть ся.

Безконечна нѣчь — она здавала ся намъ вѣчностію — наблизилась лѣниво до кѣнця и на вѣсходѣ зазорѣло холодно и студено. Коли стало розвиднюватись, подорожнѣй почали одинъ по другѣмъ будити ся. Каждый изсунувъ ширококрысыи капелюхъ зъ чола, вытягнувъ затерплѣ члены и розглядавъ крѣзь вѣкно сумный видъ. Вѣнъ бувъ дѣйстно сумный — нѣгде якогось живого вѣства, нѣгде людского житла; нѣчо, лишъ безмежна бѣла пустыня. Немовъ пѣрванѣ въ гору простирали крутили ся то сюда то туда гнанѣ вѣтромъ массы снѣгу — море вирующихъ пластинокъ закрыло небозвѣдъ передъ нашими очима.

Цѣлый день пересидѣли мы тупо, говорили мало,

а думали богато. Ще одна така сумна нѣчь, а потому — голодъ!

Минула зновъ нѣчь, зновъ засвѣтало — и зновъ день у мовчанцѣ, сумъ, руйнуючій голодъ, безнадѣйне ждане на помѣчь, яка не може прийти. Нѣчь въ неспокойнѣй дрѣмотѣ, въ снахъ о бенкетахъ — потѣмъ нужденіе пробуждене вѣдъ доскульного голоду.

Четвертый день наставъ и минувъ — ба и пятый! Пять дѣвъ страшнои вязницѣ! Голодъ высиравъ дико всѣмъ изъ очей. Въ тыхъ очехъ можна було помѣчати позначки чогось страховитого — грозьба чимось, що ще неозначено ворушило ся въ серци кожного и чого доси ще нѣодинъ языкъ не поваживъ ся уняти въ слова.

Минувъ шестый день — семый засвѣтавъ надъ громадкою людей, якихъ смерть певно нѣколи ще не заставала такъ изсохлыми, выблѣдлыми та безнадѣйными. Оно вже мусѣло выйти на верхъ! То, що кѣлихило ся въ серци кожного, вкѣнци доспѣло, абы выступити у кожного на уста. Натура, напружена до краю, мусѣла подати ся.

Річардъ Г. Гастонъ зъ Міннесоты, высокій, блѣднѣй якъ трупъ, пѣдвѣвъ ся. Всѣ знали, що то буде. Всѣ готовили ся — нѣхто анѣ не ворохнувъ ся, кождый выстерѣгавъ ся навѣтъ значку якогось зворушеня — лише спокѣйна, новна думъ повага вызірала зъ очей, передъ хвилею ще такихъ дивихъ.

— Мои панове! Довше вѣдкладати вже годѣ. Пора вже крайка! Мусимо рѣшити, хто зъ насъ має умерти, абы дати поживу прочимъ!

П. Джонъ І. Уілліамсъ зъ Иллиневсъ вставъ и сказавъ:

— Мои панове! Я предлагаю всечестнѣйшого Джемса Саваэра зъ Теннесі.

По нѣмъ Р. Адамсъ зъ Индіяны:

— Я даю свій голосъ на п. Даніила Сльота зъ Нк-Йорку.

П. Чарльзъ І. Ленідонъ:

— Я именую п. Самуила А. Бавна зъ Ст.-Люі.

П. Сльотъ:

— Мои панове! Я зрѣкаю ся выбору въ користь п. Джона А. Ванъ Ностранда молодшого зъ Нью-Джерзі.

П. Гастонъ:

— Коли нѣхто не піднесе замѣту противъ сего, то стане ся пѣсля вашего бажаня.

Однакъ п. Ванъ Нострандъ піднявъ замѣтъ и зречене п. Сльота перепало.

Та й пп. Саваеръ и Бавнъ зголосили, що зрѣкають ся выбору, але рѣвножь піднесли ся замѣты, тому ихъ зреченя вѣдкинено.

П. А. Л. Баскомъ зъ Огіо:

— Я вношу, щѣбы внесена сейчасъ ухвалити и нехай палата приступае до льосованя.

П. Саваеръ:

— Мои панове! Я рѣшучо протестую противъ такого поступованя. Оно зъ кожного огляду противправне и невѣдповѣдне. Я ставлю внесене — все, що доси було, сейчасъ узнати за неважне, а выбрати предсѣдателя збору и здѣбныхъ урядникѣвъ до помочи ему. Коли се стане ся, тогдѣ мы зможемо приступити до справы пѣсля загально принятой поведѣнки.

П. Бель зъ Іовы:

— Мои панове! я противный тому внесению. Пытаю ся васъ: чи теперъ пора выѣздити зъ формами та церемоніями? Вже бѣльше сѣмохъ днѣвъ мы безъ поживы. Кожда хвиля, яку мы марно тратимо на дебату, збѣльшуе нашу мѣку. Я годжусь на переведені выборы

— здавсь менѣ, що и всѣ мы годимо ся — ддятого не розумѣю, чому мы не могли бы заразъ выбрати еще одного або двохъ. Я ставлю резолюцію — —

П. Гастонъ:

— Резолюція могла бы стрѣтити ся зъ протестомъ, а тогдѣ, пѣсля регуляміну, мусѣла бы цѣлый день лежати. Черезъ се справа проводѣлась бы, а вы именно того боите ся. Панъ зъ Нью-Джерзі — —

П. Ванъ Нестрандъ:

— Мои панове! Я чужинець мѣжъ вами, я не забѣгавъ у васъ ласки, щоби вы мене удостоили такого вѣдзначеня, та й моя смиренна вдача не велить менѣ —

П. Морганъ зъ Алябамы (перебиваючи):

— Я ставлю внесене: голосувати.

Внесене принято и, розумѣясь, тымъ самымъ утято дальшу дебатъ. Потому перейшло внесене на вибѣръ президи и выбрано: п. Гастона предсѣдателемъ, п. Блека секретаремъ, зъ пп. Голькомба, Дасера и Бальдвина утворено комітетъ виборчій а п. Р. М. Гавлянда выбрано на провіантового майстра, що мавъ бути до помочи комісії при виборахъ.

Настала пѣвгодина перерва и за той часъ вѣдбулось кѣлька нарядъ поокремо. На знакъ звѣнка всѣ зновъ зѣбрали ся и комісія здала справу, поставивши кандидатами пп. Фергусона зъ Кентекі, Германа зъ Люизіаны и Мессіка зъ Кольорада. Почалась дебата.

П. Роджерсъ зъ Міссурі: Пане президенте! Коли вже палата має предложене передъ собою, я вношу ось таку поправку: на мѣсце п. Германа поставити п. Гарріса зъ Ст.-Люї, всѣмъ намъ знаного честного горожанина. Прошу не зрозумѣти мене такъ, мовъ-бы я хотѣвъ хочъ-бы найлегшу тѣнь винуту на высокій характеръ и на становище пана зъ Люизіаны, о тѣмъ ме-

нѣ анѣ не снить ся. Я почуваю таке поважане и почестъ для него, на яке тѣлько годенъ хто изъ насъ здобути ся; але зновъ нѣхто мѣжь нами не заперечить факту, що за тѣ два тыжднѣ, якъ мы тутъ карасмось, вѣнъ утративъ мяса бѣльше, нѣжь хто-небудь другій; — нѣхто зъ насъ не може заперечити факту, що комісія поступила безголово, чи зъ недбальства чи зъ чогось еще гѣршого, предложивши пѣдъ голоса пана, котрый, хочѣбы у него самого и найчистѣйшій були мотивы, має поживныхъ матерій менше, нѣжь — —

Предсѣдатель: Я мушу вѣднати слово панови зъ Міссурі. Сумнѣву вѣ чистоту мотивѣвъ комісії пѣдносити не вѣльно, хіба дорогою порядку дневного. Яке становище займає палата до внесеня сего пана?

П. Галліде зъ Вірджініи: Я ставлю яко дальшу поправку предложєня: замѣсть п. Мессіка поставити п. Давіса зъ Ореѣона. Панѣве могли-бъ пѣднести, що мозолы и недостатки пограничного житя зробили п. Давіса лыковатымъ; але-жь, мои панѣве, чи теперъ пора торговати ся за-для лыковатости; чи теперъ пора на перебѣрчивѣсть вѣ дрѣбницяхъ? чи теперъ пора на споры вѣ маловажныхъ рѣчахъ? Нѣ, мои панѣве! Намъ потрѣбно масы — матеріи, ваги, обѣму — отсе теперъ головна вимога — не талантъ, не быстрота ума, не ученѣсть. Дуже прошу приняти мое внесенє.

П. Морганъ (розлюченый): Панє президентє! Я мушу тому внесеню спротивитись найзавязтущо. Панъ зъ Ореѣона старый, а до того его маса — лишь кости, не мясо. Пытаю ся пана зъ Вірджініи: чи намъ потрѣбно юшки, чи твердон поживы? чи вѣнъ хоче задурити насъ тѣнію? чи вѣнъ ореѣоньскою марою хоче погдузувати зъ нашихъ мукъ? Пытаю ся его, чи вѣнъ не бачить довкруги себе лицѣ страхомъ покорченыхъ, чи вѣнъ

де заглянувъ у сумнй нашй очи, чи вѣнъ не чуе выжи-
наючого битя нашихъ сердець, а таки гадає, що мы да-
мо ся взяти на его сухоребре обманьство? Пытаю ся
его, чи вѣнъ не знає о нашѣмъ безвыхѣднѣмъ положе-
нн, о нашихъ дотеперѣшнихъ журбахъ, о нашѣй тем-
нѣй будучности, а таки хоче пѣдсунути намъ того недо-
битка, тоту руину, тото зъ нѣгъ упадаюче циганьство,
того костюмашного, пережитого, безсочного волоцюгу зъ
пустарныхъ побержій Орегона! Нѣ, сего не буде! нѣ-
коли! (Оплески.)

Сесея друга поправка, дана на голоса, по горячѣй
дебатѣ перепала. На основѣ першої поправки поставле-
но п. Гарріса на лісту. Потѣмъ почавъ ся выбѣръ. Пять
разѣвъ голосовано безъ результату, ажъ за шестымъ
разѣмъ выбрано п. Гарріса всѣми голосами протнѣвъ
одного, его власного. Опѣсля поставлено внесене — за-
твердити его выбѣръ аклямацією, але не удало ся, бо
вѣнъ зновъ голосувавъ протнѣвъ себе.

П. Радвай поставивъ внесене: приступити заравъ
до выбору зъ мѣжъ прочихъ двохъ кандидатѣвъ одного
на снѣданокъ. На се всѣ згѣдили ся.

При першѣмъ голосованн була рѣвнѣсть голосѣвъ,
бо половина членѣвъ обставала за однимъ кандидатѣмъ
за-для его молодости, а друга волѣла тамтого, бо бувъ
бѣльшій. Голосъ презідента рѣшивъ выбѣръ другѣго, п.
Мессіка. Сесея ухвала выкликала велике невдоволене
межи прнятелями перепавшого кандидата п. Фергусона
и вѣдозвало ся кѣлька голосѣвъ за поновнымъ голосо-
ванѣмъ. Але тымчасѣмъ перейшло внесене, щѣбы справу
вѣдложити, и зборы сейчасъ розбйшли ся.

Приготованя до обѣду заняли на весь часъ увагу
партіи Фергусона и она перестала толкувати о своѣй
кривдѣ, а опѣсля, коли могла була зновъ вернути до

свого, то вже анѣ погадала о тѣмъ, почувши радѣстну оповѣстку, що п. Гаррісъ уже готовый. Мы заимпровізували столы зъ возовыхъ опиралъ и зъ вдячнымъ сердцемъ позасѣдали до пиру, такого красного, що намъ въ часѣ семидневного стражданя ледви чи и въ снѣ мѣгъ приснити ся. Якъ инакше почувались мы ще передъ кѣлькома годинами, а теперъ! Тогдѣ безнадѣйна страховита нужда, голодъ, неохибна смерть, роспука — теперъ вдячнѣсть, веселѣсть, невысказна радѣсть. Кажу вамъ, се була найщасливѣйша година мого многодосвѣдного житя. Вихоръ вывѣ и дико метавъ снѣгомъ на нашу вязаницю, але се вже не мало силы засмутити насъ... Гаррісъ смакувавъ менѣ. Мѣгъ бувъ бути трохи мякшій, але скажу смѣло, що нѣодна людина нѣколи не була менѣ такъ до густу, якъ Гаррісъ, нѣодна нѣколи не дала менѣ такъ великого вдоволеня. Анѣ слова, и Мессікъ бувъ дуже добрый, хочъ трохи мавъ *haut goût*, але що-до ретельной пожавности и делікатности волоконъ нема другого Гарріса. Мессікъ мавъ свои добрі стороны, не перечу, однакъ на снѣданя вѣнъ, знаєте, надавивъ ся такъ, якъ мумія — де-де! Худый — Господи! а лыкавый! охъ, якій лыкавый! Вы не можете собѣ того уявити.

— Чей-же вы не думаете, що — —

— Не перебивайте менѣ, будьте ласкави! По снѣданю выбрали мы на вечерю Валькера зъ Детрейта. Бувъ знаменитый! Я опѣсля писавъ о тѣмъ своѣй жѣнцѣ. Заслуживъ на повну похвалу. Я Валькера нѣколи не забуду. Хочъ не зовсѣмъ выпеченый, та бувъ дуже добрый. Другого дня мали мы на снѣданокъ Моріана зъ Алябамы. То бувъ одинъ зъ найкрасшихъ людей, якихъ я въ житю споживъ, — гарный, добре вихованный, высоко освѣченный, говоривъ плавно кѣлькома языками —

справдѣшный джентлеменъ и на причудъ сочистый ! На вечерю мали мы патріярха зъ Орегона — то алé бувъ розумъ ! — старый, сухой, лыковатый... се не дасть ся й описати. Я вкѣнци сказавъ : „Панове, робѣть собѣ, якъ хочете, але я ждати-му на иншій выбѣръ“. Та й Граймсъ зъ Иллиневсъ сказавъ имъ : „Панове, и я чекаю. Коли выберете щось гѣдного, я радо зновъ до васъ приста-ну“. И незабаромъ показало ся, що невдоволене зъ Дависа зъ Орегона було загальне. Отже щобъ удержати добрый настрѣй, якій такъ любо панувавъ вѣдъ часу Гарриса, поновлено выбѣръ и выбрано Бекерса зъ Джорджии. Бувъ знаменитый ! Ну, потому мали мы Дулитля и Гакінса и Мек-Ельроя [на сего вѣдказувано, бо бувъ незвычайно малый и тонкій] и Пенрода и двоухъ Смитѣвъ и Беліого [Белі мавъ деревяну ногу, се очевидно була втрата, але впрочѣмъ бувъ добрый] и одного Индіяннина и органиста и харлака-волоцюгу, що для товариства бувъ неужиткомъ та й свѣданокъ зъ него бувъ кепскій. Та мы радѣ були, що выбрали его, заки прийшло вызволене...

— То сподѣваного вызволеня таки дѣждали ся ?

— Такъ, одного ясного, сонѣчного ранка, якъ-разъ по выборѣ. Выбранный бувъ Джонъ Мерфі. Мушу ему признати, не могло бути лѣпшого wyboru, але Джонъ Мерфі вернувъ зъ нами до дому поѣздомъ, що прибувъ намъ у помѣчь, и оженивъ ся одѣся зъ вдовою по Гаррисѣ —

— Зъ вдовою по тѣмъ — — ?

— По нашѣмъ першѣмъ избранѣмъ. Оженивъ ся зъ нею и ще живе въ щасті, повазѣ и добробытѣ. Ахъ, то мовъ у романѣ, знаєте, мовъ у байцѣ ! Осъ вже моя стація, пане, мушу попрощати васъ. Якъ коли будете мати пару днѣвъ вѣльныхъ, дуже радо прийму васъ у

себе. Вы подобаетесь менѣ, я набравъ симпатіи до васъ. Вы бы були менѣ до вкусу майже такъ, якъ Гаррісъ. Бувайте здорові! щаслива дорога!

Пішовъ. Нѣколи въ житю не бувъ я такъ оголом-
шеный, опечаленый, застрашенный, Але въ душѣ тѣшило
мене, що забравъ ся. Мимо его лагідности и милого
голосу мене таки морозило, коли вѣнъ вляливъ въ ме-
не свои гѣлоднѣ очі; а вже сердце у мене завмерло, коли
я почувъ про его симпатію до мене та що вѣнъ ставить
мене майже на рѣвнѣ зъ Гаррісомъ. Все те страшно
мене ошоломило. Не сумнѣвъ у его слова, все въ его
мовѣ мало признаку найщирѣйшой правды, але тѣ
страшнѣ подробности. Вѣдмѣ бачу, кондукторъ дивить ся
на мене.

Що се за чоловікъ? — пытаю его.

— То бувъ колись членъ конгресу, и то вѣзнач-
ный. Але разъ на зельзаниці захопила его свѣговѣя и
мало не померъ зъ голоду. Тодѣ такъ перемерзъ и
высохъ, що опѣсля попавъ у хоробу и кѣлька мѣся-
цѣвъ бувъ безъ памяти. Теперъ вѣнъ цѣлкомъ оздоро-
вѣвъ, а тѣлько терпить на *idée fixe*: зѣйшовши на той
тематѣ, вѣнъ не вмовкне, доки не поѣсть пасажирѣвъ
цѣлого поѣзду. И теперъ бувъ бы упоравъ ся зѣ всѣми,
та мусѣвъ выѣдати. Имена усѣхъ пасажирѣвъ умѣе
якъ а. b. c. Коли поѣсть усѣхъ, лише самъ одинъ ли-
шить ся, то звичайно кѣнчить: „А якъ прийшовъ часъ
выбирати на свѣданоку а нѣякои опозиціи не було,
вийшовъ зъ выбору я; але я зрѣкъ ся и противъ того
нѣхто не піднявъ замѣту. Такъ я ось-тутъ!“

Не треба й казати, якои полекшѣ я зазнавъ, дѣ-
знавши ся, що я выслушавъ лише невинный фантазию боже-
вольного, а не дѣйстви пригоды кровожадного людоѣда.

К О Н Е Ц Ъ.

ЗМ Ъ С Т Ъ.

	Сторона
1. Досвѣды зъ дифтерію	3
2. Оповѣдане агента	12
3. Исторія капітолинської Венеры	20
4. Пояснене справи великого контракту на во- лове мясо	28
5. Якъ зъ мене въ Нуварку зробили дурня?	39
6. Радости кандидатскій	42
7. Якъ я познавъ ся зъ Артимомъ Вардомъ	50
8. Таємничій вѣдвѣдини	55
9. Переказъ про Загенфельдъ	63
10. Нещасливый женихъ Авреліи	72
11. Панъ Мекъ-Вілемсова и блискавиця	77
12. Стаття нана Бльока	87
13. Нашъ италійскій провѣдникъ	92
14. Середновѣчний романъ	99
15. Якъ я секретарювавъ у сенатора	111
16. Мѣй годинникъ	120
17. Воякъ Люкреціи Смітѣвнои	126
18. Національна економія	134
19. Охъ, ти покоѣвки!	145
20. О исторіяхъ великодушности	149
21. Передъ судомъ присяжныхъ	159
22. Вѣдвѣдини интервьюера	162
23. Наука противъ припадку	170

24. Якъ я редагувавъ господарску часопись	175
25. Якъ лѣчити нежитъ	184
26. Бессонна нѣчь	191
27. Блискавки ума у дворѣчныхъ дѣтей	199
28. Дивный сонъ	205
29. Исторія о добрѣмъ и злѣмъ хлопци	220
30. Переписка Редакціи	231
31. О упадку штуки брехнѣ	240
32. Новый рѣдъ злочину	249
33. Чому я зложивъ послѣдній урядъ?	255
34. Людоѣдство на желѣзници	267

Помѣченіи похибки печатныя.

Стор.	стихъ		замѣсть	мае бути
3	2	зъ горы	Ию-Іорчанина п. Нк	Ню-Іорчанина п. Мек
7	1	зъ долу	непріемо	непріемно
29	8	зъ горы	мѣсто	мѣста
31	1	зъ долу	Мекецзі ть	Мекенці зъ
"	8	"	розважавъ	розваживъ
35	6	"	ще	що
40	3	"	хоходною	холодною
"	11	"	собѣ	тобѣ
43	5	зъ горы	а	я
47	16	зъ долу	скушить ся	скушити ся
54	7	зъ горы	Бардъ	Вардъ
60	8	"	мецѣ	менѣ
61	17	"	Тысять	Тысячъ
68	"	"	самотрѣй	самотнѣй
"	"	долу	пѣдвигнувъ ся	пѣддвигнувъ ся
73	10	"	млотѣльня	молотѣльня
75	2	зъ горы	зеклопотаню	заклопотаню
"	16	"	вртатить	втратить
77	7	"	и мужчинѣ	и у мужчинѣ
"	10	зъ долу	приглушанный	приглушенный
80	3	"	пѣлькахъ	пеленкахъ
96	1	зъ горы	поганнѣйше	поганѣйше
103	3	"	мололый	молодый
"	12	"	теренѣ	теремѣ

<i>Стор.</i>	<i>стихъ</i>	<i>замѣнить</i>		<i>мае бути</i>
104	3	зѣ горы	невдовсѣ	невдовзѣ
111	8	"	стало ось якѣ :	стало ся ось якѣ :
116	2	"	скрѡвь	скрѡзь
118	1	"	оскальновано	оскальповано
130	3	зѣ долу	шорстке	шерстке
"	10	"	мучна	рясна
131	6	"	вѡдчаенѣ	вѡдчаянѣ
"	17	"	лѣтнй волѣкли	лѣтнй днѣ волѣкли
133	6	"	нѣто	нѣхто
"	7	"	незнана	незнанои
136	15	зѣ горы	гіпотечнѣйше	гіпотетичнѣйше
"	14	зѣ долу	чому бѣ	чому бѣ
141	1	"	розбурканѣ	розбурханѣ
144	2	"	незгоды	нагоды
145	9	зѣ горы	поважнымѣ	поважанымѣ
"	10	"	мусить	мусишь
147	13	"	пѡдпалють	пѡдпалюють
"	8	зѣ долу	дверахѣ	дверяхѣ
150	5	зѣ горы	нуты	купы
"	11	зѣ долу	сіячими	сіяючими
152	15	"	а	,
154	4	зѣ горы	подробницями	подробицями
"	1	зѣ долу	Снаденѣ	Спаденѣ
155	6	зѣ горы	Мексѣ	Мекѣ
"	9	"	"	"
160	15	зѣ долу	по словѣ „впялить“	пропущено : „въ него свои очи“
175	6	зѣ горы	коменду	команду
176	"	"	увагу	уваги
"	10	"	ласкій	ляскій
184	3	зѣ долу	бѣлый дѡмѣ	Бѣлый дѡмѣ
189	11	зѣ горы	но „не бочить тебе“	пропущено : „хочѣ дивить ся на тебе“,
193	15	"	сверщка	сверщокѣ
"	11	зѣ долу	будути	будити
195	1	зѣ горы	Гарріхѣ	Гаррісѣ
232	14	зѣ горы	яяѣ	якѣ
234	5	зѣ долу	Робінзѣ	Робінзнѣ

239	20	зъ горы	по точцѣ треба дальшй два реченя читати ось якъ : „Вы порѣвнайте конхіольогію зъ геометрією, а побачите рѣзницю и мати-мете вѣдповѣдь на свое пытанє. Тѣлько не морочте мене“ — и т. д.	
246	12	„	тенлу	теплу
248	6	зъ долу	рады	роды
258	9	„	вѣдпєвѣдне	вѣдповѣдне
262	2	зъ горы	Лєдвищо	Лєдви що
263	14	зъ долу	по словахъ „6 днѣвъ“ пропушено: „по 6“ (долярѣвъ за день)	
264	11	зъ горы	департаментѣ	департаментѣ
271	11	зъ долу	ворохнувъ ся	ворухнувъ ся
273	8	„	Лѹизіянны	Лѹизіяны
275	1	зъ горы	де	не
„	2	„	выжи]наючого	[выжи]даючого
276	14	„	людина	Людина
„	13	зъ долу	[на]давивъ	[на дававъ ся.